

מפתח לסיכום עניינים בראש סוכה

© אדמיאל קוסמן

פרק ראשון

עמוד 1

- א) במחלוקת ר"י ות"ק בעניין גובה סוכה שטעם עראי – קבע עיקר.
- ב) בעניין גודל הסוכה, מח' ב"ש וב"ה וגזירה שמא יימשך.
- ג) בעניין ביטול כרים וכסתות תבן ועפר
- ד) באיזה ביטול (לכמה זמן) מדובר
- ה) דופן עקומה
- ו) בעניין בנה אצטבא באמצע סוכה גבוהה מכ' אמה
- ז) בעניין פחותה מ10 שחקק בה להשלימה ל10
- ח) בעניין גבוהה מכ' אמה ובנה עמוד 10 בתוכה שיש בו הכשר סוכה
- ט) בעניין אם אומרים גוד אסיק מחיצתא, וכן אם אומרים 'רואין' בדפנות טפח
- י) בעניין כמה דפנות צריך לסוכה
- יא) בעניין צורת העמדת הטפח השוחק ב2 דפנות דעריבן, וצוה"פ שם
- יב) בעניין צורת העמדת הדופן ג' ומשהו ב2 דפנות כמבוי, וצוה"פ שם
- יג) בעניין אם אומרים "מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת"
- יד) בעניין שבדפנות סוכה (אם יש 2 כהלכתן ושלישית טפח) אין צריך לעומד מרובה על הפרוץ.

טו) בעניין "מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה" = מבוי מפולש

טז) בעניין מיהם שסוברים סוכה דירת קבע בעינן

עמוד 2

- יז) בעניין 2 סוכות של יוצרים שבית – ושער פטור ממזוזה כיוון שהפנימי לא קבוע.
- יח) סוכת גנב"ך ורקב"ש
- יט) בעניין סוכה ישנה אם לב"ה צריך לחדש בה דבר, ואיזה חידוש.
- כ) בעניין עצי הסכך והדפנות שהוקצו למצוותן אם אסורים כל שבעה מהתורה או לא, ומתי
- כא) בעניין העושה סוכתו תחת האילן
- כב) בעניין סוכה ע"ג סוכה, מה גובה הסוכה העליונה הפוסלת.
- כג) בעניין פירס סדין מעל הסוכה או מתחת אם נפסלת הסוכה ומתי
- כד) דין נויי סוכה ותנאי בהם, ואם הם ממעטים בסכך ובדפנות.
- כה) בעניין נויי סוכה מופלגים 4 טפחים, מח' רב נחמן – ורב חסדא ורבר"ה

- כו) בעניין קינוף בתוך הסוכה = שפסולה, ונקליטין = שכשרה והטעמים.
 כז) בעניין דין כילה בסוכה – מתי פוסלת [וכן מובא שם סיכום דיני כילה, קינוף ונקליטים]
 כח) בעניין שבעינן עשייה לשמה בסוכה (לפי ב"ה לשם צל) וקציצת המחובר – אם מספיקה
 כט) לעניין ציצית כנ"ל. תלאן ואח"כ פסק = שפסולה
 ל) בעניין שמסככים בגידולי – קרקע שהם גדולים מן הארץ ולא בעורות.

עמוד 3

- לא) בעניין שאסור לסכך בחבילות, ושאם התיירן כשרות. וכשרשרות אף חבילות לדפנות,
 וכמה היא חבילה.
 לב) בעניין האיסור לסכך בחיצים נקבות שיש להם בית קיבול, וזכרים מותר
 לג) בעניין סיכך באניצי – פשתן שפסולה ובהוצני פשתן שכשרה, וכל אלו והושני מה הם.
 לד) בעניין סככה בחבלים שבפשתן פסולה ובסיב כשרה ומה הם.
 לה) הוספת אשר"י: בעניין המח' אם עשה סוכה בתוך בית ואח"כ שבר התקרה.
 לו) הוספת אשר"י: שדעת הירושלמי שאף הדפנות אסור שתעשנה מדבר המקבל טומאה.
 לז) בעניין סיכוך בדברים שריחם רע, ובדברים שנושרים ומפריעים ליושבי הסוכה.
 לח) בעניין הגדרת חבילות שאסור לסכך בהן, וכמה נקרא אגד
 לט) בעניין פסול סיכוך בדבר המקבל טומאה, ובדבר שנפרך ונופל
 מ) בעניין אם סוכי – תאנים או ענבים או שבלים שיש בהם עדיין פירות לאכילה כשרים
 לסכך.
 מא) בעניין הפך הנסר על צידו והנסר רחב 4 טפחים אלא שעל צידו [= שפחות 4 טפחים] אם
 פסול

מב) בעניין אם מסככים שרחבם 4 טפחים

עמוד 4

- מג) בעניין ביאור המשנה מפקפק או נוטל אחת מבינתים
 מד) בעניין מי שהייתה לו סוכה ישנה של נסרים 4 טפחים מהו תיקונה, ומי שרוצה לבנות
 חדשה בנסרים כאלה שביארנו בסי"ח ופסק הרא"ש.
 מה) בעניין מי שסיכך חציה בשיפודים וחציה בכשר, ומי שהעמיד סכך שתי כשר ע"י ערב של
 שיפודים פסולים
 מו) בעניין אם מותר לסכך בדברים שהיו ראויים לקבל טומאה וכעת לא.
 מז) בעניין מתי חוטט בגדיש סוכה כשרה ומתי פסולה, וכמה מינימום חלל תחת הסכך
 לעשותו סכך.

מח) בעניין סיכום שיטות: אם אומרים בסוכה גוד אחית

מט) בעניין מחצלת 4 טפחים ומשהו שמתרת בסוכה ע"י 2 לבודים.

נ) בעניין אם באמצע סוכה סכך פסול פוסל 4 טפחים או 4 אמות

נא) בעניין דופן עקומה ואיזה פירוש להלכה

נב) בעניין שיעור הסכך הפסול שפוסל בסוכה קטנה

- נג) בעניין שיעור הסכך הפסול באוויר בסוכה גדולה, וצורת התיקון שלה
- נד) בעניין הדרך למעט אוויר ג"ט בסוכה קטנה
- נה) בעניין אוויר פסול בג' טפחים, מתי ובאיזה ציור מדובר: פירוט מקרים
- נו) בעניין אם הפסק אוויר מפסיק סכך פסול ואם אומרים לבוד להחמיר
- נז) בעניין הכשר סוכה באכסדרה שאין לה פצימין וסוכה באכסדרה שיש לה פצימין ומהי, ולחי שנראה מבחוץ ושווה מבפנים.
- נח) בעניין סוכה שנוצרה מאחרי סוכה שלא בכוונה – אם כשרה.

עמוד 5

- נט) בעניין סוכה שרובה צילתה מרובה מתמתה וחלק ממנה יש בו חמה מרובה מצל. (ס) בעניין סוכת – מינימום הכשר שיש בה הפסק – אוויר לארכה שהוא פחות מג' טפחים (סא) סיכום דיני סכך פסול ואוויר ובכמה פוסלים ושינה תחתיהם (סב) בעניין סוכה שאין לה גג (= שעשויה כצריף) ומה תקנתה (סג) הוספה של הרא"ש בעניין מה שכתב בסי' כ' (בסימנים שלנו בסיכום: כ"ז) בעניין כילה בסוכה.
- סד) מחצלת גדולה וקטנה – מתי מסככים בהם שהלכה כת"ק (סה) בעניין מחצלת של שיפה ושל גמי שחלים עליהם הדינים הנ"ל (סו) בעניין מחצלת של קנים ושל חילת (= קשה יותר) דעת רש"י ודעת הר"י שדינה כנ"ל וסיוע להם
- סז) הוספה חשובה שבאה להסביר באיזו מחצלת דובר בכל הסימנים הקודמים (סח) בעניין קונה סתם מחצלת מאומן – מה דינו לסיכוך

עמוד 6

פרק שני

- סט) בעניין מי שסיכך ע"ג מטה ואין מקרקעית המיטה עד לסכך 10 טפחים: א) כאשר הסכך נסמך על המיטה. ב) כשהסכך נסמך על יתדות.
- ע) בעניין סוכה שענפיה רחוקים זה מזה פחות מג' טפחים ביותר (שהיא סוכה מבולבלת)
- עא) בעניין מהו מינימום הסכך הנדרש להיות סכך כשר, ואיך מודדים אותו
- עב) בעניין מקסימום הסיכוך לכתחילה ובדיעבד.
- עג) בעניין מי שעשה סוכה בראש אילן או בראש ספינה איזה חוזק – סוכה בעינן (וסוכה ע"ג אילן וספינה דיניה)
- עד) בעניין אם עשה בהמה דופן לסוכה
- עה) בעניין אם עשה אילנות כדופן לסוכה, ובהגדרת מחיצה כשרה.
- עו) בעניין אם שלוחי מצווה צריכים סוכה, והולכים לדבר רשות. וברור עניין עוסק במצווה שפטור מן המצווה.
- עז) בעניין הגדרת מצטער, ושדינו שהוא פטור מן הסוכה, ודין האַבֵּל
- עה) בעניין מהי חופה, ומתי מברכים ברכות שהשמחה במעונו וברכת – חתנים.

עט) בעניין חיוב חתן בסוכה בשבעת – הימים הראשונים לחתונתו.
פ) בעניין חיוב חתן ושושביניו ובני החופה במצוות אחרות: תפילה, תפילין וק"ש.
פא) שכותבי מזוזות ספרים ותפילין ומוכריהם וכו' וכן מוכרי תכלת פטורים מק"ש ומתפילה ותפילין ושאר מצוות התורה באור העניין.

עמוד 7

פב) בעניין הולכי – דרכים לדבר רשות מתי חייבים בסוכה, ובהולכים לדבר – מצנה
פג) בעניין שומרי – העיר ודינים לסוכה, וכן שומרי גנות ופרדסים.
פד) בדין מצטער שפטור ובדין חולה שגם משמשו פטורים.
פה) בעניין אכילת – עראי שמותרת חוץ לסוכה בפת פירות ויין ובשר והגדרת מיני תרגימא.
פו) שאסור לישן אפילו שינת – עראי חוץ לסוכה, הגדרת שינת – קבע ושאסור לישן ביום יותר משינת – הסוס.

פז) בעניין חיוב אכילה בסוכה בלילה ראשון
פח) בעניין סוכה שנפלה בחוה"מ, ואם יוצאים בסוכה גדולה ואיזה וסוכה שבונה בחוה"מ.
פט) בעניין סוכה גדולה שהשולחן היה בתוך הבית. בעניין פטור נשים עבדים וקטנים. וקטנים מתי חיובם.

צ) בהגדרת תשבו כעין תדורו
צא) בעניין מה מותר להשאיר בסוכה ומה אסור.
צב) בעניין הגדרת זמן "משתסרח המקפה" שפטור אז מהסוכה ובהגדרת "מצטער".

עמוד 8

פרק שלישי

צג) בעניין מהי הגדרת יבשות הלולב שפוסלת בו
צד) בעניין פי' נקטם ראשו פסול
צה) בעניין פי' נפרצו עליו שפסול
צו) בעניין 4 המינים מתי הם דאורייתא ומתי לקיחתם מחכמים, ואילו איסורים חלים ביו"ט ראשון ואילו בשאר ימים, וכן ברור הכלל: "מצווה הבאה בעבירה" מתי חל, אם רק על דאורייתא או גם על איסורי חכמים.
צז) בעניין יו"ט שני בחו"ל, אם שאול וחסר ננהוג כיו"ט ראשון או כשאר הימים.
צח) הוספות מפסקי אשר"י: שסתם עכו"ם גזלני ארעא, ודבר הנקנה רק בייאוש ושינוי שם, ואיך למעשה לנהוג ב4 מינים שבשדה של גוי.
צט) במה לזיהר (ע"פ פסק הרא"ש שבשאר הימים יוצא בשאול) שלא להקנות מתנה ע"מ להחזיר

ק) הוספות מאשר"י בעניין שש הימים שמדרבנן = מהרמב"ם.

קא) בעניין לולב סדוק, כפוף, קוּוץ, דומה למגל, חרות

קב) בעניין לולב שסליק בחד הוצא שפסול = פירושו

קג) בעניין נפרדו עליו ופרצו עליו

קד) בעניין פי' נחלקה התיומת שפסול הלולב.

קה) בעניין ציני הר הברזל מתי כשרות

קו) בעניין גובה לולב, הדס וערבה מינימאלי ואיך מודדים.

קז) בעניין הגודל המקסימאלי של הלולב

קח) בעניין הגדרת "עבות" בהדס ומקור העניין בתורה.

עמוד 9

קט) בעניין המינימום של הכשר ההדס.

קי) בעניין מתי נפסל ההדס – המשך לעניין הקודם.

קיב) בעניין מתי נקרא מנומר בענבי הדס

קיג) בעניין המיעוט, מתי נעשה ואם מותר. וכן הגדרת דחוי מעיקרא, ונראה ונדחה ונראה.

קיד) בעניין אגד לולב אם צריך, הגדרת הידור מצווה, דין האגד ביו"ט ואיזה קשר יש לעשות באגד.

קטו) בעניין פסולי – ערבה. ופירוש נפרצו בערבה, ובהבדל הלשוני שבין 'נפרצו' לינשרו'.

קטז) בעניין אב חיוב הערבה הוא רק בגדלה על נחל, כמה ערבות צריך, וברור העניין שאי אפשר ללמוד 2 דברים ממילה אחת בתורה.

קטז) בעניין סימני ערבה וסימני צפצפה. ומה דין ערבה שיש לה שם לוואי.

קיז) כמה לוקחים: לולב, הדס, ערבה ואתרוג באגד.

קיח) בעניין בל – תוסיף ב4 המינים

קיט) בעניין אם יש בל – תוסיף במין נוסף אם מוסיף הדס שוטה

קכ) בעניין לקיחה תמה, ואם בשעת – הדחק יוצאים בפסול, ואם מברכים ובאָלו ימים בחג.

קכא) עוד בעניין לקיחה תמה: אם יכול ליטלן אחד – אחד ולא ביחד

קכב) בעניין כשנוטל אחד – אחד = ע"פ הראש = מי הראשון

עמוד 10

קכג) רשימת הפסולים שיש באתרוג (7) = מיני אתרוגים פסולים.

קכד) בעניין פסול ב' באתרוג: של אשרה ועיר הנידחת

קכה) בעניין מדוע אתרוג (= פרי עץ הדר) דווקא ולא פלפלין

קכו) רשימת פגמים והכשרים באתרוג (10)

קכז) בעניין פגם א': עלתה חזזית על רובו.

קכח) בעניין פגם ב' והכשר ז': הסבר המונחים פטמא, עוקץ, בוכנה

קכט) בעניין פגם ג': נקלף

קל) בעניין חזזית שכתבנו (בסימנים שלנו קכ"ז) הוספה לחזזית שעלתה בכמה מקומות במיעוטו של אתרוג מה תקנתה.

קלא) בעניין ניקב פגם ה' והכשר ח': באיזה נקב נפסל ובאיזה לא

- קלב) בעניין עלתה חזזית על מיעוטו זה דווקא במקום אחד = איזה מיעוט זה : אם 3 –
 2 נקודות חזזית מפוזרות על מיעוט אתרגו פוסלות או לא.
- קלג) פסול בחוטמו של אתרוג. מהו חוטמו.
- קלד) בעניין סימני יבשות – אתרוג וצורת בדיקתה
- קלה) בעניין ירוק פסול (פגם י') ואיזהו ירוק.
- קלו) בעניין אתרוג שגדלו בדפוס
- קלז) בעניין אתרוג כושי (פגם ט')
- קלח) בעניין אתרוג חסר ואתרוג שנקבוהו עכברים. ופירוש העניין הקצאת אתרוג למצווה.

קלט) הוספה מאשר"י : בעניין אתרוג יבש או מנומר שחתך מקום הפסול אם הועיל

עמוד 11

- קמ) בעניין שיעור מינימום ומקסימום של אתרוג ועניין אתרוג – הבוסר מהו
- קמא) בעניין אגד לולב. בעניין בל – תוסיף מתי עוברים
- קמב) כמה דינים בעניין חציצה.
- קמג) בעניין הרחה באתרוג והדס בסוכות = דינים השייכים
- קמד) סדר נטילת לולב וטעמו.
- קמה) דין הנענועים בהודו תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא וטעם מדוע מנענעים שם דווקא.

- קמו) בדין הנענוע בשעת הנטילה ומה עיקר בו.
- קמז) סדר הנענועים.
- קמח) בעניין אם צריך להפסיק סעודות כשנזכר בתוכה שלא נטל לולב ומתי
- קמט) כמה דינים שלמדים ממנהג קריאת – ההלל
- קנ) בעניין מנהגי קריאת הפסוקים פפולים בהלל
- קנא) בעניין ברכת קריאת ההלל = לפני ואחרי
- קנב) דין הלולב כל שבעה שמתקנת ריב"ז וטעמו
- קנג) בעניין איסור שאול וגזול = מקורו, ודין מתנה ע"מ להחזיר ודין נותן סתם
- קנד) בעניין אתרוג אחד לקהל כולו = מה יעשה במקרה כזה
- קנה) בעניין אם מותר להתפלל ולולבו בידו, ודין מי ששכח והוציא לולבו בשבת לרה"ר, ומדוע צריך לטלו באופן ישר ועומד

עמוד 12

- קנו) מתי מברך על הלולב : דיון באפשרויות וכן הגדרה כמה זמן נמשכת עשיית – מצוות - לולב
- קנז) בדין אישה : אם יכולה לטלטל הלולב. ודין ברכה לאישה במצוות שהזמן גרמן (מאשר"י)
- קנח) חיובי קטן (ממתי ובמה) במצוות

עמוד 13

פרק רביעי

- קנט) בעניין גזירה משום דרבה, אתרוג שהובא מחוץ לתחום
- קס) בעניין חיבוט הערבה יסוד או מנהג, דין הברכה, אם הערבה שבלולב מספיקה, שיעור הערבה, מהי החביטה
- קסא) בעניין ברכת שהחינו על הלולב
- קסב) בעניין ברכת – הזמן (שהחיינו) ביום – טוב שני שעושים בחו"ל על לולב
- קסג) בעניין מהי עיקר סוכה שעליה מברכים 'לישב'
- קסד) בעניין אם עושה סוכה לאחר, אם מברך על העשייה, ואם הייתה סוכה עשויה כבר מה עושה לעניין ברכה. וכן מדוע כשברך כבר על עשייה לא מברך שהחיינו על היו"ט שנכנס.
- קסה) היו לפנינו מצוות הרבה = מה דין הברכות. סדר הקידוש בליל א' וב' דסוכות אם מקדים זמן לסוכה או להיפך.
- קסו) בעניין פי': מיד התינוקות שומטים לולביהם ואוכלים אתרוגיהם, ואם אפשר ללמוד מכאן שמותר בזמן שמחה לחטוף ולפגוע אחד בשני.
- קסז) בעניין מתי מותר האתרוג וכן הסוכה בשימוש חול אחר – החג, ומתי אומרי מיגו דאתקצאי בין השמשות וכו'.
- קסח) המשך לסי' הקודם: הוכחות לשיטת הרא"ש בעניין מיגו דאתקצאי ביהש"מ. שבת שאחר החג האחרון – דין נוייה, אתרוג ביום א' אחר החג. וההלכה באתרוג בשביעי ובחו"ל בשמיני – בשימוש בו
- קסט) בעניין הפריש 7 אתרוגים ל7 ימים. דין ישיבת הסוכה בשמיני בחו"ל דין עצרת פז"ר קש"ב

עמוד 14

- קע) בעניין שאין להקנות לולב בסוכות לקטן שקונה ולא מקנה בחזרה
- קעא) דין כיבוד שמיני – עצרת ומנהגיו
- קעב) דין כיבוד שמיני – עצרת ומנהגיו
- קעג) בעניין פירוק הסוכה ממת, עד מתי ישב בה

הוספות: ענינים במסכת

- דופן עקומה, דין מיקום העיקום, העתק מאנצי' תלמודית
- הסבר לשיטות הראשונים בעניין מיגו מסוכה לשבת ולהיפך
- סיכום ראשונים בעניין הנ"ל מעירובין
- הסבר מיגו בלחי, סיכום שיטות מביאור הגר"א
- הוספה בעניין הנ"ל
- סוגיות עושה סוכתו תחת האילן סיכום שיטות הראשונים
- הסבר גמ' דף י' פירס עליה סדין לפי רש"י
- סיכום דיני כילה, קינוף, ונקליטים בר"ן ד"ה מותר (דף ו' בדפי הרי"ף)
- בעניין "זה הכלל" שמובא במשניות = סיווג לפי הריטב"א
- פי' רש"י ד"ה "ולא פסול" בדף י"ג. בעניין אזור תחילתו ושיריו וכו'

סוגית "ידות לסכך" לפי רש"י דף י"ג: י"ד.

סיכום שיטות בהלכה ע"פ גרסאות בגמ' אם אומרים בסוכה גוד אחית מדף ט"ז :
בענין מחצלות 4 + ט' מתרת בסוכה 2 לבודים, שיטת תוס' ע"פ מהרש"א = דף ט"ז :
סיכום שיטות הראשונים בביאור אכסדא בבקעה בסוכה ובעירובין צ"ד.

עמוד 15

סיכום גרסאות בגמ' כ"ב. קורות הבית והעליה שאין עליהם מעזיבה (באהלות פי"ב מ"ה)
דברי הגר"א בענין הנ"ל
טבלת סיכום בענין מח' ת"ק ורבי שילא על פטורי חתן ושושבינים – מק"ש תפילה ותפילין
ביאור הגר"א (תרל"ט כ"ב) בענין לילה ראשון כשמצטער אם חייב לאכול
שיטת הרי"ף בביאור נפרצו עליו ונחלקה התימות
סיכום המחלוקת על המשנה הראשונה בפרק שלישי על פגמים בלולב = מהראשונים
טבלת – סיכום רש"י רא"ש רי"ף בענין ביאור הוצין חופיא נפרצו בערבה והדס, וכן בב"ק
ביאור הגר"א סיכום להלכה תרנ"א אות א', ב': הלכה כר"ע בענין כמות ה4 מינים
שיטת רי"ף בביאור פטמא שושנתא עוקץ בוכנא חוטם
סיכום להלכה תרמ"ח ז', ח' ומביאור הגר"א שם
חלקי האתרוג: העתק מספר "ארבעת המינים" לרב וייספיש
אתרוג מהודר, צורתו: 6 סימנים מהספר הנ"ל
טבלת סיכום דינים ע"פ רא"ש וראב"ד בענין דיני נקלף
הערה לבדיקה מפסחים פ"ט, מ"ט בענין זריקת – דם: הוספה לרא"ש על מצווה נמשכת =
ברכתה
יסוד בענין סוכה מהרב פרנקל = היחס בין הסוכה לדפנות = ומקורות

עמוד 1a

סיכום הרא"ש סוכה

פרק ראשון

סימן א): יש פוסקים בטעמי מחלוקת ת"ק ור"י כרבה והסיבות: א) משום שרבה כל מילי דרב
עביד ב) חשו לקושיה של אביי על רבא ולכן לא פסקו כמותו ועל רבה אין קושיה.
במחלוקת ר"י ת"ק בענין גובה סוכה הלכה כרבא שטעם המחלוקת עראי – קבע. ויש פוסקים
כרבא. והסיבות:
א. שבכל הגמ' משמע שהמחלוקת בין ת"ק לר"י בענין סוכת עראי וקבע [בדף י"א. ובדף כ"ב.
פרק שני ועוד ועיי' דמשק אליעזר¹ על המקום] וכן רואים מסוגיה של סוכה ע"ג סוכה שהגמ'
עצמה מעמידה מחלוקתם בעראי וקבע.
ב. שרבא בתראה הוא והלכה כתלמיד במקום הרב [והוא כנראה מניח שרבא חלק על רבו עוד
בחיינו או יותר נכון להניח: שלא מוכח שחלק עליו לאחר מותו = "ברור הלכה"]
ג. בדף ז': מעמיד אביי בעצמו (שמקשה פה על רבא) את רבי יהודה במשנה זו שדעתו משום
קבע ומה שדחו התוס' הוכחה זו משום שאולי באמת ת"ק לא סבר שבענין עראי אלא רק רבי
יהודה מתוך שמתיר למעלה מכ' ודאי מתיר קבע. ע"ש. זה דוחה בגר"א ואומר שלא משמע
כתוס' משום שאז

¹ ס' תרל"ג סעיף א' סק"ב וראיה יפה יש לו משלו מאיצטבא

עמוד 1b

גם רבנן במקרה מסוים כמו אם הדפנות מגיעות למעלה גם הם מתירים וגם הם סוברים סוכה קבע ולמה מזכיר שם רק את רבי יהודה.

בעניין גורל הסוכה מחלוקת ב"ש וב"ה וגזירה שמא יימשך.

הרי"ף פסק כב"ש 2 המחלוקות שלפנינו: א. בעניין גודל הסוכה שבעינין לפחות ראשו ורובו ושולחנו, ב. ובענין סוכה גדולה ששולחנו בחוץ שלפי ב"ש פסול. אבל הרא"ש מפריד בין 2 המחלוקות ואומר שבא. אכן פוסקים כב"ש אבל בב"ה². והוכחות הרא"ש:

1. משום שהלשון "מחזקת" משמע שהשולחן נמצא בתוך הסוכה אלא שהוא בדוחק והסוכה לא מחזקת אותו ברווח.
2. בהמשך הגמ' ישנן 2 ברייתות:

א. מח' בעניין: ראשו ורובו (ת"ק³) – ד' אמות לר"י

ב. מח' בעניין ראשו ורובו ושולחנו (ת"ק⁴) – ד' אמות לר"י

ומח' א' משמע שמדובר אף לפי ת"ק בסוכה שיש בה שולחן אמנם בדוחק דומיא דארבע אמות של ר"י. והסוכה הזאת בגדולה אינה מחזקת אלא ראשו ורובו ברווח.

עמוד 2

וההוכחה של הרא"ש: היא שאם מדובר לפי ת"ק כשאין שם שולחן ור"י רק בא לחלוק ולומר שצריך שיהיה שם שולחן מדוע אמר ד' אמות? די שיאמר ראשו ורובו ושולחנו! וא"כ הרי המחלוקת בא' היא בשיש שולחן בסוכה גם לפי ת"ק, וא"כ גם מחלוקת ב' בעניין זה. ואפילו כך פסלו ת"ק של ב' = ב"ש את הסוכה שהתיק ת"ק של א' = ב"ש את הסוכה שהתיר. ת"ק של א' = ב"ה, וא"כ משמע שאע"פ שיש שם שולחן אבל הסוכה אינה מחזקת אותו ברווח סברו ת"ק של ב' = ב"ש שפסולה, וא"כ אין טעמו משום שמא ימשך אחר שולחנו אלא משום שסבר שהסוכה אינה די גדולה!

3. בזה נסביר מה שכתוב בברכות י"א: עשה כב"ש לא עשה ולא כלום (ועוד שם: ראייה מרבי יוחנן בן החורנית שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ומדובר שם בסוכה גדולה⁵)

סימן ב'

בעניין ביטול כרים כסתות תבן ועפר

כרים וכסתות = א"א לבטל

תבן ובטלו או עפר ובטלו = מבוטלים

תבן סתם ועפר ועתיד לפנותו (וכ"ש תבן ועתיד לפנותו) = צריך שיבטל וכך אינם מבוטלים

תבן ואין עתיד לפנותו או עפר סתם = מחלוקת ר' יוסי ורבנן. והלכה כרבנן שלא בטיל. וצריך שיבטלם ממש.

בעניין איזה ביטול מדובר

² היסוד שלפי הרי"ף שאם א' וב' שווה משום שמא יימשך אחר שולחנו ולפי הרא"ש וצעמייה בא' משום צורת עראי וקבע ובב' משום שמא יימשך אחר שולחנו.

³ שהוא ב"ה

⁴ שהוא ב"ש

⁵ משנה בפ"ב

לפי רש"י מדובר בביטול ל7 ימים בלבד, ולפי ר"ח ואבי עזרי עד עולם ונראה לרא"ש כרש"י משום שבעירובין ע"ז: משמע

עמוד 2b

שאפשר לבטל בחריץ לשבת אחת.

סימן ג'

ע"י בדף הבא סיכום הסימן בעניין דופן עקומה ע"י בהעתקה מאנצ"י תלמודית.

סימן ד'

בעניין בנה איצטבא באמצע סוכה גבוהה מכ' אמה

אומרים דופן עקומה לכל הצדדים ביחד.

ר"י"ץ גיאת כתב שזה דווקא אם אין האצטבא גבוהה מ10 טפחים, כי אם לא – רשות אחרת היא. ושאלת הרא"ש: אז מה אם רשות אחרת היא אמאי לא תכשיר אותה משום דופן עקומה הרי גם סוכה העומדת בראש הגג והיא רשות אחרת לגבי החצר כשרה⁶! (ואם תאמר: נפ"מ להכשיר השטח שמחוץ לאצטבא – כבר כתב הרא"ש בסי' ג' לשיטת רש"י – וגם לשיטה השנייה מק"י – שבאמת אין שטח זה כשר א"כ למאי נפ"מ. ק"נ אות א'). ובאמת בעל העיטור הכשיר אפילו בגבוהה עשרה טפחים.

סימן ה'

בעניין פחותה מ' שחקק בה להשלימה ל10

אם יש משפחת חקק ולכותל ג"ט פסולה ואם לאו כשירה

בעניין גבוהה מכ' אמה ובנה בה עמוד 10 עם הכשר סוכה

רבא פסק שפסולה כי בעינן מחיצות הניכרות וליכא ולפי רוב הראשונים מדובר פה שאין דופן עקומה כמו קודם אלא שמופלג – העמוד = אצטבא מהדפנות יותר מד"א. רק ר"י"ץ גיאת לשיטתו סבר שמדובר בקרובה יותר מד"א לדפנות ואעפ"כ פסל רבא כי בעינן מחיצות הניכרות כיוון שהאצטבא גבוהה מ10 טפחים.

עמוד 3

רא"ש סי' ג'

עניין אצטבא

דף ד'

שאלות הרב ישעיה:

1. פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה זה דווקא כשיש לה הכשר דפנות, אבל כאן שמן האצטבא והלאה אין כאן כלל הכשר סוכה, מהיכי תיתית לומר שכשרה תחתיה משום פסל היוצא מן הסוכה.
2. וההוכחה שפסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה זה דווקא שלפסל יש הכשר דפנות, זה מהך שהגמ' אלמלא כן מדוע הגמ' בדף י"ז מעמידה את המשנה של "פסל היוצא מן הסוכה" לפי אב"י ורבא במקרה של דופן אחת יוצאת. יכלו לומר שגם אין כלל דופן רק שהסכך לבדו יוצא ואעפ"כ כשרה! זה חידוש גדול יותר!

⁶ עמוד 10; פחות מד"א פחות מד"א אומ' דופן עקומה. והסוכה שבשטח הצבוע דומה לסוכה על גג שכשרה ומה אכפת – לן שהחצר לא כשרה ג"כ.
⁷ מעצם הספק לגמ' הלאה בעניין סוכה על גג שי"א א גוד אסיק והרי הסוכה על הגג רשות אחרת כנלע"ד.

3. ועוד שאנו יודעים מגמ' אחרת () שסוכה שחציה סכך כשר וחציה סכך פסול פסולה, וא"כ גם אצלנו הסכך שמחוץ לאצטבא הוא סכך פסול שהוא למעלה מכ' אמה ואיך מותר לשבת תחתיו? ומה אפשר לומר פה, הרי א"א לחדש פה סתם מעצמנו שהחפירה כמאן דמליא דמי. (יותר מכ', חפירה, אצטבא, - סכך פחות מכ') לכן מסקנתו שמותר לשבת רק על האצטבא עצמה ומחוץ לה פסולה.

עמוד 3b

תשובות הרא"ש להגן על רש"י:

ההשוואה שעושה רבנו ישעיה ליוצא – בחד – דופן אינה שונה. כי מה שמצריכים שם דופן אחת זה לא משום שבלי דופן זה פסול, אלא משום שדווקא בזה שיש דופן יש חידוש גדול יותר והיא לגרעיותא כי בזה שמצד אחד האריך את הדופן מאוד שלא כמו בצד השני גילה בזה שמה שנמשך אחר אותה דופן איננו מכלל הסוכה ובה נוצר מצב שאותה יתרה של הדופן היא דופן אחת בפני עצמה ואין לסכך שעליה כלל דין סוכה וע"ז למד רש"י שהחידוש בגמ' הוא שאעפ"כ מדין "פסל היוצא מן הסוכה" רש"י לומד שהגמ' מתירה (וזה מה שחידשה המשנה ש"פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה" ונראה שהגיון הדברים של המשנה הוא שנדון כסוכה משום שרואים את הדופן השנייה כאילו היא נמשכת ובהמשך נבאר זאת ע"פ הקהילות – יעקב). והוכחתו של רש"י מזה שסוכה שרובה צילתה מרובה מחמתה (צממ"ח) ומיעוטה חממ"צ מותר לשבת בה ואפילו במיעוט וזה משום פסל היוצא מן הסוכה בדף י"ז. (אחת האפשרויות בגמ' להסבר המשנה) ובאמת על מה ששאל הרי ישעיה בשאלה 3 מסוכה שחציה

עמוד 4

פסולה, זה לא קשה כי שם יש סכך פסול ממש ותחתיו באמת אסור לשבת, אבל אצלנו הסכך עצמו כשר אלא שהוא מונח כרגע למעלה מכ' אמה. ובכל שהסכך עצמו כשר אפילו שיש איזה תנאי חיצוני שפוסלו הרי הוא נידון כפסול היוצא מן הסוכה!

אבל על תירוץ הרא"ש הזה קשה שכן רש"י עצמו בדף י"ז. במקרה של חד דופן יוצאת אינו מסביר שהטעם להכשר הסוכה כולה משום פסל היוצא מן הסוכה? כי רש"י שם מסביר שזה משום שהי כ"שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח" שמותרת (= אע"פ שדופן אחת יותר קצרה).

וע"ז תירץ הקהילות – יעקב סי' ג' שהרא"ש למד כך ברש"י כמו שב2 כהלכתן ושלישית טפח כל הדופן השלישית כשרה אע"פ שיש במציאות רק טפח, יש שם יסוד דין ש"רואים" כאילו כל הדופן השלישית נמצאת (והוכחתו מזה שאומרים מיגו דהוי דופן לסוכה הוי – "...). וגם אצלנו, א"כ, רואים כאילו נמשכת הדופן כנגד הפסל, ומה שחוץ לאצטבא "רואים" כאילו נמשכת שם האצטבא ובאמת החפירה כמאן דמליא דמי. ולפי"ז מוסיף הקה"י שצריך שיהיה ראשו ורובו של האדם באויר שלמעלה מגובה האצטבא, אבל כשראשו

עמוד 4b

ורובו למטה מגובה האצטבא לא יצא, דממנ"פ אם רואים את האצטבא כנמשכת וממלאת החפירה הרי יושב תחת רצפת הסוכה!

ועיין ברש"י שהסיוע לשיטתו היא כמו שכתב בדף י"ז. שאחרת לא יובן הדין שאם יש בצד אויב גט הסוכה פסולה ע"ש הוכחתו (בציבור המתחיל "פסולה" למעלה).

עמוד 5

דופן עקומה = העתק מאנצי' תלמודית

ההגדרה והדין: הלמ"מ שאומרים דופן עקומה, שסכך פסול אע"פ שאם היה באמצע הסוכה הוא פוסל בשיעור 4 טפחים, אבל אם הוא מן הצד, סמוך לדופן, אינו פוסל אלא בד' אמות, ובפחות מד' אמות אנו אומרים דופן עקומה, שכן דרך הכתלים להתעקם (= ר"ן ומאירי ד', א' לפירוש ראשון להלן, ריטב"א שם לפי פירוש שני שלהלן).

ונחלקו הראשונים בפירושו: יש מפרשים שאנו רואים הסכך הפסול כאילו הוא דופן שנתעקמה למעלה (רש"י ד'. ד"ה פחות, וכן דף י"ז. ד"ה פסולה וד"ה אם יש וד"ה דרב. ר"ח דף י"ח. שהנסרים והפסלים כאילו. הם דופן וכו'. כ"מ הלכות סוכה פ"ה הי"ד לשיטת הרמב"ם. ר"ן ומאירי שם ד'. ראבי"ה סוכה סי' תרכ"ט טוש"ע שם סימן תרל"ב, א') ויחשב הסכך הפסול חלק מגוף הכותל (רמב"ם שם, שו"ע שם) ולכן באויר מפסיק בין הכותל לסכך הכשר פוסל ב3 טפחים ואין אומרים דופן עקומה שבאויר אין כאן מה שייחשב לדופן (רש"י דף י"ז ד"ה פסולה, ומטעם זה דחה הפירוש השני. ר"ן ומאירי שם).

ויש מפרשים שאין הסכך הפסול נחשב כדופן, אלא שרואים את הדופן כאילו היא עקומה והולכת תחת הסכך הפסול ומגיעה עד הסכך הכשר (רב ניסים גאון בעירובין דף ד': ופירוש שני ברש"י דף י"ז. שדחה. ר"ן וריטב"א

עמוד 5b

דף ד' בשם רש"י. ועי' ר"ן דף י"ז. שכתב בעצמו בשם רש"י כפירוש ראשון, ועי' הגהות הבי"ח שם שהעיר על זה. מאירי שם בשם יש מפרשים) וכאילו נתקרבה הדופן לסכך (ר"ן וריטב"א שם לפי זה).

דין מקום העיקום

במקום עקום הדופן, היינו תחת הסכך הפסול, שאנו רואים כאילו הדופן נתעקמה שם רוב הראשונים סוברים שאין אוכלים ואין ישנים תחתיו (רש"י י"ד. במשנה ד"ה ובלבד וי"ז. במשנה ד"ה אם יש, מאירי שם ד"ה מן הצד, ראבי"ה סוכה סי' תר"א ותרי"ח, או"ז ח"ב סי' רפ"ב ורפ"ט, הגמ"ט פ"ד הי"ד, טוש"ע תרל"ב א.). וזה כל זמן שיש בסכך הפסול ארבעה טפחים (מאירי, טוש"ע) שהוא מקום חשוב בפני עצמו (ט"ז שם סק"ב) ואינו מתבטל אל הסוכה. וכן הדין באצטבא שמיעטה מגובה 20 אמה שבין אצטבא לכותל לא יישן; ואין לחלק בין סכך פסול לסכך כשר שנפסל רק מחמת גבהו (רא"ש פ"א סו"ס ג' לדעת רש"י) שהרי מה שהוא חוץ לאצטבא אין לו סכך כיוון שרואים את הסכך כאילו הוא כותל עקום. ויש סוברים שהדבר תלוי במחלוקת אם בדופן עקומה אומרים שהסכך הפסול נהפך לדופן או שהדופן נתקרבה עד הסכך הכשר שבאופן הראשון תחת העיקום פסול, ובאופן השני יש להקל (ר"ן פ"א אלא שפוסק כדעה ראשונה, ועי' חידושי אנשי – שם להר"ן שם אות ב' מש"כ לדעת רש"י, וצ"ב אפילו אם הדופן נתקרבה מ"מ איך יוצא ידי – חובה תחת סכך פסול, וכעין זה בכ"מ באצטבא) ויש סוברים כן רק באצטבא שממעט הגובה לפי ששם רואים כאילו המחיצות נוגעות באצטבא (מ"מ לרמב"ם ועי' כס"מ וריטב"א ורש"י)

עמוד 6א'

סימן ו'

בעניין אם אומרים גוד עסיק מחיצתא וכן אם אומרים 'רואין' בדפנות טפח

הרמב"ם פסק במח' זו כרב נחמן (כי רב הונא איתותב) אבל גרס כמו רב שרירא שלא גורס "איבעיא להו אם באמצע הגג מחלוקת ובשפת הגג ד"ה כשרה או דילמא בין בזו ובין בזו פליגי"

ולדעתו באמת לפי ר"י בשפת הגג ד"ה כשרה ולכן פסק הרמב"ם בפ"ד מ"ה סוכה כר"י ובשפת הגג פסק גוד עסיק.

אבל הרא"ש לא מסכים להקל ולגרסתנו לא אומרים גוד אסיק מחיצתא משום שבספק עבדין לחומרא. וכן אין אומרים "רואין" בדבפנות כרבנן אליבא דרב נחמן

בענין כמה דפנות צריך לסוכה

פסקינן כחכמים שבעינן 2 דפנות וטפח ודלא כר"ג

בענין צורת העמדת הטפח השוחק ב2 דפנות דעריבנ⁸ = וצוה"פ שם עושה טפח שוחק ומעמידו בפחות מג"ט סמוך לדופן. וכן יש להוסיף למסקנה שפסקי' כלישנא בתר אדרבא שבעינן נמי צוה"פ.

בענין צורת העמדת הדופן ג' ומשהו ב2 דפנות כמובי וצוה"פ שם

עושה 3 ט' ומשהו ומעמידם בפחות מג' ויש לו 7 טפחים יחד שזה דופן (ולא כרבי יהודה) ויש מחלוקת ראשונים אם מה שמסיקה הגמ' שבעינן ג"כ צורת הפתח לרבא זה אזיל גם לגבי מקרה זה או רק לגבי המקרה הקודם. ולרא"ש עצמו נראה שרק לגבי המקרה הקודם ופה שיש לנו דופן שלמה אין צריך צוה"פ אבל הרי"ף והרמב"ם לא הסכימו לזה וכתב שיש ללכת אחריהם.

עמוד ס6א'

סימן ז'

"מיגו דהוי דופן לסוכה הוי דופן לשבת"

אומרים ומה שהשמיט הרי"ף מימרא זו משום שפסק שבעינן בסוכה חוץ מטפח שוחק גם צוה"פ וא"כ ודאי טובה דופן זו לענין שבת ואין צורך לכתוב זאת.

סימן ח'

בענין שבדפנות סוכה (אם יש 2 כהלכתן וטפח) אין צריך עומד מרובה על הפרוץ

כך פסקינן. והרמב"ם כתב שאם יש צורת הפתח על יותר מ10 אין זה צוה"פ טובה וצריך שלא יהיה פרוץ מרובה על העומד. והרא"ש לא מסכים עימו שהרי תנן בריש עירובין ואם יש לו צוה"פ אין צריך למעט ולגבי צוה"פ אין חילוק בין פחות מ10 ליותר מ10.

סימן ט'

בענין "מיגו שהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה" = מבוי מפולש

פסק הרא"ש: אם סיכך ע"ג מבוי מפולש שעשה לו לחי מצד אחד פוסקים בזה כרב יהודה בעירובין שלחי משום מחיצה לכן כאילו יש לו כאן 3 מחיצות והמקום מדאורייתא רה"י והזורק לתורו חיב. אמנם מדרבנן אסרו לטלטל במקום כזה כי הצריכו לרה"י 4 מחיצות סובל משום מצוות סוכה העמידו כאן הדין על דאורייתא ואומרים מיגו דהוי רה"י לענין שבת יהיה גם לענין סוכה, אבל רק בשבת דסוכה (אמנם הרא"ש לא מביא את החולקים עליו אבל הר"ן והתוס' סוברים שלא התירו ולכן הם מסבירים מקרה זה בצורה שונה⁹ אמנם בשו"ע נראה שפסק כרא"ש בסי' תר"ל ס"ט ע"ש).

בענין מיגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לסוכה = פסי ביראות

סיכך ע"ג פ"ב כשירה בשבת דסוכה ואע"ג שלא התירו פ"ב אלא לעולי רגלים ודווקא לבהמתם בכל אופן משום מצוות סוכה העמידו חכמים על דין תורה.

⁸ ג

⁹ הסבר מורחב לשיטות הראשונים כאן עי' בעמוד הבא 6 ב'

וראבי"ה שכיוון שהתירו זאת התירו כל מציאות של 4 דיומדין אפילו שאין שם בור אבל דווקא שיהיה דומיא דפ"ב ברה"ר. אמנם אם היה זה ברה"י בחצר מסתפק הראבי"ה.

עמוד 6 ב'

הסבר לשיטות הראשונים סי' ט' (ע"פ הרב נויגרשל)

נתונים מעירובין:

- א. לרב יהודה בשבת סגי לרה"י מהתורה ב2 דפנות מפולשות ולחי משהו וזה הלכה למ"מ וללא טעם (אע"פ שלא כתוב הדבר בעירובין אין ברירה אלא להבין שכך למד רב יהודה¹⁰).
- ב. אבל לסוכה בעינן מהתורה לפחות 2 דפנות מפולשות וטפח (שוחק?) וגם זה הלמ"מ בלא טעם [ביסוד השינוי בין עירובין לסוכה י"ל בסברא שבסוכה בעי דירה לגור ולכן צריך דפנות שלמות ושבבת בעינן רשות יחיד מופרדת ולא דווקא לדירה. אבל יסוד הדין לא מסברה אלא הלמ"מ].
- ג. בשבת צוה"פ נחשבת דופן סגורה לכן 4 צוה"פ שסוגרות רשות נחשבות רה"י. אבל בסוכה זה לא יועיל ובעינן לפחות 2 דפנות וטפח שיהיו מלאות, וגם זה: הלמ"מ. ולפי רבא – ולישנא בתרא – בדף ז. או שמהתורה מספיק: 2 דפנות וטפח או 2 דפנות וצוה"פ, לעניין סוכה, אבל חכמים הצריכו

עמוד 6ב'

שניהם [ועי' ברא"ש סי' ל"ז פ"א כאן = שכתב: "... וכיוון דהוי צוה"פ מדאורייתא סגי ליה בהכי. דבכ"מ צורת הפתח חשיב כמחיצה ולא בעי טפח שוחק אלא מדרבנן..."] וזה לפי תירוצו הראשון שם¹¹] ועי' מקור לזה בדפים לפני סיכום הרא"ש הערות מהמ"ב דף 4: ועי' ביה"ל תר"ל שהעמיד שסיכס מהראשונים. או שנאמר באמת שלפי רבא מהתורה = הלכה למ"מ שבעינן גם צוה"פ וגם טפח שוחק, וההגיון: שבסוכה דבעינן דפנות מלאות כמו שכתבנו כי זה לדירין והתורה חידשה שבדופן השלישית אפשר להקל ולומר שלא צריך דופן מלאה שלמה אלא בטפח שוחק מלא + צוה"פ סגי.

אמנם בהסבר המיגו נציין 3 שיטות ראשונים עיקריות:

- א. שיטת הרא"ש ורש"י שמדובר במבוי מפולש ולרב יהודה, ומעמידים פה (בגלל מצוות סוכה כמו בפ"ב) את המיגו על דין התורה
- ב. שיטת התוס' שאין הלכה כרב יהודה ולכן פה לא מעמידים כמותו ויש להעמיד בציור כזה (3 דפנות, סכך, לחי (טפח לתוס' משהו לר"ן) 3 דפנות והסיכוך על 2 דפנות ולחי ושיטת התוס' היא שאין המיגו דוחה דין דאורייתא אלא רק דרבנן ולכן פה מהתורה כיוון שהלחי טפח זה מספיק מהתורה אפילו שלא רחוק מהדופן ג"ט הקלו פה להעמיד על עיקר דין התורה

עמוד 6 ג'

אפילו שבלחי הזאת אינה יוצרת דופן ארבעה¹² ¹³.

¹⁰ וזה מהיציין הלמ"מ

¹¹ אמנם לפי תירוצו השני שם משמע שנסבור שמהתורה בעינן לפי רבא גם 2 דפנות וטפח וגם צוה"פ!

¹² הרחבה בביאור שיטת התוס' ע"פ המג"א ע"י בעמוד הבא

¹³ עוד סיבה לתוס' לומר כך: קשה למה נאמר מיגו לקולא ולא לחומרא, ולכן י"ל שבאמת אין אומרים מהתורה מיגו לקולא אלא רק שחכמים הקלו בתקנותיהם.

ג. שיטת הר"ן: שמקבל מצד אחד את הנחת תוס' שלא מדובר פה לפי רב יהודה ולכן מסכים לציור שלהם. אבל חולק על דעתם שהמיגו אינו דוחה דאורייתא ולדעתו המיגו דוחה דין תורה [שאם למשל בשבת היה בלי המיגו מסוכה מותר להוציא כעת יהיה אסור ולהיפך] לכן לדעתו לא מדובר פה בלחי טפח אלא בלחי משהו¹⁴ ואע"פ שמדין תורה אין זה מועיל בסוכה כי בעינין טפח אבל מיגו שמועיל לשבת יועיל גם לסוכה = ולשיטת הר"ן יהיה כן לכל ימי השבוע. ע"ש.
אמנם כנראה שלגר"א הייתה גרסה אחרת בדברי הר"ן ועי' מה שנתבאר בדברי באה"ג בהמשך העניינים.

עמוד b 6 ג'

סיכום דברי השו"ע תר"ל ס"ז ושיטת ההסבר של המ"א בדברי התוס':

פסקי השו"ע: 1) סיכך ע"ג מבוי שיש לו לחי

2) סיכך על באר שיש לו פסים

הסוכה כשרה דווקא לשבת דסוכה

הוספת הרמ"א: ואין מתירים במיגו אלא רק מה שמותר בשבת (למקום שלו ופסים מתירים לעניין שבת)

הסבר המג"א בשיטת התוס': הסבר המיגו בפסי ביראות

פ"ב מותרים מהתורה כרה"י וחכמים אסרו אותם בשבת והתירו רק לעולי רגלים (= עו"ר) וכאן אמו מעמידים על דין תורה שבשבת מותרים פ"ב, ומיגו שמותרים לשבת אם סיכך עליהם בשבת דסוכה יחשבו לסוכה כשרה וזה משום מצוות סוכה כמו שפעם התירו פ"ב לשבת משום עו"ר [נראה להוסיף שכמו שהתירו בשבת להעמיד על דין תורה גם בסוכה מעמידים על דין תורה ואין צריכים דפנות כשרות מדרבנן. אבל אם הדפנות אינן כשרות לסוכה מהתורה אין מועיל המיגו לפי זה].

הסבר המיגו בלחי

בלחי נאמר: רק מה שמותר היום לעניין שבת גם מדרבנן אותו נתיר לסוכה בשבת שאע"פ שדופני הסוכה לא יהיו כשרים מדרבנן אלא רק מהתורה מתוך שאותן

עמוד 6 ד'

דפנות משמשות לנו היום בפועל בשבת כרה"י ישמשו לנו כדפנות סוכה לשבת בסוכה. אבל אם אין הדפנות הללו משמשות אותנו היום לרה"י בשבת אפילו שנאסרו רק מדרבנן אין אומרים מיגו.

ונשאלת השאלה: מדוע בפ"ב מעמידים על דין תורה ואע"פ שאין כרגע עו"ר מתירים סוכה שנעשתה על פ"ב אע"פ שבשבת רגילה אסורים פ"ב כאלו כרה"י מדרבנן, ואילו בלחי מעמידים על מצב דרבנן?

תשובת המ"א: במקום שחכמים התירו אפי' פעם לצורך מצווה כגון עו"ר אף שכרגע אסרו הדבר שוב הרי לצורך מצוות סוכה אנו מתירים הדבר שוב. אבל לחי בשבת מאז שגזרו חכמים על הדבר מעולם לא הותרה לשום צורך ואין אנו מתירים איסור דרבנן זה גם כאן לצורך מצוות סוכה.

אם – כן עיקרון ההלכה לפי המ"א לשיטת תוס':

¹⁴ כך כתבו בברור הלכה אע"פ שלא ראיתי מפורש כן בלשונו.

במקום שחכמים התירו [איסור שגזרו פעם] לאיזשהו צורך מצווה להעמיד הדין על דין תורה, אנו פורצים גדר זו שלהם כל פעם שיהיה לנו צורך מצווה משום המיגו. אבל מקום שאף – פעם לא פרצו גדר איסורם לצורך מצווה לא נתיר לפרוץ ע"י המיגו אפי' לצורך מצווה גדר זה, אלא שבמיגו נתיר להעמיד את הסוכר על הדין דאורייתא שלה מיגו שבשבת אנו משתמשים בדפנות אלו אפילו מדרבנן.

סיכום שיטות ע"י ביאור הגר"א

שיטת הר"ן¹⁵: [הגר"א מסמיך שיטה זאת לתוס' ד"ה סיכך ע"ג לחי וטוען הוא חלוק על תוס' הבא סיכך ע"ג פסי ביראות שנוקט כשיטה שנייה שנביא]

לא אמרינן מיגו משבת לסוכה רק במקום שמותר לגמרי בימינן בשבת אף ע"פ חכמים ואנו אומרים למשל: אם בציור והתוס' זה מותר בשבת והרי לעניין סוכה כיוון שהלחי – טפח לא עומדת במרחק הנכון ליצור דופן של 4 והרי זה פסול מדרבנן, אבל כיוון שמדאורייתא זה אכן דופן לסוכה הרי מעמידים: מיגו דהוי דופן גמורה לשבת תהיה דופן לסוכה (אע"פ שחכמים החמירו בסוכה רגילה פה העמידו על הדין – תורה) ולפי"ז מה שהתירו לסכך ע"ג פ"ב י"ל שמדובר רק אז בזמנם שהיו עור או לצורך מצווה במקום דלא שכיחי מיא וזה מותר אף היום (עירובין כב)

שיטת הר"ף¹⁶: [והגר"א מסמיך אותה לתוס' ד"ה "סיכך ע"ג פ"ב"] מזה

עמוד 6 ה'

שהר"ף השמיט בעירובין דין פ"ב משמע שסבר שדין זה לא שייך היום ואעפ"כ הביא את הדין אצלנו שמסככין ע"ג פ"ב – משמע שסבר שאע"פ שהיום מדרבנן אסרו הדבר מעמידים על הדין תורה בשבת לצורך מצוות סוכה, ומדין תורה פ"ב מותרים בשבת ומיגו דהוי מהתורה רה"י לשבת יחשבו גם היום מחיצות לסוכה אע"פ שאין אלו מחיצות מהתורה שראויות לסוכה מיגו משבת יוכשרו כי מעמידים פה על הדין - תורה¹⁶.

אמנם זאת אנו אומרים רק בפ"ב אבל לא בלחי כיוון שלא הותר אף פעם דין חכמים [ועיין שיטה זאת בהרחבה בדברנו בדף 6 ג' ו 6 ד' בהסברת דברי המ"א שזאת השיטה המדוברת].

שיטת הרא"ש ורש"י: גם בפ"ב וגם בלחי מעמידים בשבת על דין התורה ועושים מיגו לעניין סוכה אף בימינו¹⁶

הסבר הגר"א להערת הרמ"א ומחלוקתו בזה על המ"א

הגר"א מדייק מלשון הרמ"א שלא בא לחלוק על המחבר ולהציג (כפי שחשב המ"א) דעות הר"ן ותוס' כנגד מה שכתב המחבר שזאת דעת רא"ש ורש"י כי אם – כן היה צריך הרמ"א לומר: "יש אומרים" וכו'. ומזה שנקט לשון מסביר

עמוד 6 b ה'

משמע שלא בא לחלוק אלא להסביר דברי המחבר. וכך יש להבינו: גם הוא מסכים שהלכה כרש"י ורא"ש שהתירו מבוי ולחי ופ"ב וסככו עליהם אלא שבא לומר: אל תבין בדברי המחבר שאפילו סיכך ע"ג מבוי מפולש ולחי שנמצאים בחצר ג"כ יהיה הדבר סוכה כשרה כי דין מבוי ולחי הוא רק ברה"י¹⁷, וכן אל תאמר שסיכך ע"ג פ"ב בחצר שזה לא הוי הפסי ביראות שאותן התירו וז"ל שהיו

¹⁵ יש להעיר שדווקא מלשון הר"ן אצלנו כלל לא משמע כך אלא כמו שכתבנו קודם בעמוד 6 ג'. אמנם אין זה משנה כלל כי הגר"א מסמיך שיטה זאת גם על תוס' ד"ה סיכך ע"ג לחי בדף ז: ¹⁶ מדוע עושים זאת עיין בדברינו בהמשך הדף

¹⁷ לשון הגר"א דווקא בשדה ויש להבין אם בא לשלול רה"ר ולומר רק בכרמלית או לא

ברה"ר¹⁷. ולכן: דווקא התיר הרא"ש באותה מציאות בדיוק. שהייתה בזמנם ובה היו 2 דפנות ולחי = רה"י ופ"ב = רה"י אבל לא מציאויות דומות (כפי שרצה לומר הרי"ף גיאת על הרא"ש ע"ש ולאפוקי ממנו) ודקדקו לומר כן מזה שכתוב אצלנו דווקא לשון: סיכך ע"ג פ"ב ולא כע"ב פ"ב, וכן: סיכך ע"ג מבוי ולא כע"ב מבוי

עמוד 6 ו'

הוספה להסבר מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לסוכה

נראה להוסיף פה מדעתנו: על שיטות רש"י – רא"ש ושיטת התוס' השנייה שהבאנו נשאלת השאלה:

מדוע בכלל אנו חושבים לומר שבגלל המיגו נעמיד בשבת על דין – התורה? הרי מה פירוש מיגו? אנו אומרים מתוך שהדבר מותר פה (= בשבת) יותר גם פה (= בסוכה), אבל באמת אין הדבר מותר כלל בשבת בזמנינו כי חכמים למעשה אסרוהו, ומה פתאום נתיר הדבר משום מיגו? [ונראה לומר מדעתנו שסיבה זאת גרמה לתוס' ד"ה "סיכך ע"ג מבוי" להעמיד שיטה ראשונה שזכרנו בסיכום ביאור הגר"א, שבאמת לפ"ז אין מעמידים בכלל שום דבר בשבת על דין תורה אלא רק שמותר מדרבנן בשבת יותר להעמיד בסוכה על דין התורה במיגו] אבל לדעת הרא"ש ורש"י נראה לומר מדעתנו שהם מעמידים פה בשבת על דין התורה כי לדעתם לפני שחכמים גזרו גזירותיהם בכלל היה קיים המיגו משבת לסוכה בפ"ב ולחי והיה מצב שהמיגו משבת לסוכה התיירה. וכשבאו חכמים יותר מאוחר לגזור גזירותיהם לא ביטלו חכמים שום דבר שהעם נהג אותו והיה צורך מצווה = עליו לא גזרו. וכיוון שהעם נהג לבנות סוכה של 2 דפנות ולחי משום

עמוד 6 b ו'

המיגו משבת לא גזרו על זה. וכן העם נהג לבנות סוכות על פ"ב וחכמים כשגזרו גזירתם על פ"ב לא גזרו על הסוכות הללו משום צורך המצווה. ונראה שקשה להסביר הדבר אחרת כי אם כן נשאלת השאלה לרא"ש ורש"י: אם אתם טוענים שבמקום צורך המצווה דוחים דין דרבנן אז תמיד נתיר היום משום לימוד תורה או מצווה אחרת פ"ב או שימוש בלחי 21 דפנות (ולא רק בסוכות)?! [ומשום שאלה זאת אמרו שיטה שנייה תוס', ר"ן: פ"ב הותרו באמת תמיד לצורך מצווה גם ללימוד תורה וכו' – עיין בגר"א – אבל לחי 21 דפנות לא הותרו ולכן אין מתירים היום ולשיטה זאת באמת אפשר לומר שהדבר היה מאוחר יותר שהותרו דברים ע"י חכמים לצורך מצווה].

עמוד 7

סימן י'

העניין מי אלו שסוברים סוכה צורת קבע בעינן

מונה את הרשימה לפי אביי בגמ': רבי יאשיה (שמתי סוכה שצילה מחמת הדפנות), רבי (שדורש ד"א) רבי יהודה (בריש משנתנו), ר"ש (שמצריך 3 דפנות ורביעית טפת), ר"ג (= שפוסל סוכה על עגלה או ספינה), אחרים (= שפוסלים סוכה עשויה כשובך), ר"א (פוסל סוכה כמין צריף) ואע"פ שבאופן כללי אנו פוסקים שסוכה צורת עראי ברי"א יש פה מקרים שפוסקים כאלו שנמנים פה:

- א. פוסקים שסוכה כמין צריך פסולה כיוון שבגמ' בדף י"ט. אומרים להפוך הגרסא שחכמים פוסלים ור"א מתיר וטעם חכמים משום ששיפוע אהלים לאו כאהלים דמו
- ב. יש פוסקים – ולא הרא"ש – כב"ש שמי ששולחנו מחוץ לסוכה בסוכה גדולה לא יצא

סימן י"א

בענין 2 סוכות של יוצרים שבית השער פטור ממזוזה כיוון שהבית הפנימי לא קבוע

סימן י"ב

סוכת גנב"ך וסוכת רקב"ש שניהם כשרות אע"פ שלא עשאן לשם סוכה ובלבד שתהיה מסוככת כהלכתה (פי' רש"י: שעשאם לצל משמש וממטר אבל לצניעותא בעלמא לא, ור"ת: אם עשאה מעובה – לא)

[הערה: ה"ב"ח בסי' תרל"א עמוד של"ו: בדפוסים שלנו מביא בד"ה "ומי"ש ור"ת"]

עמוד 7 b

ששיטת ר"ת היא להלכה שבכל סוכה שמעובה פסולה, ובד"ה הבא אחריו מוסיף ה"ב"ח שתימה על הרא"ש שהביא דברי ר"ת רק בסימן שלנו ולא הביא להלכה בפרק שני, ומסיק ששיטת הרא"ש חולקת על ר"ת וסובר שבאמת סוכה שמעובה כמין בית כשרה¹⁸ אבל סוכת רקב"ש וגנב"ך רק הן אם הן מעובות כמין בית פסולות משום שמוכח מזה שלא עשאן לסוכת עראי אלא הן בית].

סימן י"ג

בענין סוכה ישנה אם לב"ה צריך לחדש בה דבר, ואיזה חידוש בעי

מביא שיטת הירושלמי שאומר אף לב"ה שאם לא עשאה לשם חג צריך לחדש בה דבר על פני כולה (אע"פ שמהבבלי אצלנו שיטת ב"ה שאם עשאה לצל בלבד כשרה תמיד). ובענין איזה חידוש בעינן מביא דעת הבעל הלכות שיכול להכניס כיסאות ודעת בעל העיטור שחולק ומצריך חידוש בגופה.

בענין עצי הסכך והדפנות שהוקצו למצוותם אם אסורים כל שבעה מהתורה או לא ומת

3 שיטות:

הרא"ש: מהתורה = אסורים עצי הסוכה בעודה קיימת

מחכמים = אסורים עצי הסוכה כשנפלה

ר"ת: מהתורה = אסורים עצי הסוכה המקוריים (המינימליים)

מחכמים = אסורים עצי הסוכה היתרים

רמב"ם: מהתורה = אסורים עצי הסוכה ועצי הדפנות כל 7 ימי החג. וזה לא מחכמים.

עמוד 8 א'

הק"י מביא מקור הרמב"ם דרשה עצמית שלו מזה שלמדים אצלנו חג הסוכות 7 ימים לה' = שעצי הסוכה אסורים כל שבעה ועצי דפנות ריבה מזה שכתוב סוכות בו"ו מלא [= למד לדרוש כך מדרשת הגמ' בדף ו' בסכת בסכת בסוכות מלא לרבות דפנות]

[נפ"מ בין הרא"ש לר"ת: שלפי הרא"ש אותם עצים יתרים שמתיר כשאין גזירה משום איזה סוגיה אסורים מהתורה אם כי יש לעיין בזה].

להלכה כל העצים (אפילו קיסם) אפילו שנפלו אסורים אם כשבנה סוכה בנה כולם ביחד ואפילו היתרים שהיו אז. אבל אם הוסיף דופן מיוחדת מאוחר יותר לא נאסרה [סי' תרל"ח סעיף א']

¹⁸ וכנראה הבין שהמעובה כמין בית כשרה שהפרק שני הכוונה כל עוד אפשר לראות מעובה כוכבים וצ"ע בתוס'.

סי' י"ד

ע"י בדפים הבאים 8 ב' ג' בעניין העושה סוכתו תחת האילן

סי' ט"ו

בעניין סוכה ע"ג סוכה מה גובה הסוכה העליינה הפוסלת

הרא"ש פסק כשמואל שבעינן שתהיה 10 וראויה לדירה (ז"א מחזקת כרים וכסתות אפי' ע"י הדחק) ובעל – המאור פסק כרבב"ה ור"י שמספיק 4 טפחים כדי לפסול (ולפי ת"ק אפילו שמחזקת כרו"כ על ידי הדחק) אבל זה דחוק מאוד והרא"ש דוחה שיטה זו. – המשך בדף 9

עמוד 8 ב'

סוגית העושה סוכתו תחת האילן

דף ט:

סיכום שיטות הראשונים העיקריות

4	3	2	1	
תשובת רב – פפא בשחבטן	שאלת הגמ' והא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר	רבא: זה דווקא באילן שצממ"ח אבל חממ"צ לא, וכשרה	העושה סוכתו תחת האילן (הבנת רבה במשנה שעליה העיר) -	
באמת מקרה (ב) של רבא מדובר שהשפיל ענפי – האילן (אע"פ שלא קיצצן ונשאר פסולים והרי כיוון	גם במקרה (ב) יש לפסול כי האילן לא יכול להשלים את הסכך שיהיה <u>כשיעור</u> , כי <u>הוא</u> עצמו מחובר וכיוון שהוא <u>נפרד</u>	²⁰ (א) אבל אם האילן חממ"צ (או אפילו צממ"ח אבל הסכך כשר בלעדי האילן, ולא צריך את האילן) והוא	אם אדם משתמש באילן מעליו כדי שיוסיף לו צל לסכך – פסול כיוון שהאילן מחובר	שיטת רש"י בהבנה הפשוטה (שלא כהבנת הקי"ט) ¹⁹ י"א ראשון בשו"ע תרכ"ו, ב'

¹⁹ **עמוד 8 ד':** לק"נ שיטה אחרת ברש"י (עיין דבריו בס' י"ד בראש אות ק') והוא מסביר שגם לרש"י פוסלים מה שכנגדו אבל לא הצלחתי ליישב דבריו איך נסביר את מהלך הגמ' וצ"ע. גם לא הבנתי הוכחתו מסתירה שמצא בין דברי רש"י, ובפשט הדברים אין נראה לענ"ד.

²⁰ הסבר למחיקה ע"י בסוף הערה לתיקון שיטת רש"י: יש לנסח את א' כך: כאשר האילן למעלה צממ"ח אז בכל מקרה ואפי' תהיה הסוכה למטה צממ"ח ואפילו אם ישפיל ענפי האילן למטה וסכך הסוכה יהיה רבה עליהם ולא יהיו ניכרים, בכל זאת פסולה הסוכה כיוון שהאילן צממ"ח א"כ אין סכך סוכה מועיל כלום [מ"ב בשם הב"ח תרכ"ו סק"ב]! וזה מה שאמרה המשנה לפי רבא, אלא שבא להוסיף שבאמת אם יהיה מקרה (ב) שהאילן חממ"צ ואז הצל כמו שאינו ולא נקראת סוכה שתחת האילן [שם במ"ב סק"ג]. הערה לתיקון שיטת ריב"א: מה שכתבנו תחת המחיקה נכון לשיטה זו [וביאור ברור לזה ע"י מ"ב תרכ"ו, סק"ט שמדבר שם אליבא דשיטת ריב"א] אבל אין זה פירוש "בשחבטן", אלא י"ל כך: גם לשיטת ריב"א אם ישפיל **עמוד 8 ה':** את הענפים של האילן כך שיטמעו ברוב שתחתם בצורה שלא יהיו ניכרים בסכך – הכשר תהיה הסוכה כשרה כמו רש"י והאילן העליון פוסל כנגדו רק כשהוא למעלה, אבל כשמשפילים אותו כשר. ואפי' הסכך התחתון כלשעצמו היה רק חממ"צ! [ב"ח מובא במ"ב תרכ"ו סק"ז] אמנם אם היה הסכך התחתון צממ"ח, אפילו לא נטמעו הענפים של האילן לגמרי כך שאינו ניכרים להתבטל ברוב, ג"כ כשר לפי הרבה אחרונים אמנם כאן יש אוסרים [ע"י שעה"צ אות ח'] ולכן מסיק המ"ב שנכון להחמיר כמותם. נפ"מ להלכה בין 2 השיטות:

- (א) אם האילן חממ"צ והסוכה צממ"ח [אבל ענפי האילן המכוונים לשיטת ריב"א מורידים חלק מהסכך ופוסלים אותו והעודף הנשאר יוצר למטה חממ"צ] הרי לריב"א פסולה ולרש"י שהעליון לא פוסל מה שכנגדו פְּשֵׁרָה. אמנם המ"ב אחרי הרבה אחרונים נוטה להחמיר כריב"א [סקי"א]
- (ב) לפי חלק מהאחרונים בהבנת ריב"א [המג"א, וע"י שעה"צ ח' שמנה הראשונים שכמותו ולכן יש לחוש להם (שם) שלא כב"ח]: אם האילן חממ"צ והסוכה חממ"צ וע"י השפלת ענפי האילן יוצר סכך [רובו מהסוכה] שצממ"ח לרש"י כשר ולריב"א פסול.

שעֲרַבְס עִם הַכֶּשֶׁר – נִטְמְעוּ בּוֹ – בְּרֹב, וּבִיחַד הֵם מְשַׁלְּמִים הַסֶּכֶךְ לְהִיּוֹת צַמְמִ"ח [אֲבֵל בְּאֵמֶת מִקְרָה ב' לַעֲצֻמוֹ פֶּסוּל]	מֵהַסֶּכֶךְ הוּא לֹא מִתְעַרֵּב וְנִטְמָע וְלִכֵּן הַסֶּכֶךְ פֶּסוּל ²¹ .	מְשַׁלְּמִים אֶת הַסֶּכֶךְ לְמִטָּה לְשִׁיעוֹר הַכֶּשֶׁר (וְהַסֶּכֶךְ בְּלַעֲדֵי הָאֵילָן לֹא מִסְפִּיק כִּי חֲמַמִ"צ) <u>כְּשֶׁרָה הַסּוּכָה</u>		
	כִּיּוּן שֶׁחֲשַׁבְנוּ שֶׁרְבָא דִּיבֵר כְּשֶׁהָאֵילָן נֹפֵף לְמַעְלָה	<u>בְּדֶרֶךְ – כֹּלֵל</u> כְּאִשֶּׁר צֶל הָאֵילָן מִמִּ"ח = ז"א שֶׁהוּא מַעֲוֵבָה -	הַעוֹשֶׂה סוּכָה תַּחַת הָאֵילָן עֲשֶׂה בְּתוֹךְ	שִׁיטַת רִיבִ"א עַל פִּי הַבְּנֵי

עמוד 8 ג'

4	3	2	1	
	וְהַסּוּכָה סַכְכָּה לְמִטָּה, ע"ז שֶׁאֵלְנוּ: הָרִי גַם כְּשֶׁהָאֵילָן חֲמַמִ"צ (פִּי): כְּשֶׁהֲרֹב הוּא הַסֶּכֶךְ (הַתַּחְתּוֹן) ג"כ יִכּוֹל שִׁפְסֵל הַסֶּכֶךְ הַתַּחְתּוֹן כִּי הָעֲלִיוֹן יִפְסוֹל מִה שְׁכַנְגָדוֹ, וְאִז אֲוִלִי לֹא יִשָּׂא הַכֶּשֶׁר סוּכָה ²³ ?	אִדָּם אֵינּוּ בִטֵּל בְּרֹב הַסֶּכֶךְ שֶׁתַּחְתּוֹ [אֲע"פ שׁוּדָאֵי יִכּוֹל לְהִיּוֹת שִׁיחִיָּה הָאֵילָן כְּשֶׁלְּעֲצֻמוֹ צַמְמִ"ח אֲבֵל יִהְיֶה אֵילָן שְׁנוּפוֹ קָטָן אֲו שֶׁסֶכֶךְ הַסּוּכָה יִהְיֶה גָדוֹל מְאֹד וְאִז כֵּן יִהְיֶה בִטֵּל בְּרֹב שֶׁל הַסֶּכֶךְ לְמִטָּה, אֲבֵל נִקְטָ כֵּן "דֶּרֶךְ – כֹּלֵל: שִׁיגְרָא דְלִישְׁנָא ²²] אֲבֵל אִם חֲמַתּוֹ שֶׁל אֵילָן מִמִּ"צ אִז יֵשׁ מִקּוֹם לֹמֵר שִׁתְּבַטֵּל צֶל הָאֵילָן הַפֶּסוּל בְּרֹב שֶׁל צֶל הַסּוּכָה הַכֶּשֶׁר לְמִטָּה אֲע"פ שֶׁלְּמַעְלָה פֶּסוּל וְפֶסוּל שְׁכַנְגָדוֹ פֶּה לֹא נִחְשָׁב אוֹתוֹ כִּי	הַבֵּית וְהָאֵילָן פֶּסוּל כֹּל מִה שְׁכַנְגָדוֹ	רִיבִ"א י"א שְׁנֵי בְשׁוּ"ע תַּרְכּוּ"ו, ב'

²¹ אֲמַנְם לְמ"מ שִׁיטָה אַחֶרֶת בְּרַמְב"ם וְהוּא מְפָרֵשׁ כְּשֶׁחֲבַטְן = הַפְּרִידִים זֶה מִזֶּה, וְלִמְעַשֶׂה תִּהְיֶה שִׁיטָתוֹ כְּשִׁיטַת הַרִיבִ"א לִפ"ז (וְעִיִּין בְּמָה שֶׁהִבִּיאוּ ע"ז בְּבִירוֹר – הִלְכָה וּבְמָה שֶׁהֲעֵרְנוּ שָׁם).

²² הָעֵרָה לְהַסְבִּיר הַמַּחִיקָה וְלִתְיַקוֹן בְּסוּף (וְהַדְּבָרִים מוּבָאִים בְּהֵעֵרָה 20 לְעִיל) ²³ יל"ע לְשִׁיטַת הַרִיבִ"א וְהַרְמַב"א (לְפִי הַכְּס"מ) אֵיךְ נִכְנַסְתָּ לְשׁוֹן מִצְטָרֵף פֶּה

		נטמע בסכך שתחתיו ברוב הכשר.		
וענינו שחבטן = שקצצן מן האילן ונפלו על הסכך למטה, אבל עדיין לא הוכשרו בזה ענפי האילן לסכך כיוון שלא נענעם וזה פסול של תולמ"ה, ועכשיו זה בטל ברוב כי לא פוסל מה שכנגדו ²⁴	"	" סוהכ"מ מכנה זאת: בסתמא תז"א, שוב: שיגרא דלישנא	"	שיטת הרמב"ם (פ"ה הי"ב) ע"פ הכס"מ שם ²¹

עמוד 9

ועי' באריכות דברינו סבור הרא"ש בתוף דבריו להסבירו לפי מה שמסביר הק"נ אות [ב]

סי' ט"ז

בענין פירס סדין מעל הסוכה או מתחת אם נפסלת הסוכה ומתי

3 שיטות:

שיטת הגאונים: הסוכה נפסלת רק כאשר הסדין גורם שיהיה צל הסוכה, ובלעדי הסדין חממ"צ. ואם הסכך הכשר לעצמו צממ"א הסדין לא פוסל.

שיטת ר"ת: הסוכה נפסלת כאשר ללא הסדין ייגרם לסוכה נזק שיפסול הסוכה. כגון שהסדין מגן מפני החמה שלא יתייבשו העלים וינשרו ויישאר סכך שחממ"צ. אבל אם אותו סדין לא מוסיף וגורם דבר ובין – כה יהיה הסכך כשר זה נקרא שסיכך לנוי [פי': לא למטרת הסיכוך] וכשרה, (= אם אינו מופלג²⁵)

שיטת רש"י: מדובר שהסדין לא מוסיף כלום, והסכך כשר לעצמו וצממ"ח. אלא שהוא נפסל כאשר כוונת האיש לשים אותו לא לנוי (אלא למשל לעשות צל גדול יותר) כי אז הוא כלי בפני עצמו ומקבל טומאה. אבל כשכוונתו הייתה לנוי כשרה²⁶ (= עד 4 טפחים)

עמוד 9b

הרא"ש שואל על רש"י מדוע לדעתו שונה לנאותה מפורס סתם? ועי' מה שניסינו לענות מדעתנו קודם וכן בדף 10. וצריך עוד עיון וברור. לשיטת ר"ת ילי"ע מדוע פוסלים באילן שע"ג סוכה כיוון שסדין ע"ג סוכה סתם לא פוסל גם שם נכשיר. וי"ל שמופלג האילן 4 ט'.
סיכום: לגאונים: לעולם לא יפסול סדין אלא"כ מסכך בו ממש. לר"ת: לעולם לא יפסול סדין אלא"כ עוזר לסיכוך שמחזיק הסכך. לרש"י לעולם פסול סדין אלא"כ נתנו לנוי. וכל זה באינו

²⁴ הערה להסביר המחיקה ולתיקון בסוף (והדברים מובאים בהערה 20 לעיל)

²⁵ נפ"מ משיטת רש"י שאין זה תלוי בכוונת הפורס אלא במציאות אם הסכך צריך לשם החזקת מעמד את הסדין או לא.

²⁶ וראה בדף הבא שניסינו להעמיד שיטה רש"י בצורה קצת שונה

מופלג 4 אבל סדין המופלג 4 ט' חולקים הלאה רב חסדא ורב נחמן אם אין זה פוסל הסוכה אפילו שנתנוהו לנוי²⁷ שלרב חסדא יותר מ4 ט' מרוחק הסדין מהסכך מכדי שיהיה בטל אליו (ריטב"א).

עמוד 10

סוכה י'.

הסבר פשט הגמ' לפי רש"י בדף י'. לגבי המשנה פירס עליה סדין

רב חסדא בא להסביר המשנה: מה שאמרנו שפירס סדין פסולה זה דווקא מפני הנשר אבל אם פירס לנאותה כשרה. ורש"י מסביר שמדובר פה בבעיה של קבלת טומאה כי אם פרס הסדין לנאותה הרי אין הסדין כלי קיבול ואין זה דבר – פסול ואם שם הסדין לתפוס את הנשר הנופל הסדין נחשב כלי ומקבל טומאה וזה סכך פסול שפוסל את הסכך העליון. ועוד מוסיף רש"י שכל זה מדובר דווקא בפורס סדין שמרחקו ע"ד 4 טפחים מהסכך אבל ביותר מ4 טפחים רב חסדא ורב נחמן חולקים אם אין זה פוסל הסוכה אפילו פורס לנוי משום (בעמום הבא מופיעה מחלוקת זו) שאז לרב חסדא הסדין מרוחק יותר מדי מהסכך מכדי שיהיה בטל עליו (ריטב"א, שם)

עמוד 11

סי' י"ז

דן נויי סוכה ותנאי בהם, ואם הם ממעטים בסכך ובדפנות

נויי סוכה אסורים בהנאה עד מוצאי יו"ט אחרון של חג. אם התנה עליהם שאמר איני בודל מהם כל ביהש"מ לא תפסה בהם הקדושה כלל ומותר להשתמש בהם. נויי סוכה לא ממעטים הסכך. אבל הדפנות כן. לא ישים האדם בגד על הסכך (אפילו סכך כשר) אם הוא יבש קודם שלא יטעו האנשים לחשוב שמסככים בדבר המקבל טומאה [ומה שפסק הרא"ש באילן שאינו פוסל את הסכך תחתיו כשר לבדו ואין הוא פוסל הסוכה משום שיאמרו שמותר לסכך במחובר כמו פה י"ל ששם לא גזרו משום טרחא להרחיק האילן אבל פה כדי שלא יטעו הבריות ובקל יכול לסלק הבגד יעשה זאת = ק"נ אות ח']

סי' י"ח

בעניין נויי סוכה המופלגים ממנה 4 ט' מח' רב נחמן ורב חסדא + רבר"ה

רי"ץ גיאית והרב ישראל כהן פסקו כר"נ משום שסברו ששמואל ס"ל כשיטה זו כי שמואל שאמר סוכה ע"ג סוכה פוסלת ב10 גם פה יסבור שהסדרן לא פוסל אלא ב10. וכיוון ששם פסקו כמותו גם פה נפסקו כר"נ. אבל הרא"ש לשיטתו כמו שכתב כבר בסי' ט"ו דוחה דבריהם ומחלק: שם דיבר שמואל בפסול סוכה ע"ג סוכה ופה מדברים בפסולי

עמוד 11b

סיכוך בדברים טמאים שם שמואל סובר לשם פסילת סוכה עליונה צריך שתהיה 10 ואין קשר לפסול סיכוך בדברים טמאים. ולכן פה פוסק הרא"ש כר"ח ורבר"ה שהם הרוב.

סי' י"ט

בעניין קינוף בתוך הסוכה שפסולה ונקליטין – שכשרה והטעמים

קינוף יש לו ד' דפנות לכן פוסל בסוכה כי זה סוכה בתוך סוכה. נקליטין הן 2 עמודים וזה אהל ללא גג ולכן אינו אוהל. וההסבר: שדומה לאדם שמרים השמיכה באצילי ידיו ויוצר חלל שאין זה אהל [הק"נ]: מכאן משמע שלדעתו אף נקליטין שגבוהים יותר מ10 כשרים, ומה שהברייתא אומרת דווקא נקליטין 10 י"ל שהיא סוברת שפועי אהלים כאהלים דמו, ואנן לא פוסקים כך.

²⁷ ויש לעיין אם גם פה יסביר ר"ת לנוי = לא לסיכוך ונראה שכן.

אמנם הטור סי' תרכ"ז סובר בדעת הרא"ש שזה דווקא עד 10. וי"ל שלמד כך ברא"ש מטעמו שמביא שזה כמו אדם שמרים אצילי ידיו וזה מסתמא לא יותר מ10 ט'. ועי' מה שנכתוב בס"ד בסי' כ' מסיכום הר"ן.

סי' כ'

בעניין דין כילה בסוכה מתי פוסלת²⁸

יש בגמ' 2 לישנות בדברי ב"י בשם שמואל:

- (א) מותר לישון בכילה בסוכה אף שיש לה גג אם אין לה גובה 10
(ב) מותר לישון בכילה בסוכה אף שגבוהה למעלה מ10 אם אין לה גג.

עמוד 12

רי"ף גיאת פסק כלישנא בתרא משום שהבין שהלישנות סותרות²⁹ [ויש להבין בדעתו מדוע חשב כן]. אבל הרא"ש ורי"י והרי"ף פסקו שאין הלישנות סותרות ולכן להלכה:

(1) כילה שאין לה גג אף למעלה מ10 מותרת

(2) כילה שיש לה גג מותרת עד 10

[והוכחת הרא"ש: הגמ' בפרק שני אומרת על המשנה "הישן תחת המיטה לא יצא ידי חובתו" שלפי שמואל יש להעמיד במיטה 10, ולפי פסק הרי"ף גיאת הרי פוסקים כלישנא בתרה שאף בפחות מ10 אם יש לה גג פסולה, ולמה צריכים להעמיד שמואל ביותר מ10?]

סיכום דיני כילה, קינוף ונקליטים בר"ן [דף ו'. בדפי הרי"ף] ד"ה מותר

כילה = לא קביעי ולא נאסרת אלא שיש תרתי לריעותא: א. יש לה גג ב. גבוהה 10
נקליטין = קבועים יותר מכילה ואע"פ שקיים רק ב' ואין להם גג פסולים שנפסלים ב10 [אמנם הר"ן מוסיף שלא נראה כן מלשון הרי"ף והרמב"ם, וכבר כתבנו בסי' י"ט ובהערה מק"נ שם דעת הרא"ש. בכל – אופן זאת דעת הר"ן]

קינוף = קבועים ויש להם תמיד גג לכן פסולים תמיד אף שלא גבוהים 10 ואין ישנים תחתיהם.

עמוד 12b

בעניין שבעינו עשייה לשמה בסוכה (לפי ב"ה: לשם צל) וקציצת המחובר = אם מספיקה

בענין עשייה לשמה [לפי ב"ה לשם צל – ק"נ אות ק בשם הר"ן] וקציצת המחובר אינה עשייה (= לשמה) ולכן צריך גם לנענע (כל ענף בפני עצמו = ק"מ אות צ' בשם רש"י)

בעניין "זה הכלל" שמובא במשנה הערה מהריטב"א

נשאלת השאלה: מדוע במשנה זאת אין שואלת הגמ' כמו על המשנה בדף י"ט: שישנה לכאורה סתירה בין 2 חלקי המשנה. ולא מצאתי לדבר תשובה אלא בריטב"א שגרס פה (עפ"י כת"י) רק את החלק הראשון ב"זה הכלל" ולא גרס הצד החיובי ש"כל דבר שגדולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה מסככין בו" כיוון שאין זה כלל נכון כי הרי מחובר וחבילות שנשרים לא מתאימים לכלל הזה. עוד מוסיף הריטב"א שיש פה זה הכלל שונה משאר ה"זה הכלל" שבש"ס וישנם 3 סוגים:

(1) בדרך – כלל הכלל הוא מעין הפרט המוזכר קודם

(2) אצלנו אין הכלל מעין הפרט אלא שיש ביניהם דמיון בדין, בפסול, אבל לא בטעם הפסול (ז"א שניהם פסולים ולכן הוזכרו יחד אבל אין הפרט נכלל בדיני הכלל).

עמוד 13 א'

²⁸ על סי' זה יש הוספה של הרא"ש על דבריו בסי' ל"ז עיי"ש
²⁹ ולפ"ז כיוון שלישנא קמא דחוויה הרי אם יש לה גג פסולה אף בפחות מ10.

3) לפעמים בש"ס אין הכלל מרבה כלום על הפרט שלידו אלא שהוא סימנא בעלמא (כמו במגילה כ"ב):

סי' כ"ב

לעניין ציצית כנ"ל, תלאן ואח"כ פסק = פסולה

סי' כ"ג

בעניין שמסככים בגידולי קרקע שהם גידולים מן הארץ ולא בעורות

עורות נקראים גידולים של הקרקע אבל לא גדולים מן הארץ ולהלכה אין מסככים אלא בשגידולם מן הארץ. ועיי' הערה לגבי לשון המשנה שכתבנו בסי' כ"א.

סי' כ"ד

בעניין שאסור לסכך בחבילות ושם התיירם כשרות ושכשרות לדפנות וכמה היא חבילה

אסור לסכך בחבילות גזירה שמא ישכחו את הדין שאין מסככים מן העשוי כבר ובעיני עשייה. אין חבילה פחותה מ-25 קנים ומה שהגמי' הלאה (י"ג). קורה "אגד" לחבילה של 3 ("אגד בשלושה שמייה אגד") כי מדובר בדקלים צעירים (= אפקותא דדיקלא) ודוקרנים של קנים שיש שם הרבה קנים ביחד בתוך כל אחד מהשלושה ועיי' בסי' כ"ה.

בעניין האיסור לסכך בחיצים נקבות שיש להן בית קיבול ומותר בזכרים

להלכה: בית קיבול שעשוי למלאות כמו חיצים זכרים נקרא בית קיבול.

בעניין סיכך באניצי פשתן שפסולה, ובהוצני פשתן שכשרה

פירוש העניין ברא"ש עיי' בדף הבא

בעניין סככה בחבלים: שהפשתן פסולה ובסיב כשרה

עמוד b 13 א

מי שפוסל (בירושלמי פ"ד) = 2 חבלים של פשתן. ומי שמכשיר = 2 חבלים של סיב (= הצומח מסביב לעץ) וכן מתיר הרמב"ם פ"ה מסוכה ה"ד.

הוספת הגהות אשר"י: בעניין המח' אם עשה סוכה בתוך בית ואח"כ שבר התקרה

לדעת הרב ברוך מרגנשבורג פסולי שהתורה אמרה ע"ז תעלומ"ה. והרב יצחק הלבן הכשיר כי אומרים תעולמ"ה בשטוף הסכך היה פסול כגון מחובר אבל כאן גוף הסכך כשר אלא שהתקרה גורמת פסול, וכשהוסרה כשרה הסוכה.

הוספת הגהות אשר"י: בעניין שדעת הירושלמי שאף הדפנות אסור שתעשינה מדבר המקבל

טומאה

סי' כ"ה

בעניין סיכוך בדברים שריחם רע ובדברים שנושאים ומפריעים ליושבי הסוכה

מדאורייתא מותרים גם דברים אלו לסיכוך וחכמים גזרו עליהם, אבל בדיעבד יצא (וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מ"ה סוכה ה"ב). אמנם לגבי סכך שיודע מראש שיפול בתוך ימי החג שאין זה סכך עיי' בהבדל בסי' הבא.

בעניין הגדרת חבילות שאסור לסכך בהם, וכמה נקרא אגד

כפיית תמרים שגדלות במוץא הדקל (=אפקותא דדיקלא) אע"פ שהם כאילו הרבה עלים מאוגדים למטה אין זאת חבילה אגודה שאסור לסכך בה אלא פה אומרים: אגד בידי שמים איננו אגד. ואף אם אגדם שוב למעלה אין זה אגד כי אגד באחד לא שמייה אגד. ומהי הגדרת אגד? למסקנה אגד נקרא 2. כחכמים. אמנם מה שאמרנו מירושלמי (כאן יש קפיצה לעמ' 14 א')

עמוד 14

שבעינן חבילה של 25 כתב הק"נ³⁰ שנראה מהרי"ף שהבין באמת שפליגי על הגמ' דידן. אבל הרא"ש סבר שלא פליגי אלא: שלא נקראת חבילה לעניין גזירת אוצר אלא כשיש 2 קנים באגודה אחת לפחות ובכל קנה יש 25 קנים³¹.

סי' כ"ו

בעניין פסול סיכוך בדבר המקבל טומאה ובדבר שנפרך ונופל

דבר שנפרך ונופל וידוע שייפול הרי מלכתחילה איננו כלל סכך ונחייב כאוויר ופוסל בג"ט. ויש שגזירת חכמים שיפסל כי יש שמדאורייתא אפילו סיכוך בירקות שלא ראויים למאכל אדם כמו מרור וחזרת, ואז אינם מקבלים טומאה מהתורה וגם אין חשש שיפלו כי הם ירוקים אלא שגזרו עליהם בגלל אותם ירקות יבשים שאינם סכך מהתורה כי אינם ראויים לשבעה כי נפרכים ונופלים וגזרו עליהם שיקבלו טומאה כאשר הם לחים (אבל כשיבשים הרי אסור מהתורה וע"ז לא גזרו שיקבלו טומאה) = רש"י

א"כ יש סככים שפסולים מהתורה ויש מחכמים.

פסולים מהתורה: א. ירקות יבשים (= נפרך ונופל), ב. ומקבל טומאה

פסולים מחכמים: ירקות לחים שמהתורה לא מק"ט וגזרו שיק"ט

סי' כ"ז

בעניין אם סוכי תאנים או ענבים או שיבולים שיש בהם עדיין פירות לאכילה כשרים לסכך

סיכום סוגיה זו בגמ' ראה בדפים הבאים. 14 ב'.

עמוד 14 ב'

סיכום הדינים ברא"ש:

א) קצרן מתחילה לסכך: בכל מצב שיהיה כשרים ואין להם ידות.

ב) קצרן בסתמא: אם הפסולת מרובה על האוכל כשרה, ולהיפך פסולה.

ג) קצרן לאוכל ונמלך עליהם לסיכוך: פסולה. וכדי להכשירן ישנם 2 אפשרויות:

(I) או שיהיו שם כמו ב' בפסולת רוב שיבטל את האוכל ואת הבית – יד הסמוך לו

(II) או שידוש אותם בגורן ויהיה זה מעשה (אמנם זוטא = ראה בדפים הבאים)

שיוציאום ממחשבה ראשונה

סי' כ"ח

בעניין הפך הנסר על צידו והנסר רחב 4 טפחים אלא שעכשיו על צידו שפחות מ4 אם פסול

במח' שם בין רב הונא ור"ח + רבר"ה פסקינן כרב הונא בגמ' שפסולה (כי כך פסק ר"ט).

בעניין אם מסככים בנסרים שרחבם 4 טפחים

מהמח' הקודמת מוכח שהלכה בזה לא כרב אלא כשמואל כיוון שלפי רב יכולים להעמיד המח' רק בנסרים של 4 ט' ורק אליבא דרבי מאיר שאוסר (כי לדעתו לר"י נסרים בכל רוחב שהוא לעולם

כשרים ולא גוזר כלל) וידוע שרבי מאיר ור"י = הלכה כר"י?

הוכחות כשמואל:

³⁰ ועי' דמשק אליעזר תרכ"ט, סקכ"ב

³¹ עוד מביא הרא"ש שם שאיסורייתא דסורא כשרים לסיכוך, והכלל: כל מה שאגוד למניינא אינו פסול לסכך, כי האגוד הוא זמני. וכן מביא: צריפי דאורבני סוכות קטנות שלמעלה פתוחות שלפי רב פפא לא כשרוך כך לסכך משום שאגודות למטה אלא מתיר אגדן למטה וכשרות ולרב הונא בריה דר"י כשרות כך לסכך כי הכלל: כל אגד שא"א לטלטל איתו אינו אגד.

(I) שבדרך כלל הלכה כרב באיסורי פה הגמי' מוכיחה שלא. ולפי' נעמיד בסי' כ"ח לפי שמואל אליבא דר"י = בארבעה

עמוד 15

(II) והוכחה נוספת שהלכה פה כשמואל כי הגמי' בדף ל"ו מביאה דווקא את הברייתא אליבא דשמואל: "סככה בנסרים של ארז" ולא את הברייתא שלפי רב.

(III) והרי"ף הביא הוכחה נוספת: מזה שרב פפא בגמי' מסביר את שמואל משמע שפסקו כמותו (אמנם זאת דוחה הרא"ש לפי שדרך אמוראים מאוחרים להסביר ראשונים אף שאין הלכה כמותם)

וכן העלו ר"ח ורמב"ם והר"ז הלוי שהר"י דיטראני והראב"ד פסק כרב וכר"מ וא"כ אין זה שונה להלכה מכל אלו.

סי' כ"ו הקדמה לשיטות; ביאור "מפקפק או נוטל אחת מבינתים"

במשנה: תקרה שאין עליה מעזיבה

ר"י: ב"ה: או מפקפק או נוטל אחת מבינתים

ב"ש: נוטל אחת מבינתים

ר"מ: לכו"ע נוטל אחת מבינתים

מחלוקת זו מוסברת בגמי' ע"פ 2 שיטות (ולכו"ע: בנסרים 4)

שיטת רב: מדובר פה במח' לגבי תולמ"ה

ר"י: ב"ה: כדי להוציא מתעלומ"ה או שיפקפק או שיטול אמ"ב

ב"ש: גוזרים גזירת תקרה על 4 לכן צריך שיטול אמ"ב

ר"מ: גוזר לכו"ע גזירת – תקרה לכן צריך שיטול אחמ"ב

עמוד 13 ב'

סוכה י"ב:

פסקי הרא"ש פ"א סי' כ"ד בעניין אניצי פשתן בדף י"ב:

בגמ': רבה ברב הונא: סככה באניצי פשתן פסולה, בהוצני פשתן כשרה והושני איני יודע מהו. [אניצי פשתן = תרי דייק ונפיץ = פסולה; הוצני פשתן = ?]

בעיות רבי יוחנן:

א. אם הושני זה:

(I) תרי אבל לא דייק ולא נפיץ וממילא הוצני זה: לא תרי לא דייק ולא נפיץ

(II) תרי ודייק אבל לא נפיץ. וממילא הוצני זה: תרי אבל לא דייק ולא נפי

ב. מהו דין הושני בכלל?

והרא"ש כאן פסק כאפשרות ה(II) שכך כתב (שתרי) שלא דייק ולא נפיץ זה הוצני. וטעמו מובא בקי"נ אות [ב'] שטומאת אניצי מדרבנן הוא, שמדאורייתא אינה מטמאה בנגעים אלא טויה כמו שכתב בתוס'. ושואל שם: אם הרא"ש פוסק כאפשרות ה(II) א"כ תוצאה מזה

עמוד 13b ב'

היא שהגדרת הושניזה תרי ודייק אבל לא נפיץ וא"כ גם כאן נאמר שזה ספיקא דרבנן לקולא וגם תרי ודייק יהיה כשר לסכך? ע"ז עונה הקי"נ שהכלל ספיקא דרבנן לקולא נאמר רק כאשר אנו מסופקים בהבנת דבר, אבל אם אנו יודעים שהתנאים אמרו משהו והספק הוא: מה אמרו? בזה

אין אומרים ספיקא דרבנן לקולא. וכן רואים בערבי פסחים לגבי 4 כוסות שמספק שותים בהסיבה את כולם.

א"כ נשאלת השאלה: הרי גם את לגבי הוצני לא יכול היה לפ"ז הרא"ש לפשוט כי גם זה לא שמענו מהו הוצני וזה ספיקא שלא שמענו?

תשובת הק"נ: באמת נכון, אלא שהוצני זה ספק – ספיקא:

א) ספק אם תרי זה הוצני או הושני

ב) אפילו אם תרי זה הושני – אולי גם הושני מותר. ובספיק – ספיקא גם כאן הקילו.

לא שייך לכאן ומועתק בצד הגמ' – [פ"י רש"י ד"ה "ולא פסול" בדף י"ג.]: בברייתא כתוב "אזוב שתחילתו 2 ושייריו אחד כשר, ואינו פסול עד שתהא תחילתו ושייריו אחד". את המשפט השני לוקח רש"י ומוצא בו 2 עניינים: רישא – ואינו פסול עד שתהא תחילתו אחד. סיפא – ואינו פסול עד שיהיו שייריו אחד. וע"ז שואלת הגמ' שהחלק השני תמוה שכן קתני בברייתא אחרת כשר?]

עמוד 14 ג'

דף י"ג, דף י"ד.

סוגית "ידות לסכך" (לפי רש"י)

ר' מנשיא בר גדא (= רמב"ג) ורבי אבא חולקים בשמועה ששמעו מרב הונא, והגמרא דנה בבסיס הסברתי של מחלוקתם ומתוך הדיון מגיעים ל2 אפשרויות העמדת – המחלוקת, ועוד אחת שהיא ההעמדה הסופית (וכך גם נקטו מפרשי המשנה – כהעמדה ג').

<p>ג. הדעה המקובלת בפירוש המשנה מחלוקתם בקוצר לאכילה ונמלך לסיכוך והתחרט במחשבתו. והם חולקים אם מחשבה מוציאה מידי מחשבה (הקצירה הראשונה לשם אכילה לא חשובה מעשה אלא מחשבה כיוון שמעשה פירושו ששינה את צבירת הדבר לצורך מסוים כגון שעשה מעץ – כיסא) או שצריך מעשה [=] והתיר אגדן שלבסוף לא חשוב מעשה כיוון שלא עשה מעשה ממש אלא זה היה רק גילוי דעת שלא</p>	<p>א. מחלוקתם בקוצר לשם סיכוך שר' אבא סבר כאחרים בברייתא³² [וכך נפרש דעתו בברייתא: שהוא סובר שקוצר ניחא ליה בידות השיבולים כי הם לסכך, וגם באוכלים של השיבולים ניחא ליה כי הם מחזיקים את הידות בגלל כבדן של הסכך א"כ ניחא ליה בשניהם לכן הידות והאוכלין מקבלים שניהם טומאה]. ולפי רמב"ג שזאת דעת ת"ק בברייתא הרי לא ניחא לו</p>
--	--

עמוד 14 ד'

כאשר סותרים הסוכה =	ניחא לו בידות כי אין הידות	האוכל כי הוא פוסל את
---------------------	----------------------------	----------------------

³² ברייתא סתם הכוונה לברייתא בדף י"ג: לגבי ידות לסכך. המקור הנוסף היא המשנה מעוקצין לגבי ידות בדף י"ד.

<p>גילייהו (משמע מכאן שלשיטת רבי אבא אם באמת לא יהיה להם שום שימוש גם מעשה זוטא יוציאם מידי מחשבה ראשונה). אבל לרמב"ג = כת"ק בעוקצים וכת"ק בברייתא הרי זה מעשה רבה ומוציא מידי מחשבה³³</p>	<p>ראויות לשיבלים אלא כדי לאגדן בהם ובזה מוכח שלא רצה לאגדם]. שלדעת רבי אבא אין מחשבה מוציאה מידי מחשבה כמו רבי יוסי. ולדעת רמב"ג כן מוציאה כמו ת"ק.</p>	<p>הסוכה [= ואין הוא צריך את האוכל בסכך] וכיוון שהעיקר: הידות הם לבד, אם לא ניחא ליה האוכל, לא מקבלות טומאה.</p>
---	--	--

עמוד b 15

שיטת שמואל: המחלוקת בעניין ביטול תקרה

ואיך להסביר את שיטת שמואל חלקו הראשונים:

לפי רש"י: מדובר בסוכה שיש לה תקרה והוא סותר אותה³⁴

ר"י: ב"ה: די בזה שיפקפק [ז"א סותר ומנענע את כולם = רש"י] להוכיח סתירתה

ב"ש: לא די בזה אלא צריך שיחליף הנסרים בינתים, כך שיווצר בתוכה חלל של 8 ט' של סכך כשר ובוה תהיה לו סוכה כשרה באמצע³⁵

8

8

סוכה פְּשָׁחָה

ר"מ: לכו"ע כב"ש, ולא מועיל שרק יפקפק משום שכולם סברי שיש גזירת תקרה.

לפי הר"ף – רמב"ן: לפי המובא הרא"ש³⁶:

ר"י: ב"ה: די בזה שיפקפק [ז"א יסיר המסמרים אע"פ שלא ינענע או אם אין מסמרים רק יפקפק ז"א רק ינענע] = ע"י ק"י אות [א]

ב"ש: לא די בזה אלא צריך שיטול אחד מבין 2 [ואין הוא סובר שצריך להגיע לסכך 8 ט' באמצע שכתב רש"י משום:

א) כתוב אחת מבינתים ז"א גם באמצע

ב) לשון המשנה משמע שכל הסוכה כשרה ולא 8 ט'³⁷

ג) משום קושית – התוס'

עמוד 16 א

³³ התפא"י וה"משנה - אחרונה" על מסכת עוקצין מסבירים את העניין במעשה זוטא ורבה בלשון זו: שכשהוא דָּשָׁן בגורן נשאר עדיין מעט שיבולים על הידות שראויות לאכילה אע"פ שהרוב כבר נדושו ונפלו ואותו מיעוט שנשאר חזי למיעוט בני אדם כגון עניים אבל לא לרוב בני – אדם, ולכן לרבי אבא חשיבי אותו מיעוט וכיוון שלהם עדיין חשובים האוכלין שנשאר לא כללו הידות. ובבסיסה היא מעשה זוטא ולחכמים זה מתבטל לפי רוב בני האדם ובבסיסה בטלה האוכלין וזה מעשה – רבה (כן נלע"ד להבין ברש"י כאן ובדעת מפרשי המשנה בעוקצין יש לבדוק אם זה נכון).
³⁴ והבעיה איך לסתור אותה כך שיוכיח שידוע על גזירת תקרה. אבל אם אין לה גג בכלל ודאי אסור לסכך בנסרים 4.

³⁵ משום שסברו שיש גזירת - תקרה

³⁶ סיכום ברור ומתוקן לשיטת הרמב"ן וכן לשיטת רש"י והחילוקים להלכה 17 ב':

³⁷ אע"פ שזאת אפשר אולי לדחות מדעתנו: א) משום ששאר הסוכה פסל היוצא מן הסוכה ב) משום דופן עקומה

וכיוון שפסול שמדובר פה אינו פסול עצמי בסכך אלא פסול דיני כיוון שאין מדובר פה בסכך מחובר אלא בסכך שיש בו תעולמ"ה הרי מספיקה נטילה ומבין 2 כדי להכשיר כל הסכך (או שנאמר שזה רק פסול דרבנן משום גזירת תקרה).

אמנם כל זה מדובר רק בסוכה שאין עליה מעזיבה אלא מקורה בסכך כשר שיש בו תעולמ"ה או בנסרים 4. אבל בתקרה שאין עליה מעזיבה אין די בפקפוק או בנטילת הנסרים לכו"ע אף לב"ה. ששם זה סכך פסול גמור = פסול עצמי = ק"י אות [ת]

ר"מ: כו"ע כבית – שמאי

אם נסכים לפ"ז הדינים לפי שיטת הרי"ף (רמב"ן)

- (א) הבא לסכך בנסרים פחות מ4 – אף במשופין – כשירה
(ב) בנסרים 4 לא יסכך אף כשהפכן על צידן
(ג) בית שהיה מקורה בסכך כשר אלא שהיה על פוסל תעולמ"ה מסיר המסמרים³⁸ שהיו קבועים בו ואפי' הן רחבים³⁹ 4 די בזה, או נוטל אחת מבינתים ומניח פסל במקומו.

שיטת הרמב"ם בביאור סוגיה זו

כל המשנה תקרה שאין עליה מעזיבה מדברת בנסרים שפחותים מד"ט. אמנם איך יסבור הרמב"ם את המשנה בפרטות עי' בביאור השיטה הבאה שמתאימה לו והיא שיטת הרי"ף ע"פ הר"ן:

שיטת הרי"ף ע"פ הר"ן:

מדובר במשנתנו בנסרים שפחותים מ4 או 3 ואפשר לכו"ע (מדכאית ליה) לסכך בהם לכתחילה אלא שיש בהם פסול אחר והוא פסול תעולמ"ה שהם היו כבר צריף מוכן ומתוך שהתקרה הייתה עשויה כבר, שייכת גם כאן גזירת תקרה, (= שגזרו פה ג"כ חכמים שמא יבוא להתיר לכתחילה סוכה שעשויה כבר מזמן ויש בה איסור תעולמ"ה והבעיה היא איך לבטלה ולעשותה במינימום המאמץ סוכה כשרה שאין בה גזירת – תקרה) ועי' חלקו ר"י ור"מ במשנתנו:

שלר"י: ב"ה: סברי שדי במפקפק או נוטל אחת מבינתים כדי להוכיח שיודע הוא על גזירת תקרה משום תעולמ"ה

ב"ש: אמנם מפקפק מוציא מידי תעולמ"ה אבל לא מידי גזירת – תקרה⁴⁰ שלזה צריל ליטול אחת מבינתים.

ולר"מ: כו"ע כבי"ש⁴¹ [בסיכום זה יש לעבור מכאן לעמ' 17]

עמוד 17

אמנם על שיטה זו (רמב"ם רי"ף = ר"ן) שמדובר פה בנסרים פחותים מ4 ט'. מתמיה הרא"ש כאן כיוון שלפ"ז כלל לא יובן מדוע עדיף בגמ' להסביר אליבא דרב את המשנה כמו שרואים, שרק בסוף שואלים איך תסתדר המשנה אליבא דשמאל ומתמצים.

³⁸ עי' בק"נ אות [ת] שמשקנתו: אם מוציא הנסרים די בזה, וכשאין נסרים עליו לפקפק = לנענע הכול.
³⁹ זאת קולא שעושים רק במי שבא לסתור סוכתו הישנה, אבל סוכה חדשה שלא מוכח שיודע תולמ"ה אין מתירים לו אלא בנסרים פחות מ4
⁴⁰ אולי משום שלא מוכיח פלום בזה שמפקפק לאנשים אחרים והגזירה משום אנשים אחרים? אע"פ שמשיתת רש"י משמע שגזרו בגללו כי יבוא לומר מה לַי לישב כאן ומה לַי...
⁴¹ ההבדל לפ"ז בין הסבר הר"ן והרמב"ן ברי"ף הוא שלרמב"ן מדובר פה גם בסוכה ישנה שיש ב"ה תעולמ"ה וגם בנסרים של 4 ט'. ולר"ן מדובר רק בנסרים שיש בהם תעולמ"ה.

בעניין מי שהיתה לו סוכה ישנה של נסרים 4 ט' מהו תיקונה [ומי שרוצה לבנות סוכה חדשה

בנסרים 4 ט' שכתבנו בסי' כ"ח] פסק הרא"ש

אם היתה לו סוכה ישנה שהיו בה נסרים 4 ט' יש בה א"כ תעולמ"ה, התיקון שלה: או שיטול אחת מבינתים וישים במקומו פסל⁴² או שיפקפק [= אם יש שם מסמרי די שיוציאם, ואם אין שינענע כל הסכך – ק"י אות א' ע"ש]

אבל זה דווקא בסוכה בנויה ישנה שאנו יודעים שהיא סותרת ובונה אותה שוב עכשיו ומתירים לו בגלל שרואים שהוא בקי בתעולמ"ה שיעשה זאת במינימום מאמץ (ומהו המינימום זה מה שפליגי ר"מ ור"י במשנה) אבל בסוכה חדשה כו"ע לא פליגי, אף ר"י, שנסר 4 אחד פוסל! ובשו"ע זו דעה אחת. עיי"ש ובמ"ב (כל זה לפי שמואל שהלכה כמותו) אבל לפי רב א פליגי בביטול תקרה ישנה אלא אפי' בחדשה ובתעשולמ"ה אבל לא פוסקים כמותו].

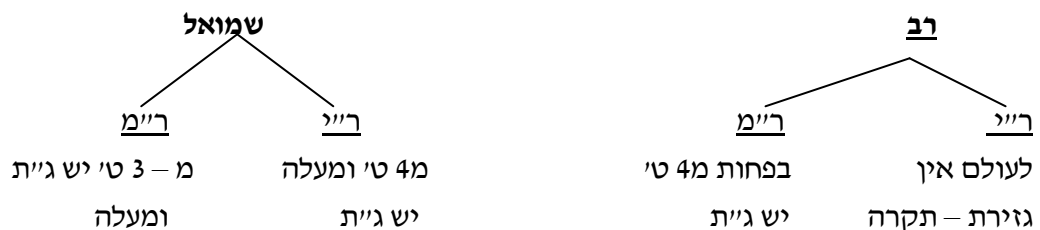
עמוד 16 ב' (1)

ג"ת = גזירת תקרה

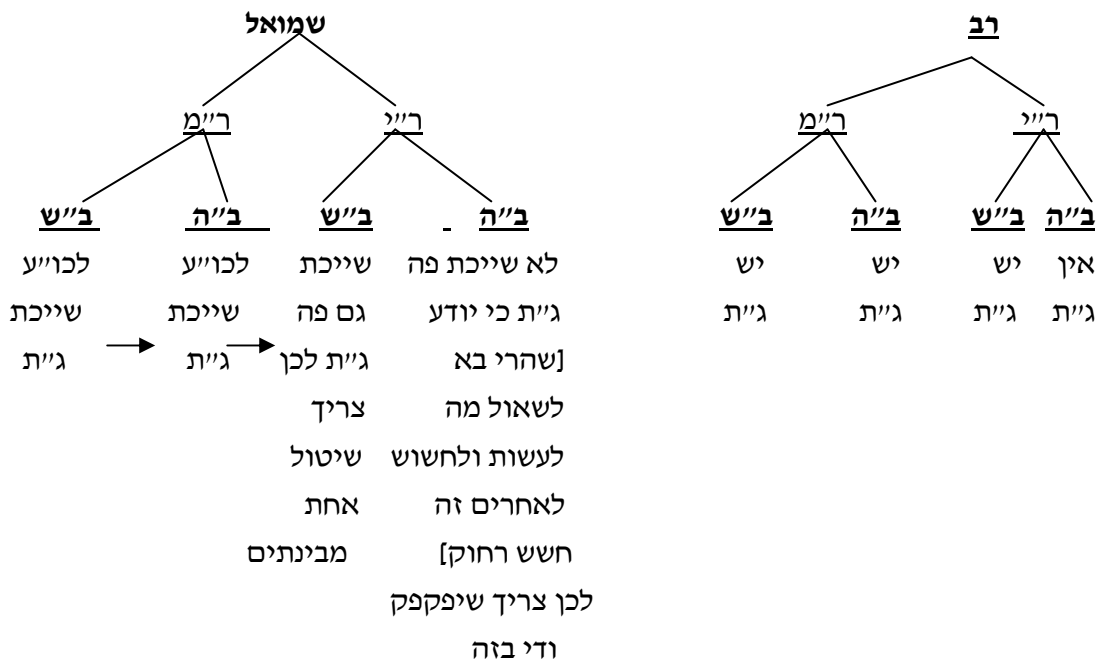
סיכום השיטות להלכה

שיטת רש"י:

= תקרה חדשה =

תקרה ישנה = ומיירי פה בנסרים יותר מ 4 ט' שסתם תקרה 4 ט'

עפ"ז להלכה: פוסקים כשמואל כי רב פפא מסבירו (הגר"א) וכו"י, ואלבא בד"ה. וא"כ:

⁴² היה מי שרוצה להתיר אף בלא לשים פסל ועי' באוצר המפרשים. אך להלכה לא נקטינן כמותו.

א. מ' 4 ט' ומעלה שייכת ג"ת בתקרה חדשה

בישנה אפ"י יותר מ' 4 ט' אין ג"ת לעולם וזו דעה ראשונה שבסי' תרל"א, ט'
אמנם הרמב"ם בפ"ה מסוכה ה"ח פסק שגם בתקרה ישנה שייכת ג"ת למעלה מ' 4 ותמהו
המפרשים. ובמאירי כתב שהרמב"ם לא קיבל ההנחה שברש"י שסתם תקרה בת' 4 ט' ופ"י
המשנה⁴³ אף בנסרים פחותים מ' 4. אמנם עפ"י יישאר לרמב"ם להסביר מדוע בהמשך הגמ' מקשה
לשמואל: "הניחא לרב דאמר מח' בשיש בהן 4 ט', דר"מ אית ליה ג"ת, ור"י לית ליה ג"ת, אלא
לשמואל דאמר בשאין בהם 4 ט' מ', אבל יש בהם 4 ט' לכו"ע פסולה סיפא"⁴⁴ במאי פליגי?
ומתרצים: "בבטולי תקרה". ועפ"י השאלה לא מובנת. מרכה"מ מסביר⁴⁵ שבאמת מיירי פה
במישור דאורייתא של תעולמ"ה איך אפשר לבטל תקרה כדי שלא יהיה תעולמ"ה ולא דנים פה
כלל בג"ת שזה דרבנן ולכן מדברים אפ"י על נסרים יותר מ' 4 ט' ובאמת מדרבנן [ובזה לא עוסקת
המשנה]. גם ר"י יודה שמשום ג"ת זו סוכה פסולה. ולטענת מרכב"מ יש משניות כאלו כמו חוטט
בגדיש הלאה שמייירי רק במישור דאורייתא

עמוד 16 ג' (2)

המאירי הביא לרמב"ם כמה ניסיונות לתרצו:

א. אפשר שהוא פ"י לשמואל" אף לדעת המפרשים שסתם תקרה ב' 4 ט' מה יאמר שמואל? וע"ז
עונים לשיטתם יענה שמואל שבבטולי תקרה פליגי
ששאלת הגמ' היא ממה נפשך: אם המשנה פה מיירי בנסרים 4 ט' לכו"ע פסולה⁴⁶. ואיך אמר ר"י
לב"ה שכשרה בפקפוק ואם בפחות מ' 4 ט' הרי כבר חלקו בעניין זה במשנה הקודמת⁴⁷ ותרצו (וזהו
הרמב"ן במלחמות): באמת לשמואל מיירי בפחות מ' 4 ט' או אפ"י קנים בעלמא שבעייתם פה משם
תעולמ"ה (שלא כמו במשנה הקודמת) וכיוון שאין בהן 4 ט' ביטול התקרה מדין תולמ"ה וג"ת גם
יחד⁴⁸. וחלקו מהו הביטול שמוציא משניהם⁴⁹. ושיטת הרמב"ם היא הי"א שבסי' תרל"ט, ט'. וע"י
ביאה"ג תרל"א אות י"ג (בסי"ט) שמסביר המהלך ע"פ הר"מ כך: שפה בעשויה מכבר הסברה
הפוכה שאפ"י ר"י ע"פ שמואל שגזר רק ב' 4 ט' יגזור אף ב' 3 ט' (ויודה לר"מ) שקרובים להיות תקרה
יותר! וע"ז שאלו הניחא לרב אצל ר"י לית ליה ג"ת בכלל גם פה לא גזרו, אבל לשמואל שלכו"ע יש
ג"ת ב' 4 ט' כאן אף בפחות מ' 4 ט' לכו"ע (אפ"י לר"י) צריך להיות פסולה! ועונים סיפא בבטולי
תקרה כלומר איך עושים זאת תקרה כשרה כחדשה ולא כישנה היא יותר גרועה. וע"ז אומרים
שלב"ה ד' בפקפוק ולב"ש רק אם יטול אחת מבינתים.

הסבר מהלך הגמ' ע"פ הרמב"ן במלחמות:

א. המשנה מיירי בנסרים סתם וכל אחד לפי שיטתו יוכל להסביר או בפחות או ביותר מ'
(ובזה נייד משיטת רש"י שסתם תקרה 4 ט').

⁴³ בדף טו.

⁴⁴ כלומר משנתנו בטו.

⁴⁵ פ"י שאלת הגמ' לשמואל [הרי אנו מניחים לרמב"ם שמייירי גם ביותר מ' 4 ט'] א"כ מדוע לשמואל המשנה אומרת לר"י לב"ה
שד"י בפקפוק הרי משום ג"ת צריך לפסול זאת גם לדעתם כי זה יותר מ' 4 ט'? והתירוץ שמייירי פה וכו'

⁴⁶ משום ג"ת

⁴⁷ אבל כאן לא קשה על הסבר זה: מדוע לא טוב גם לשמואל (כמו לרב) לומר שבא לחדש שר"י אמר לר"מ אין זו מח' ב"ה
וב"ש ולכו"ע אין ג"ת?

⁴⁸ אבל לרב לר"י אין לעולם ג"ת

⁴⁹ והסבר זה נראה אמיתי מאוד. וכן העיר הב"י בסוף פ"י על שיטת הרמב"ם. וזהו פ"י הרמב"ן במלחמות

ב. מיירי פה בתקרה ישנה ומצטרפות פה 2 בעיות: I (תעולמ"ה II) ג"ת ולכן לדעת ב"ש לא די בפקפוק שמועיל כנגד I אבל לא כנגד II שהרואה יטעה. ועוד טעם: שמא הוא עצמו יימלך וישב בסוכה לבסוף בלא פקפוק.

ג. זהו ההסבר הרגיל שטוב ע"פ רב. ושואלים עליו: א"כ זו חזרה על הבעיה שבמשנה הקודמת? ועונה: ר"י בא פה לומר לר"מ כך: יש לנו 2 בעיות שונות: 1) בסוכה – חשה שבונה אם יכול לשים נסרים 4 ט' וזו בעיית ג"ת. 2) בסוכה ישנה I וII. ובא ר"י לומר לר"מ שלא רק שב"ה לא גזרו ג"ת (1) ולא חששו לה גם ב(2) לא חוששים לבעיה זו⁵⁰ לכן די בפקפוק לדעתם [שבזה מוציא מבעיה I ודי בזה]. ור"מ סבר שב(2) כו"ע – אף ב"ה – מודים שחוששים לII. עד כאן להם. אבל לפי שמואל שגם ר"מ וגם ר"י מודר בג"ת II במשנה הקודמת מה החידוש במשנה זו שלפנינו? [הרי א"א לומר כמו לרב שר"י בא לומר לר"מ

עמוד 17 b

בעניין מי שסיכך חצי בשיפודים וחצי בסכך כשר ומי שהעמיד את הסכך השני הפוך ע"י

ערך – שיפודים

בגמ' שלנו 2 גרסאות שהופכות הפרשנות ונפ"מ הלכתית
רש"י: פ"י הסוגיה לפי מ"ד פרוץ כעומד פסול = רב הונא בריה דרב יהושע [ועפ"י מעמידים במשנה I) במעדיף II) בשתי וערב] והשאלה בגמ' היא א"כ לפי גרסת רש"י: והא אפשר לצמצם? ז"א מדוע מפרשים פה בנכנס – ויוצא אפשר להעמיד גם כשיש בדיוק שוה ואז תהיה קושיה לרב הונא בד"י. אמנם לפ"י אין כל הסוגיה להלכה כי פסקין בעירובין שפרוץ כעומד מותר לפי רב פפא⁵¹.

ר"ת ור"ת: פ"י הסוגיה לפי מ"ד פרוץ כעומד – כשר, והשאלה לפי גרסתם בגמ' היא "והא א"א לצמצם"? ז"א פ"י: אם ישים אדם סכך שחציו שפודים לפי ר"פ בשוה לסכך הכשר הרי א"א לצמצם בדיוק ובתוך הסכך הכשר יהיו הרבה פרצות אוויר, ויצא מצב שסכך פסול + פרצות אוויר יהיו הרוב, והמיעוט סכך כשר ותפסל הסוכה. ולפ"י תשובת הגמ': I) במעדיף ז"א שבאמת שם יותר סכך כשר⁵², II) במעדיף II) שהפסול הוא שתי והכשר ערב מעליו ובטל לו החלק עומד שתחת הכשר שנוגע בו⁵³. וא"כ להלכה:

I) מי שסיכך סוכתו חציה בשיפודים וחציה סכך כשר - פסולה⁵⁴

II) סיכך סוכתו במעדיף חצי סכך כשר וחצי סכך פסול + אוויר כשרה (אם הכשר שווה לפסול + האוויר)

עמוד 17 ג'

⁵⁰ ומחדשים פה שכל תקרה אף הנראית כתקרה ועלולים לטעות בה כגון: א. ישנה שאין בה 4 ט'. ב. וחדשה שיש בה 4 ט'. שיש בא. צד יותר חמור שהרי א' עלולים לטעות בה יותר שהייתה תקרה קודם כנלע"ד בהסבר זה. כלומר המשנה השנייה בדף ט"ו. באה לומר שמה שנאמר לדעת ר"י במשנה הקודמת אין זו מח' פרטית אלא זה עיקרון שבכל מקום שנראה כתקרה לא גזר! להלכה לפי רהבד"י אם סיכך סוכתו במקרה II) הבא פסולה כי פרוץ כעומד פסול.

⁵¹ מאשר הפסול (= השיפודים) + חורי האוויר
⁵² דוגמא: - השטח הזה שנוגעים בו קני הכשר בטל לפי זה וג"כ נחשב כשר. וזה ההסבר רק לרש"י אבל עי'

תרל"א, ח' ובה"ל ד"ה ונתן של ר"ת ההסבר: 'שהסכך הכשר נכנס בתוך האוויר שבין השתי ואז אפשר לצמצם שהם שווים ולתוס' הרי פסקי' שפרוץ כעומד שרי אלא שהייתה בעיה שא"א לצמצם ועי' שמכניס הערב בתוך האוויר אפשר לפתור זאת. בגלל תוספת הפסול של חורי האוויר בכשר⁵⁴

שב"ה לא גזרו II = ג"ת ב1) ובא לומר שאפי ב2) והכלמה שנראה כתקרה שזה א* = ישנה שאין בה 4 ט' או ב* = חדשה שיש בה 4 ט' בכל אלו לא גזרו II = שהרי לדעתו כן גזרו בע"ר ע"פ ר"י במה שנראה כתקרה במשנה הקודמת⁵⁵, אלא שרק חלק עם ר"מ מה נראה כתקרה, אבל באופן עקרוני מודה שמה שנראה כתקרה גזרו בו אף ב"ה].

ומתוצאת הגמ': לשמואל באמת החידוש במשנתנו זה לא כרב, אלא שפה פליגי בביטול תקרה. שכיוון שבמשנתנו מצטרפות 2 בעיות I ו II מחפשים במשנתנו מעשה אחד שיפטור 2 הבעיות יחד ואומרים במשנה: לר"י חלקו בזה ב"ה וב"ש. שלב"ה די בפקוק להוציא מ2 הבעיות ולב"ש צריך שיטול אחד מבינתים. ור"י פליג ע"ז וסבר שלכו"ע צריך שיטול אחד מבינתים. ומשמע מכאן באמת שמייירי בנסרים פחות מ4 ט' כפי שכתבו בגר"א ובב"ח. ועפ"ז קשה לי על הב"י והרא"ש שלא הבינו כך ברמב"ן. ואחרי העיון בדברי הב"י לא קשה שכן הוא מדבר על הרישא במלחמות שמגן על הרי"ף מבעל – המאור ואין זו השיטה שמציג הרמב"ן בסוף. וכן העתקת הרא"ש אז לא ע"ז. ולא קשיא מידי.

סיכום קושיות הרמב"ן על רש"י:

- א. מדוע חוזרים פעמיים על אותו עניין בתוספת הערה לא – חשובה לפי רב. שלדעתו ר"י ור"מ חלקו בדעת ב"ה ומה זה שייך למקרה של סוכה ישנה = ע"י עמוד קודם הערה 1.
- ב. מדוע נתיר בסוכה ישנה נסר 4 ט' הרי סכך פסול פוסל אף באמצע 4 ט'?
- ג. לא משמע פי' רש"י שבנוטל אחת מבינתים לר"מ זה שנוצרת סוכה כשרה 8 ט' אלא משמע שכולה כשרה⁵⁶.
- ד. מה פי' הקושיה לשמואל לשיטתו הרי אפשר לפרש כמו שכתבתנו בהערה 1 בעמ' הקודם אמנם לרש"י זה לא קשיא באמת שהרי לדעתו סתם תקרה נסרים 4 ט' וא"א לפרש כך
- ה. מוזר לומר ששתי סוכות לפנינו באחת (ישנה)⁵⁷ נתיר בתיקון קל = פקוק אע"פ שפסולה מהתורה והשנייה (חדשה) לא נתיר באותו תיקון אע"פ שנעשית כולה לשם סוכה (אלא שבנסריה יש 4 ט'⁵⁸)

עמוד 18

(III) סיכך סוכתו בחצי שיפודים וחצי סכך כשר כך שהשיפודים מעמידים את הסכך הפסול = כשרה (שתי וערב)

בעניין אם מותר לסכך בדברים שהיו ראויים לקבל טומאה וכעת לא

אין מסככין אף בבלאי כלים פי' בגדים שנקרעו כך שאינם עוד היום אף ג' X ג' טפחים ולא ראויים לא לעשירים ולא לעניים וכן מחצלת של שיפה או גמי שנפחתה מכשיעור כיוון שהיו ראויים פעם לקבל טומאה אין מסככין בהם [מהרי"ל: "כל דבר שמקבל טומאה אסור לסכך

⁵⁵ הוספה: וא"א לפרש כך במשנה: שהמשנה השנייה רק תוורת על אותו עיקרון שנאמר במשנה הקודמת. שקודם אמרנו וגם פה לשמואל שר"י גזרו II מ4 ומעלה ור"מ גזרו מ4 – 3 ומעלה. רק שפה מסבירים קצת יותר שר"י אזיל לב"ה ור"מ סבר שגם ב"ה גזרו שאין זה פרט חשוב ויכלו לצרפו במשנה הקודמת ומה פתאום צרפיהו בעניין תקרה ישנה פה. שהרי זו סתם חזרה בלי שום תוספת ולזה אין הגיון (ע"פ שיטת הרמב"ן) = [וזאת התקפה סמויה על שיטת רש"י] אבל לפי רב [ע"ה הע' 1 במ' הקודם] היה עיקרון מחודש שלמדנו מהחזרה של המשנה הזאת. לכן מתרצים לשמואל בביטולי תקרה וכו'.

⁵⁶ ולפי פירושו ופי' הרמב"ם בפחות מ4 מייירי פה ולא צריך להסבר רש"י.

⁵⁷ שיש בה 4 ט' נתיר לרש"י ע"פ שמואל שהפקוק לר"י לב"ה יבטלה מבעיה 1) ו2) כשאותו פגם קיים גם בישנה = ונתירנה

⁵⁸

בו, לפיכך וזה כי כל אדם שלא להניח סולם או שברי – כלים של ספסלאות וקושראות על הסכך להחזיק את הערבה דחיישינן שמא נטמאו במדרס".
 לפ"ז מסיק בק"י שיש 2 סוגים של כלים שלא מסככים בהם:

(I) כלים שראויים עכשיו לקבל טומאה (סולם וכו')

(II) כלים שעכשיו שבורים ואינם ראויים לקבל אבל היו ראויים פעם] [ק"י על סכ"ו אות ז']

סימן ל'

בעניין מתי חוטט בגדיש סוכה, ומתי אינה סוכה, וכמה מינימום חלל בסכך לעשותו סכך

אם יש חלל טפח במשך שבעה כשרה. חלל טפח עושהו אוהל מינימום וישם

סכך חל על הגדיש הזה ולאחר מכן כשחוטט ומפחיתו מפחית אותו

עמוד b 18

סכך וקליש ליה = אין הוא יוצר סכך חדש⁵⁹ = ק"י ז', ומביא שם שיטת הר"ן שגורס ברש"י הפוך: מלמעלה למטה, ודייק שמלמטה מעלה א"א להפחית הסכך ופסולה]. ואין לעניין זה של חלל טפח קשר למה שחלקו בדף י'. אם סוכה ע"ג סוכה פוסלת בטפח 4ב ט' או 10ב ט'. כי ודאי שלשמואל לא מדובר פה 10 ט' כיוון שא"כ יצרת סוכה שלמה⁶⁰.

הערת האביעזרי: אם חטט 7 X 7 על גובה טפח ואח"כ הרחיב על בסיס זה דופן אחת יותר מ4 אמות פסולה הדופן כיון שאין זה פסל היוצא מן הסוכה כי זה גדול מ4 אמות. ואם קרה כן ב2 דפנות נפסלה הסוכה (ומה שנקט רב הונא: "במשך 7" אין כוונתו להכשיר על בסיס זה כגודל סוכה שירצו אח"כ, אלא כוונתו: שפחות ממשך 7 X 7 לא נעשה בסיס לסכה בכלל ופסולה לגמרי).

עמוד 19

דף ט"ז:

סי' ל"א: סיכום שיטות והלכה אם אומרים בסוכה גוד אחית

גמ': מיתיבי מחצלת 7 ומשהו מתכת בסוכה משום דופן? כי תניא ההיא בסוכה גדוה, ומאי קמ"ל? דמשלשלין דפנות מלמעלה מטה כרבי יוסי.

סיכום גרסאות בגמ':

גרסת רש"י שלפנינו (1)	גרסת רש"י בתוס' וברא"ש (2)	גרסת רש"י לפי המ"מ (3)	גרסת הריטב"א (4)
זו שמועתקת למעלה	מיתיבי: מחצלת 7 ומשהו מתרת בסוכה משום דופן? כי תניא ההיא בסוכה גדולה	מיתיבי: מחצלת 7 ומשהו מתרת בסוכה משום דופן? כי תניא ההיא בסוכה גדולה. ומאי קמ"ל?	מיתיבי: מחצלת 7 ומשהו מתרת בסוכה משום דופן? כי תניא ההיא בסוכה גדולה. ומאי קמ"ל?
		דמשלשלין דפנות	דמשלשלין דפנות

⁵⁹ ולכן אין פה תעשולמ"ה ומה שיוצר דפנות חדשות זה מותר כי אין בהם דין תעולמ"ה.
⁶⁰ אבל עדיין קשה אולי לא מדובר לפי שמואל? אלא י"ל ששמואל להלכה וודאי הגמ' פה כמותו.

מלמטה למעלה	מלמטה למעלה			
מלמטה למעלה	מלמטה למעלה	מלמטה למעלה	מלמטה למעלה	מלמטה למעלה
מדובר לרבנן, ומלמטה למטה מעלה וא"כ מה באה הברייתא לומר? יש פה חידוש שאומרים יחד 2 הלכות: א. כיון שלמטה שם הדופן פחות מג"ט לקרקע אומרים לבוד ב. ועכשיו שיש לנו מחיצה 10 יכולים לומר גוד אסיק למעלה ⁶²	מדובר לרבנן וכמו (2) אלא שמוסיף בגמ' ⁶¹	מדובר לפי רבנן בסוכה גבוהה שמחצלת 7 לא תתפוס 2 לבוד (כמו קודם) לכן העצה של הברייתא שישים המחצלת ג' ט' מהקרקע ומשם ירים הדופן 7 וביחד יהיה לו מלמטה 10 וכשרה ⁶¹	קמ"ל דאע"פ שהסכך גבוה מאוד והוא התחיל לשלשל הדופן לא מהסכך אלא בפחות מג' ט' סמוך לו אעפ"כ אומרים למעה לבוד וכיון שכך הרי יש לנו מחיצה 10, ולרבי יוסי מלמעה למטה מתרת.	פירושה

עמוד b 19

פסקי ההלכה:

בשו"ע תר"ל ס"ט נקט המקרה לפי 4, 2 ו 3 ומשמע שדחה פירוש 1⁶³ ז"א שפסק כרבנן ולא כרבי יוסי אבל מלשונו – וכן העיר בשער הציון שמקורו מהריטב"א – הרי נקט חידושו של הריטב"א שאע"פ שעינו לומר 2 חידושים יחד גם בוד למטה ואח"כ – על סמך זה – גוד אסיק = אנו אומרים שניהם וכן משמע מלשון השו"ע. בשבת סי' שע"ו פסק השו"ע ג"כ שלא כר"י כיוון שלשיטת חכמים קולא היא שם שהקלו במים שהמחיצה תהא יורדת וחוצה ובעינן היכר שירד הכותל לתוך המים (אפילו טפח) ולר"י זו אינה קולא דווקא במים אל זה הדין ובכל מקום משום שאמרי' גוד אחית לדעתו ולא פסקינן כך. ויש לעיין אלו שפוסקים (כ1) כאן אם יפסקו אחרת גם בשבת.

עמוד 20

דף ט"ז:

בעניין: מחצלת 4 + מתרת בסוכה 2 לבודים, שיטת תוס' לפי הסבר מהרש"א

גמ' דף ט"ז: אמר רב חסדא אמר אבימי מחצלת 4 + מתרת... מהו דתימא חד לבוד אמרינן, תרי לבוד לא אמרינן קמ"ל.

בתוס', בק"נ ובמהרש"א העלו קושיה: מדוע צריך פה דופן 4+ הרי אמרנו בדף ז. שאפשר לעשות סוכה בקנים בשבת (ומשום מיגו נתיר אותה⁶⁴) וא"כ גם פה נתיר משום מיגו משבת סוכה כזאת?

⁶¹ עמוד b 19: ולפי שיטות אלה קשה לכאורה מאי קמ"ל הברייתא הזאת? וי"ל שזה קשה כאשר רב חסדא (= אמורא) אומר זאת אנו שואלים: הרי הדבר הזה – שיש לבוד – הוא מן המפורסמות ואין פה חידוש! אבל אם ברייתא אומרת זאת אנו אומרים שהיא פשוט משמיעה לנו דין לבוד (אוצר הפרשים בשם מגדי חיים).

⁶² זו שיטה ראשונה שכתב הריטב"א, אבל כתב בסוף שלו נראה לגרוס דווקא בגמ' זו: משלשלין דפנות מלמעה למטה אבל כין שאם נגרוס כך נצטרך לפרש הגמ' כרבי יוסי [כשיטה 1]

⁶³ מי שגרס 1 פסק כר' יוסי ועי' ברא"ש סי' ל"א צח הפ (בפנים)
⁶⁴ לגבי השאלה איך מתירים לכל החג הרי אינה ראויה לכל שבעה עיין על דף ז באוצר המפרשים שעמדו על כך

תשובת המהרש"א:

המהרש"א מסכם הדינים היוצאים מעירובין לגבי מי שהקיף בשתי לבד או בערב לבד, ואלו הדעות:

לרבי יוסי ברבי יהודה = אין נותנים ליחיד אלא בית – סאתיים ולשיירה בית 6 סאים

לחכמים = בין ביחיד בין בשיירה נותנים להם כל צרכן

לרבי יהודה = שיירה – כל צרכן

ליחיד נותנים רק בית סאתיים.

[הערה: ז"א לפי זה הרי פירוש המשנה בפ"א מעירובין מ"י הוא כך: "רבי יהודה אומר בשיירה דיברו" ז"א בשיירה התירו כל צרכן, אבל ביחיד הרי מותר לו עד בית – סאתיים. ז"א בית – סאתיים תמיד מותר לכו"ע והויכוח במשנה הוא מתי התירו באופן מיוחד כל צרכן]. וההלכה היא כרבי יהודה.

עמוד b 20

כאן יש להוסיף שהמהרש"א לומד מהגמ' בעירובין דף ט"ז: משאלת הגמ' אמר רב המנונא אמר רב הרי אמרו עומד מרובה על הפרוץ בשתי הוי עומד בעי רב המנונא בערב מאי וכו' ע"ש שמשם משמע באמת שבשתי פשוט שעומד מרובה על הפרוץ ואילו בערב קשה לג' ומשמע שלגמ' פשוט שיש חילוק בין ערב לשתי ובשתי יותר קל לומר שזאת מחיצה! [ובאמת מהמ"ב והביהל סי' שס"ב ג"כ כך, והוא מביא ההסבר: שכאשר החוטים מאוזנים אמרינן אתי אוויר דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל את הפס' בכל מקרה שהפס שווה⁶⁵ או פחות מכמות האוויר שמעליו ותחתיו, ועיין מה שהעתקנו משם בראשית דפי הגמ' בסוכה]

א"כ לפי"ז מסביר המהרש"א את סתירת הגמ' אצלנו:

<u>הגמ' בדף ט"ז:</u>	<u>הגמ' בדף ז'</u>
כאן הגמ' ז"א רב חסדא רצה לומר דברו אליבא דכל הדעות של התנאים בעירובין ולצאת אפילו לפי דעת רבי יוסי ברבי יהודה, וע"כ בעינן א"כ פה גם שתי וגם ערב כדי להתיר דופן לסוכה לדעתו, לכן נקט רב חסדא דווקא דופן שלמה של 4 טפחים +	פה מדובר לפי ההלכה שהיא כרבי יהודה וא"כ כמו שאמרנו שתי חודיה הוה דופן לסוכה וערב לחודיה לא, לכן חייבים לומר שמה שהתירו במיגו משבת דופן ע"י קנים מדובר רק בשתי!

עמוד 21

המשך לדף הקודם:

ולפי"ז יוצא ששתי קל יותר למחיצה ע"כ אפשר לומר ששתי לבד אע"פ ששבת לא התירו⁶⁶ ליתן לו כל צרכן אלא בשיירה מ"מ לגבי סוכה יהיה מחיצה. אבל במחיצה של ערב לחודיה כיוון שהוא גרוע יותר לא יהיה מחיצה לבדו לסוכה (כיוון שאע"פ שהעומד בו מרובה על הפרוץ הרי מחיצתו גרועה יותר כמו שרואים מהגמ' בעירובין⁶⁷).

⁶⁵ עיי"ש בביה"ל שמוכח זאת מגמ' בעירובין

⁶⁶ הכול לפי רבי יהודה שהלכה כמותו. אבל לפי בנו רבי יוסי בר' יהודה צריך בכל מקרה בסוכה כדי התיר דופן גם שתי וגם ערב ומה שהתירו בשבת שיהיה דופן אפילו בשתי או ערב לחודיה זה רק בשיירה עד 6 בתי סאים וליחיד עד בית סאתיים אבל כל צרכן לא, משום שכדי להתיר בית סאתיים לא בעינן לדעתו מחיצות טובות. אבל בסוכה בעינן לכן לא יועילו דפנות כאלו.

⁶⁷ אבל עדיין הדברים רופפים כי בסופו של דבר גם בערב וגם בשתי פוסק השו"ע שכשעומד מרובה על הפרוץ הוי מחיצה! וא"א לומר שאתי אויר מהאי גיסא ומהאי גיסא ומבטל את הפסים העליונים וא"כ מאי בסופו של דבר נגרע?

ולפי"ז י"ל שזה מה שכתבו התוס' אצלנו ד"ה "מהו דתימא" שא"א להשוות בין גמרתנו לגמ' בדף ז' כי יש לחלק בין שתי לערב כמו שהסביר המהרש"א וע"כ אצלנו מדובר לפי כל הדעות כמו שהסברנו בדף ז' אזלינן לפי ההלכה (וכל זה מתאפשר לומר כי מצאנו חילוק בין שתי לערב וא"כ אפשר לומר שבדף ז' התיירו דופן בקנים בסוכה כי זה שתי וזה אליבא דרבי יהודה שנפסק להלכה. ואילו פה אזלינן לפי כל הדעות וגם דופן כזאת לא תועיל).

עמוד b 21

להלכה. דופן 4 + מתרת בסוכה שגבהה 7 ט' ע"י שישימה באמצע ותותר ע"י 2 לבודים.

עמוד 22

סי' ל"ב

בעניין זה באמצע הסוכה סכך פסול פוסל ב4 ט' או בארבע אמות

בזה יש מחלוקת בין הפוסקים:

בעל הלכות: פסק כלישנא בתראה = כרב לקולא שרק בד"א תפסל וטעמו:

א. שכך נפסק בירושלמי הלכה י'.

ב. רבנן דבי – רב אינס רב ממילא אינס עולים בשיקול ההלכתי לגבינו וא"כ ננקוט כלישנא בתראה שאלו דברי רב האמיתיים וא"כ הכלל: רב ושמואל הלכה כרב.

ג. משמע מהגמ' שכמו שבאוור ג"ט אין פלוגתא בין באמצע בין מן הצד גם בד"ט של סכך פסול לא נחלק בין באמצע בין מן הצד.

הרי"ף: פסק לחומרה כדעת שמואל ורבנן דבי רב.

הרמב"ן: ג"כ סמך ידו ומסביר טעמו של הרי"ף: אם אנו פוסקים כרב פי' הדבר שאין לנו כלל דין דופן עקומה אלא ההלמ"מ דיברה על שיעור פסול בסוכה וזה אחד בין באמצע בין מן הצד אבל בכל הגמ' שלנו מוכח שכן סוברים דין דופן עקומה ומוכח שפוסקים כשמואל. ואלו המקומות שמשמשים לראיה:

א. בדף ו. מאי קמ"ל דאמרי' דופן עקומה תנינא

ב. בדף ו: כי גמירי הלכתא לגוד ולבוד ודופן עקומה

עמוד b 22

ג. הריטב"א מוסיף ראיה משלו: מזה שמקשים בדף י"ד מ"2 נסרים אין מצטרפים" ומעמידים שלפי רב מדובר ב4 אמות מן – הצד, ויכלו לפ"ז להעמיד ב4 אמות באמצע. וכן פסקו: הרמב"ם בפ"ה, והרב ישעיה

בעניין דופן עקומה איזה פי' ננקוט להלכה

2. הפירושים שמופיעים בראשונים (רש"י בדף י"ז, וברא"ש כאן).

א. רואים את הדופן כאילו נתעקמה ומוציאה את הסכך הפסול מחוץ לסוכה. ← סכך פסול

ב. מחשיבים את הסכך הפסול (= תקרת הבית) כאילו היא חלק מהדופן שנתעקמה למעלה (באופן ציורי אפשר להמשיל זאת אולי לוילון שהוא דופן והרוח מעקמת אותו) דופן סכך כשר נפ"מ בין 2 ההסברים שלפי אי לא נבנן מדוע א"א לומר דופן עקומה גם באוויר כי החלק הפסול יוצא מחוץ לסוכה. לכן נראה לרש"י ולרא"ש לנקוט כפי' ב'.

עמוד 23

בעניין שיעור הסכך הפסול שפוסל בסוכה קטנה

בסוכה קטנה פוסלים גם ג"ט (ולא רק ד"ט כבסוכה גדולה) בין באמצע בין מן הצד. "קטנה" היא מינימום שיעור – סוכה ז"א 7×7 ט'. הטעם: ב4 ט' נפסלת רוב הסוכה.

סי' ל"ג

בעניין שיעור הפסול באוויר בסוכה גדולה וצורת התיקון שלה

מן הצד (ב4 אמות):

אוויר ג"ט פוסל בסוכה גדולה. ואם רוצה לתקן ממעט או ע"י קנים או אפי" ע"י שיפודים (שפוסלים רק ב4 ט')

באמצע:

מחלוקת רב אחא ורבינא אם אומרים לבד באמצע ממילא אולי אף בפחות מג"ט תפסל הסוכה. אבל להלכה פוסקים כרבינא ולקולא, ולכן: רק מעל לג"ט נפסלת הסוכה אפילו באמצע.

בעניין הדרך למעט אוויר ג"ט בסוכה קטנה

כאן דווקא בקנים (= כשרים) הוי מיעוט אבל בשיפודים לא.

עמוד b 23

בעניין אוויר פוסל בג"ט מתי ובאיזה ציור מדובר: פירוט המקרים

מה שאמרנו שאוויר פוסל בג"ט זה דווקא כאשר החור = אוויר חוצה את הסוכה כולה מהדופן אל הפתח וכעת בא' יש לכל צד נפרד רק 2 דפנות. וכן זה רק כאשר הסכך כל צד רחב מד"א כי אם לא תוכשר הסוכה משום דופן עקומה.

א. יותר מד"א; ג"ט אוויר; יותר מד"א; → סכך; → סתום בדופן; ← פתח

ב. D C B A; ג"ט אוויר; דופן אמצעי סתומה →; ← פתח

אמנם בב' ישנם כמה אפשרויות:

(I) אם AB יש בו שיעור סוכה הרי הוא כלשעצמו סוכה כשרה בת ג' דפנות

(II) אם CD קטן מד"א – אז במקרה I – תוכשר כל הסוכה כיוון שאז = לגבי מי שישב תחת CD יהיה CA דופן עקומה ותוכשר הסוכה (כמובן בתנאי שאין ב CA יותר מד"א). ולגבי מי שישב תחת AB אין בעיה כלל כי זו סוכה כשרה.

עמוד 24

ג. D C 'B' A ;

$C - D = X$ ג' אוויר או ד' X ד' סכך פסול

$A' - B' = 7 \times 7$ (הכשר סוכה)

ד. D 'C B A ;

$C' - D' = X$ ג' אוויר או ד' X ד' סכך פסול

$A - B =$ פחות מהכשר סוכה

במקרה ג' ברור לרא"ש שכל הסוכה כשרה (אמנם הק"נ מסביר אות ר' שאין כוונתו שיכול לשבת אף כנגד הריבוע הפסול אלא מחדש שיכול אף לשבת תחת הסכך הכשר שבשטח A'B' שהוא כנגד החור הפסול וזה משום:): שהכול נחשב לסוכה אחת שהכול מחובר לשיעור הפשר והחלק A'B'

הוא פסל היוצא מן הסוכה (שהוא עצמו סכך כשר – שזה תנאי בפסל היומ"ה כמו שראינו ברא"ש בסי' ג' – אלא שאין לו מספיק דפנות לבדו ולכן נחשב כפסל היומ"ה).
 ובמקרה ד' בא הרא"ש לחדש שני"ל שאף שאין בין AB הכשר סוכה ג"כ תוכשר כל השוכה. כיוון שבסכך AB אין פסול עצמי אלא רק פסול דיני שאין להם מספיק רוחב להיות הכשר סוכה (נוסף לפגם של חוסר דפנות שגם הוא פסול דיני ולא עצמי)
 היומ"ה = היוצא מן הסוכה

עמוד b 24

ולכן אף כאן ייחשב הכול כמחובר וקטע AB כפסל היוצא מן הסוכה [ק"י אות ש]]

בעניין אם הפסק אוויר – מפסיק סכך פסול, ואם אומרים לבדו להחמיר

א.

2 ט' ← סכך פסול
 2.5 ט' ← אוויר
 2 ט' ← סכך פסול

1.5 ט' ← סכך פסול
 2.5 ט' ← אוויר
 1.5 ט' ← סכך פסול

במקרה א' מסתפק הרא"ש אם 2 הקטעים הפסולים מצטרפים לפסול, או שהאוויר מפסיק ביניהם (כיוון שאין באוויר ג"ט אולי נחשב הוא כאינו ויצטרפו או לא).
 אבל במקרה ב' ודאי לרא"ש שאין הסכך פסול כי אין בסכך הפסול שיעור פסול ואין אנו אומרים שהאוויר מחמת לבדו ייחשב כאילו סתום בסכך פסול כי אין אומרים לבדו להחמיר. הספק בהסבר לבדו להחמיר.

סי' ל"ד

בענין הכשר סוכה באכסדרה שאין לה פצימין וסוכה באכסדרה שיש לה פצימין, ולחי שנראה

מבחוץ ושווה בפנים ואכסדרה שיש לה פצימין

→ יותר מד' אמות

תוס' ד"ה סיכך לר"י: יש לסוכה זו 2 דפנות שלמות כמין גאם ועל הדופן השלישית דיברו שכשיש לה פצימין כשרה לכו"ע.

רש"י: אין לסוכה כלל דפנות אבל יש לה חלונות קטנים שהמרחק ביניהם פחות מג"ט והם לבודים והחידוש שאע"פ שהחלונות לחצר הפנימית נעשו ולא לסוכה כו"ע מודים שכשרה הסוכה.

עמוד 25

אכסדרה שאין לה פצימין:

[לרש"י כשאין לה דפנות מכל ה4, ולתוס', שוב, כשיש לה 2 דפנות שלמות. ועיי' מה שנראה להלן לגבי יסוד מחלוקתם מעירובין] לאביי כשרה לרבא פסולה כי אין אומרים פה פתי"ו כי הגג נעשה לחלל שבפנים ולא לאוויר חוצה להן.

שלחי אף שנראה מבחוץ ושווה מבפנים מועיל במקום פצימין

רב כהנא עשה סוכה כזאת, והשאלה" איך יועיל לחי שהוא תקנה של חז"ל. ושבתי לענין סוכה ששם צריך דופן מהתורה? ואם נאמר מיגו משבת לסוכה קשה:

(א) איך נאמר מיגו מלחי שהיא תיקון מחז"ל לעניין שבת ששם בעיני דופן ממש של תורה?

(ב) האם רב כהנא עשה סוכה רק לשבת דסוכות?

תשובות הרא"ש:

- (1) רב כהנא לשיטתו שבעינין גם ט"ש וגם צוה"פ ולכן עשה פה צוה"פ ומדאורייתא יש לו 3 דפנות וההוספה של ט"ש היא רק מדרבנן. ולכן מועיל מיגו משבת בדרבנן לסוכה בדרבנן
- (2) באמת בסוכה בעינין גם ט"ש וגם צוה"פ מהתורה אלא שפה מדובר שמדרבנן באין לה פצימין פסלו הסוכה ואמרו שלא נאמר פתי"ו כי המחיצות עבידי לגאוואי ולא לבראי. ושוב אם זה רק מדרבנן יועיל המיגו משבת (אע"פ שאין זה כתוב בלשון הרא"ש כך נראה להסביר לפענ"ד)

עמוד b 25

סיכום שיטות הראשונים בביאור אכסדרא בבקעה בעירובין צ"ד

רש"י: המחלוקת ב4 פצימין ללא שוב דפנות שלרב אמרינן פתי"ו ולשמואל לא אומרים ב4 אלא רק ב⁶⁸3

ר"ח ור"י ור"ת: מדובר שפרוצה מרוח אחת בלבד או לכל היותר מ2 רוחות אבל יש לה 2 דפנות גמורות.

לרב: כשרה כשיש לה 2 מחיצות ובשאר אומרים פתי"ו

לשמואל: רק ב4 מחיצות (אף שנפוצה חלק מהרביעית ואפילו יותר מ10 אמות) כשרה (ומדוע נקראת "בקעה": משום שבחצר מסתמא יש ג' מחיצות, ושם מדובר אף בפחות ז"א 2 דפנות ג"כ = כי לפי רב אומרים פתי"ו אף ב2 דפנות וזה לא מתאים לחצר, ובקעה מקום פתוח)

רמב"ם: מפרש פצימין אחרת מרש"י ותוס' לדעתו לא מדובר על משהו שחוצץ כלבוד בדפנות, חלונות וכו'. אלא על 2 עמודים (= לחיים) בלבד שמניחים אותם בצד הדופן. לדעתו ג"כ כמו תוס' מדובר כשיש 2 דפנות שלמות ובדופן השלישית עושים 2 לחיים כאילו כדי שנוכל לומר בה פתי"ו ואחרת לא נוכל לומר פתי"ו (ויל"ע אם זה דאורייתא או דרבנן) ("...ונראה שלשיטתו אפילו כשיש לה פצימין לא אומרים פתי"ו אלא מרוח אחת = הכס"מ)

⁶⁸ אמנם יש בעיות עם הבנת דברי רש"י. בעירובין צ"ג. ועי' סיכום העניינים בביאור הלכה פה בשיטת רש"י מה שהביאו מהרי"ד להסבירו: שהעיקרון לפי רש"י לא בכמות הדפנות אלא אם בוקעים שם רבים או לא, אם לא בוקעים אומרים פתי"ו אף על כל ה4 ואם בוקעים לא אומרים אלא"כ יש 3 דפנות עיי"ש.

עמוד 26

פתי"ו = פי תקרה יורד וסותם

הלכה כלישנא קמא	פי אכסדרא בחצר - סוכה	פי אכסדרא בבקעה – שבת	פי פצימין		
<p>הלכה כ1 וכרב שהלכה כמותו שהלמ"מ זו של לבוד נאמרה גם פה</p>	<p>יש לה 4 עמודים כנ"ל, והשונה פה שהדברים לא נעשו לשם סוכה ולכן:</p>	<p>יש לה רק 4 עמודים = וכשרה לפי רב כי אומרים פתי"ו ולשמואל בעינן לפחות דופן אחת שלמה כדי לומר בשאר השלושה פתי"ו</p>	<p>חלונות שסותמים ע"י קרבה של פחות</p>	<p>רש"י</p>	
	<p>1. לפי הפי' בגמ' שמח' ביש לה פצימין</p>				<p>2. לפי הפי' בגמ' שהמח' באין לה פצימין</p>
	<p>הפצימין שעליהם אומרים לבוד נעשו לא לתוך חלל הסוכה אלא לאכסדרה והשאלה אם דין פתי"ו הלמ"מ זו נאמרה גם במקרה כזה</p>				<p>הפצימין שעליהם אומרים לבוד נעשו לא לתוך חלל הסוכה אלא לכלל אכסדרה והשאלה אם הלמ"מ של לבוד נאמרה גם על זה</p>
<p>אלא שעל דופן אחת בלבד</p>	<p>- כנ"ל והשונה פונה שהדברים</p>	<p>יש לה 2 מחיצות טובות</p>	<p>כנ"ל</p>	<p>תוס'</p>	

	<p>לא נעשו לשם סוכה אלא לאכסדרה ולכן:</p> <table border="1" data-bbox="555 336 931 533"> <tr> <td data-bbox="555 336 743 533">2. לפי הפי' בגמ' שמח' באין לה פצימין</td> <td data-bbox="743 336 931 533">1. לפי הפי' בגמ' שמח' ביש לה פצימין</td> </tr> </table> <p>כמו מה שכתבנו ברש"י אלא שפה מדובר רק על דופן אחת, ולא על 4 דפנות.</p>	2. לפי הפי' בגמ' שמח' באין לה פצימין	1. לפי הפי' בגמ' שמח' ביש לה פצימין	<p>ובשלישית וברביעית השאלה אם נחשבים סתומים ע"י פתי"ו</p>		
2. לפי הפי' בגמ' שמח' באין לה פצימין	1. לפי הפי' בגמ' שמח' ביש לה פצימין					
<p>גי"כ פוסקים כרב לומר פתי"ו רק אם יש 2 פצימין בדופן שלישית ואם לא פסולה</p>	<p>ופה אף לרב שמתיר שם חולקים אם יאסור פה כיוון שהגג לא נעשה לשם סוכה אם גם על זה נאמרה הלמ"מ של פתי"ו</p>	<p>שהם חולקים אם בציור כזה: אומרים פתי"ו שתחשב הדופן עם הפצימין סגורה או לא לפי הרמב"ם 2 הפצימין מכשירים לומר שהדופן יורדת ובלעדיהם לא אומרים פתי"ו ויל"ע אם זה תנאי מהתורה או תוספת מחכמים</p>	<p>2 עמודים בולטים בדופן השלישית כמו לחיים בשני הצדדים (כס"מ; מ"מ)</p>	<p>רמב"ם</p>		

עמוד b 26

סיכום מביאור הגר"א טענות נגד שיטת רש"י ולהצדיק הרמב"ם

א) לרש"י קשה שלדעתו יצא שהטעם במח' אין לה פצימין הוא משום בעיית פתי"ו, ומח' יש לה פצימין משום בעיית לבוד. ואלו 2 בעיות שונות. אבל מלשון השאלה ששאל רב אשי את רב כהנא בגמ' "לא סבר לה מר להא דאמר רבא יש לה פצימין כשרה אין לה פצימין פסולה"? משמע שאותו טעם ל2 המחלוקות כי אחרת היה לו לנקוט: לא סבר מר להא דרבא דלא אמרינן פתי"ו? וזה קשה גם לתוס'.

ב) שאלת תוס' על רש"י: מה תועיל לרב כהנא שישים לחי שלא נראה מבפנים בסוכה ואין לו גי' דפנות, ואם משום מיגו משבת – האיך אפשר לומר מיגו מדבר שהוא המצאה של חכמים לשבת שיתקן דופן דאורייתא? ועוד שלפ"ז יועיל רק לשבת? ושאלות אלו שסיכמום כבר בעמ' 25 גרמו לרא"ש לתרץ 2 תירוצים לשיטתו של רש"י. אמנם לרמב"ם לא צריך לכל זה. עפ"ז מסביר הגר"א מדוע נקט המחבר בשו"ע תר"ל, ח' לשון הרמב"ם. אמנם הרמ"א דוחה זאת וכתב שלא לנהוג כרמב"ם אבל זה רק לכתחילה ובדיעבד כשרה (= מ"ב סקמ"א)

עמוד 27

הוספה מהט"ז ומשו"ת "ביכורי – יעקב": (מובא במ"ב סק"מ ובשער הציון שם).

מז'; מע'; צפ'; דר'; - תקרה; - סכך; 10; 10;

מי שרוצה לעשות סוכה ע"י שיפרוץ בגג פירצה ויסכך שם. במקרה כזה הרי יש לו רק 2 דפנות: מז' ודר' שהם קטעים מכתלי הבית ואעפ"כ כתב הט"ז שיהיה כשר כיוון שפה יסכים גם הרמ"א לומר פתי"ו כי הקורה (= פינת קיר הבית במקום שנפרצה) – לצורך הבית נעשתה (= והסוכה ג"כ בבית, לכן גם לצרכה) וא"כ נוכל לומר פתי"ו. מ"מ – מוסיף הט"ז – שיעשה בכ"א צוה"פ. ז"א שישים קנה בא' וב' עד לסכך שתיווצר צוה"פ (כי אע"פ שצוה"פ לבד לא מבוי פה בצירוף פתי"ו = מהני). אבל בשו"ת "ביכורי – יעקב" ובפמ"ג לא הסכימו לזה כיוון שבמ"א מסיק שלא אומרים להלכה פתי"ו אלא"כ פי התקרה 4 ט', ואין זה מצוי שיהא זה עובי הקיר. ע"כ מציעים הם שיעשה פס טפח פחות מג"ט מנקודה א' וקנה אחר כלשהו בנק' ב' שזה ודאי כשר בלי פתי"ו. אמנם בעשה סוכה ממש תחת האכסדה למהרש"א נראה פשוט להתירה משום פתי"ו, אך לביכורי – יעקב מסופק הדבר שוב מטעם שאין שם ד"ט כדי ליצור פתי"ו ע"פ המג"א הנ"ל.

עמוד 28

סי' ל"ה

בעניין סוכה שנוצרה מאחרי הסוכה בלא כוונה האם כשרה

הסוכה שנוצרה מאחרי הסוכה אף שבדופן ב' – ג' לא כוונה בשבילה אלא לסוכה שבפנים (לגאווי עבידי ולא לבראי) = כשרה אם יש שם הכשר סוכה כדעולא.

א; ב; ג

בעניין סוכה שדופן אחת שלה וסכך עליה נמוכה מחוץ לה אם כשרה

אם עשה 2 דפנות ארוכות (מעל 7 X 7 המינימום) גילה דעתו בזה שרוצה לעשות הסוכה בדפנות ארוכות אבל דופן אחרת האריך עם הסכך באופן בולט ביותר כך שהיא עומדת בפני עצמה וגילה בזה שרצה להוסיף עוד סוכה עליה, ואעפ"כ כיוון שהותרה על – סמך הדפנות הראשונות התירה אביי ורב יוסף וכן הלכה. ואם עשה סוכה 7 X 7 ודופן אחת התארכה כתב ה"תפארת – ישראלאות יי שודאי שכשרה וטעמו 3 ע'

עמוד b 28

בעניין סוכה שרובה צממ"ח וחלק ממנה יש בו חממ"צ

כשרה כדברי רבב"ח בשם רבי יוחנן

בעניין סוכת – מינימום שיש בה הפסק אויר לארכה של פחות מג"ט

רש"י: האוויר מצטרף לשיעור סוכה והיא כשרה אבל אין ישנים תחתיו⁶⁹. וכן משמע בירושלמי. אבל סכך פסול גם מצטרף וגם ישנים תחתיו. ומדובר כְּשָׁחֹר- האוויר הוא לאורך כל הסוכה (יש לבדוק בעיון בשיטות פה שלפי הרא"ש בסי' ל"ג אולי ג"כ פה נאמר זאת דווקא במקרה שהחור אויר יוצר פְּסוּל בסוכה כך:)

עמוד 29

סי' ל"ו

סיכום דיני סכך פסול ואויר ובכמה פוסלים ושינה תחתיהם

סכך פסול

בסוכה קטנה		בסוכה גדולה	
מן הצד	באמצע	מן הצד	באמצע
ב 3 טפחים פסולה	ב 3 טפחים פסולה	ב 4 אמות פסולה פחות	4 טפחים = פסולה,
פחות מזה כשרה	פחות מזה כשרה	מזה כשרה ומ 4	פחות מזה כשרה
וישנים תחתיו	וישנים תחתיו	טפחים עד 4 אמות =	וישנים תחתיו
		כשרה ואין ישנים	
		תחתיו	

אויר

בסוכה קטנה		בסוכה גדולה	
מן הצד	באמצע	מן הצד	באמצע
ב 3 טפחים פסולה	ב 3 טפחים פסולה	ב 3 טפחים פסולה	ב 3 טפחים פסולה
כני"ל	כני"ל	כני"ל	פחות מזה כשרה ואין
			ישנים תחתיו. אם
			האוויר לאורך כל
			הסוכה

עמוד b 29

סי' ל"ז

בעניין סוכה שאין לה גג (שעשויה כצריף) ומה תקנתה

סוכה שאין לה גג פסולה כיוון שהמשנה שלפנינו היא גרסה יחידאה של רבי נתן ואין אנו גורסים כמותה אלא הפוך ולפי"ז חכמים פוסלים ור"א מתיר סוכה כזאת ופוסקים כחכמים שפסולה. אבל אם הגביה אותה מהארץ טפח או שהרחיקה מהכותל טפח כשרה ור"י פ"י זאת דווקא כששם דופן טפח אבל רש"י פירש כפשוטו אף בהניח אוויר טפח וסייעתא לרש"י מירושלמי שאם הייתה נתונה על 4 אבנים בגובה טפח כשרה. הרא"ש מנסה לברר על איזה סוכה – כצריף דובר פה כיוון שברור שמדובר על סוכה שיש בה הכשר – סוכה ומסיק שהיה בה גובה של הכשר סוכה 10 X 7 X 7

⁶⁹ ע"ז ק"ל: איך אפשר לישן שם א"כ?

ולאחר – מכן על זה נבנה השיפוע ויתכן שהמכשיר רצה להכשירה אף מתחת לשיפוע שאין בו הכשר (גובה 10 ט') וזאת נלמד ממסכת אהלות פ"ז = לעניין טומאה רק טפח X טפח ברום טפח מקבל טומאה ובאהל משפע קאמר שם שאף במקום שגבהו אצבע ג"כ יקבל טומאה מטעם ששיפועי אהלים כאהלים דמו
10 ; 7 ; 7

באהלות: X = גבהו כאצבע; X גם כן מקבל טומאה אע"פ שאין שם טפח X טפח ברום טפח

הוספה של הרא"ש בעניין מה שכ' בסי' כ' בעניין כילה בסוכה

בלשון הרי"ף שהייתה לפני הרא"ש הייתה גרסה שאין לפנינו: וש"מ (ז"א שפוסקים בעניין הקודם כחכמים ומהעובדה שרב יוסף ישב

עמוד 30

בכילה בסוכה וכך פסקינן) שמותר לישן בסוכה בכילה שאין לה גג אע"פ שגובהה 10 ט'. ואם יש לה גג אסור לישן בתוכה דכיוון שיש לה גג הוי ליה כסוכה בתוך סוכה". ועיי' בסי' כ' שזה מה שהעלה הרא"ש ג"כ שם. הק"נ מוסיף הערה להסביר מנין מוכיח הרי"ף שכילתו של רב יוסף פה הייתה גבוהה 10. כי אם לא הייתה גבוהה 10 מנין לומדת הגמ' שסבר שיפועים אהלים לאו כאהלים כמו אולי סבר שמעל 10 אף שאין לה גג זה אהל אלא שסוכתו הייתה נמוכה מ10 וסבר כמד' בדף י"א שכילה פוסלת בסוכה זה רק ב10 ט' ואין הוכחה שסבר (ששיפועי אהלים לאו כאהלים דמו) שאין סוכה ללא גג סוכה. אלא רק בגלל שהייתה נמוכה מ10 התירה ולא בגלל שאין לה גג. אלא מוכח שמדובר שהסוכה שלו הייתה גבוהה מ10 ולא יכל לאסרה אלא"כ סבר שהיא נחשבת אהל, ואהל שגבוה מ10 פוסל בתוך סוכה [ק"נ אות ק]

עמוד 31

מחצלת גדולה וקטנה מתי מסככין בה (הלכה כת"ק)

מסיקים כרב פפא כפירושו (השלישי בגמ') שהמח' בין ת"ק לר"א במשנה בדף י"ט: היא במחצלת גדולה שת"ק סבר שסתמא לסיכוך ור"א: סתמא לשכיבה והלכה כת"ק לקולא. ולכן:

בגדולה: עשאה לשכיבה = לא מסככים בה ומקבלת טומאה

סתמא = מסככים בה ולא מקבלת טומאה

בקטנה: עשאה לשכיבה = לא מסככים בה ומקבלת טומאה

סתמא = לא מסככים בה ומקבלת טומאה

עשאה לסיכוך = מסככים בה ולא מקבלת טומאה

בעניין מחצלת של שיפה וגמי שחלים עליה הדינים הנ"ל

מחצלת של שיפה וגמי חלים עליה לכו"ע הדינים הנ"ל

בעניין מחצלת של קנים וחילת (קשה יותר) דעת רש"י, ודעת הרי"ף שדינה כנ"ל וסיוע לו

מחצלת של קנים ושל חילת (סוגים קשים יותר של גומא, שקשה לשכב עליהם ויותר נראה שיועדו לסיכוך) בברייתא⁷⁰ מצינו בזה מח' בין ת"ק לר"א: "בגדולה מסככין בה, בארוגה אין מסככין בה ורבי דוסא ור"י ברבי ישמעאל אמרו בין בזו ובין בזו מסככין בה".

עמוד 31 b

בהבנת מח' זו חלקו רש"י ורא"ש – רי"ף.

⁷⁰ תוספתא פ"א

שיטת רש"י (ע"פ המהרש"א): רש"י קורא: "גְדוּלָה – מסככין בה" ז"א מחצלת שקלועה בה מסככין בין בגדולה ובין בקטנה⁷¹ כיוון שקליעתה אינה משאירה נוחות לשכב עליהן שקנים וחילת חומרים קשים. אבל אַרוּגָה זה נוח לשכיבה ולכן (כיוון שדרכם היה לארוג רק לשכיבה) אין מסככין בה בין גדולה ובין בקטנה⁷¹.

שיטת רא"ש – רי"ף: המחלוקת פה רק לגבי מחצלת קנים וחילת גְדוּלָה (הוא גורס "גְדוּלָה – מסככין בה, ארוגה אין מסככין בה" אבל בקטנה כו"ע מודים שאין מסככין בה בין ארוגה בין קלועה) שת"ק סבר שסתמא מסככין בה כמו כל המחצלות, אבל ארוגה כיון שעשויה יותר לשכב עליה אין מסככין בה ואע"פ שגדולה (ולדעתו המח' רק בגדולה ארוגה אבל בקטנה כו"ע מודו שסתמא לשכיבה) ואילו רבי יוסי ברבי ישמעאל וכן רבי דוסא סברו שאף גדולה ארוגה כמו גדולה סתמא לסיכוך וכשרה. אמנם לרבי דוסא אין פשוט ההבדל בין קנים וחילת לכל מחצלת אחרת ודינה תלוי אם בקטנה סתמא לשכיבה ובגדולה סתמא לסיכוך וע"כ לא הביא זאת הרי"ף בהלכותיו. והרא"ש מוסיף שיש סייעתא לדברי הרי"ף מזה שסתמא של משנתנו ס"ל שבמחצלת קנים השיקול הוא בין גדולה לקטנה

עמוד 32

ולא בין ארוגה לקלועה.

הוספה חשובה להסביר באיזו מחצלת מדובר בכל הדינים הקודמים

כל מה שאמרנו שמסככין במחצלת זה דווקא מחצלת שאין לה גדנפא = זר סביבה, אבל אם יש לה זר כזה [בלשון הגמרא: קיר] לא כי זה הפך לכלי ומקבל טומאה, ואף אם אח"כ הסירו הַזֶּר לא כשר לסכך כי כבר קיבל טומאה כמו בלאות של כלים.

בענין קונה סתם מחצלת מאומן – מה דינו לסיכוך

אם בא לקנות מאומן סתם מחצלת שהאומן לא מייעדה לתפקיד מסוים, וכל אחד עושה בה כרצונו (ואין מדובר על מחצלות שמעיקרן עושן היצרן לשכיבה כמו מזרונים וכדו') כאן כתב הרב ישעיה שאין הולכים בתר עשייתם אלא בתר קנייתם שכוונת האדם הקונה תקבע אם יקבל טומאה או לא. אבל הרא"ש חולק וס"ל שהולכים אחר מנהג אנשי המקום. לכן במקום שנהגו הקונים (רובם?) לשכב עליהם אפילו יאמר למוכר שקוניה לסיכוך לא יועיל כי אין הבריות יודעות על כך ויבואו גם אלה שקנו לשכיבה קודם להשתמש בזה לסיכוך.

עמוד 33

פרק שני

סימן א'

בעניין מי שסיכה על מיטה ואין מקרקעית המיטה עד הסכך 10 ט': א) כאשר הסכך – נסמך על

המיטה ב) כאשר הסכך נסמך על יתדות ארבעה

בעניין הסומך סוכתו בכרעי המיטה, בטעמו של רבי יהודה נחלקו בגמ' רבי זירא ורבי אבא אם משום שאין לה קבע או משום שאין מעמידים הסכך בדבר המקבל טומאה.

דעת הרא"ש ורש"י כפי' הטעם הראשון שאין לה קבע

רש"י הבין בפשטות המילים שכיוון שסיכך על מיטה וזה כלי שמשתמשים בו לעיתים לכן אין סומכים על קביעות הבניין הזה והסכך שנבנה עליו פסול אבל הרא"ש מקשה על הפי' הזה (וכן התוס') מסוכה ע"ג בהמה שפוסל רבי יהודה במשנה בדף כ"ג. ובגמ' מביאים הטעם משום שדרש

⁷¹ כל אלו כמובן בסתמא, אבל עשאה מיוחד לסיכוך מסככין בה.

ר"י הפסוק "חג הסוכות שבעת ימים" שתהא סוכת ראויה לשבעה וכיוון שבשבת לא יכול להשתמש בה בגלל גזירת חז"ל = פסולה. אמנם קשה למה לא נשתמש באותו טעם שמביאים פה להסביר ר"י שסוכה ע"ג בהמה אין לה קבע⁷²? כל זה לשיטת רש"י. אמנם תוס' ורא"ש מסבירים אחרת "אין לה קבע": וזה עפ"י הירושלמי: שמדובר בשבנה ע"ג הסוכה עוד סוכה והמרחק מהקרקע לסכך אמנם 10 ט' אבל גב המטה חוצץ. וע"ז אומרים: אם הסכך נתמך ע"י המיטה פסולה [והרא"ש מסביר בהמשך הטעם משום שכך המיטה חלק קבוע מהסוכה ובטלה לה ולכן נותן חללה

עמוד b 33

פחות 10 ט' ופסולה] אבל כאשר תמך הסכך ב4 יתידות נפרדות והשתמש באותה סיטואציה של המיטות רק כדפנות כשרה משום שאז המיטות כמו כרים וכסתות שאינן בטלות לסוכה ויכול להוציא משם המיטות [וא"כ – לפי הסבר הרא"ש – יש לנו בחללה 10 ט'] הוכחת הירושלמי כמ"ד אין לה קבע נגד מ"ד שמעמידה ומקבל טומאה מביא מתוספתא פ"ב שאנשי ירושלים נהגו לשלשל מעליותיהם למטה מיטות והיו מסככים עליהם והיו הסככים על המיטות 10 ט' [אבל מה שנהגו לישן מתחת המיטות כתב בחזון יחזקאל בשם מפרשים שהחלל שהיה תחת המיטות היה פחות מ10 לכן יכלו לישון שם] וא"כ מוכח שסככו ע"ג דבר טמא? אלא ודאי זה מותר והבעיה במשנה היא משום שאין לה 10, והם סככו בגובה 10⁷³ מכרעי המיטה עד הסכך לכן שפיר.

עמוד 34

עשו.

קושיית הרא"ש מעצמו על טעם מקבל טומאה

הרא"ש תמה על הירושלמי שלא הקשה בפשטות נגד סברה זו שהרי מעשים שבכל יום שאנו מסככין ע"ג אבנים שהם אינם גידולי ארץ ואינם טובים. לסכוך ומעמידים בהם [הק"י אות ג] מוסיף שקושיה זאת קשה רק לפי תפיסת הרא"ש שלטעם מעמיד הכוונה שיש איסור תורה בדבר שכיוון שאלו מעמידים עיקר הסכך הוי כאילו סיכך בדבר המקבל טומאה. אבל לשיטת הר"ן שזו רק גזירה שלא יעמיד בדבר שמקבל טומאה שמא יבוא לסכך בו לא קשה מאבנים שהרי אין הדרך לסכך באבנים כן לא גזרו עליהם].

שאלה:

א. שאלת הרא"ש על הבנת דברי אב"י בגמ' ("לא שנו אלא סמוך אבל...")

אב"י בא לומר שאם תקע 4 יתדות והשתמש במיטות רק כדפנות כשרה לכו"ע והשאלה הרי זה נוסח המשנה המפורש: "אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה" ומה בא אב"י לחדש?

שאלה ב): שאלת הרא"ש על הירושלמי

להסבר הירושלמי שמפרש שאין 10 טפחים מכרעי המיטה (משטחה העליון) עד הסכך, מדוע דווקא בסמך על גביה פסולה ובסיכך על גביה כשרה?

⁷² ע"י הערה בכוכב בעמ' הבא; (ההערה מעמוד 33b) הק"נ שואל באות [ב'] מדוע לא נתרץ שבבהמה הביאו הפסוק לר"י אליבא דמי שאומר שהטעם משום מעמיד בדבר המקבל טומאה ובהמה לא מקבלת טומאה ולכן היו צריכים הפסוק? ומתרץ בתוס' רא"ש דף כ"ג ד"ה דתניא העודה מוכיח שלמ"ד משום שמק"ט גם מודה בטעם השני אלא שמוסיף עליו עיי"ש הוכחתנו ולפ"ז מתורץ שפיר שהעיקרון של הדעה אינו העמדה בדבר המקבל טומאה דווקא אלא שאסור לדעתו להעמיד בכל דבר שלא מסככין בו ובהמה ג"ג אין מסככין בה כי אין גידולה מן הארץ א"כ אין צורך ג"כ לפסוק ושאלת תוס' ורא"ש במקומה עומדת ⁷³ אמנם לפי מה שמסביר בחזון – יחזקאל קשה לי שאכתי זו דירה סרוחה ואיך עשו כזאת אנשי ירושלים שהרי בחללה יש פחות מ10 ט', אבל מלישון הרא"ש לא משמע בפשטות כך אלא שיש בחללה 10.

עמוד b 34

תשובת הרא"ש על א', ב' :

כשביכך עליה הרי לא קבע את המיטות שם ויכול לקחתם תמיד לכן כשרה כי המיטות כמו כרים וכסתות שאינן בטלות לסוכה ולכן גבהה 10 ט'. אבל בשסמך ביטל אותם לסוכה בקבעו אותן שם (ואין לה קבע = פי' אין לסוכה קבע כי אין לה 10 דפנות וזו דירה לא לדירורין) ולכן מודדים גבהה מהמיטות וזה פחות מ10 זאת תשובה לבי'. ולפי' תתורץ גם א' שזה מה שבא אביי להשמיענו שאם משתמש במיטות כדפנות אף שממעטות אוויר הסוכה מ10 ט'. כשרה.

פסק הרי"ף בסוגיה זו

כיוון שדנים בגמ' אליבא דרבי יהודה פסק הרי"ף כאן כמותו [ולפי' אסור להעמיד הסכך בדבר שעלולים לקחתו כמו מיטה, אבל להשתמש במיטות בתור דפנות ולא כמעמידות מותר ואף אם גבהה 10 טפחים והן מפריעות כנ"ל. אבל אין בדברי הרי"ף הוכחה שלמד דווקא כרא"ש, ולא כרש"י, או שבכלל קיבל את טעם קבע ולא טעם מעמיד בדבר טמא כעיקרי וא"כ אין כאן הכרעה].

עמוד 35

פסק הרא"ש

פסק הרא"ש להלכה

הרא"ש אמנם מכריע שטעם הקבע הוא עיקרי כאן. כמו הירושלמי. אבל אינו מקבל הירושלמי שחכמים יכשירו נגד דברי רבי יהודה. סוכה שממשתת המיטות ועד סככה יש פחות מ10 ט' אף שסמך את המיטה עליהם ואי אפשר להזיזן? הרי זאת דירה סרוחה ואיך אפשר לגור שם? ע"כ מפרש הרא"ש את המשנה פי' נועז משלו (פירוש המשנה והגמ' לפי חידושי הרא"ש): שרבי יהודה לא פליג כלל על ת"ק אלא בא לפרשו. פירוש לפי' מהלך המשנה והגמ' נוסח כך: ת"ק: מותר לסמוך סוכתו בכרעי המיטה.

ר"י: הכוונה דווקא אם סמך הסכך על יתדות כך שיוכל לקחת המיטות.

בטעם הסבר ר"י לת"ק: ראב"א ורבי זירא: או משום א' שאין לה קבע [ז"א ר"י אומר: מה שחכמים אומרים שמותר לסמוך זה רק על מיטות כאלו שאפשר לקחתן ואף שאין 10 ט' ממשטח המיטה לסכך כשרה. כי אין לקחתן ואף שאין 10 ט' ממשטח המיטה לסכך כשרה כי אין המיטות בטלות שם להיות חלק מהסוכה כמו כרים וכסתות, וזה מותר משום שיש לה קבע. אבל כשיש למיטות חלק בבניין הסוכה כגון שסמך עליהם ולא על יתדות וא"א לקחתן אין לסוכה קבע כי אז המיטות בטלות לסוכה וא"כ אין להן גובה 10 ט' ממשטח המיטות ולכן אין לסוכה קבע (פי' אין להן גובה של סוכת קבע = 10 ט')

ב) משום שאסור להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה [לשיטת הרא"ש איסור ממש מדינא משום שהם נחשבים חלק מהסכך כיוון שמעמידים אותו שלא כשיטת הר"ן כמש"כ].

עמוד b 35

ולהלכה מכריע הרא"ש כמו טעם א וע"י להלכה באור – הגר"א (בדמשק) תרל"א נפ"מ. וכן בה"ל ד"ה כל בסי' תר"ל בהתחלה שבעל נפש יחמיר כ"כ

סי' ב'

בעניין סוכה שעושים רחוקים זה מזה פחות מג"ט ויותר (= מבולבלת)

אם ענפים רחוקים פחות מג"ט = כשרה דאמרינן לבוד (= ומכאן אולי י"ל סיוע לרא"ש בפ"א סי' ל"ג שפק אמרינן לבוד באמצע ועוד שאב"י קאמר זאת כאן שהביא המח' בעניין זה בין רב אחא ורבינא בדף י"ח).

אם ענפיה רחוקים יותר מג"ט אבל יש בענף העליון טפח ובתחתון ג"כ טפח רצה רבה ללמוד מדיני טומאה שנאמר גוד אחית ותחשב הסוכה כשרה⁷⁴. אמנם בעניין זה אין הרא"ש מכריע. בשו"ע פסק גם כרבא. אמנם המחבר פליג⁷⁵ אלא שמכריע כדעת שמואל ולא כרב (אם כפירוש אב"י או רבא בשמואל) מ2 סיבות:

(א) משום שאב"י ורבא שקלו וטרו אליביה.

(ב) משום שיתכן בכלל שרב לא חולק עליו אלא בפרשנות המשנה שכך נראה לו יותר בפשטות כוונתה, אבל אין בזה להוכיח שחולק על המסקנות ההלכתיות של שמואל. וכן פסקו: הרמב"ם, בעל – העיטור, הר"ז הלוי

אמנם הר"ף משמיט זאת ונראה שפסק כרב והבין שחולק על שמואל ולרא"ש לא נראית מסקנתו

עמוד 36

סיכום גרסאות בגמ' דף כ"ב.

אהלות פי"ב מ"ה: קורות הבית והעליה שאין עליהם מעזיבה

א. אם הן מכוונות = תחתיה טמא

טומאה תחת אחת מהן = ביניהן טמא

בין תחתונה לעליונה = כנגדה עד הרקיע טמא

ב. עליונות כדין התחתונות =

טומאה תחת אחד = תחת כולן טמא

על גביהן = כנגדן עד הרקיע טמא

<p>רש"י לא מסכים לגרסת הר"ן – רשב"א כי להבין ש"בהן" ו"תחת אחת מהן" מתייחסים ל2 דברים שונים קשה לו לומר: ולהשאיר גרסתם כפשוטו א"א לומר כי אז (אם "תחת אחת מהן" מתייחס גם לעליונות) מדוע תחת אחד מהן טמא הרי אם אין בקרש – טפח – כגרסתם – אינו חוצץ בפני הטומאה ואין תחתיו טמא</p>	<p><u>גרסת רש"י:</u> מתי תחת כולן טמא? בזמן שיש בהם טפח <u>וביניהם פותח טפח.</u> אבל אין <u>ביניהם פותח טפח =</u> טומאה תחת אחד מהם = תחתיה טמא ועל גביהן טהור (כמו א')</p>	<p><u>על דין ב הוסיפה התוספתא פ"ג באהלות ההסבר כפשוטו.</u> בהם = הכוונה גם לעליונות וגם להתחתונות. ביניהם = בין התחתונות אחד מהן = הכוונה גם לעליונות וגם לתחתונות</p>
	<p><u>גרסת ר"ן = רשב"א</u></p>	<p>ההסבר: אם בעליונות טפח</p>

⁷⁴ לדעת רש"י (ד"ה קנה דף כ"ג.) אף שחלק מהיום כשהחמה באלכסון תכנס דרך פרצה זאת חמה מרובה מצל. ולדעת הר"ן [כן הלשון בק"נ אמנם בשו"ע מופיע בשם הר"ן כדעת רש"י ודעת התוס' ד"ה קנה שם היא בסופו של דבר להלכה כרש"י שפשוט שאם החמה באלכסון בלבד חממ"צ אבל למעלה צממ"ח שהסוכה כשרה כרש"י] רק כשלא יהיה כך לפי הר"ן החידוש לפי רבא הוא רק שלא אומרים שיש פה 2 סככים לפסול [ק"נ אות ה' ע"ש שאלתו על הר"ן והערותינו].
⁷⁵ על הרמ"א בהבנת דינו של רבא וזה תלוי בגרסאות רש"י והר"ן ועי' סיכום בדף הבא.

	<p>מתי תחת כולן טמא? בזמן שיש בהם טפח וביניהם טפח. אבל אין בהם טפח = טומאה תחת אחד מהם = תחתיה טמא ועל גביהן טהור (כמו א')</p>	<p>ובין התחתונות אוויר טפח דין ב' אבל אם אין בהם [= העליונות] טפח (או שאין באוויר למטה הפסק טפח) אז = טומאה תחת אחת מהן [= תחת התחתונות, שלהם יש טפח] תחתיה טמא ועל גבה טהור</p>
--	--	--

דברי הגר"א בתרל"א ס"א ע"י בעמוד הבא

עמוד b 36

מהמחבר משמע בתרל"א ס"ה שאם למעלה הקורות יותר מטפח צריך שיהיה האוויר ג"כ בין הקורות למטה יותר מטפח. אבל הרמ"א מוסיף שאף אם יהיה רק טפח בין הקורות למטה לא אכפת לך. אלא העיקר: מינימום טפח.

ואומר ע"ז הגר"א: שלמחבר זאת שיטת הרמב"ם שבעינין שהקנים העליונים יכנסו בדיוק בין חללי התחתונות כדי לומר חבוט רמי.

ושיטתם נסמכת על גירסתם כר"ן – ורשב"א שכתבנו שלפי הלשון הזאת יוצא שאם למעלה טפח בעינין למטה טפח ("ביניהם טפח"). אבל לגרסת רש"י "ביניהם פותח – טפח" שמשמעו שיהא לפחות פתח של טפח אבל לא מחוייב אלא שזה המינימום. ולפי"ז אזיל הרמ"א [ע"פ הסבר הדמשק אליעזר סק"ד].

אמנם לגר"א עצמו נראה כרמ"א ולא כרמב"ם והוכחנו מלשון הגמ': "בד"א כשיש בהן טפח וביניהם פ"ט אבל אין ביניהם פותח טפח" וכו', ואם נאמר שהכוונה שצריך שיהיה דווקא ביניהם שיעור אוויר כמו עובי הקורות למעלה שהגמ' תאמר: "בד"א כשיש בהן טפח וביניהן כמותן, אבל אין ביניהם כמותן = לא" שהרי אם יש ביניהם טפח או לא אין זה משנה כלל אלא צריך שיעור של הקורות למעלה? אלא מוכח שהעיקר הוא שיעור טפח למטה, וכמה שיהיו הקורות למעלה אין זה משנה.

הערה: אף שלכאורה קשה לדחוק הבנתו ברמ"א אבל יש לשים לב שעל דברי השו"ע: "טפח אן יותר" מעיר הרמ"א: "דהיינו שיש באוויר שבין התחתון טפח (ולא יותר) שראוי להוריד העליון (= וכוונתו כנראה אף אם העליון הזה יותר, אבל טפח באופן כללי הוא שיעור מקום שאפשר להכניס בו קורה עליונה של טפח שתסתום ולא דווקא זאת = כנלע"ד⁷⁶.

עמוד 37

סי' י"ג

בעניין מהו מינימום הסכך הנדרש להיות סכך כשר, ואיך מודדים אותו

הגמ': לא קשיא, כאן מלמעלה, כאן מלמטה. אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כזוזא מלעיל כאיתרא מלתחת.

שיטת רש"י: כשמודדים הסכך מלמעלה אם הצל והאוויר שוים הסוכה פסולה כי ודאי על הצל (= כזוזא מלעילא כאסתרא מלתחת).

⁷⁶ אה"כ ראיתי בבה"ל ד"ה שוין שכתב על כך עיין שם דברים ברורים.

שיטת תוס': [תוס' מקשים על רש"י: א. איך יסביר זאת רב פפא עצמו שסובר פרוץ כעומד מותר? ב. אסתרא מטבע זולא מזוזא? אמנם הרא"ש מתרץ לשיטת רש"י: א. שפה לא שייך הכלל פרוץ כעומד ששייך לעניין סכך כשר ופסול יחד בדף ט"ו (וזה משום שהסכך הפסול קל מאוויר שבאוויר אסור לישן תחתיו כנלע"ד) אבל באוויר רוצה התורה רוב צל ב. אסתרא אמנם זול יותר מזוזא אבל אע"פ שעשוי נחושת רחב יותר מזוזא]. מי שמודד האוויר מלמעלה ואז הם שווים כשרה משום שפרוץ כעומד דמי. אבל מי שמודד את הסכך למעלה מהארץ למטה ונראה לו שהם שווים פסולה כי האוויר מתקטן מלמטה וראיה לדבר כוכב גדול בשמים מאיר מעט פה בארץ

עמוד b 37

אמנם הרמב"ן דוחה הסברם ושואל: הרי גם הסכך מתקטן מלמטה וראיה לדבר איש על הר נראה בגודל עוף.

שיטת בעל – העיטור: הפוך מרש"י. אם למעלה מסכך שוה האוויר לסכך כשרה, אבל אם למטה שווה האוויר לצל פסולה, שהחמה מְעֵטָה למטה מהצל אע"פ שלמעלה שווים! הק"י תמ' בס"י ט' איך חולקים במציאות ומסיק שכל אחד מדגיש זמן אחר. לבעל העיטור זמן הבקר ואחה"צ שהשמש באלכסון מעט אז החמה מעטה מהצל ולתוס' ורש"י הזמן שהשמש באמצע ואז השמש מרובה. ומסיק להלכה: שאנו צריכים לחוש לחומרא לכל הזמנים.

בעניין מקסימום הסיכוך לכתחילה ובדיעבד

אצלנו מובאת מחלוקת בין ב"ש לב"ה אם אין כוכבי חמה (= זהרי – חמה של יום) נראים מתוכה ולב"ה שהלכה כמותם בדיעבד כשרה. לכן סתומה לגמרי = כשרה. אמנם בירושלמי חולקים לכתחילה אם מה שצריכים שיִקְאוּ מתוכה זה כוכבי לילה או רק כוכבי חמה⁷⁷. וכל זה לכתחילה אבל בדיעבד

עמוד 38

ס"ד'

בעניין מי שעשה סוכה בראש אילן או בראש ספינה איזה חוזק סוכה בעינין

א. 2 באילן ואחת בידי אדם

ב. 2 באילן ו21 בידי אדם

בעניין סוכה על אילן

בעניין מי שעשה סוכה שנסמכת על אילן קיימות בגמ' כמה אפשרויות הכלל הוא שאם אדם עושה סוכה על גמל או אילן (שהמשותף להם שאין משתמשים בהם בשבת) שאם העמדת סוכה עליהם אינה תלויה בהם אלא הם רק מסייעים אבל הסוכה יכולה לעמוד אפילו אם יטלו אותם כשרה ואם לאו, כשרה אבל בשבת אין עולים לסוכה כזאת כי בזה משתמשים באילן או בבהמה. רש"י פי' את המקרה אצלנו כמו ציור א'. שהסוכה נסמכת על האילן. ובשבת קנ"ד: פי' כמו מקרה ב' שהסכך נשען על האילן ומשמש גם כדֹפֶן⁷⁸. ויש לעיין אם יש נפ"מ הלכתיות בין 2 הפירושים. אמנם הטעם שאסור להיכנס בשבת לסוכה במקרה ב' הוא משום שמא יניח דבר – מה על הסכך ובזה נמצא משתמש באילן שאסרו חכמים⁷⁹. ובמקרה ב' הטעם הוא שבעצם הישיבה הוא משתמש

⁷⁷ בב"י תרל"א ר"ל שכוכבי לילה וכוכבי יום שווים וזה תימא כי איך נסביר המח' בירושלמי = ק"נ[י]

⁷⁸ ונראה לע"ד להסביר בפשטות שאם נאמר גם פה הסבר ב' יקשה הרי השמנה הבאה דנה במפורש בזה בעושה אילנות דופן לסוכה ואמאי הכפילויות.

⁷⁹ יש לעיין אם אין פה גזירה לגזירה

עמוד b 38

באילן.

בעניין סוכה על ספינה :

בעניין עושה סוכתו על ספינה (או עגלה) הבעיה בגמ' אם צריך בים שהסוכה תעמוד ברוח מצויה של הים [כיוון שבניינה בניין קבע לפי ר"ג] או שדי בזה שתהיה עומדת ברוח מצויה של יבשה (הערה: רוח מצויה של ים = רוח שאינה מצויה של יבשה) כיוון שהסוכה היא דירת עראי. ולהלכה פוסקים כר"ע לקולא שדי ברוח מצויה של יבשה אף שהיא על הים ותעוף שם בודאי כי לא תעמוד ברוח המצויה שם (= כמו שרואים מהמעשה באמת שע"פ סוכתו של ר"ע ועדיין לא הודה לר"ג אלמא סבר שאף בעתיד יבנה כך על הספינה⁸⁰).

בעניין החידוש של בראש העגלה כתב בדרישה סי' תרכ"ח: לאפוקי ממי שפוסל סוכה על דבר המטלטל. ובראש הספינה שם לא מדובר על דבר מטלטל כי ספינה אורחא בהכי לנסוע כל הזמן והדירה עליה נחשבת קבע שהרי א"א לו לעשות על הארץ (אמנם בברייתא בדף ז': גרסו התוס' ור"ח ללא "בראש העגלה" ושם באמת מובן עניין ההשמטה יותר, אמנם בתוס' - הרא"ש פה בדף כ"ג כתב שלשיטת רש"י בכרעי המיטה שאין לה קבע = שחוששים שיטלטל אתי שפיר גרסה זו גם בברייתא ולא הבנתי מדוע).

עמוד 39

ולפי דברי הדרישה מסיק ב"אשל – אברהם" שסוכה ע"ג עגלה תהיה כשרה רק אם תעמוד במקומה אבל אם הסוסים יסיעו אותה תהיה פסולה באותו זמן כי אז נוכל לומר שיעשה הסוכה על הקרקע אבל בספינה א"א לומר זאת. עיי"ש.

בעניין אם עשה בהמה דופן לסוכה

הלכה כרבי יהודה שמקשיר.

סי' ה'

בעניין אם עשה אילנות כדופן סוכה, ובהגדרת מחיצה כשרה

אפשר להשתמש באילנות כדפנות אבל אסור שינועו כי זה דופן לא קבועה ובעיני קבועה לכן כתב בא"ז שמדובר באילנות שקנים ועבים שלא נעים ברוח או שנאמר שקשרם וחזקם בחוטים. והכל: כל מחיצה שלא עומדת ברוח מצויה לא מחיצה

סי' ו'

בעניין: אם שלוחי מצווה צריכים סוכה והולכים בדבר רשות וברור עניין עוסק במצווה פטור מן

המצווה

שלוחי מצווה פטורים מן הסוכה ואפילו אם יכולים לעשותה. מהפסוק "בשבתך בביתך" ודרשו פרט לעוסק במצוה (בשבת דידך ובלית צידך הוא דמחייבת אבל צורך מצווה – פטור) הולך לדבר הרשות ביום פטור מהסוכה ביום וחייבים בלילה בסוכה (אם יש סוכה ביישוב שבאו לשם. אמנם הולך למצוה אפי' קָשִׁישׁ שם סוכה פטור⁸¹) והטעם משום שכתוב "תשב"ו ודרשו כאין תדורו שתהא ישיבת

עמוד b 39

⁸⁰ לגבי השאלה איך תועיל סוכה כזאת הרי תעוף ע"א אוצר הפרשים עמ' תשל"ג תירוצי היד אליהו (הלמ"מ) והשפת – אמת. ועיי"ש שיש מי שסובר שר"ע לא בעי ראויה לשבעה אבל זה תמוה שכן נפסקה הלכה כמותו בשו"ע.
⁸¹ כפי שנכתוב בהמשך, משום שזה תלוי ב2 תירוצים: של הרא"ש ושל הגהות אשר"י.

הסוכה כמו דירת – ביתו וכמו שבביתו לעיתים הוא צריך לעזבו ולא נשאר שם כך גם סוכתו ומותר לו (תוס': "כי אין אדם דר במקום שמצטער"). הרא"ש שואל למה הולכים למצווה פטורים מהסוכה אף שיש סוכה במקום שהגיעו אליו וכאן יש לברר מהות הכלל העוסקים במצווה פטורים מהמצוות. האם הכוונה שאדם שיש עליו תפילין וציצית פטר מכל המצוות באותו זמן? הרא"ש מסביר שהפטור הנ"ל הוא שכאשר אדם עסוק במצווה וזה לא מאפשר לו להתפנות לאחרת פטור ממנה, אבל אם יש באפשרותו לעשות גם האחרת חייב, וכאן י"ל שכאשר יכולים בקלות השלוחי מצווה לגור בסוכה הם מחוייבים באמת, אלא שכאשר הדבר יגרום להם טרדה כגון שהסוכה רחוקה ממקומם, או באופן שאם ישן חוץ לסוכה ינוח טוב יותר ויוכל למחרת לעשות שליחותו טוב יותר = פטור.

הגהות אשרי מתרץ שאלת הרא"ש באופן אחר: באמת עוסק במצווה פטור מן המצווה אפילו כאשר יש לו אפשרות לעשות יחד עימה את השנייה, אלא שלובש תפילין או טלית נקראים עוסקים במצווה רק כאשר מניחים בפועל, אבל לאחר מכן לא נקראים עוסקים במצווה. ומי שהולך לדבר מצווה בסוכות כל עוד לא הגיע ליעדו נקרא עסוק בדבר מצווה ואף כשנח בדרך נקרא כך ופטור מסוכה (אף שיכול לישון בסוכה

עמוד 40

כאן שיש ביישוב שם ואע"פ פטור).

סי' ז'

בעניין הגדרת מצטער ושדינו שהוא פטור מן הסוכה ודין האבל

מצטער פטור מן הסוכה. וההגדרה: מצטער צער שנגרם בלי שיש לו אפשרות אובייקטיבית להתגבר עליו, אבל צער שתגרם לו בגלל תחושותיו הפנימיות שלו כמו אבל (שמדינא לא חייב להתאבל ברגשותיו הפנימיים, אלא חיצונית צריך להתאבל, כדי להראות קבוד המת) לא פטור מסוכה, ואף אם יש לו צער לצורך מצוות סוכה צריך להתגבר עליו.

סי' ח'

בעניין מהו חופה, ומתי מברכים ברכות שהשמחה במעונו וברכת חתנים

בגמ' אצלנו אומרים שאין שמחה אלא בחופה א"כ א"א לברך שהשמחה במעונו (וכן ברכת חתנים) אלא בופה ובמהות החופה י"ל שאין זה המקום שמברכים ברכות נישואין כי עושים זאת גם ברחוב לעיתים אלא הכוונה למקום העיקרי של ישיבת החתן והכלה אחרי החופה. ושם מברכים. אבל אם הולכים לבית אחר ועושים אותו עיקר תוך ה' שם נקרא עיקר ויכולים גם שם לברך. ואם הולכים לכמה בתים: 5 – 4 י"א שלא מברכים בכל בית אלא בבית החופה העיקרי אבל נראה לרא"ש שאם יש שְׁמֵש אחד ששימש בכל הבתים מצרפם (ע"י ברכות נ'): ומברכים בכולן 7 ברכות. והר"י חיאל סובר שאפילו אין שמש אחד כיוון שהתחילו כולם לאכול יחד מסעודה לכבוד החופה כולם חשובים כאחד לשמחה ואין השמש צריך לצרפם (נ"ל שכוונתו שהנשא: שמחת – החתן, מצרפת כל הבתים). וכן

עמוד b 40

נוהגים העולם.

[בהגהות אשר"י:

א) רבי יצחק ברבי אברהם לא הניח לברך ברכות – חתנים במקום שאיננו בית החופה

(ב) במרדכי וברמב"ם וא"ז כתבו שאף אם אכלו החתן והכלה יחד עם הציבור אין מברכים ולא כמו שנהגו העולם, אלא רק במקום העיקרי של ישיבתם שהוא החופה.

(ג) מהר"ם הנהיג לברך שהשמחה במעונו ואשר ברא (בתוך השבעה) כשעושים משתה בליל מוצ"ש⁸² שאחר החתונה במקום שעשו החתונה (= סעודת הנישואין) אף שהחתן והכל לא אכלו, ואם אכלו משמע שמברכים אשר ברא כל 7 הימים.

(ד) ריצב"א התיר לברך בבתים שפתוחים לבית – החתן על – ידי צירוף השמש (ה) בקגל אסור לישא אישה שאין מערבין שמחה בשמחה⁸³

(ו) אם נשא אישה בערב הרגל מצוה לשמוח כל השקיעה אף שזה נמשך לתוך הרגל. אבל עיקר השמחה ביום הראשון⁸⁴.

(ז) לארס מותר בחול המועד שמא יקדימנו אחר, אבל לא יעשה סעודת – אירוסין כי שמחה היא לו ואין מערבין⁸⁵ וכו'.

(ח) ברית מילה מותר לעשות סעודה בחוה"מ משום שאין היא נקראת שמחה כי יש צער לתינוק.

(ט) אין עושים סעודת אירוסין בערב שבת (או"ז))

עמוד 41

בעניין חיוב חתן בסוכה בשבעת הימים הראשונים

המשנה אומרת שלוחי מצווה פטורים מהסוכה ורבי אבא בר זבדא אומר שאף חתן והושבינים וכל בני החופה פטורים מן הסוכה כל שבעה והטעם: משום שצריכים לשמוח⁸⁵ ("ובעול מחד"י). ושואלים: שיעשו החופה בסוכה? ע"ז ענו:

א. אביי: משום ייחוד = חיישינן שבתוך הסוכה עלולה הכלה להיתפס בייחוד עם איש זר אם החתן ייצא לרגע, וסוכותיהם היו עשויות על הגגות שאלו מקומות מבודדים ושם שווין האיסור אבל בבית שזה פתוח לכניסת ויציאת רבים = לא חיישינן.

ב. רבא משום צער חתן שבסוכה מתבייש לשחק עם כלתו. וע"ז אמר רבי זירא אני אכלתי בסוכה ושמחתי בחופה וזכיתי בשמחה כפולה. הרא"ש נוטה לפסוק כר"ז שלא יהיה פטור החתן וכן נראה שכתוב בירושלמי. אמנם הרי"ף לא פסק כך אלא העתיק דברי רבי אבא בר זבדא שחתן פטור. ולמעשה מכריע הרא"ש להחמיר וכן פסק בעל – העיטור.

בעניין חיוב חתן ושושביניו ובני החופה במצוות אחרות תפילה ותפילין וק"ש

בהמשך בגמ' שם מובאת ברייתא שבה ת"ק פוטר מתפילה ותפילין את החתן והשושבינים וכל בני החופה אבל מחייבם בק"ש. ורבי שילא חולק וסובר שחתן פטור גם מק"ש אמנם השושבינים וכל בני - החופה חייבים גם לדעתו. רש"י הבין כמו שמשמע מהגרסה שלפנינו שגם ת"ק וגם רבי שילא ס"ל שלא

עמוד b 41

אומרים עוסק במצווה פטור מן המצווה וזו הסיבה שת"ק מחייב את כולם בק"ש ורבי שילא ג"כ חוץ מהחתן. ומה שהם פטורים כל אלו מסיבות טרדה, ע"ש ברש"י. וטרוד אינו יכול לקיים שאר המצוות אבל אין זה אומר שהוא פטור [ונפ"מ אם יוכל לקיים כמו אלו שהולכים לדבר מצווה אם

⁸² נראה פשוט שזה היה מנהגם לעשות כך. ולא דווקא מוצ"ש.

⁸³ מקורו: מ"ק פ"א מ"ז

⁸⁴ נראה שזה טעם ההיתר

⁸⁵ ואין שמחה אלא בחופה

בלילה יצטרכו לחפש סוכה וכדומה]. אמנם לתוסי' לא הייתה כפי הנראה גרסת רש"י שבידינו והם הבינו שלדעת רש"י ת"ק סבר שהעוסק במצווה פטור מהמצווה ורבי שילא חלק עליו והם מקשים עליו בתוסי' ד"ה חתן ע"ש ובמה שמסביר המהרש"א עליהם. אבל הרא"ש באמת חולק על רש"י וסובר שגם ת"ק וגם רבי שילא סוברים שהעוסק במצווה אכן פטור מן המצווה. ומחלוקתם בזה שלת"ק ק"ש היא מצווה שמועטת בזמנה, בסה"כ פסוק ראשון, וזה יכולים לעשות כולם ולא פטירי אף שעוסקים במצווה לזה יכולים להתפנות. אבל רבי שילא סבר שחתן א"א לו לכוון דעתו בכלל אף פסוק אחד. ובשאר מודה לת"ק. ומה שפטר רבי שילא השושבינים מתפילה משום שקשה להם לכוון כי טרידי בשמחת המצווה, ומן התפילין משום שיש שם קלות – ראש לעיתים קרובות. ומה שפטורים מסוכה משום שאם לא ישתתפו בשמחת המצווה יהיו מצטערים ומצטער פטור מן הסוכה ולק"י נראה שזאת גם כוונת התוסי'.

עמוד 42

ולהלכה פוסק הרא"ש (בגרסה שלפנינו) כרבי שילא שחתן פטור מק"ש. והשושבינים חייבים כנ"ל ומה שפטורים זה מתפילה, תפילין ג"כ משום טרדה⁸⁶, ומסוכה פטירי כי מצטערים שלא להיות בשמחה, אמנם לפ"ז אם יכולים לקיים שניהם חייבים [ק"י אות ז']. אמנם הב"ח רוצה לערער על הגרסה שלפנינו מ3 טעמים:

- א. הרא"ש עצמו פוסק בסי' ט"ו שחתן פטור מק"ש כל עוד לא עשה מעשה עד מוצ"ש בלבד ולפי גרסתנו יצא שפטור כל 7 ימי המשתה.
- ב. מה הגיוון ברא"ש לפסוק כרבי שילא נגד רבים?
- ג. הטור בסי' ל"ח פסק שהחתן חייב בק"ש. לכן רצה להגיה: שאין הלכה כרבי שילא. אמנם הק"י אות ט' דוחה דבריו:
- א. מה שפסק הרא"ש שם לא סותר והכוונה עד מוצ"ש אפילו אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרוא ק"ש אסור לו כי פוסקים כרשב"ג שלא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול. אבל לאחר מוצ"ש פוסקים כרב שילא פה שפטור משום שלא יכול לכוון דעתו מחמת טרדת שמחתו. אבל אם יודע לכוון רשאי לקרות כי על זה לא שמענו שאסרו חכמים.
- ב. לא עונה
- ג. הב"י על הטור מיישבו ע"פ דברי הרא"ש פה

עמוד b 42

סי' ט'

בעניין שכותבי תפילין ספרים ומזוזות ומוכריהם וכן הלאה וכן מוכרי תכלת פטורים מק"ש ומתפילה ומתפילין ומשאר מצוות התורה

⁸⁶ יש לעיין מדוע לא נאמר שזה כמו צערא שאבעיא ליה ליתובי דעתיה? תירוץ לשאלה זאת והבנה ברורה ברא"ש ע"פ הק"י אות ה' ע"י בדף הבא בטבלה

מדין רבי יוסי הגלילי שכל העוסק במצווה פטור מן המצווה. וזה דווקא כאשר א"א שהמצווה תיעשה ע"י אחרים כגון שאין סופר אחר ולקונה א"א למצוא תפילין במקום אחר. אבל בשאפשר מפסיקים עבודתם לכל המצוות⁸⁷.

סי' י'

בעניין הולכי – דרכים לדבר רשות מתי חייבים בסוכה ובהולכים לדבר מצווה

הולכים לדבר רשות פטורים בדרכם ואם הולכים ביום חייבים בלילה לחפש סוכה (וההולכים בלילה חייבים ביום) ואף אם החיפוש בלילה יפגע בדרכם ביום כגון שיתעייפו ע"י החיפוש או שהשינה בסוכה קשה להם יותר, חייבים. אבל הולכים לדבר מצווה אם זה יפגע בשליחותם אע"פ שהולכים רק ביום פטורים מסוכה בלילה כל – עוד הם בתוך שליחותם וע"י מה שכתבנו בסי' ו'.

סי' י"א

בעניין שומרי עיר ודינם לסוכה וכן שומר גנות ופרדסים

שומרי העיר ביום פטורים ביום כי כתוב תשבו ודרשו כעין תדורו. והם לא יכולים לשבת בסוכה בעת השמירה. וכן שומרי לילה פטורים בלילה.

עמוד 43

רבי שילא		ת"ק		תפילה ותפילין
שושבינים	חתן	שושבינים	חתן	
= פטורים כנ"ל	= פטור כנ"ל	= פטורים. כנ"ל.	פטור. כי הוא עוסק במצווה. ואמנם אם יכול להתפנות לתפילה ולתפילין היינו אומרים שחייב כי זמן תפילה לחוד וזמן שמחה לחוד ^{88 89} . אלא שלא יכול להתפנות כי טרוד	
כי חייבים, יכולים לכוון דעתם ואומרים להם זמן ק"ש לחוד וזמן שמחה לחוד ואף שעסוקים	פטור כי לרבי שילא לא יכול לכוון אפילו לק"ש דעתו וא"כ טרוד ופטור.	= חייבים כנ"ל	חייב. כי לזה יכול להתפנות בקלות ואפשר לומר זמן ק"ש לחוד ואף שעסוק במצווה לא נפטור ^{69 70}	ק"ש

⁸⁷ יש לברר אם פה העקרון הוא שעוסק במצווה פטור מן המצווה למה יתחייבו להפסיק עבודתם? ולפי הטבלה וההסבר בדף הבא יובן שהעוסק במצווה פטור מהמצווה רק כשלא יכול להתפנות לדבר האחר ופה יכול כי אין הקונה חייב לקחת ממנו בלבד התפילין.

⁸⁸ סברה זו למעשה מפורשת ברא"ש סי' ו' ברישא ולא כמו שכתב הגהות אשר"י שם סברה אחרת. ונראה שהב"ח תפס את שיטת האשר"י בדברים פה וע"כ התקשה בפירוש פשט דברי הרא"ש ועי' ק"נ אות ה' שדוחה דבריו.
⁸⁹ ותירץ שאלתנו קודם (בעמ' 42) מדוע לא נאמר בכל המקרים פה אבעי להו לייטובי דעתייהו כי פה עצם המצווה היא השמחה. ובאבל הצער הוא לא המצווה. אלא הכבוד החיצוני שנותן למת.

במצווה חייבים ⁶⁹ 70				
-----------------------------------	--	--	--	--

עמוד 44

שומרי גנות ופרדסים יש מחלוקת בגמי' והלכה כרבא שפטורים רק כשלא יכולים לעשות סוכה כי פרצה קוראת לגנב = אם ישבו בסוכה יבוא הגנב ממקום אחר בשדה אבל שומר פר פירות שיכולים לעשות סוכה חייבים.

סי' י"ב

בדין מצטער שפטור ובדין חולה שגם משמחיו פטורים

- א. חולה פטור מן הסוכה הוא ומשמשיו ואפי' חש בעיניו או בראשו.
- ב. לכתחילה אסור לעשות סוכה שיהא מצטער לשבת בה, ואינו נפטר אז מלשבת בה. אבל אם הוא אורח בסוכה שכבר בנויה כך, או שנתקל בצער לא צפוי = פטור
- ג. יש מי שכתב שמצטער פטור משינה אבל באכילה חייב משום שזו שעה מועטת, אבל הרא"ש דוחה זאת שכן הדברים הפוכים שבאכילה הצער מפריע יותר.
- ד. מצטער פטור הוא לבדו ולא משמשיו⁹⁰

סי' י"ג

בעניין אכילת ארעי שמותרת חוץ לסוכה בפת, פירות, יין ובשר הגדרת מיני תרגימה

- א. אוכלים ושותים עראי חוץ לסוכה
- ב. הרוצה להחמיר על עצמו אף באכילת עראי אין בזה משום יוהרא.
- ג. בפת הגדרת אכילת עראי היא כביצה = כמלוא בית הבליעה
- ד. בפירות: קבע שלהם = עראי של פת ולכן אפשר לאכלם מחוץ לסוכה אפילו הרבה ואפילו קובע עליהם סעודה אמנם רבנו מאיר היה מחמיר בפירות שלא לאכלם חוץ לסוכה על – סמך גמרא ביומא ע"ט: ששם מח' אם פירות בעו

עמוד b 44

סוכה או לא והוא נקט כמחמיר שבעו סוכה. אבל נראה שגם מי שגורס שם פירות בעו = סוכה זה דווקא כשקובע עצמו לאכילתם וקבע דידהו = אכילת עראי של פת. פי' הדברים: פירות קבע שווים לאכילת עראי של פת לכן כאילו אוכל פחות מכביצה פת (שזה מותר חוץ לסוכה) לכן כדי לומר שפירות צריכים סוכה י"ל שלא די באכילה מרופת – פמות אלא צריך שהוא יקבע סעודה על אותם פירות, כלומר: למ"ד הזה ביומא כדי להפוך אכילת פירות לסעודת קבע לא די בכמות הפירות האובייקטיבית אלא צריך גם את מחשבת – הקבע הסובייקטיבית של האוכל. אבל בפת רק הכמות האובייקטיבית קובעת ואף שלא מתכוון האוכל סובייקטיבית לאכול פמות קבע אם אוכל בפועל כביצה זה קבע. ובפחות מכביצה אין זה לעולם קבע בשום מאכל כי זה פחות משיעור בית הבליעה [כך פירשו כפי הבנת פשט דבריהם

⁹⁰ דברי הגהות אשר"י עיין סי' י"ד שכתבנו דבריו.

המ"א תרל"א סק"ו והב"ח, אמנם בק"י אות צ' משיג עליהם ויש להבין הגמ' כיומא כהקדמה לדבריו], ובאור – זרוע התיר אפילו אכילת קבע של פירות חוץ לסוכה⁹¹ (אשר"י)

ה. הרא"ש: שתיית יין עראי היא

רבנו פרץ: חוץ מפירות כל דבר צריך סוכה⁹². אם אוכלו קבע, כי זה מיני תרגימא. שהגמ' הלאה אומרת שיוצא בהן ידי השלמה לר"א. ע"ש (שלא כפי רש"י שכתב שמיני תרגימא הם פירות)

עמוד 45

אבל הרא"ש מקשה עליו:

א. הראיה ממיני תרגימא לא שייכת לכאן כי = בשר וגבינה וכו' אין דרך לקבוע עליהם סעודה ולא חשובים מאכילת עראי של פת⁹³

ב. בשם תוס': הראיה ממיני תרגימא לא ראייה כי שם לומדים מסעודת שבת השלישית שהיא נלמדת מהכתוב "היום" לגבי מן [= שהוא במקום פת ואיננו פת, ולכן אפשר שם ללמוד אבל לא פה לגבי סעודת סוכה שלא למדים ממן^{94 95}]

ו. שתיית מים מותרת חוץ לסוכה (אפילו דלי, כמו במשנה) (= אשר"י)

ז. שתיית יין ודבש שמוזכרת בדין ה' וכן שֶׁכַר עם פירות או אף בלי פירות⁹⁶ מסתפק האו"ז אם מותרת חוץ לסוכה או I) כיוון שאין שתייה בלא אכילה ופה ששונה גם אוכל פירות הרי אין נחשבת אלא שתייה ומותרת חוץ לסוכה או II) כיוון שלפעמים אוכלים אגוזים או פירות אחרים וקובעים עצמם לשתייה עם זה ממילא תתכן גם שתייה שכזאת שהיא קבע ולכן יהיה בה קבע ותהיה אסורה (אשר"י)⁹⁷

סי' י"ד

בענין שאסור לישן אפילו שינת עראי חוץ לסוכה, הגדרת שינת – קבע, ושאסור לישן ביום יותר

משינת סוס

א. אין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת עראי משום דברי רבא: אין קבע לשינה בענין שינה בסוכה בימינו למעשה עיין מה שכתב הגהות אשר"י על סימן י"ב אות ב': שהיום סומכים העולם בשינה על זה שיראים מן הצינה פחול שאין בו סכנה או מצטער שפטור מהסוכה [ובהמשך: כתב רבנו שמחה שמי שפטור מהסוכה ולא יוצא אינו מקבל שכר ואלו הדיוטים]

עמוד b 45

ב. רב חסדא: אסור לישן ביום יותר משינת הסוס ובוזה חלקו הוא אמר שזה זמן של שישים נשימות אדם ואביי אמר כמו מרחק הליכה שבין פומפדיתא לבי – כובי (עיין בגמ' שטיינזלץ בחידושו שכתב מהם דעות הראשונים בפ"י זמן אביי)

⁹¹ ועי' קיצוש"ע קל"ה, ז' שכך הלכה!

⁹² אף בשר וגבינה

⁹³ ז"א: א"א להסביר כמותו שמיני תרגימא הם בשר וגבינה ומביא ראייה מתוספתא שמיני תרגימא מברך בורא מ"מ ומשמע שזה לא בשר וגבינה.

⁹⁴ לכן פה בפשטות: רק מה שהוא פת הוא קבע אלא"כ קבע עצמו.

⁹⁵ ועי' קיצוש"ע קל"ה, ז' ובהערות המ"ב שלהלכה רק אם קבע עליהם [חוץ מפירות] הרי חייבים בסוכה אבל לא יברך לישב בסוכה למנהגנו

⁹⁶ לא הבנתי איך זה נכנס בדבריו

⁹⁷ לשונו מעורפלת להבנתי, ונראה שהוא דין בבעיה אם אדם שותה ואוכל בנוסף לזה פירות וכו' אם נחשב לו שתייה לבד או שהפירות יעשוהו קבע כי לפעמים קובעים על אגוזים וכדו'.

סי' ט"ו

בעניין חיוב אכילה בסוכה בלילה הראשון

חכמים ור"א חולקים בזה בגמ' והלכה כחכמים שחיוב אכילה בסוכה רק בלילה הראשון ולומדים זאת בגי'ש "ט"ו ט"ו" סוכה ממצה בפסח וכמו שם גם בסוכה מכאן ואילך אכילת קבע היא בשבת [אמנם בשו"ע: שאסור לו לצום בחג]. בירושלמי מסתפק אם כמו במצה יכול פה ג"כ דין שאסור לו לאכול מחצות ואילך כדי שיכנס לאכילה בלילה תאב, וע"ז פוסקים בשו"ע רמ"א בשם מהרי"ל לחומרא אמנם המ"ב בשם אחרונים מפנה לסי' תע"ב ששם בפסח פוסקים לקולא רק משעה עשירית של היום וכן פאן. עוד בירושלמי מסתפק ר' זירא אם נלמד ממצה שבעינן שיאכל כזית דגן בסוכה כנ"ל ממצה או שפה יספיק במיני תרגימא. ובשו"ע פסקי לחומרא משום שזה ספק דאורייתא [בק"נ אות [ב'] שואל: א. מה מחדש הרא"ש בהביאו דין זה הרי בברכות נ"א מפורש שכל יו"ט חייב לאכול כזית פת משום שמחה? ומת'רץ שאם נלמד משם נפ"מ שתצא היא שאם ירדו גשמים ולא אוכל בסוכה יתחייב לאכול כזית פת בביתו ואם למדים דווקא מג"ש ממידה חייב

עמוד 46

רק בתוך הסוכה – ע"פ דיני סוכה לכך הביאה רבנו. ולכן גם נוצרה הבעיה אם יוצאים במיני תרגימא כי זה דין מיוחד לסוכה. עוד הוסיף ב': בברכות שם ברא"ש בפרק שלושה שאכלו כתב שאף אם ירדו גשמים חייב לאכול כזית בסוכה. וזה תמוה הרי מצטער הוא ומדוע לא יפטר כמו בכל 7 הימים בסוכה? [וא"ת לומר שזאת גזירת הכתוב ג"ש ט"ו ט"ו מלמדת זה סותר מה שכתב הר"ן שהיא מלמדת מה שלא הייתי יודע: שכל השבעה מחויב לאכול עד כביצה בתוך הסוכה ובפחות פטור ופה בלילה ראשון מחויב כזית בתוך הסוכה].⁹⁸ בהגהות אשר"י הביא מא"ז שמכאן נלמד שחיוב אכילה ביו"ט הוא רק בלילה הראשון ולא ביום ולכן אם טעם בבהמ"ז ולא הזכיר יעלה ויבוא וכו' א"צ לחזור חוץ מליל יו"ט הראשון של חג ושל פסח.

עמוד 46 b

סי' ט"ז

בעניין סוכה שנופלת בחוה"מ, ואם יוצאים בסוכה גזולה ואיזה/ וסוכה שבונה בחוה"מ

- א. סוכה שנופלה בחוה"מ גם חכמים דר"א וגם ר"א מודים שחוזר ובונה אותה
- ב. סוכה שמחליט לבנותה סתם בתוך החג הלכה כחכמים שמותר. וכן הלכה כמותם שיוצא אדם בסוכתו של חברו שכן כתוב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות – ראויים כל ישראל שישבו בסוכה אחת [והמילה "לכם" לחכמים מלמדת למעוטי גדולה]
- ג. וסוכה גזולה פסולה לדעת חכמים. וצריך שתהא הסוכה נגזלת בתנאים להלן:

⁹⁸ בביאור הגר"א תרל"ט, כ"ב (= הסימון לפי הדמשק – אליעזר. בשו"ע סי' ה' על הגהת הרמ"א) מבאר שישנם בזה 3 שיטות הראשונים:

- א. שיטת הרא"ש בברכות שאף אם יורד גשם בסוכה בלילה ראשון מחויב לשבת בסוכה ולאכול משום שזה נלמד ממצה שג"ש לא שייכת לפטור מצטער
 - ב. שיטת התוס' בברכות שאם יורד גשם בלילה ראשון פטור מהסוכה משום צער, אבל אם פסק הגשם אף שאכל בביתו מחויב לאכול שנית בסוכה כשיפסקו הגשמים
 - ג. שיטת רשב"א וסמ"ג שאף כשיפסק הגשם לא מחויב לחזור ולאכול.
- המחבר נקט כג' וזה מוכח מהשמטת העניין כולו משמע שמצטער אף בלילה הראשון פטור והרמ"א מעיר לפסוק כב'.

- א) לא שיגנוב את העצים ויבנה בזה סוכה כי אז I) לא הסוכה גזולה אלא העצים שקנאם בשינוי שם II) משום תקנת – השבים לא מחזיר אף העצים אלא הדמים
- ב) אם תוקף את חברו וזרקו מסוכתו על חצרו לא נקראת סוכה גזולה כי הקרקע אינה נגזלת.
- א"כ סוכה נגזלת היא במקרים הבאים :
- א. גזל סוכה שעשויה בראש האילן או בראש הספינה (= ללא קרקע) וכמות שהיא העבירה לחצרו = לא יצא ידי חובה כי : I) אין פה קרקע שנאמר שאינה נגזלת II) לא קנאה בשינוי שם III) אין פה תקנת השבים כי כל הסוכה כמות שהיא
- ב. אדם שבנה סוכה על קרקע חברו ללא רשות ובא הוא וזרקו הרי זו סוכה גזולה כיוון שאין
- ד. סוכה שבנאוה ברה"ר זה גזל הרבים אמנם קרקע אינה נגזלת כיוון שאין לה קרקע כנ"ל.

עמוד 47

וכשרה בדיעבד.

סי' י"ז

בעניין סוכה גדולה שהשולחן היה ביבת, בעניין פטור נשים ועבדים, וקטנים מתי חייבים

- א. סוכה גדולה שהיה שולחנה בתוך הבית לעניין הלכה עיין ברא"ש פ"א סס"א ובסיכומים שם (ובברור הלכה).
- ב. נשים, עבדים וקטנים פטורים מסוכה
- ג. קטן שאינו צריך לאימו חייב בסוכה. וממתי נקרא כד? I) לדעת דבי רבי ינאי: כל שנפנה ואין אימו מקנחתו II) דעת ריש לקיש כל שניעור משנתו ולא צועק אימא אימא. [בק"נ מסביר של I) הכוונה עד גיל 5 – 4 ול II) הכוונה ל 5 – 6. וע"ש באות א] במקורות שמביא לעניין חיובי קטן]

סי' י"ח

בהגדרת תשבו כעין תדורו

- א) אם היו לו כלים נאים, מצעות נאות מעלין לסוכה
- ב) אוכל ושותה ומטייל בסוכה, ושונה בסוכה: לאיזה לימוד? כל שאינו עיון מעמיק שלזה צריך להתבודד ולישב ביישוב הדעת ומצטער הוא בסוכה.

סי' י"ט

בעניין מה מותר להשאיר בסוכה ומה אסור

- א. מותר להכניס כמובן לסוכה כלי שתיה ואכילה לצורך. אבל כלי שתיה ששתו בהם לאחר מכן אינם נמאסים ומותר להשאירם, וכלי אכילה נמאסים לכן אסור להשאירם.
- ב. כד מים ששואבים בו ודלי של עץ הם מאוסים לכן לאחר שימוש יוציאו
- ג. נר בסוכה קטנה אסור להשאירו אף כשהוא דלוק כמו שמוכיח הרא"ש

עמוד b 47

מהגמ' בדף מ"ח. ובסוכה גדולה מותר (= ואפילו נר של זהב או חדש כנ"ל = אשר"י) והטעם משום חשש שתאחז האור בדפנות [לפי"ז יש לעיין מדוע נר כבוי יהיה אסור⁹⁹ בט"ז תרל"ט ס"א סק"ג עיי"ש כתב שמרש"י משמע טעם האיסור משום שהמנורה ממעטת משיעור הסוכה שהיא מינימלית וקשה לו ע"ז :

1. מאי שנא מסיכך ע"ג המיטה שמשמשת לדופן שיש בה י"ט עד הסכך והמיטה מפריעה לגובה 10 שבכל אופן כשרה כיוון שאפשר שתילקח המיטה גם כאן אפשר שתילקח המנורה¹⁰¹

2. במה שונה מנורה משאר כלים שממעטת, שמותר להכניס אחרים ואסורה היא? לכן נראה לו להסביר שמדובר במנורה תלויה = "למֶפֶה" בסכך והנר ממעט משיעור הסכך ונשאר בסוכה פחות מכשיעור. ולפי"ז האיסור הוא במנורה כזאת קשורה ובשיעור סוכה מצומצם. אמנם הוא מביא תוס' שהטעם שמא תישרף (= כרא"ש) וכתב שלפי"ז אין טעם לומר דווקא כשנקשר למעלה כנ"ל וגם לא חייבים לומר זאת דווקא בסוכה קטנה, אלא שעליו לשער כמה סכנה יכולה להיות ולפי"ז מותר להכניס או אסור ע"פ שיקול דעתו לגופו של כל מקרה.

עמוד 48

סי' ב'

בעניין הגדרת הזמן "שתסרח המקפה" שפטור מסוכה וכן "מצטער"

א. רב יוסף שהיה אסטניס יצא מהסוכה משום "מצטער" אף כשנשרו מחמת הרוח עלים על מאכלו ולגבין זה הגדרת משתסרח המקפה [1] אם ירדו מספיק גשמים לפי אומד דעתו שהייתה נסרחת המקפה אף שאין מקפה בסוכה = יוצא. וכן מפנה כליו כנ"ל (2) מפני הגשמים (3) ומפני היתושים = הגהות אשר"י]

ב. אם ירדו גשמים ויצא ופסקו לא מטריחים אותו לעלות אליה עד שיגמור סעודתו. וכן אם ישן בסוכה וירדו גשמים וירד לביתו אין מטריחים אותו לרדת עד שיתמלאו 2 תנאים: I) שעילה השחר II) שיעור משנתו ז"א שיאן צריך לרדת אם ישן בביתו אף משפסקו הגשמים (עי' ב"י תרל"ט).

ג. בעיה בגמרא: כתוב שאם יורדים גשמים זה משל לעבד שבא לרבו עם כוס ושפך לו על פניו והבעיה מי שפך למי: 1. העבד לרבו (= בעזיבת הסוכה) או 2. הרב לעבד (= בהורדת הגשמים). נפ"מ להלכה אם רוצה בכל – אופן לשבת בסוכה בגשם: אם 1. = יכול להתעקש לשבת ולא לשפוך לרבו הכוס. ואם 2. = אינו יכול להישאר בסוכה על – פני רבו כי גשרו והלכה כפי הנראה לא מוכרעת דווקא כ2. אע"פ שהיושב בסוכה נקרא הדיוט וכפי שכתבנו בסי' י"ד, אי בשם רבנו שמחה, אינו מקבל שכר כנ"ל.

עמוד 49

פרק שלישי

סי' א'

בעניין הגדרת יבשות הלולב שפוסלת בו

⁹⁹ ועי' תוד"ה ואמרי ליה בר ממטללא שאכן לדעתם רק בהדלקה יתחייב להוציאו ומוכיחים שם ומה שלא נקטו בדף מ"א "מעייל בה נר" כמו מעייל בה כלים אלא "מדליק בה נר".

¹⁰⁰ כך משמע מלשוננו של הרא"ש: "אף דולק יהיה אסור" משמע שגם כבוי.

¹⁰¹ הערה: אין זה קשה לרש"י שפי' שם אחרת באמת ע"ש.

בע"ז דף כ"ט: מגדירים יבש שעמד לייבוש 12 חודש. אבל הרא"ש ותוס' לא מקבלים הגדרה זאת כאן כיוון שכתוב לנו גבי הדס "יבשו עליו ונשתתירו בו 3 בדי עליו לחין כשר" ואין אפשרות לומר שעמד 12 חודש ועדיין נשארו בו 3 בדי עליו לחין! לכן מגדירים פה כמו באופן ברור: יבשה = כדי שיהא נפרך בציפורן.

הר"ז הלוי: לשון נפרך שייכת רק באוכלין¹⁰². הכוונה לומר כשיצאה הלחלוחית (ויצא מן הכלל פמוש) נקרא יבש.

הראב"ד: חולק על הגדרת התוס' ואומר שבלולב אפילו אחר כמה שנים לא מתייבש עד כדי פריכה. ומגדיר יבשות כמצב שתצא הירקות וילבינו פניהם. [ומוסיף שבמיני גידולים ייתכן שדבר יהא נפרך ותשרה אותו במים ויחזור לירקותו לכן אין סי' התוס' טוב אמנם אם תעבור ירקותו וילבין לעולם לא יחזור למצב זה].

סי' ב'

בענין פי' נקטם ראשו שפסול

התוס': אם נאמר שהכוונה לקטימת – התיומת (= שני העלים האמצעיים

עמוד 49 b

[עליו; התיומת: 2 עלים דבוקים שיוצאים מהשדרה]; החלק הקשה בראש הלולב שהוא

השדרה וממנו יוצאים העלים

היוצאים מראש השדרה לא נבין איך בה ריב"ל בגמ' כמחדש דין שאם ניטלה התיומת פסולה הרי המשנה מפורשת: שאם נקטמה בלבד התיומת פסולה? לכן מעלים פה 3 אפשרויות תירוץ:

א. באמת פי' המילה נקטם "ראשו" הוא ראש העלים העליונים חוץ מהשדרה (= כולל התיומת)

ב. פי' המילה ראשו כמו שרצינו לומר בהתחלה = התיומת, וריב"ל בא באמת לחדש או I שאף אם ניטלה תיומת אחת = אחד משני העלים פסולה (ובנקטם בעי שיקטמו שניהם קדי לפסול) או

II שאם ניטלה התיומת כולה זה יותר הדר מאשר נקטמה לכן היינו חושבים להכשיר וקמ"ל ריב"ל שפסול (או שבא להשמיע שניהם יחד)

הראב"ד: א. מסתפק בני"ל ומביא ירושלמי בפ"ג ה"א שפירושו שם תלוי ב2 גרסאות:

גרסא א'

בעון קומא רבי אבין: יבשה ציציתו מהו? מהו בינו לקטום? אמר לון: זה הדור וזה אינו הדור

גרסא ב'

בעון קומא רבי אבין: יבשו הוצין מהו? מה בינו לקטום? אמר לון: זה הדור וזה אינו הדור

לפי גרסא א' פי' הכתוב: ציצתו הוא התיומת העליונה שלו ואנו יודעים כשכשהיא קטומה פסול ושאלו מה יהא הדין אם יבשה. האם אין זה נחשב כקטום? וענה להם שכאשר נקטם הרי פסול כי

אינו הדור וכשיבש כשר כי נחשב הדור. א"כ לפי גרסא זו פשוט שנקטם ראשו פי' התיומת.

עמוד 50

ולפי גרסא ב' פי' הוציאן זה העלים העליונים ופי' שאלתם: אנו יודעים מהמשנה שלולב היבש פסול שפירושו שאם השדרה יבשה פסול הלולב אבל אין אנו יודעים מה הדין אם יבשו העלים ולא

השדרה. האם פסול כמו כשנקטמו העלים, או כשר כי בעלים קיימים אלא שיבשים? וענה להם: שכשעלים יבשים זה הדור וכשר וכשנקטמו זה לא הדור ופסול.

¹⁰² נראה להסביר: פי' בדיקת הפריכות שייכת רק באוכלין ופה בודקים יבשות אחרת ע"י שיצאה הלחלוחית.

ב. אמנם לפי גרסה זו א"כ, כתוס', שנקטם ראשו פי' נקטמו העלים העליונים שירדו העלים העליונים רק עד השדרה (= עד מקום סיום התימות) וכדי לפשט בעיה זו מביא הראב"ד הוכחות: I) בדף ל"ג. תני עולא בהדס: נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשרה. ומהלשון צרור לראב"ד שהכוונה לגוף ההדס ולא לעלים העליונים כי אם הכוונה לעלים מדוע צריך לומר עלתה בו תמרה שיאמר: עלו בו עלים אלא שהתמרה באה להשלים את גוף ההדס. וא"כ גם כאן נקטם ראשו הכוונה שנחסר גם מן השדרה = מגוף הלולב.

II) בדף ל"א. "לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר" ושם מבין הראב"ד שהלשון מוכיחה שמדובר על השדרה עצמה [הק"נ אות ב' מסביר: בברייתא שם תני קוויץ, סדוק, עקום, דומה למגל, חרות, פסול וכל אלו ודאי בשדרת הלולב והוא הדין סדוק. וא"כ מוכח שרב הונא שם שאומר נסדר כשר מדבר בהקשר לזה על השדרה¹⁰³].

III) הלשון "נקטם ראשו" מוכיחה לדעת הרא"ש שמדובר על השדרה שאם

עמוד b 50

על העלים מדובר היו אומרים נקטמו ההוצין. ולשון לולב משמע לו השדרה. ג. לפ"ז שמסיק הראב"ד שלולב היבש פסול שבמשנה היינו השדרה נשאלת השאלה איך נפסוק ביבשות העלים לבד? וכיוון שאין הדבר נזכר בשום מקום יש לנו רק להסתמך על הירושלמי לפי גרסא ב' שכשר [ובלבד שתישאר התימות לחה כמו בהדס שאם יבש כולו וניתרו בו 3 בדי עלים לחים וכשר].

הרא"ש: דוחה דברי הראב"ד בכמה נקודות.

א. מה שהשווה בדבר המובן מאליו הדס לולב וערבה לעניין הבנת מהו "ראשו" אספסוף שאין זה נכון. כי בלולב בולטים העלים למעלה לכן ראשו זה ראש העלים אבל בהדס וערבה הגזע עצמו בולט לעיתים לכן לא נקרא נקטם ראשו אלא כשיורד חוץ מהעלים גם מגוף ההדס והערבה. ב. מה שכתב מהסוגיות מוכיחות שפי' לולב זה על השדרה גופא אין זה מוכח כלל כיוון שלגבי הגמ' בדף ל"א כל מקרה הוא נפרד ואפשר שכל המקרים שם לגבי גוף השדרה ואילן נסדק לגבי העלים

ג. מה שכתב שמהמילה לולב משמע שמדבר על השדרה – לרא"ש הוכחה

עמוד 51 א'

הפוכה מזה שכן בגמ' הלאה חולקים: לשמואל שדרו של הלולב צריך שיצא מההדס טפח, ולר"י צריך שיצא מההדס טפח, יוצא שהדס סתם שמדבר עליו שמואל הוא העלים דווקא = כך מובן מפשט המילים.

ד. לגבי בעיית הראב"ד איך נדע מה הדין שיבשו העלים מציע הרא"ש לפתו בק"ו: אם נפרצו רוב העלים שנעשו כמו מטאטא (= חופא) פסול¹⁰⁴ כל שכן ביבשו רוב העלים ודאי פסול.

סי' ג'

בעניין פי' נפרצו העלים שפסול

¹⁰³ ע"י הערה בעמוד הבא מק"נ. הערה מעמ' b 50: הק"נ שואל א"נ מה בא רב הונא לחדש שספ' פסול בגוף השדרה הרי אפילו נחלה התימות פסול? ומתריך: א. מדובר פה כשהתימות שלמה אלא שסמוך לה בשדרה נסדר ובא לחדש שפסול כך אף שהתימות שלמה.

ב. אפשר לתריך לפי אלו שפירשו שבנסדק מדובר לרוחב

¹⁰⁴ נראה שהרא"ש לא הבין כמו רש"י שממש ניתקו וקשקש כמו מטאטא כי אז לא מובן הק"ו. אלא ודאי הבין שסתם נפתחו.

א. בתוספתא מבואר (בפ"ב) שמדובר שנפרצו רוב העלין אפילו לא כולם

ב. פי' נפרצו

רש"י: נפרצו מן השדרה ונתקו ולאחר מכן אגדם ועשה מהם כמטאטא = חופיא

תוס' ורא"ש: בגמ' מבואר שנפרצו = עביד כי חופיא והוצין נקראו עלים שנתלשו מהשדרה [כמו שרואים בגמ' לז: אמר רבא לא ליגוז איניש לולבא בהושענא דנתרי הוצין והוי חציצה עיי"ש]. ומהוצין עושים החופיא כמו שמפורש בב"ק צ"ו. שאדם שגוזל הוצין ועושה אותן חופיא = מטאטא קונה אותם בשינוי שם שאינו חוזר לברייתו כיוון שעשה מעשה ששינה שם לעולם ואף רש"י שם מפרש שחתך כל עלה ועלה מגבו והפרידו לשניים כדי שיהא שינוי שלא חוזר [= ולא כמו אגודה שהיא לא שינוי שקונה] א"כ מוכח משם שמהוצין עושים

עמוד b 51

חופיא ולא ע"י תלישה מהאגודה כרש"י אלא ע"י חיתוך כל עלה מגבו וגם פה נפרצו שנעשו חופיא ע"י שנפרצו כל עלה מגבו וכמו שכתבנו אפילו לא פלו אלא רובו. ויל"ע פה בלשון הרא"ש ותוס' מדוע לא קיצרו ואמרו ישירות מב"ק שמשם מוכח שחופיא נעשית ע"י חיתוך מגבו וא"כ גם פה כנ"ל, לשם מה היו צריכים להוכיח מהו הוצין, להיפך, נראה מפה שהוצין שמהם עושים חופיא הם דווקא תלושים וזה בדוק כדברי רש"י: ונראה לומר שבאו להוכיח פה נגד רש"י כך: כיוון שמהוצין (= שהם תלושים) עושים חופיא, ובב"ק רואים שעושים חופיא רק ע"י חיתוכים מגבם, וכל עוד שלא עשו זאת אף שהם תלושים מהאגודה אין זה חופיא וא"כ לרש"י פה יקשה שכן אף שלדעתו מדובר בנפרדו = תלושים הרי אין זה עדיין חופיא [= אף שזה הוצין¹⁰⁵]

בעניין 4 המינים מתי דאורייתא ומתי מחכמים ואלו איסורים חלים ביו"ט ראשון ואלו בשאר לכן

ברור הכלל מצווה הבאה בעבירה מתי חל אם רק על דאורייתא או גם על חז"ל

הגמ' שואלת: לולב הגזול והיבש פסול, והשאלה: מובן מדוע פסול לולב יבש כל השבעה [= ומפשטות הלשון משמע שהכוונה לא רק ליו"ט ראשון אלא לכל השבעה] אבל מדוע יפסל לולב גזול כל ה7? הרי לולב יבש נאסר כל 7 משום שאין בו הדר, וזה מובן לגמ' שאיסורו כל 7, ואילו גזול שנלמד מלכם = משלכם זה פשוט לגמ' שאזיל רק על היום הראשון [מכאן יש לקפוץ לעמ' 52 והדפים הבאים שייכים לדברים כלליים]

עמוד 52

וע"ז מקשה הרא"ש:

א. הרי זה איסור גזול וגם עניין "הדר" נלמדים מאותו פסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר..." ומדוע פשוט "שלכם" אזי לגבי היו"ט הראשון בלבד ו"הדר" כל ה7?
ב. ואם תאמר שמה שכתוב לפני "הראשון" לגביו מדובר הראשון ומה שאח"כ לא, [נחכמים מעצמם לא רצו לתקן הדר לכל ה7 אלא שהפסוק מוכרח כך לגבי הדר, וזה מהתורה]. זה מופרך מגמ':

(I) מדף ל"ד: 4 מינים מעכבים זה את זה משום שבעינן לקיחה תמה וזה נלמד מריש הפסוק שכתוב ולקחתם לכם = שתהא לקיחה תמה וזה חל על כל ה7?

(II) מגמ' מ"ג. שדורשת "ולקחתם לכם" שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד, ולפי"ז יוכל לקחת אדם אחד עבור כולם מיום שני והלאה כי הדרשה חלה רק על היום הראשון? ולכן מסיק הרא"ש: באמת מצוות 4 מינים (= כמו שמבואר בדף מ"ד). רק על יו"ט ראשון בגבולין מהתורה ובשאר

¹⁰⁵ אמנם לר"ף אין צריך לזה ועי' בדף הבא.

הימים היא רק תקנת חכמים = זכר למקדש. לכן בעיקרון הלקיחה בשאר הימים תוקנה דומיא דאורייתא של הראשון לכל פרטיה: לקיחה תמה, לקיחה לכל אחד ואחד, דין הדר משום "זה אלי ואנוהו" [= עי' ק"י שמוכיח כן בשעת רש"י שדעתו כרא"ש]. אבל ישם פרטים שהשמיטו חז"ל ולא תוקנום לשאר הימים: וזה

עמוד 52 b

מהב"ע = מצווה הבאה בעבירה
בחסר התיירו ובשאל התיירו^{106 107 108}. ולגבי גזול ישנה מח' בין רבי יוחנן בשם רשב"י לבין שמואל אם גזרו או לא על שאר הימים דומיא דראשון: שמואל סבר כיוון שזה רק דין דרבנן עליו לא גזרו משום מצווה הבאה בעבירה שזאת גזרו רק על דאורייתא. ולרשב"י גזרו משום מהב"ע גם על דרבנן. ולעניין פסק ההלכה נוסף בפסקה הבאה.

ב. בעניין מהב"ע: הרי"ף העתיק המשנה לילב הגזול פסול ולא הביא הדיון בגמ' בין ר"י בשם רשב"י לשמואל שכתבנו ומשמע מזה שפסק בסתמא שגזול פסול כל ה7. ז"א שפסק כר"י בשם רשב"י שמהב"ע פוסלת גם בדרבנן. והרא"ש מביא הטעם לזה:

(I) לא מסתבר טעמו של שמואל שאם יגזול סאת חטיף ויאפה אותה ויפריש חלה יברך (= לדעתו בב"ק צ"ד.) שהרי מזכיר שם שמים על מה גזל וזה מנאץ ואין זה משנה שברכה היא דרבנן.

(II) רנב"י שואל על שמואל שם, ואף ששמואל עונה, שנויא דחיקא היא ולא סומכים על שנויא דחיקא. וכן פסקו בה"ג ורב פלטוי גאון. ולפ"ז להלכה נפסוק כמותם.

בעניין יו"ט שני בחו"ל, אם שאל וחסר ננהג כראשון או ככל שאר ה6

יו"ט שני בחו"ל כיוון שהוא ספיקא דאורייתא ינהגו בו כראשון, ויש שפוסקים אחרת אבל הרא"ש מבטלם [= הק"י מציין לרא"ש בפי' ג' שאכלו סוף סימן ל"ג בעניין גשמים ששם רק בזה].

עמוד 51 ג'

המשך לביאור נפרצו.

שיטת הרי"ף בביאור נפרצו עליו

באמת הרי"ף לומד בפשטות דעביד כי חופיא שהעלים כמעט נתלשו ונשארו מבלדלים בעיקר השדרה, וזה נקרא הוצין כי הוצין הם אלו שנתלשים כמו בב"ק צו. ואין מדובר פה כלל שנחלקה התיומת מגבה. ונראה שזאת באמת גם שיטת רש"י פה אלא שלרש"י יקשה שבב"ק פי' דעביד חופיא שחתכם מגבם. ולרי"ף אין זה קשה כי הוא מסביר פה¹⁰⁹ ששם שעשאם חופיא זה פשוטת שתלשם ואגדם גם שם.

שיטת הרי"ף בביאור נחלקה התיומת

אמנם בהמשך הגמ' שואלים: מה אם לא יתלשו העלים כנ"ל אלא שכל עלה ועלה בפני עצמו יחתך מגבו ויחלק לשניים (= תחלק התיומת) האם זה דומה לנפרצו כנ"ל או שזה כשר כמו נפרצו. ועונים שפסול כמו נפרצו. וסייעתא לרי"ף יש מלשון הגמ' שמשנה נחלקה התיומת לנפרצו, שהרי נפרצו ונפרדו מדברים בכל העלים (= רובם) ולשיטת הרי"ף נחלקה התיומת ג"כ מדבר בכל העלים

¹⁰⁶ אבל הרמב"ם הגדיר אחרת. הטור פסק כרא"ש, והשו"ע כרמב"ם כמדומני וצריך עיון וברור מדוע פסקו כך ומהו שורש מחלוקתם. וסיכום קצר לשיטתו עי' הערה בסוף הדברים. ועי' בירור הלכה סיכום מפורט.
¹⁰⁷ עוד תוספת הבהרה לעניין זה עי' הסיכום לרא"ש סי' י"ד ובהערה, בסוף. עמ' 63: הערה 2) שהדרשות בפסוקים נמסרו לדרישת חכמים.

¹⁰⁸ חסר נלמד מולקחתם שתהא לקיחה תמה עי' תוס' שנה א' דף ל"ד:
¹⁰⁹ דהיינו פה בסוכה מסביר על ב"ק ובב"ק שתק.

(= רובם). אבל לשיטות שתימות זה רק העלה האמצעי יקשה מה פתאום משווים תימות לנפרצו ונפרדו.

עמוד 51 ד'

סיכום המחלוקת על המשנה הראשונה בפ"ג מסוכה. ראשונים.

נחלקו התיומת	נפרדו עליו	נפרצו עליו	נקטם ראשו	גזול	יבש
מח' פירושו שחלק העלה בראשו העליון שנקרא תיומת לדעתו לשניים עד לתוך השדרה עד מקום העלים שלמטה (= רש"י) או שחלקו כל העלים לשניים (= רי"ף) או שחלקו 2 העלים המרכזיים		מח' פירושו שנדלדלו העלים ונשאר מחוברים לשדרה בצורה רופפת (= רי"ף) או שנחתכו לגמרי מהשדרה (= רש"י) או שנחתך כל עלה ועלה לשניים אף שבעיקרו נשאר מחובר לשדרה (= רא"ש, תוס')	מח' אם פירושו שנקטם העלה העליון בלבד = בראשו או שנקטמו כל העלים העליונים 2] פירושים בתוס', 2 פירושים בראב"ד שתלויים ב2 גרסאות בירושלמי] ואף לפי הראשון מח' אם צריך שיקטם גם ראש השדרה (ראב"ד) או לא (רא"ש)	מח' הרמב"ם והרא"ש אם ב6 ימים האחרונים פסול ולא יוצא בו	מח' בהגדרת היבשות. <u>רא"ש</u> : שנפרך <u>רז"ה</u> : עברה הלחלוחית <u>ראב"ד</u> : ילבינו פניהם

עמוד 51 ה'

ראיות מסייעות לשיטה	בב"ק הוצי ועבדיניהו חופיא	בערבה והדס ¹¹⁰	נפרצו	חופיא	הוצין	
כי נפרצו בסוכה שווה בכל המקרים. הקושי שבב"ק	שנחתכו מגבם	תלושים כנ"ל	תלשם ועשאים חופיא	עלים תלושים לגמרי שאגד אותם יחד כמו		רש"י

¹¹⁰ מקורו מרא"ש ס"י י"ג

פירש חופיא כמו הרא"ש כאן. ואולי דקדק שכאן כתוב <u>ב</u> חופיא				מטאטא		
פ"י נפרצו שנעשו כחופיא = פ"י חופיא בב"ק. אמנם קשה לו שפ"י נפרצו בלולב והדס פה לא שווה.	שחתכם מגבם	תלושים לגמרי רא"ש סי"י"ג	חתכם מגבם ועשאים מטאטא אע"פ שלא תלשם	מטאטא	= עלים שנתלשו	רא"ש
כמו הסיוע לרש"י + שאין קשה לו מב"ק. כי חופיא שוה בין פה בין בב"ק.	תלש הווצים ועשאים חופיא מטאטא	תלשם כנ"ל	מצב בין הוצין לתלושים לגמרי שנתרון אבל לא נתלשו לגמרי אלא מדולדלים.	מטאטא	העלים לפני תלישה	רי"ף
ע"י ברא"ש שם שדוחה דבריו	שנסדק לשניים (ברא"ש סי"י"ג)					בעל העיטור -

עוד יש להוסיף לטבלה בערבה מה שחוזר על נפרצו ונשרו אע"פ שלרש"י ורי"ף ואף לרא"ש פירושם שוה משום שנפרצו שפסולה מדבר על שנפלו רוב העלים ונשרו מדבר בקצתם. רא"ש סי"י"ג.

עמוד 53

הוספות מפסקי האשר"י: בסתם עכו"ם גולני ארעא ודבר נקנה רק בייאוש משינוי שם ואין למעשה לנהוג ב4 מינים בשדה גוי

למעשה לא יחתכו ה-4 מינים ישירות משדה גוי כנ"ל, אלא יבקש מהגוי שיחתוך שיהיה המעשה לאחר ייאוש בידי הגוי וביד הישראל יהיה רק שינוי ראשות. כיוון שיוצא בשאול בפסק הרא"ש בשאר ימים. יש לזהר שלא להקנות במתנה ע"מ להחזיר (נראה שזאת אפשרות עדיפה פחות ולכן פסק כך)

הוספות אשר"י בעניין 6 ימים האחרונים מהרמב"ם

במקרה שאין לו אתרוג אחר ואין פה פשיעה שלו יכול לברך לא רק ב-6 ימים אלא אף ביום הראשון על אתרוג שניקב או עם פסול¹¹¹ אחר אע"פ שאינו הדר משום שרבי יהודה לא מצריך הדר ואע"פ שחכמים חולקים עליו כדאי הוא לסמוך עליו בשעת - הדחק. אבל ב-6 הימים פשיטא שכשר חוץ מאתרוג שאכלוהו עכברים שפסול אף בשעת הדחק משום דמאיס.

הערה: שיטת הרמב"ם שהשו"ע נוקט להלכה היא שכל הפסולים ב-4 המינים הם רק ביום הראשון ובשאר 6 הימים אפילו גזול מותר. יש מי שמסביר שהרמב"ם לא סבר איסור על מצווה הבאה בעבירה בדרבנן ויש מי שאומר שאין זה קשור כלל למהב"ע אלא ביום הראשון פסול משום "לכם" ובשאר אין זה. ועיי' סיכום מפורט להלכה בבירור – הלכה.

עמוד b 53

סי' ד'

בעניין לולב סדוק, כפוף, קוּוץ, דומה למגל, חרות

א. יש נסדק כשר, ונסדק הפסול זה כשהגיג לצורת הימנך V

ב. כפוף פסול

ג. קוּוץ: פירש"י שבשדרתו יוצאים כמו קוצים. ובערוך פי' שדמית = [גורס כוּוץ] והתכוּוץ ויש בו כמו קמטים = פסול

ד. עקום דומה למגל = [לפניו פסול; אחריו כשר; לצדדין פסול] פסול דווקא כשנוטה לפניו אבל נוטה לאחריו כשר כי כך טבע ברייתו. ואם נוטה לצדדין מח' ופוסקים לחומרא ופסול.

סי' ה'

בעניין לולב שסליק בחד הוצא פירושו

רש"י: שכל עליו מצד אחד

רמב"ם: שנחלקו העלים שלו לשניים ("היו עליו אחת אחת מתחילת ברייתו ולא הייתה בהם תרומת פסול") = פי"ח לולב הי"ד

רב שר שלום: שיש לו רק עלה אחד מעיקרו עד ראש השדרה. ודינו, כל אחד לפירושו, שפסול.

בעניין נפרצו עליו ונפרדו עליו

כמו שכתבנו כבר בסי' י"ג בהרחבה נפרצו עליו פסול נפרדו כשר. נפרצו = דעביד כי חופיא. נפרדו = כפשוטו [= ויאדם מלמעלה שיהיו

עמוד 54

העלים עולים מן השדרה וכשר = או"ז באשר"י]

סי' ו'

בעניין פי' נחלקה התיומת שפסול

¹¹¹ בעניין זה ע"ע עמ' 62 בדפים אלו בעניין לקיחה תמה וכו' אות ב', מח' גדולה להלכה

רש"י: העלה האמצעי העליון נחלק לשניים וכן נראה מתשובת הגאונים¹¹².

רא"ש: קשה שא"כ אין לולב כזה אלא אחד על 500 או פחות שאיננו פתוח? ומסיק שרק זה שצמח סגור ונפרד פסול אבל צמח פתוח כשר וכן נראה לו רמז בפי' בה"ג "דהיכא דדביקו אהדדי ונחלקה" מדובר. אמנם בה"ג לא פירש אם מדובר בנחלקו 2 חלקי העלה העליון כרש"י או שמדובר על כל העלים שנפתחו כפי' הר"ף לקמן.

רי"ף ורמב"ם: מדובר שנפתחו התיומות של כל העלים (= רובם של העלים וברוב כל עלה ועלה בפני עצמו = רמב"ם) וע"ע מה שכתבנו לשיטת הר"ף ב'51¹¹³. אמנם לתוס' שפירשו נפרצו שנפתחו 2 חלקי כל העלים העליונים א"כ זה ממש פי' הר"ף על נחלקה התיומת ולא יוכלו לפרש פה כך אלא יפרשו כרש"י. וכיוון שהתוס' סברו כבה"ג נוטה הרא"ש לסבור שבה"ג ג"כ כרש"י.

עמוד 54 b

בענין דיני הר הברזל פי' הגמ' ומתי כשרה

רב הונא: כשעיקרו של זה מגיע לצד עיקרו של זה כשרה, ולא – פסולה

סי' ז'

בענין גובה הלולב ההדס והערבה ואיך נמדדו

א. בגמ' חולקים שמואל שלדעתו שיעור הדס וערבה 3 טפחים ולולב 4. ורבי יוחנן שלדעתו הדס וערבה ושדרו של לולב 4. וע"ז אומר הרא"ש שהלכה לחומרא כרבי יוחנן.

(I) משום שקיי"ל שהלכה כמותו לגבי שמואל

(II) משום הברייתא בפרק המפלת דף כ"ו בניה שמונה שם 5 דברים ששיעורן טפח ואחד מהם הוא שדרו של לולב.

ב. בהמשך מובאת ברייתא: באילו טפחים מודדים? ת"ק סבר בטפח רגיל ורבי טרפון סבר באמה בת 5 טפחים פי' לוקחים אמה בת 5 טפחים רגילים וקוצצים אותה ל6 חלקים, ו3 חלקים כאלה הם ההדס והערבה ו4 חלקים כאלה הם הלולב. ז"א ההדס והערבה בטפחים רגילים = 2.5 והלולב = 3.3 בהמשך פוסק רב הונא בשם שמואל כרבי טרפון [ומה שאמר שמואל שלושה טפחים קודם לא דק ולחומרא והכוונה באמת 2.5]. הר"ף השמיט דברי ר"ט ולפי"ז לא פסק כמותו והרא"ש תמה עליו ומכריע לפסוק כמותו כיוון:

א. ששמואל בגמ' פסק כמותו

ב. ואע"פ שבמשנה כתוב ג' טפחים מפורש הכלל: אם אמורא פוסק שלא כמשנה הלכה כמותו

ג. וגם י"ל שרב יוחנן לא חולק על

עמוד 55

שמואל בענין זה שיש לפסוק כר"ט באילו טפחים מודדים כי מחלוקת שביניהם ודאי חלקו באותן טפחים וא"כ אם נחליט שמדובר בצורת מדידה אחרת אז מחלוקתם תהיה בצורת מדידה שונה [הק"נ אות ש' תמה על הרא"ש מניין לו זאת, אולי שמואל נקט ג"ט לשיטתו ש"לא דק" וגם הוא לא דק ונקט 3 אע"פ שידע שמספיק 2.5, אבל אולי ר"י דיבר במדויק ובטפחים אחרים זה

¹¹² לאחר שכתבתי העירו לו שאין זאת הכוונה ברש"י אלא שמדובר ב2 עלים מרכזיים שכל אחד חלוק לשניים והם עצמם דבוקים במין חומר אדום שנקרא פאסט ונחלקו זה מזה וכן גם בהבנה בתשובת הגאונים. אמנם על זה חלקו הט"ז והב"י אם נאסר רק שנפרדו זה מזה Y או אף שהשורש שלהם בשדרה נפרד זה מזה V אמנם אם מטבע ברייתו היה כמו השני לכו"ע אף לט"ז המחמיר כשרה. ועיין בביכורי – יעקב שמונה 8 שיטות כאן ומה שהבנו בדעת רש"י לפי המבואר שם זה שיטת הר"ן והריטב"א והאו"ז בשם רש"י. עיי"ש באריכות.

¹¹³ סיוע לרי"ף כתבנו שם. אמנם לרש"י סיוע מהלשון נחלקה התיומת לדון יחיד ואמנם אפשר לפרש לתוס': נחלקה כל תיומת תיומת יחידה בפני עצמה (= רובה).

יוצא 3? ולא הבנתי כלל שאלתו על הרא"ש, שכן דבריו ברורים: הרי אין ר"י ושמואל חולקים במספרים, אלא מאיפה מתחילים למדוד את הג"ט (= שהם מסכימים עליהם) ואיך מודדים את הג"ט בזה אין בכלל מחלוקת, ובאותה מדידה שמשמש שמואל יכול להשתמש גם ר"י ואין להמציא סתם מחלוקת ביניהם כשאפשר לומר שאינם חלוקים]. וגם מהברייתא מהמפלת שאפשר לכוארה להוכיח נגד מדידה זו כי שם נמנה הטפח של הלולב¹¹⁴ כאחד מעוד 4 טפחים שם טפחים רגילים? וע"ז עונה הרא"ש שאין זה מוכרח שכל הטפחים שווים שם בברייתא, ואפשר לומר שהכוונה רק לדומה בשם טפח שיש בכלם אבל לא באיזו מדידה עושים הטפח.

בעניין הגודל המקסימאלי של הלולב

קמ"ל: לולב אין לו שיעור למעלה, אבל יש לו שיעור למטה.

עמוד 55 b

סי' ח' בעניין הגדרת עבות ומקורו

א. המקור לדין הדס עבות: 1. יש דורשים "ענף עץ עבות" עץ שהוא עבות שענפיו חופין את עצו 2. ראב"י דורש: "ענף עץ עבות" עץ שטעם עצו ופריו שוה.
ב. הגדרת עבות: 3 – 3 בקן אחד, ואם יש 2 והשלישי תחתם נחשב הדס שיטה.
רש"י: 3 העלים יוצאים מעוקץ אחד.
רא"ש: זו חומרא גדולה. ואפשר גם אם סמוכים זה לזה בעיגול אחד שאין אחד נמוך מחברו אע"פ שלכל אחד עוקצו שלו.

סי' ט'

בעניין המינימום של הכשר הדס

באסא מצרעה שיש לו 7 עלים בקן אחד יהא כשר רק שיישרו עד 3 בקן אחד ופחות מזה פסול וביתר פירוט ע"י סימן הבא.

סי' י'

בעניין מתי נפסל ההדס = המשך לעניין הקודם

א. הברייתא בגמ' מגדירה מתי נפסל ההדס: יבשו רוב עליו ונשתיירו בו שלושה בדי עלים לחים כשר, פחות מכאן פסול.
ב. וע"ז מוסיף הגדרה רב חסדא: ובראש כל אחד ואחד. דהיינו ששם ישתיירו בראש שלושת הבדין שלושה עלין לחים בראש כל בד ובד שאם יש פחות משלושה לא נחשב עבות, ודווקא למעלה כי באמצע אין זה הדר = רש"י. קושיות הרא"ש על פירושו: 1. הרי בדים זה ענפים וא"כ לפי רש"י איך יובן הביטוי בברייתא נשתיירו בו ג' בדי עלין לחים הרי כך היה

עמוד 56

מהתחלה שהיו ג' בדים? ב. הלשון יבשו עליו משמע שמדובר על הדס אחד, ומה שייד להסביר שנשארו בו ג' בדים?

הרי"ד (דטראני): לשון יבשו רוב עליו מתייחסת ללולב = 4 המינים באגודה אחת שבהם יבשו עליו ההדס רובם ונשתיירו בן ג' בדי עלין לחין (= דהיינו בלולב) כשר וע"ז פירוש רב חסדא דווקא בראש כל אחד ואחד. וטעמו שמפרש כך: 1. שאם מדובר על ההדס איך נפרש ג' בדין, היה לו לומר ונשתיירו בו ג' עלין? 2. איך נפרש מה שאמר רב חסא ובראש כל אחד ואחד הרי אם מדובר על

¹¹⁴ הטפה היתר על ההדס וערבה (רש"י שם)

הדס ומתחילים בלשון יחיד "יבשו רוב עליו" אין לו אלא ראש אחד, ואיך נסביר את דברי רב חסדא על כמה ראשים. אלא כמו שפירש שמדובר בלשון יחיד על הלולב ובלשון רבים על ההדסים. קושיות הרא"ש על הרי"ד:

1. שוב חוזרת השאלה 2 ששאל על רש"י: איך נסביר את הביטוי "נשתירו בו ג' בדי עלין לחים" יוצא מזה שהיו יותר מג' בדים (= בלולב) וזה מה שנשאר וזה תמוה
 2. "יבשו רוב עליו" משמע שמדובר על ההדס, שאם על הלולב מה שייך לומר "יבשו רוב עליו" הרי אין מדובר על עלי הלולב אלא על עלי ההדס, והיה לפ"ז צריך לנסח כך: יבשו רוב בדין (= של ההדס) ונשתירו בו ג' בדין שבהם ג' עלים לחים?"
- לכן מפרש הרא"ש פי' משלו: מדובר באמת על הדס אחד שנשתירו בו

עמוד b 56

(= לאחר שיבשו רוב העלים) ג' קנים (= בדים)¹¹⁵ שיש בכל אחד עלה אחד לח (= וביחד ג' עלים לחים) כשר, ומלשון נשתירו בו עלים משמע סיוע לרא"ש שלא כל העלים צריכים שיהיו לחים אלא חלק דהיינו אחד בכל קן [לח; יבש; כנ"ל; כנ"ל]. ועפ"ז יובן מה בא רב חסדא לחדש: "והוא שיהיה בראש כל אחד ואחד" פי': שהעלה שיהיה לח צריך שיהיה בראש כל קן, שבכל קן יש 2 עלים מעל מזער יותר נמוכים והשלישי על גביהם והוא נקרא ראש ובו תלוי הדר ההדס כי הוא נראה יותר מהאחרים וצריך שיהיה לח¹¹⁶.

הראב"ד: א. מדייק ממה שכתוב דווקא "אם נשתירו לחין" כשר – משמע שאם נשתירו כמושין פסול.

ב. צריך שיהיה ההדס כולו עבות או לפחות רובו ואם לאו פסול וזה מוכח מזה שרב הונא תמה על רבי טרפון בדף ל"ב: איך נמצא לולב בן 5 טפחים ושואל: הרי בן 3 ט' לא מצאנו ואיך נמצא בן 5 ט' ואם בלא עבות כולו כשר הרי ודאי נמצא הדסים בני 5 ט'! אלא מובן שהקושי הוא למצוא הדס עבות ארוך כזה.

עמוד 57

סי' י"א

בעניין מתי מנומר בעובי ההדס

ורב חסדא גורס בדברי רבי: דווקא כשהענבים שחורות או אדומות שאז צבען בולט ונקרא מנומר אבל כשצבען ירוק חלק מההדס הן וכשרות.

בעניין המיעוט, מתי נעשה ואם מותר בהגדרת דחוי מעיקרא ונראה ונדחה ונראה

מותר למעט את ענבי ההדס שצבען בולט, אבל אסור לעשות זאת ביו"ט אבל אם עבר ולקטן כשר (וכן כשמיעט בכחול אף שאגדן כשר = אשר"י) [בב"י שואל מדוע לא חילק בין אלו הענבים שהשחירו לפני יו"ט, לבין אלו שהשחירו ביו"ט עצמו שהראשונים דחויים מעיקרא¹¹⁷ והשניים הם נראה ונדחה שאינו חוזר ונראה, כפי שמוכח מהגמ' בדף ל"ג: ותירץ שהרא"ש ס"ל שכל מה שביד האדם לתקן אומרים בו חוזר ונראה¹¹⁸, וכאן יש בידו לתקן, ובהמשך הגמ' שלנו מובא שבמקום

¹¹⁵ פי': לרא"ש נראה שבו זה קן של ג' עלים שיוצאים מאותה נקודה, ונקראים בד ע"ש שיוצאים מאותה נקודה, כמו ענפי כמו בדי מחטים (ב"מ כ"ד).

¹¹⁶ כך שמעתי הפ"י בדברי הרא"ש. אמנם לא הבנתי כך מעצמו ועדיין ייתכן לפרש שהכוונה שהעלה השלישי גדול יותר ועולה על גבי 2 האחרים.

¹¹⁷ וזה נפשט לגמ' שם בדף ל"ג: שאינו דחוי

¹¹⁸ כמו שמסיקים בזבחים פרק כל הפוסלים

שיש בידו הושענא נוספת הרי יכול לתקן אף ביו"ט עצמו כי אין זה פסיק רישא¹¹⁹ ומה שהגמי ציינו הסיקה שאינו חוזר ונראה זה לפני שידעה שיש אפשרות לתקן ביו"ט עצמו כפי שתירץ בהמשך רב אשי וממילא חוזר ונראה כפי שמסיקים בזבחים וכו'. א"כ לפי תירוץ הב"י הזה יצא שהרא"ש שאמר אם עבר ולקטן כשר זה א. בענבים שהשחירו לפני יו"ט שהם דחויים מעיקרא וזה לא הוי דחוי ולכן כשר ב. בענבים שהשחירו ביו"ט עצמו כשיש לאותו אדם הושענא אחריתי¹¹⁹ ואז התיקון שעושה אגב מותר לכתחילה כי לא הוי פסיק רישא וזה הדס שנראה ונדחה ואעפ"כ לא אומרים שאינו חוזר ונראה כי בדבר שראוי לתיקון לא אומרים זאת כמו שמסיקים בזבחים.

עמוד b 57

אמנם שוב קשה גם לתירוץ הב"י איך הבין זאת הרי הרא"ש נוקט לשון אם עבר ולקטן כשר. והרי לדעתו מדובר כאן שלכתחילה יכול לתקן אם יש לו הושענא אחריתי? ונראה לדקדק מלשון הב"י שכוונתו יותר מורכבת. וז"ל: "... דלבתר דמסיק כאן בשמעתין היכא דאית ליה הושענא אחריתי רשאי ללקטן לאכילה, בידו לתקן חשיב". ונראה לפרש כיון שיש איזושהי דרך בעולם לתקן ביו"ט את ההדס כגון כשישיג הדס נוסף אז אף כשאין לו כרגע הדס נוסף נקרא "בידו לתקן" ולכן אין הוא דחוי. ואף שכאשר רוצה לתקנו עובר בזה על איסור תיקון ביו"ט = כי אין לו הושענא נוספת ואינו עושה זאת על מנת לאכלן = בכל אופן כיוון שבידו לתקנו תמיד, כפי שכתבנו, הרי אין שם דחוי על ההדס ואף שעובר על דיני יו"ט, כשר ההדס. וצ"ע עיון בזה לברר אם הדברים נכונים].

סי' י"ב

בעניין אגד לולב אם צריך, הגדרת הידור מצווה, דין האגד ביו"ט ואיזה קשר עושה באגד

א. ר"י לומד לקיחה - לקיחה מאגודת - אָזוּב ועל כן צריך מדינא אגד. לחכמים אין לימוד כזה ואין חיוב אגד, אבל הידור מצווה יש בזה ולכן מצווה לאגדו משום זה אלי ואנוהו.
ב. בעניין הידור מצווה גמ' בב"ק ט.

עמוד 58

ג. כיוון שמסיקים שלולב אין צריך אגד יכול ליטלו ביו"ט אף שלא אגדו כלל (כי למ"ד צריך אגד בלולב קשר גמור שא"א לעשותו ביו"ט) ויכול אף להדר ולאגדו ביו"ט ע"י קשירה לא - גמורה ששזור 2 קצוות ונועץ היתקה בתוך השזירה או שעושה קשר עניבה.
ד. לפי דבריו אלו מסיק באשר"י שלפני יו"ט כרוצה להדר ולאגוד צריך לקשור קשירה גמורה שנאסרת ביו"ט וכתב רא"ם שיעשה 2 קשרים זה ע"ג זה, וראב"י"ה כתב שנוהגים לקשור רק פעם אחת ושזור סביבו וכורכו סביב מהודק יפה כאילו קשרו בשני ראשי האגד פעמיים (בשם מרדכי, אשר"י)

סי' י"ג

בעניין פסולי ערבה, ופי' נפרצו בערבה ובהבדל הלשוני שבין נפרצו לנשרו

א. ערבה גזולה ויבשה וכו' העתיק במשנה
ב. פי' נפרצו בערבה והדס חייבים לומר שהוא שנתלשו אף לר"י שפירש נפרצה בלולב שחתכן מגבן פה יוצר, שאין זה שייך. ונוכל לומר שנמשך בלשונו מתוך שהתחיל לגבי לולב לשון נפרצו המשיך גם בהדס וערבה אע"פ שאין פירושים שווה. ומה שלכאורה קשה שנפרצו ונשרו הם אותו עניין

¹¹⁹ ואינו מתכוון כאן אלא להוריד הענבים ביו"ט לצורך אכילה

ומדוע נקט באותה משנה לשונות שונות על עניין שווה? י"ל שנפרצו זה על רוב העלים ונשרו זו לשון ששייכת דווקא במיעוט עלים.

בעניין אם חיוב הערבה הוא רק בגדלה על הנחל, כמה ערבות צריך, וברור שא"א לדרוש 2

עניינים ממילה אחת בתורה

לפני סיכום הרא"ש כאן יש להביא את הדרשות שמובאות בגמ' ל"ד הלימוד

עמוד 58 b

מערבי נחל:

1. ערבי נחל = שגדלות על הנחל ת"ק
2. ערבי נחל = שעלה שלה משוך כנחל
3. ערבי נחל = של בעל ושל הרים (ת"ק של אבא שאול)
4. ערבי נחל = ללולב אחד, ולמקד אחד (אבא שאול)
5. ערבי נחל = לרבות חילפא גילא בגמ' הלאה (אולי אביו¹²⁰)
6. ערבי נחל = שיהיו 2 בלקיחה, שלא כר"ע¹²¹, והלכה כך.

נדון כאן עניין עקרוני האם אפשר לדרוש מאותה מילה דרשות שונות ביחד.

בפשט הגמ' מובן לנו ש 1 חולק על 3 ואומר שדווקא מה שגדל עוד אנו למדים מהגמ' ששואלת: ת"ק שלומדים את 3. מנין להו 4. משמע שא"א ללמוד 2 דרשות שונות מהותיות מאותה מילה¹²² וע"ז עונה הגמ': שלהם הדבר הלמ"מ. ולפ"ז מקשה הרא"ש: (ל3) 4) הרי א"א ללמוד את 6. וממילא הם ודאי כר"ע שס"ל שדי בערבה אחת, והרי אנו יודעים שאין הלכה נפסקת כר"ע, וממילא הם דחויים ג"כ ולפ"ז יצא שערבה של בעל ושל הרים פסולה וצריך להקפיד להביאה משפת הנחל. וזה קשה שלא מצינו מי שמחמיר על כך?

עמוד 59

נוסף לזה מסיק הרא"ש מהעובדה שהרי"ף השמיט עניין זה שבאמת סבר שערבה שלא מהנחל פסולה. [אמנם הק"י אות פ' מתמה עליו שדווקא כתב הרי"ף שהצפצה פסולה משמע שדווקא זו פסולה אבל של בעל והרים כשרה]. ורש"י כתב: ערבי נחל = אלו שגדלים על הנחל שמצווה להביאם, ובדיעבד כשרים גם של בעל ושל הרים. ומוכח מרש"י שבעל והרים לא כלולים בערבי נחל. אמנם בגלל קושיותיו מפרש הרא"ש את הדרשות 1. 2) אחרת: ערבי נחל מלמד שדווקא המין שהוא בעל עלים משוכים כנחל אבל צפצה פסולה. ממילא דרשות 1. 2) כוללות גם בעל והרים שהם מין הגדל על הנחל ובאות למעט רק צפצה. ובאמת מי שדורש 6 שעל - פיו אנו פוסקים לומד מערבי נחל כמו 1 או 2. [נראה להוסיף פה שכוונתו: 6. לא סותר 1 ו2 כי לגביו הדרשה העיקרית היא 6 אלא ש 1 ו2 רק מגלים לנו סימן מהו ערבה ואין אלו 2 דרשות¹²³]. ולכן גם להלכה אנו מרבים ערבי בעל והרים מ 1 ו2.

עמוד 59 b

הרא"ש מביא גם את הרמב"ם בפ"ז הל"ג וכותב שנראה וכותב שנראה כי גם הוא סבר כך. [וע"י דיון על כך בק"י אות נ'. מביא הסבר הב"י שהרמב"ם פסק כרבנן לדרוש מערבי דווקא 2 ערבות

¹²⁰ כך ברא"ש ובתוס'

¹²¹ שלדעתו בדף ל"ד ד' באחד

¹²² קשה לי שהרא"ש מתעלם לגמרי מדרשה זו. גם בסוף סי' י"ג.

¹²³ או אולי נאמר ש 6 נלמד מריבוי ערבי 1 ו2 נלמדים מנחל

כמו 6 א"כ א"א לומר שדרש 3 לרבות בעל והרים ובכל אופן כתב שבעל והרים כשר משמע שלמד כרא"ש]

בעניין סימני ערבה וסימני צפצפה ומה דין ערבה שיש בה שם לונאי

א. סימני ערבה: 1. קנה אדום. 2. עלה משוך. 3. פיה חלק ולא משונן
סימני צפצפה: 1. קנה לבן. 2. עלה עגול. 3. פיה דומה למגל משונן
ב. ובעניין הסימן השלישי ישנה ברייתא שמתירה סוג ערבה שנקרא חילפא - גילא אף שפיו דומה למגל כיוון שאינו דומה למסר [בעי' בגמ' שטיינזלץ בציוור של 2 הדוגמאות] דומה למגל זה שכל החודים פונים לכיוון אחד. ובתוס' ד"ה קנה דף ל"ד. אמרו שהביאו גם סימן צפצפה אף שהיה מספיק בסימני הערבה לומר שדווקא בגי' סימני הפסול נפסל ולא צריך שיהיה לו כל סימני ההכשר למשל חילפא גילא. עוד למדנו שמה שיש לו שם לואי כשר. ונראה שלא דווקא חילפא גילא אלא כל מה שלא יהיה לו גי' סימני פסול וצריך עוד עיון.

עמוד 60

סי' י"ד

בעניין מספר: האתרוג, לולב, הדס וערב שבאגד

א. משנה ל"ד: מחלוקת רבי ישמעאל שלומד מפסוקים "פרי", (= אתרוג אחד) כפת (= לולב אחד), (2 ערבות =) "ערבי", 3 הדסים (= ענף עץ עבות). ורבי עקיבא שומד: כמו שלולב ואתרוג אחד כך גם הדס וערבה אחת. רבי טרפון מודה לשיטת רבי ישמעאל אלא שחולק עליו בזה שר"י מצריך שיהיה הדס אחד - לא קטים ור"ט מתיר אפילו שלשתם קטומים. והלכה כרבי טרפון (וכמובן שלא כר"ע) כמו שמובא בגמ' בשם שמואל. אמנם יש שפסקו כר"ע וכן מובא באשר"י, ולכן הרמ"א בשו"ע פסק שבשעת הדחק כשאינו לו אלא הדס אחד ודווקא לא קטום, כן הלשון בדפוסים שלנו, אלא שהבאר היטב כתב: ובשעת הדחק אפילו בחד וקטום, וזה בשם הרמ"א. ולעניין אם יברך ע"ז פסק במ"ב שלא [כל זה סי' תרנ"א ס"א ובמ"ב שם, וע"ע בשערי תשובה א'] על חד וקטום. אבל על חד ולא קטום מחלוקת אם יברך בין ה"דבר - שמואל" לפמ"ג וישועת - יעקב.

ב. בביאור הגר"א [= ע"פ דמשק אליעזר תרנ"א אות א', ב'] מסכם:

במשנה: רבי ישמעאל אומר: א. גי' הדסים שתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד. ב. ואפילו שנים קטומים ואחד שאינו - קטום. רבי טרפון: גי' הדסים, אבל אפילו שלושתם קטומים כשר. רבי עקיבא: מכל מין צריך רק אחד. גם מהדסים אבל שיהיה לא - קטום¹²⁴.

עמוד 60 b

לכן לפ"ז:

1. להלכה נראה שפוסקים כר"ע וזה רואים ממה שהגמ' אומרת ולדרוש להו כר"ע ששמואל יפחיד את מוכרי המינים שילמדו כמו ר"ע. משמע שהיה אפשר להעמיד בעם שינהגו ע"פ ר"ע. וזה לעניין מספר שמספיק אחד. אמנם לעניין אם צריך דווקא לא - קטומים הלכה ג"כ לקולא כמו ר"ט וזה למדים ממה שפוסק שמואל בגמ' שהלכה כרבי טרפון שאפילו קטומים כשרים. לכל להלכה די

¹²⁴ מוכח מהגמ' הלאה ששמואל היה מפחיד את מוכרי המינים שיאמר לעם לנהוג כמו רבי טרפון. והגמ' מסבירה שלא אמר להם קמו ר"ע משום שזה יותר קולא כמו ר"ט כי קל יותר להשיג ג' קטומים מאשר אחד לא - קטום. משמע שלר"ע היה: אחד לא - קטום.

בהדס אחד קטום. [ע"כ הסיק המ"א שאף בזה מברכים בדיעבד. וכן משמע גם לפמ"ד אמנם בשעה"צ דחה אותם להלכה¹²⁵].

2. אמנם בשו"ע פסק לכתחילה כמו רבי ישמעאל, אבל זה לא מכיוון שכך הלכה אלא שזה להידור מצווה, ואף רבי ישמעאל עצמו מודה לרבי טרפון כמו שמובא בהמשך שחזר בו אלא שהוסיף 2 קטומים להידור מצווה, וא"כ אפשר לומר שפוסקים כרבי ישמעאל לאחר שחזר בו. אמנם ר"ע סבר שמספיק אחד ולא בעינן כלל הידור מצווה אף לכתחילה ולא פוסקים בזה כמותו מ2 סיבות: (I) ששמואל בגמ' פוסק כר' טרפון (II) שר"ע יחיד כנגד רבי טרפון ורבי ישמעאל.

עמוד 61

3. לגבי סוף דברי הגר"א ע"ש ובדמשק אליעזר שכתב שיש שם ודאי טעות סופרים. וע"פ הסברו זה טעין הגר"א: ברשב"א מובאת דעה בשם י"א שמה שרבי ישמעאל חזר בו משום שהודה לר"ט¹²⁶ שמכשיר אפילו ג' קטומים, ולפ"ז חולק על ר"ע אף במסקנה וסובר שבעינן ג' הדסים אף למסקנה ולעולם לא די בהדס אחד וממילא להלכה לא נוכל להכשיר אחד. אמנם הרשב"א שם דוחה דעתם ונימוקו כך: אם נחלק דבר ר"ט לשניים כמו שעשינו בעמוד הקודם לאי' וב' הרי לפי הפירוש המקובל "חזר בו ר' ישמעאל" - שכתוב - בגמ', הכוונה שהבתחלה חשב אי' שבהדסים צריך ג' ולא - קטומים ולבסוף חזר בו והודה בב' לר"ע שדי בהדס אחד לא - קטום, ואמנם הוסיף שם שצריך להוסיף עוד 2 הדסים קטומים אבל לא מעיקר - הדין אלא להידור מצווה בעלמא. אבל לפי דברי הי"א ברשב"א יצא שגם בא' וגם בב' אין הוא מודה לא"ט כמו שהם אומרים כי אז בב' היה צריך לומר כר"ט שלא צריך אף אחד לא קטום והוא אומר שצריך אחד. אלא לפי שיטתם לא היה צריך לומר גמ'. חזר בו ר"י אלא: לא אמרה ר"י לעולם. וממילא שיטה זו דחוייה.

עמוד 61 b

ג. עוד יש להוסיף בעניין הקודם: באשר"י מביא בשם רבי אליעזר בר נתן שפסק כר"ע וראבי"ה מקבל זאת והוכיח ממה שהגמ' אומרת לידרוש להו כר"ע ומוסיף עוד שיש נוהגים לקחת ערבה עם עלים כמניין גימטריה לולב = ס"ח + 3 של לולב, ערבה, הדס וזה 71 כנגד 71 גדולי הסנהדרין. ד. הראשונים מעלים שאלה מדוע בהדס קטום אנו מקילים ובלולב וערבה לא. והרב ישעיה תירץ משום שבהדס כיוון שענפיו חופים עצו רואים פחות את קלימתו. והראב"ד, משום שאלה זו, וכן בעל - המאור הסיקו שמדובר פה על סוג קטימה שונה כי בהדס - להסברם - יש ענפים שמפריעים לעבות של שלושה בקן והם ענפים לא טובים שאין בהם ג' בקן ואותם צריכים לקטום ולכן כשר אבל בלולב וערבה אין זה מדובר על קטימה כזאת אלא על קטימת ראשם. ולהלכה הרא"ש דוחה את הראב"ד¹²⁷ וע"כ אין נזהרים היום לקטום הענפים האלה [ק"נ אות ש']

עמוד 62

בעניין בל תוסיף 4 המינים

בעניין דין הלכתחילה של לא תגרע כתבנו בעניין הקודם. אבל לעניין להוסיף אם יש איסור: הרמב"ם בפ"ז מה' לולב ה"ז כתב שבהדס מותר להוסיף כי זה לנוי מצווה אבל בשאר המינים לא והקשו עליו חכמי הפרובינציא שאפכא מסתברא שכן בהדס כתוב מניין ענף עץ עבות שיהיו שלושה, אבל בערבה למשל כתוב ערבי ומיעוט ערבות 2, אבל לא כתוב שלא יוסף (שגם יותר מזה

¹²⁵ ונראה לפ"ז שהגר"א יצדד כמותם וצ"ע.

¹²⁶ ולא כמו הפשט הרגיל שהודה לרבי עקיבא שדי באחד.

¹²⁷ ונימוקו שאם צדק הראב"ד היה התנא צ"ל שלכתחילה חייב לקטום ולא אפ' מיעטן כשר [ק"נ אות ת']

בכלל ערבי) וכתב הרא"ש שבתשובתו אליהם חזר בו הרמב"ם באמת שבכל המונים אין בל תוסיף. וכן נראה לרא"ש שבל – תוסיף פה הוא אם מוסיף מין שלא שייך ל4 המינים אבל לא בכמות המינים הכשרים. וכתב שכן מוכח ראוהו בית – דין שלישי של ר"ה דף כ"ח: ¹²⁸.

בעניין אם יש בל – תוסיף במין נוסף אם מוסיף הדס שוטה

אם מוסיף הדסים שוטים לנוי, וכן כמובן הדסים שאינם ראויים להדס כאן כיוון שאין להם עבת. כתב בה"ג שפוסל ה4 – מינים כיוון שזה בל תוסיף כי זה מין נוסף. אבל ר' נטרונאי התיר וכן רב פלטוי ואע"פ שבעזרא כתוב "צאו ההר והביאו עלי הדס ועלי עץ עבת" ומשמע שהראשון הדס שוטה והשני הדס כשר = עבת והם שני מינים (ובגמ' מבואר שאת המין הראשון הביאו לסכך והשני ללולב)? אין זה קשה כי עזרא רק אמר להם שידקדקו לחפש עבת ללולב ומההדס השני שהוא ג"כ הדס יביאו לסכך ואין זה 2 מינים.

עמוד 62 b

והמתירים הוכיחו דעתם מזה שבדף ל"ו. לרבי יהודה אומרים שאוגדים את הלולב דווקא במינו (כיוון שסבר שלולב צריך אגד) ואמרו שם שאגדתם אף בסיב ועיקרא דדיקלא. ומוכח שאין בזה בל תוסיף אע"פ שאינו כשר ללולב בעצמו אלא הוא ממין הדקל.

בעניין לקיחה תמה ואם בשעת הדחק יוצאים בפסול ואם מברכים ובאלו ימים בחג

א. בגמ' אמר ר"א שצריך לקיחה תמה (= של כל ה4 מינים יחד) ולומד מ"ולקחתם" (ומוסיף שם עוד שאין הלולב נאגד איתם ביחד כיוון שבו לא כתוב ו' החיבור וכפת אלא כפת).

ב. ועוד ברייתא: ד' מינים לא פוחתין ולא מוסיפים ולא יביא פריש או רימון וכו' ויש מי שרצה ללמוד שדווקא פריש או רימון לא יביא אבל בשעת – הדחק יכול להביא אתרוג פסול. ור"י דחה זאת שנקט פריש ורימון לרבותא שאע"פ שהם שלמים אסורים וק"ו שאתרוג פסול לא יביא. אבל הרא"ש דוחה אותו שצדקו הי"א כי למדנו ברייתא שרבי יהודה מתיר אף ביבשים ומביא סיוע מבני כרכים שהיו מורישים לולביהם לבניהם ואמרו לו: משם ראייה, אין שעת – הדחק ראייה מכאן משמע מפורש שבשעת – הדחק יוצא בפסול. וכן כתב הרי"ד.

והראב"ד

(I) הסכים לדעת הרא"ש אלא שחזר בו וכתב שבין בשעת הדחק ובין בזמן רגיל לא יוצאים ביבש כלל וכל מקום שכתוב פסול זה גם בדיעבד וגם במקום הדחק לא יצא בו וטענותיו:

1. לא ייתכן שנאמר שבמקום הדחק יוצא בלולב שפסול ומברך עליו, ובמקום הרגיל באותו זמן לא יוצא באותו אתרוג אף בדיעבד.
2. הסברה אומרת שלולב יבש הוא כמת וכמו שנכתת שיעורו ואיננו.

עמוד 63

לכן מהסיק הראב"ד שהברייתא שאמרה שהיו מורישים לולביהם דיברה שהיו נוטלים בלי ברכה כדי שלא תשתכח תוכת לולב וזהו מה שמוסבר שם: כדי שלא תשתכח מהם תורת לולב וכו'. לכן להלכה דעת הראב"ד שבמקום של שעת הדחק והאחד מ4 – המינים פסול נוטלים אותו בלא ברכה שלא תשתכח תורת לולב.

(II) אם חסר לו אחד מהסט אין מברכים כי אין לקיחה תמה אבל נוטלים בלא ברכה שלא תשתכח תורת לולב. ומוכיח זאת ממה שהגמ' אומרת שלא יטול מין אחר פריש או רימון משום שעלולים

¹²⁸ ולא עיינתי שם

לטעות ולצאת חורבה משמע שבמקום שלא חוששים לחורבא צריך ליטול. וכן מזה שאומרים על החבוש והרימון: ניחאי כי היכי דלא תשתכח תורת אתרוג ומשמע שניחאי ונצרפו למה שאנו כבר נוטלים בלעדיו דהיינו לולב, ומשמע שנוטלים הלולב אף בלי האתרוג¹²⁹. באמת מה שמשמע שם שאם אין חורבה מיניה צריך לטלו וכו' זה רק באתרוג לבד משום שיבואו לטעות בו שהאתרוג לא מפורש איזהו ועלולים לטעות בו ולהביא חבוש או רימון, אבל אם יטול 3 מינים כשחסר הרביעי לא יבואו לטעות מזה כי 4 המינים מפורשים בתורה. לעומת זה מהן האתרוג לא מפורש בתורה אלא עובר בקבלה מדור לדור. וכן יבשים בשעת – הדחק אפשר ליטול (כמש"כ לעיל לדעת הראב"ד בלי ברכה ולא אתו לטעות שמותר יבש שבמקום שיש לחים לא יבואו

עמוד b 63

לקחת יבש¹³⁰.

אבל הרא"ש לא מסכים לטענות הראב"ד ואלו הטיעונים שלו:

1. לגבי I מה שהסיק הראב"ד שנוטלים בלא ברכה והסביר הברייתא שהביא רבי יהודה להוכיח לחכמים מהמקום שהורישו לולביהם לבניהם ברור לרא"ש ששם נטלו בברכה כי אם נטלו בלי ברכה שיגידו לו חכמים: גם שם נטלו בלי ברכה, ומה הוכחת בזה שלא צריך לחים ודי ביבשים? אלא משמע שנטלו עם ברכה ומזה הוכיח רבי יהודה שאפשר ליטול ביבשים לכתחילה. ולפי"ז להלכה בשעת – הדחק נוטלים פסול בברכה.

2. ומה ששאל הראב"ד בI י"ל שבאמת מצד דין התורה לא מבואר אם יכלו ליטול לולב יבש או פסול אלא שכתוב "ציון דורש אין לה"¹³¹ מכלל דבעי דרישה וכל ההגדרות של הפסולים 4 המינים נמסרו לדרישת חכמים והם קבעו מה שפסול ומה שיכשר. ולכן בהדר למשל הקפידו חכמים כל שבעה משום הדור מצווה, אבל זאת אמרו רק בשעה רגילה ובשעת – הדחק הם אמרו שעניין זה מבוטל ויברך אף על יבש [ולדעת רבי יהודה אף שלא בשעת הדחק] כי מכיוון שא"א אחרת לא עשו זכר למקדש

עמוד 64

לענין הדר [הערה: לפי"ז מבוארת ג"כ שיטת הרא"ש שכתבנו בסי' ג' שבשאר הימים לא גזרו על חסר ושואל] ועל זה דווקא ב6 הימים האחרונים, אבל ביום הראשון לפי"ז לרא"ש בפשטות כל זה לא שייך ולא נברך על סט פסול אפילו בשעת הדחק: וכך כתב בק"נ אות ו' ולפי"ז גם באר שכל ההוכחה ממעשה בבני כרכים מדברת ביו"ט שני דוקא. אמנם בשו"ת חכם – צבי ר"ל שלפי הרא"ש יברכו אף ביו"ט ראשון מדרבנן כיון שכבר הכשירו הסט הזה במקום שהוא בשעת הדחק ההיא ל6 הימים הכשירו אף ליו"ט ראשון ואמנם לא יצא מדין תורה אבל מחויב מדבריהם.

עוד בעניין לקיחה תמה: אם יכול ליטול אחד אחד ולא ביחד

בגמ' במנחות כ"ז. אמר רב חנן בר רבא: אם אין לו סט שלם חייב ליטלם יחד כדי שתהיה לקיחה תמה, ואם יש לו יכול ליטלם. אחד אחד כיוון דקיי"ל לולב אין צריך אגד. וכן פסק בה"ג. אמנם לר"י הוקשה איך יועילו בזה אחר זה אם זו מצווה אחת לכן תיקן הגרסה שם: לא שנו שמעכבים

¹²⁹ יש להוסיף פה: השאלה: אם ניטול לולב לבד כשכח לנו אחד המינים נבוא לחורבא שיבואו להתיר כך גם כשהיו כל הארבעה? וע"ז התשובה וכו'.

¹³⁰ כך מניח הראב"ד ונראה שטעמו משום שבין רימון לאתרוג עלולים לטעות מחוסר ידע, אבל משום הידור מצווה וזה כולם יודעים יקחו הלח תמיד.

¹³¹ כך ביאר זאת בק"נ אות ה', והדרשה הזאת בדף מ"א

משום לקיחה תמה אלא שאין לו כל הסט (= פ"י שאז אם לא אגדם פסול) אלא אם יש לו כל ה' לא צריך לאגדם יחד. כרבנן שלא דורשים "לקיחה" להצריך אגד וממילא להלכה לדעת ר"י אם נטלם אחד אחד לא יצא. אבל הרא"ש מקשה על ר"י: 1. אם כל מה שבא רב חנן ב"ר במנחות זה שהלכה פה כרבנן בענין האגד שאמר: "הלכה כרבנן". 2. ועוד מה בא לחדש בדבריו הרי אנו יודעים תמיד שהלכה כרבנים

עמוד b 64

אלא באמת מסיק הרא"ש כבה"ג שיכול ליטול אף אחד אחד כשמונחים כולם לפניו¹³² ¹³³. [באשר"י מוסיף: כל זה דווקא ביו"ט ראשון, אבל בשני והלאה יכול ליטול אחד אחד אף כשאין לו אתרוג בכלל ואין לפניו סט שלם והוכחתו מזה שזאת למדים מלקיחה תמה ולקחתם ומשם גם לומדים שאתרוג חסר פסול וכמו שאתרוג חסר רק ליו"ט ראשון כן יהיה גם לגבי הנטילה אחד אחד].

בעניין כשנטל אחד אחד ע"פ הרא"ש מי הראשון

ברא"ש כתב שהלולב ראשון שמזכירים אותו בברכה וזה מסברה. וכן ברוקח. אמנם בעטר – משה ובשל"ה הביאו המגן – אברהם תרנ"א סק"ח שיטול האתרוג תחילה.

סי' ט"ו

רשימת פסולים באתרוג

- א. אתרוג הגזול והיבש פסול
- ב. של אשירה ועיר הנדחת פסול
- ג. של ערלה פסול
- ד. של תרומה טמאה פסול
- ה. של תרומה טהורה לא יטול, ואם נטל יצא
- ו. של דמאי ב"ש פוסלים וב"ה מכשירים
- ז. של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר

בעניין פסולי ב"ה: אשירה ועיר הנדחת

יש שלא גרסו שהטעם שפסול כמו בגרסה שלנו משום דמכתת שיעורי, אלא גרסו שהטעם שפסול בגמ' משום מצווה הבאה בעבירה. והטעם שלהם שלא

עמוד 65

שייך לומר מיכתת שיעורי באתרוג כיוון באמת אין לו שיעור כלל, ומה שאומרים בדף ל"א: כאגוז וכביצה זה משום שעדיין לא נגמר הפרי ולא נקרא אתרוג, אכל לא משום שיש לו שיעור מהתורה. אבל של אשרה גמר היכא וממילא הוא אתרוג [ובק"נ מוסיף שאף לטעם השני בגמ' שם שבעינן גודל מינימלי משום הדר ג"כ פה יש באתרוג של אשירה הדר]. אמנם ר"י מקשה עליהם: א. לפ"ז לא יובן למה לגבי לולב בדף כ"ט: במשנה מונים פסולין משום אשירה ועיר הנדחת ולדעתם אף שם היו צריכים בגמ' לומר שפסולו משום מצווה הבאה בעבירה, והגמ' שם אומרת

¹³² לענ"ד נראה סיוע לרא"ש ממה שהגמ' בל"ז: מביאה ואמר רבה לולב בימין ואתרוג בשמאל מ"ט האי תלתא מצוות והיא חדא מצווה דא"כ מוכח שכל אחד מצווה נפרדת בפני עצמה. וצ"ע אם זה נכון, ואם כן מה יתריך די.
¹³³ אבל בכל אופן גם לדעת הרא"ש יש בהם צד של מצווה אחת כי אם ירצה לצאת רק באחד מהם לבד גם הוא יודה שלא יצא ולכן בהמשך בסי' ל"ג כתב הוא עצמו שמצווה אחת הם [ק"נ אות ד' שם בשם ב"ה וט"ז].

הטעם משום כתותי מכתת שיעורי [ושם גם הם מודים לגרסה זאת] והרי זה טעם פחות טוב¹³⁴. ב. איך מותר לפ"ז אשירה דנכרי (הגמ' בהמשך שם מסבירה שמדובר דווקא באשירה דמשה אבל באשרה דנכרי סתם לא חייבים לנתוץ ולהאביד אותה, ולולב כזה יהא כשר) ואיך אפשר הלא זה מצווה הב"ע? לכן מסיק שמצווה הבאה ב"ע היא דווקא דומיא דגזל, ז"א שמחמת עבירת הגזל באה המצווה שיוצא בה¹³⁵. אבל אם נעשתה בחפץ הזה פעם עבירה אין זה מפריע לו לצאת בה עכשיו ידי חובה.

עמוד 65 b

לגבי טענתם של אתרוג אין שיעור: יש לו שיעור כיוון שבעיני לקיחה ואם נשחק כולו (מכתת) עד שא"א לקחתו פסול ולכן פוסלים פלפלין בהמשך שאין בהם לקיחה באחד מהם ועיי' בעניין הבא

בעניין מהו פרי עץ הדר

כתוב "פרי עץ הדר" = עץ טעם עצו ופריו שווה¹³⁶. וא"ת שזה פלפלים א"א לקיים בהם לקיחה אם באחד לא ניכרת הלקיחה ואם בשנים אין מתקיים הפסוק פרי – אחד אלא זה אתרוג.

רשימת פגמים באתרוג

א. עלתה חזזית על רובו פסול

ב. ניטלה פטמתו פסול

ג. נקלף פסול

ד. נסדק פסול

ה. ניקב וחסר כלשהו פסול

ו. עלתה חזזית על מיעוטו כשר

ז. ניטל עקצו כשר

ח. ניקב ולא חסר כלשהו כשר

ט. אתרוג הכושי פסול

י. הירוק ככרתי רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל.

בעניין פגם א' עלתה חזזית על רובו

רש"י פירש: שעלו בו כמו אבעבועות והבדיקה לזה שיוכר במשמוש שהמקום גבוה משאר המקומות באתרוג. בירושלמי, הלכה ו' (I) כל הפסולים ברשימה הנ"ל הם דווקא ביום הראשון

עמוד 66

אבל בשאר הימים (כשר III) מה שכתוב עלתה חזזית על רובו זה דווקא מצד אחד אבל אם עלתה חזזית מכמה צדדים אף במיעוט חזזית פסול משום מנומר (קרנן העדה שם) (III) אם עלתה חזזית על חטמו (כאילו עלתה על רובו) אף במיעוט פסול.

ר"א"ש: א. לגבי II "מצד אחד" – מסיק הרא"ש – שהכוונה שהחזזית היא רובו של כל האתרוג ולא רובו של צד אחד¹³⁷. אלא שהכוונה לומר שפסול רק כאשר הפגם מרוכז במקום אחד (= "בצד אחד") שאיננו מנומר.

¹³⁴ אמנם לא הבנתי מדוע טעם זה עדיף, ואולי פשוט משום שזה טעם יותר שכיח וברור בעינינו. בק"נ אות ט' מוכיח ששני הטעמים פוסלים אף בשאר הימים. אבל בסוף דבריו מקשה על הרא"ש שעדיף טעם כתותי מכתת משום שהוא נלמד מדברי תורה והב"ע נלמד מדברי קבלה והבאתם גזול (= אף שהוא חל בדאורייתא)

¹³⁵ כגון שגזל חפץ לולב ובגלל זה יכול ליטלו ולצאת בו

¹³⁶ פה נראה להבין הדרשה: לשם מה צריך לומר עץ הרי מדובר פה על הפרי, אלא..

¹³⁷ שמבחינת כמות הבליטות אם היינו מפזרים היה רובו על כל האתרוג

ב. לגבי סברת הירושלמי ב] י"ל שסבר שעלתה חזית זה כמו חסר וחסר גזרו רק ביום הראשון, אבל אם זה טעם הירושלמי הרא"ש דחהו שא"כ לא יובן מה ההבדל אם החסר נמצא על רובו או על חטמו¹³⁸ אלא ודאי י"ל שטעם הדבר משום הדר ולא שייך כמובן כל 7 לכן דוחה מסקנת הירושלמי ולהלכה כל הפסולים הללו שייכים כל 7.

סי' ט"ז

בעניין פגם ב' והכשר ז'. הסבר פטמא, עוקץ, בוכנא

בדף ל"ה על המשנה שנטלה פטמתו פסול אומר רבי יצחק בר אלעזר¹³⁹ נטלה בוכנתו פסול. והבעיה הראשונה להבין בריב"א היא אם בא להוסיף דבר חדש על הנ"ל או שבא רק להסביר שפיטמא = בוכנא.

עמוד 66 b

שיטות הראשונים:

רש"י ללישנא א':

שושנתא¹⁴⁰; פטמא¹⁴¹ =¹⁴² בוכנא

רש"י ללישנא ב':

בשם רבנו יצחק הלוי¹⁴³

פטמא = בוכנא = חלק העוקץ שבפנים ←
 עוקץ = החלק שבחוץ ↑

א"כ לפי 2 הלישנות ברש"י בא ריב"א רק לפרש ולא להוסיף. אמנם נפ"מ ביניהם שללישנא ב' אם יפול החלק העליון או לא לא משנה וללישנא א' אם יפול החלק התחתון אין זה משנה כי העוקף שנפל לא פסל (הרא"ש). רש"י עצמו מעדיף בסוף דבריו שיטה א' משום שלדעתו לא מצאנו בשום מקום שהפטמא והעוקף יהיו יחד באותו מקום. אבל ריב"א דוחה זאת שכן לגבי דדי אישה בנידה דף מ"ז. הגמ' אומרת שהעוקץ = הוא החוד שמכניס התינוק לתוך פיו, והפטמא = היא הבשר שתחת העוקץ שמשחיר סביב. א"כ הם כן סמוכים במקום אחד, אבל ר"י חולק על לישנא ב'¹⁴³ ומסיק אחרת.

שיטת ר"י: → העוקץ = הוא החלק שבחוץ; → הפטמא = הבוכנא = החלק של העוקץ שנמצא בתוך הפרי וכשהוא נוטל נוצרת גומא שהיא הפוסלת. ואם נטלה הבוכנא ואין שם גומא גם זה לא יפסול [ק"נ אות ע']¹⁴⁴.

עמוד 67

שיטת הערוך ע"פ ר"ח^{145 146}

¹³⁸ או שנאמר שהירושלמי סבר בניגוד לגמרתנו שפסול "הדר" הוא רק ביו"ט ראשון וגם זה לא להלכה.

¹³⁹ ריב"א בהמשך

¹⁴⁰ ע"י הערה 3 בעמ' 68

¹⁴¹ ולפירוש זה של רבי יעקב בר יקר רבו של רש"י בוכנא היא דבר חד ובולט, ולשיטה ב' ולרוב השיטות האחרות בוכנא זה החלק שנכנס וסותם הגומא.

¹⁴² ברש"י לא מבואר מה אם תיפול השושנתא לבד, ובק"נ אות ס' מציין לעיין בב"ח סי' תרמ"ח.

¹⁴³ וטעמו ש"קצת נראה" ממה שהמשנה מזכירה עוקץ ופטמה ליד חוטם ששלשתם במקום אחד ואע"פ שהמסכים לר"י להוי רוצה שיהיו עוקץ ופטמא ליד החוטם לכן פירשם למעלה (תוס' נטלה ל"ה:)

¹⁴⁴ ולפי ר"י להלכה אין משנה כלל החלק התחתון.

¹⁴⁵ ע"י הע' 1 בעמ' 68

→ חוטם = פטמא¹⁴⁷ = דד¹⁴⁸

← שיטה נוספת היא שיטת הרי"ף ע"י דף 68.

ולפי שיטת הערוך יוצא שריב"א לא בא לפרש אלא להוסיף שאף אם נטלה בוכנתו פסול. אמנם הריטב"א והר"ן הבינו שר"ח פירש שריב"א בא להסביר ששמהנה לא דיברה על הפטמא אלא על העוקץ (הכול לפי הציור הנ"ל) וא"כ הקשו הרי הוא היה צריך לומר: "לא תני נטלה פטמתו אלא נטלה בוכנתו". אבל לפי הבנת הרא"ש שהוא למד במשנה כך: "נטלה פטמתו או בוכנתו פסול" אתי שפיר (שהוא בא להוסיף ולא לתקן הגרסה) פירוש הערוך [ק"נ אות ד'] ולעניין הלכה פוסק רבנו וכן המנהג: פסול בשני הפסולים גם בחלק העליון וגם בתחתון.

- א. גם כשהיתה בטמא בראש העליון ונטלה
- ב. וכן כשניטל העוקץ שלמטה ולא נשאר ממנו כלל באתרוג
- ג. אבל אם נשאר בו כלשהו כשר.
- ד. ואם מדובר במין אתרוג שלא הייתה בו פטמא מגדילתו כשר.

עמוד b 67

[בק"נ אות ק' מוסיף:]

- א. בנטלה פטמתו יש 2 טעמים לפסול: יש פוסלים משום חסר, ויש פוסלים (הר"א מפרג והרב המגיד) משום שלא הוי הדר ולפי האחרונים יהיה הפסול הזה כל 7.
- ב. לר"ת: פוסל מטעם חסר (והסביר ש"נטלה פטמתו" זה בוכנתו שניטל העוקץ ממקום חיבורו ונשארה גומא בראש האתרוג). לר"ח, רי"ף ורמב"ם: גם הם פוסלים מטעם חסר (בוכנתו פסול מטעם חסר). לפירוש א' ברש"י (משם רבי יעקב בן יקר): פוסל מטעם הדר.
- ג. לפ"ז מקשה הק"נ על הרא"ש שלא הביא חילוק גדול של ר"ת, ר"ח ורמב"ם הפסול של נטלה פטמתו נוהג רק ביום הראשון ולפי א' ברש"י נוהג כל 7? ומתרץ שאכן זה חילוק אמת, אבל לא בא הרא"ש למנות כל החילוקים וזה חילוק לא – מיוחד שמונים אותו עם פסולים אחרים כמו עלתה חזזית שהוא שפסולה משום הדר ומונים אותה במשנה עם שאר פסולים שפסולים מטעם חסר ביחד אע"פ שזה נוהג כל 7 ואלו רק יום ראשון – הך כדינו והך כדינו. ק"נ אות ק"ן נפ"מ נוספת עפ"ז מובאת בבירור הלכה: שאם מטעם חסר צריך שתישאר גומא כדי לפסול ואם מטעם הדר די שתיפול הפטמא עי"ש (ע"י פ"ה)

עמוד 68

לפ"ז שפסקנו לחומרא ככל הדעות הנ"ל א"כ ניטל העוקץ פסול. אבל בשו"ת חכם – צבי סי' ט' מסיק להלכה שאם ניטל עוקצו ולא נשאר כלל (ונראה שגם אין לו אתרוג אחר כלל) ובכך על אתרוג כזה. ולדינא מסתפק בזה בק"נ אות ר' שכן הב"י והרמ"א וכל האחרונים ידעו העניין שאפשר לברך בשעת – הדחק על הפסולים וכיון שהיו דעות שלא לברך לא כתבו כלום ע"ז וספק ברכות נראה שלא לברך. אמנם במשנ"ב פסק לברך בשעת – הדחק כחכם צבי הוספה: שיטת הרי"ף¹⁴⁹: ע"פ הר"ן:

¹⁴⁶ הערה 1 מעמ' 68: הערה בעניין שיטת הערוך: לדעתו הפטמא פסולה משום הדר וע"פ הט"ז שכתבנו בעמ' 69: (שכך פירש ברמב"ם שזו לשון הערוך) פסולו ג"כ משום חסר אמנם פשוט שלערוך בוכנא = עוקץ פסולו רק משום חסר [לכן ע"י מש"כ מהרמ"א עמ' 69. ד.]

¹⁴⁷ כך הבנתי וצריך בדיקה אם זה נכון [= תוספת: ע"פ הבדיקה נמצא נכון שבערוך השלם קוהוט כן הוא]

¹⁴⁸ בשו"ע תרמ"ח ז' קורא לזה דד

¹⁴⁹ ושיטת הרי"ף היא שיטת הרמב"ם כ"כ בב"י וכן הוא פ"ה הירושלמי (בביאור הגר"א)

אמנם הביי חולק על פירוש הר"ן בדברי הר"ף וטוען שגם הר"ף מודה שפטמא היא לא רק כשושנתא¹⁵⁰ אלא כל העץ.

פטמא = שושנתא

← עוקץ

← בוכנא

עמוד 69

סיכום הלכה משו"ע תרמ"ח ז', ח' ומביאור הגר"א שם

בשו"ע:

א. ניטלה דדו = הראש הקטן ששושנתו בו = פסול - 1 [← הדד → שושנתא →]
ב. ברמ"א:

I) יש מחמירים גם אם נטלה השושנתא לפסול וזה מה שאנו קורים (שלא בצדק) פטמא, וטוב להחמיר במקום שאפשר - 2.

II) אבל אין לפסול מצד - הדין אלא"כ ניטל הצד כולו.

III) אם לא יהיו לו שושנתא מברייתו כשר - 3.

ג. אם ניטל העץ שהוא תלוי בו באילן ונשאר במקומו גומא פסול.

ד. רמ"א: ואם ניטל חלק מהעץ הזה ונשאר אובי כלשהו רק שכל רוחב הגומא מכוסה = כשר.

ביאור הגר"א:

1. זהו לשון הרמב"ם וע"פ פי' הערוך.

2. הדעה המחמירה היא פי' הר"ן לשיטת הר"ף ויש לו עזרה מירושלמי. אבל הר"ן

עצמו מקשה על פי' זה שכן לשון פטמא לא שייכת על פרח, אלא הפטמא היא על

בליטה. ולכן כתב הביי שגם הר"ף מפרש כמו הרמב"ם שבשושנתא לבד לא יפסל

האתרוג אלא כשנטלת כל הפטמא שבשושנתא בו וכן יש לפרש גם בירושלמי¹⁵¹

3. מדייקים בלשון נטלה פְּטָמָתוּ שדווקא נטלה פסול אבל אם צמח כך כשר, ובהלכות

שחיטה פסק הרמב"ם שאבר שנאמר בו "ניטל טרפה" אינו נאסר אלא אם נחתך

אותו אבר, אבל אם נבראת הבהמה חסרה אותו אבר הרי זו מותרת כנ"ל

עמוד 69 b

וכן דעתו מובאת ביו"ד סי' נ" ס"ב.

בבירור הלכה מובא שיש מדייקים מלשון השו"ע שהיא לשון הרמב"ם שאם נטלה פיטמתו פסול

אף אם לא נשארה גומא שלא כמו בניטל עוקצו. וכך מדייק הביי מלשון הרא"ש. אמנם הט"ז

סקי"א ר"ל שלשון הרמב"ם ניטל צדו = שניטל כולו, ר"ל שגם נטילת הפטמא שבראש האתרוג

אינה פוסלת אלא"כ נטלה כולה באופן שנעשתה גומא במקום נטילתה ודווקא כשיש גומא תפסול

(ג"כ, כמו בעוקץ).

עמוד 70

חלקי האתרוג

¹⁵⁰ הביטוי שושנתא לא מופיע בבבלי והביאורו ראשונים ומקורו מירושלמי סוכה פ"ג דנ"ג ע"ד (העתקתי מהארוץ השלם

פטמא)

¹⁵¹ ועי' ביה"ל שמצא בלשון הר"ח של דפוסים חדשים של כתבי יד שהתגלו כשכיוון הבי"י לאמת שזאת כוונת הר"ח.

- (א) הפיטמא = גבעול העץ התקוע באתרוג למעלה בראשו¹⁵²
- (ב) השושנתא = ראש הפיטמא ומראהו כעין השושנה¹⁵³
- (ג) העוקץ = גבעול העץ שלמטה באתרוג שבו תלוי באילן¹⁵⁴
- (ה) החוטם = מקום שהאתרוג מתחיל לשפע ולהתקצב כלפי ראשו לצד הפטמא¹⁵⁵, והפטמא בכלל¹⁵⁶
- (ו) קליפתו החיצונה = קליפתו הירוקה והדקה וכעין "גליד" שמסביב לאתרוג מבחוץ¹⁵⁷
- (ז) קליפה העבה = מתחת הקליפה הדקה והיא עבה קצת. ויש בה חריפות כשאוכלים אותה¹⁵⁸
- (ח) בשרו = שכבה הלבנה מתחת הירוקה¹⁵⁹
- (ט) חדרי הזרע = חדרי הגרעינים שהם כמו עיגול תחת השכבה הלבנה, ושם גרעינים מונחים¹⁶⁰.

עמוד 70 b

אתרוג מהודר. צורתו. 6 סימנים¹⁶¹

4. לפי נקיותו כן חשיבותו, כפי שהוא נקי יותר כן הוא מהודר יותר, אולם על חטמו היינו כל מקום המצרון שבראש האתרוג צריך שיהא נקי מאוד אפילו מכתם קטן כחודו של מחט.
5. שיהיו בליטות רבות על גופו ולא יהא חלק.
6. שיהיה העוקץ בתחתיתו שבו הוא תלוי באילן, משוקע. שהאתרוג בתחתיתו יהא בולט סביב סביב לעוקץ הבולט.
7. שיהא בנוי כמגדל, ולא ככדור אי כדומה לכדור קצת (= שרוחב האתרוג מלמטה מצד העוקץ, ומלמעלה לצד הפטמא מתקצר והולך בשיפוע) ואם הוא להיפך אינו מהודר, ואם הוא שווה הרי הוא עגול כקדירה.
8. שתהא השושנתא שלמה בראש האתרוג ומכוונת כנגד העוקץ שלמטה.
9. לפי ההלכה אם אינו עגול ככדור כשר¹⁶² וכן עגול כקדירה כשר.

עמוד 71

סי' י"ז

בעניין פגם ג': נקלף

- אתרוג שנקלף פסול. בגמ' אמר רבא שאתרוג שהגליד כמו תמרה אדומה אחר שניטלה קליפתו כשר. והגמ' מסבירה שיש – נקלף פסול ויש נקלף כשר. אחד שנקלף כולו ואחד שנקלף חלקו.
- רש"י פירש: כשנקלף כולו = כשר
- כשנקלף חלקו = פסול כי נהיה מנומר

¹⁵² משנ"ב תרמ"ח כ"ט. וביה"ל סעיף י"ג ד"ה ממקום

¹⁵³ רמ"א תרמ"ח כ"ט

¹⁵⁴ רמב"ם הלכות לולב פ"ז ה"ב

¹⁵⁵ שו"ע שם, ט'

¹⁵⁶ ביה"ל סעיף ב' (תרמ"ח) הביא 2 דעות בזה. ועי' ציור בעמ' 68 למטה.

¹⁵⁷ שו"ע שם ו', משנ"ב שם כ"ד, שעה"צ אות כ"ז ועי' ט"ז תרמ"ח סק"ו.

¹⁵⁸ שעה"צ שם ועי' חזו"א ה' לולב שכתב שהבשר נקרא קליפה פנימית ומשיג על שעה"צ.

¹⁵⁹ שם

¹⁶⁰ שם

¹⁶¹ בתפא"י סוכה פ"ג אות ל"ז

¹⁶² שו"ע תרמ"ח י"ח ובבאר ימי החג אפשר להקל בעגול ככדור בשעה"צ

ב"ר פירש: כשנקלף כולו = פסול (כי משום אתרוג לבהמה שחוטה ובשחוטה יש דין שאם הורד עורה לפני השחיטה כאלו טריפה כי נקראת גלונדה ע"י חולין פ"ג מ"ב אבל אם נשאר עליה עור כסלע כשרה וכן פה) וכשנקלף חלקו = כשר (ואין זה מנומר אלא כאשר נקלף בכמה מקומות).
נפ"מ הלכתיות בין השיטות:

10. אם נקלף כולו לרש"י כשר לר"ת פסול

11. אם נקלף חלקו במקום אחד לרש"י פסול משום מנומר אלא כאשר נקלף בכמה מקומות).

והראב"ד כתב:

א. פירש כר"ת

ב. מה שאמרנו נקלף בכמה מקומות פסול זה דווקא אם נשתנה המראה ממראה האתרוג. אבל אם נקלף בכמה מקומות ולא נשתנה מראהו ממראה האתרוג כשר.

עמוד 71 b

ג. ויש מקילין עוד יותר שאף אם נשתנה מראהו ממראה האתרוג = כשר ואין הדין של מנומר פסול אלא כשמשנתנה המראה לחברבורות של מראות אחרות כמו שמבואר בשנה: חזזית, כושי, ולבן¹⁶³. ואם באמת נשתנה מקום הקילוף למראה פסול = פסול

ד. ובחטמו [- חטמו] אף בכלשהו קילוף (כל שיטה לפי דעתה) פסול ולא צריך רוב.

ה. ומה שהמשנה אומרת נקלף כולו פסול כמו בחזזית צ"ל שגם ברובו נחשב ככולו ופסול. הרא"ש מסכם לפ"ז לכה. ואמנם נסביר דבריו ע"פ הק"נ אות א' שחבויות פה 2 שאלות:

(I) אם נקלף פסול מטעם מנומר בלבד א"כ זה כמו עלתה עליו חזזית ולשם מה מביאים גם זאת?

(II) הראב"ד באות ה' מסיק שתפסל גם ערובו פסולו וזה קשה שסותר עצמו שבהתחלה פ"ח כר"ת ולמד משחיטה לכאן ובשחיטה אם נשאר כסלע עור כשר וא"כ גם כאן יהא כשר אף שרובו נקלף? לכן מסיק הרא"ש הלכה: שיש פה 2 דינים נפרדים שיש לדון בכל אחד בנפרד (כ"ז ע"פ ר"ת והראב"ד הנ"ל):

עמוד 72

טבלת סיכום דינים ע"פ רא"ש סי' י"ז (וע"פ הראב"ד שם):

נקלף כולו	נקלף בכמה מקומות במיעוטו	נקלף במקום אחד
פסולו מדין שנלמד משחיטה (ולא משום מנומר) שפסולה אם נקלף עורה כולו: ובזה אף שהאתרוג נשתנה למראה שכולו שווה <u>פסול</u> ¹⁶⁴ אבל כמו בשחיטה אם נשאר עליה אפילו <u>מיעוט קליפה כשר</u> (כמובן אם	פסולו משום מנומר ופסול רק אם נשתנה מראהו מהמראה של האתרוג (לפי הראב"ד אות ב' ולפי אות ג' עוד יותר קולא)	כשר. אלא"כ נשתנה למראה פסול ¹⁶⁵ כנ"ל, וכיוון שאין פה מנומר יפסל רק אם יקלף <u>רובו</u> . ובזה אומרים רובו ככולו (ולא כמו במראה כשר שפסולו לא ממנומר ולא משינוי המראות שבאתרוג)

¹⁶³ נ"ל שלדעה זו היה קשה אם פוסל נקלף הוא משום מנומר וא"כ אין זה שונה מחזזית וכל השאר לשם מה מביאים זאת ג"כ? אמנם הרא"ש מתרץ זאת וע"י בסוף הדברים שתביא תירוץ.

¹⁶⁴ בכל הטבלה הזאת השתמשנו לפי פירוש ראשון בראב"ד אות ב' שהפסול במנומר הוא אם אין המראה שווה והבדיקה היא דווקא אם שווה או לא. אבל לפי הפירוש השני באות ג' ננסח פה: אף אתרוג שנשתנה למראה שכולו כשר יהיה פסול כיוון שאין זה מדין מנומר אלא מדין מיוחד של גלודה = קלופה לגמרי שלמדה משחיטה.

¹⁶⁵ ואין זה פסול מנומר אלא פסול במראה האתרוג כנראה משום שאין זה הדר.

		נשתנתה למראה כשר במקום (הקילוף)
--	--	------------------------------------

עמוד b 72

סימן י"ח

בעניין חזיית שדיברנו בסי' ט"ו הוספה: תקנה לחזיית שעלתה בכמה מקומות במיעוטו

פי מה שכתבנו בסי' הקודם נראה לרא"ש שאף בחזיית תהיה תקנה לחזיית שעלתה במיעוטו בכמה מקומות שיקלוף אותה, ואם יהיה מראה במקומות הקלופים כמראה כשר = יוכשר. [אמנם בק"י אות ב' מציין שזה לפי דעה ב' בראב"ד אות ג' אבל לדעה ראשונה יהיה פסול אלא"כ יהיה לי לקילוף מראה אתרוג. וכ"כ בטור]. אי"ר חזיית יהיה פסול שחוזר להכשרו.

בעניין ניקב = פגם ב' והכשר ת' באיזה נקב נפסל ובאיזה לא

משנה: א. אם ניקב וחסר כלשהו פסול, ב. אם לא חסר כשר ע"ז אמר עולא ב"ח בגמ': מדובר בנקב מפולש במשהו, אבל אם ניקב נקב שאינו מפולש נפסל רק בכאיסר.

וישנם 2 אפשרויות להבין על מה דיבר עולא ב"ח:

I) אם דיבר על א' הכי פירוש דבריו: מתי פסול? כשהנקב הוא 1) = מפולש או 2) = כשהנקב גדול בכאיסר. אבל אם הנקב אינו מפולש ואינו גדול בכאיסר = כשר
II) אם דיבר על ב': מתי כשר? אם הנקב גם לא מפולש וגם לא גדול כאיסר אבל אם הנקב 1) = מפולש הרי פסול אף כשהנקב כלשהו, ואם 2) = הנקב כאיסר פסול אף כשאינו מפולש וכל זה גם אם לא חסר כלום כגון שדחסו במקום מסוים באתרוג בכת.

עמוד 73

הרא"ש הבין כ"II וע"כ פוסק לחומרא. ובק"י אות ג' הביאו מהר"ח הבין כ"I וע"כ פסק לקולא. וכתב הרא"ש שמהירושלמי מוכח כמוהו שכן כתוב בה"ו: "ניקב ולא פילש מבפנים כשר, וזה שלמדנו ממה שניקב ולא חסר כלשהו כשר" (= ז"א משם רואים שלמדנו דווקא מב' ולא מא'). אמנם מהביטוי בירושלמי "פִּילֵשׁ מִבְּפָנִים" משמע שפילוש זה הוא בתוך האתרוג וכן פי' ר"י שמדובר שאם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעין בתוכו פסול ונקרא מפולש אע"פ שלא חיסר כלום. והרא"ש מביא הוכחה להצדיק הירושלמי מזה שאצלנו מדמים דיני אתרוג לשחיטה וחדרי הזרע באתרוג הם כמו סימפוני הריאה בבהמה (כמו שהגמ' ג"כ מדַמָּה את חדרי הזרע לריאה שנשפכה כקיתון) וכמו שבבהמה כנוקב עד הסימפונות פסול כן כאן [ומה שהגמ' שואלת ניקב תנינא אין פירושו שבניקב של אתרוג וניקב של שחיטה תנינא שהדין שונה באמת שונה שהרי באתרוג ניקב ולא חסר כשר אם אין זה נקב מפולש ובטריפה כשניקב קרום המוח או הריאה פסול, אלא י"ל שכוונת הגמ' לשאול בניקב אצלנו באתרוג כבר תנינא שכשר ושם אנו יודעים שזה טריפה ולשם מה לומר זאת? ואם תשאל באמת מדוע אין נלמד דין זה מטריפה? י"ל שבטריפה הטריפות תלויה בנקבת הקרוב והרי בנקיבת מוח או ריאה ניקב כל הקרום. אבל אתרוג כולו חבור מקשה אחת חוץ מחדרי הזרע שהם באמת חלק שונה ולכן באמת אם ניקב עד חדרי הזרע נפסל, אבל

עמוד b 73

שלא לתוכן כולו מקשה אחת ואם ניקב ה"ז דומה לניקיבה של הלב בלי שניקב בית חללו שבאמת כשר [מוח – ניקב הקרום סָרָף כי זה חלק נפרד. חדרי זרע – עד שלא ניקבו חדרי הזרע כשר כי הכל חבור אחד] אבל הבה"ג חולק על הנחתו היסודית של הרא"ש שהסיק מהירושלמי שמפולש נקרא עד חדרי הזרע ופסק שמפולש זה רק מצד אל צד. ואת הביטוי מפולש מבפנים מבסיר הראב"ד שצריך שיהיה לפי הירושלמי פילוש כזה שיראו את החלק הפנימי דרך החור שכן אחרת אין זה מפולש. וכן ייתכן לומר שהבה"ג סבר שמה שהעלתה הגמ' כבעיה אם נשווה סמפונות הבהמה לחדרי – הזרע ולא אפשטיא בגמ' בזה אזלינן לקולא משום שאע"פ שזה דאורייתא אבל נמסרו הפסולים לדברי סופרים ובה אזלינן לקולא ואפשר שאף הרי"ף שהשמיט בעיה זו ס"ל שלא משום סימפונות לחדרי זרע כי אזלינן לקולא. אמנם בקי"נ אות ה' הביא מהטור: שאפשר שהרי"ף השמיט זאת דווקא משום שסבר לחומא כיון שסוף – סוף אתרוג דאורייתא וכן פי' הר"ן. בשו"ע הביא דעת הרא"ש ודעת הבה"ג בשם י"א ובמ"ב פסק שלכתחילה לנהוג כרא"ש ובדיעבד שאין אתרוג אחר נהג כבה"ג אמנם כאשר מצטרפים 2 קולות: כשהאתרוג מפולש עד חדרי הזרע אבל חור דק שאינו ניכר כגון שעשאו במחט, ופה

עמוד 74

מצטרפים 2 קולות:

- א. אם הלכה כר"ח קודם שבעינן במפולש דווקא נקב שחסר ואם אינו חסר כשר.
ב. גם אם לא שמא פה הלכה כבה"ג שבעינן דווקא נקב מפולש מצד אל צד

סי' י"ט

בעניין עלתה חזזית על מיעוטו כשר זה דווקא במקום אחד איזה מיעוט זה¹⁶⁶

בפשטות מובן שהכוונה היא כפשוטו. אבל הראב"ד פירש שהכוונה לומר שאם נתפשטה חזזית על מיעוטו כשר אף ע"פ שנתפשטה ב2 – או 3 מקומות פסול זה רק כאשר מיעוט החזזית נתפשט על רוב האתרוג ואז פסול. השיטה הפשוטה בהבנה הגמרא: [א; ב] כשעלתה חזזית על מיעוטו כשר אמר רב חסדא בשם רב דווקא על מקום אחד = א. אבל על 2 – 3 מקומות פסול = ב' אף שזה מיעוט בגלל מנומר.

שיטת הראב"ד [א; ב; ג]: לא רק שא' כשר אלא אף ב' כשר ולא ע"ז דיבר רב חסדא כי זה מיעוט חזזית על מיעוט אתרוג שכשר, אלא הוא דיבר על מיעוט חזזית שמתפשט על רוב האתרוג כמו ג' שפסול = בגלל מנומר.

עמוד b 74

ואמנם הרא"ש מצדיק קצת את שיטתו שכן לא מסתבר לו שמקרה ב' שהוא מיעוט חזזית על אתרוג יפסל אבל הוא מקשה על פי' הראב"ד שאין זה פשט הגמ' שאמר רב חסדא בשם רב לש אנו שכשר במיעוטו אלא במקום אחד אבל 2 – 3 מקומות מנומר הוא ופסול ולפי"ז הרי 2 – 3 כמו אחד פסול, ומה אחד כשר מדובר במיעוט אתרוג גם 2 – 3 פסולים מדובר במיעוט אתרוג? אלא שי"ל לראב"ד שהסביר כך את הגמ': שלא כמו שאחד כשר בגלל שהוא מיעוט באתרוג 2 – 3 פסולים אף כשהם מיעוט באתרוג ואין זה מדובר? במקרה ג' שהם מפוזרים על רוב האתרוג. אבל גם חסדא יודה שמקרה ב' כשר כמו א'.

סי' כ'

פסול חטמו, מהו חטמו

¹⁶⁶ אם צייר נקודות חזזית מפוזרות על מיעוט אתרוג כשרות או פסולות

חזזית על חטמו פסולה בכלשהו¹⁶⁷. חטמו פירש"י המקום הגבוה באתרוג שמשם משתפע ויורד [חטמו לר"י ור"ח ; קו חטמו לרש"י ← →]. אמנם הר"י ור"ח הגדירו את חטמו כשטח מקו – חטמו של רש"י עד הפטמא, וכן נהגו העולם לפסול כל חזזית כר"י וכן ביבשות ובכל הפסולים משום הדר בכל שטח החוטם לפי הר"י.

עמוד 75

בעניין סימני יבשות האתרוג וצורת בדיקתה

הראב"ד דימה יבשות האתרוג ליבשות בשר הבהמה שבשר מת נוקבים ואם לא יוצאת טיפת – דם יבש. אבל באתרוג א"א לבדקו ע"י חיתוך כי נפסל אלא יעביר מחט ובה חוט [ביו"ט ראשון דווקא יעשה נקב לא – מפולש ולא מגיע עד חדרי הזרע, וביו"ט שני אף בנקב מפולש = ק"נ אות ט', י'] ואם יש בו ליחות נראה זאת בחוט. אבל סימן שיהיה לבן כמו שכתב הראב"ד כלולב זה לא סימן יבשות פה כי אתרוג יבש מאד לכן יש לבדקו בלחות.

סי' כ"א

בעניין ירוק פסול פגם י', איזהו ירוק

ירוק שפסול ככרתי שדומה לעשבים. כתבו התוס' שאם עכשיו הוא ירוק וכשמששים אותו חוזר למראה אתרוג נראה שכשר [ומובן מדבריו שכשר כבר עכשיו] כי המח' בין ר"מ לר"י היא לא על פסול הדר אלא על נגמר פריו שלר"י אתרוג כזה פסול כי לא נגמר פיו אבל אם חוזר למראה טוב בתלוש זה סימן שכשהיה ירוק כבר נגמר פריו ואף לר"י א"כ יהיה כשר [= ק"נ אות כ' וכתב שם שהב"ח לא הכשיר אתרוג כזה אלא לאחר שקיבל כולו מראה אתרוג כשר אבל מחו בו כל האחרונים]

סי' כ"ב

בעניין אתרוג שגדלו בדפוס

אם גדלו בצורה משונה מאתרוג פסול, אבל גדלו בצורתו אפילו שכיחשו קצת כגון שעשאו דפים – דפים כשר.

עמוד 75 b

בעניין אתרוג כושי פגם ט'

במשנה אצלנו: כושי פסול, ובברייתא: כושי כשר אלא שדומה לכושי פסול. ותירוץ רבא שהלכה כמותו שהמשנה דברה לבני א"י שאין מצוי אצלם כושי לכן פסול אבל הברייתא לבני בבל שכושי מצוי שם לכן הוי הדר וכשר, אבל אתרוג שדומה לכושי פסול ב2 המקומות כיוון שנדמה הוא [ומובן לענ"ד שפסולו לפי פי' זה משום נדמה = שאין אתרוג כזה מצוי אף בבבל ולכן לא הוי הדר ופסול, אבל יש לברר ולא עיינתי די בזה] אמנם לר"י ולרמב"ם פי' אחר בעניין זה: הם מסבירים ת"י רבא שאתרוג כושי הוא אתרוג פחות שחור מדומה לכושי ששם הכוונה דומה לאדם כושי שזה שחור מאוד (ובאתרוג כושי הכוונה שדומה לאתרוג שחור אבל אין זה כשחרות בני – האדם) ולכן אתרוג כושי כשר בנקטן שהוא מצוי כגון בבל אבל לא בא"י, אבל דומה – לכושי שזה יותר שחור פסול בכל מקום. ולפי"ז אין פסול "נדמה" והעניין מובן. ובשו"ע כתב לפי פי' הר"י [ונפ"מ להלכה: אם האומרים פסול "נדמה" במקום אחר שלפי הר"י אין פסול כזה וצ"ע אם דברינו נכונים].

עמוד 76

¹⁶⁷ בעניין חשיבות החוטם עי' מח' הכללים חוטם עיקר חיות האדם שהבאנו מקהתי יומא פ"ה מ"ז

סי' כ"ג

בעניין אתרוג חסר שאתרוג שנקבחו עכברים ופי' הקצעת אתרוג למצווה

א. כבר כתבנו שאתרוג חסר פסול ביו"ט ראשון, ואין פוסל כל ה6. בגמ' מובא דיון ב2 לישנות מה סבר רב¹⁶⁸. ומובא שם מעשה בר' חנינא שהיה נוגס אתרוגו ויוצא בו. וללישנא א' הודה שרב חנינא עשה נכון כיוון שעשה ביו"ט שני. באתרוג שנגס אותו אבל באתרוג שנקבחו עכברים שהוא מאוס יותר אף ביו"ט שני פסול. וללישנא ב' באמת רב לא אמר שאתרוג שנקבחו עכברים פסול אלא אמר להיפך שהוא הצד וסמך על דברי ר' חנינא שמטביל ונפיק ביה. ולפי' נקבחו עכברים כשר ביו"ט שני^{169 170} ולפי' נראה שפסק הרא"ש. וכ"כ בהגהות אשר"י וכן פסק ר"ח.

ב. ולכאורה איך נגס ואכל ויצא בו הרי האתרוג הוקצה למצוות?

רא"ש: הוקצה למצוותו רק המינימום לשיעור לצאת בו, כביצה אבל שאר האתרוג לא¹⁷¹.

והריטב"א כתב תירוץ אחר: שהיו לו הרבה אתרוגים וחלקם אכל כיוון שלא הוקצו למצווה ולמחרת יצא בהם כי אז החליט להקדישם למצווה. ולפי' לא יוכל באמת לאכול כדברי הרא"ש מאתרוג שהוקצה למצווה [= ק"נ אות מ']

עמוד b 76

הוספה מאשר"י: בעניין אתרוג יבש או מנומר שחתיך מקום הפסול אם כשר

לפי גמרתנו היה נראה שכשר אם נשאר בו שיעור הכשר. אבל ראבי"ה פסל כיוון שהכשרו בה מכוח הפסול כיוון שסילק אותו אבל לא בזכות החלק הכשר בו, ואע"פ שאמרנו אם מיעט ענפי – ההדס כשר וגם שם הכשרו יבוא מכח סילוק הפסול – שם כשר כי פעולת מיעוט ענפיו לא ניכרת כלל כי יש הדסים שלא גדל שם ענבים וא"כ לא ידעו שהוא מיעט ולכן כשר, אבל באתרוג יבש שחתכו ניכר תיקונו ופסול¹⁷²!

בעניין שיעור מינימום ומקסימום של אתרוג ועניין אתרוג בוסר מהו

בשיעור מינימום פוסקים כרבי יהודה שיהא לפחות כביצה ובמקסי' כרבי יוסי שאין לו שיעור. ומי שמכשיר אתרוג בוסר גם הוא לא חולק שצריך שיהא לפחות כביצה כי גם הוא לא חולק על העיקרון שצריך שייגמר הפרי אלא שלדעתו אף אתרוג שנראה עכשיו בוסר סופו ליגמר וחשוב כבר עכשיו פרי וזה דווקא כשיש לו עכשיו כביצה.

עמוד 77

בעניין אגד לולב בעניין בל – תוסיף מתי עוברים

רבי יהודה סובר שיש לאגוד באגד דווקא במינו כי סבר לולב צריך אגד ור"מ סובר בכל דבר ומעשה באנשי ים שהיו אוגדים לולביהם בגימנויות של זהב. זה מסביר ר"י שהיו כבר אגדים למטה. וגימנויות מלמעלה בנוסף מותרות. ומזה נלמד שאם כבר אגד מותר לו להוסיף אגדים ואין פה בל תוסיף. ואף לרבנן יהיה מותר לשים הרבה אגדים ואפילו דרך גדילתו (כי אם הפוך, אין זה לקיחה) וזה אם התכוון לנוי. ולכאורה קשה שבר"ה דף כ"ח למדו שבזמן החג כל דבר שאסור לעשות משום בל – תוסיף לא צריך כוונה, אז פה בתוך החג שיהיה האגד אסור אף שכוונתו לנוי משום בל – תוסיף? תשובה: זה שפסלנו שם זה בסתם אבל פה הייתה כוונה חיובית = לקיחה לנוי

¹⁶⁸ רב אמר שם" אתרוג שנקבחו עכברים פסול

¹⁶⁹ כלומר נפ"מ בין לישנא א' וב' זה לגבי אתרוג שנקבחו עכברים אם שרי ביו"ט שני

¹⁷⁰ ורוב הפוסקים כלישנא ב' אמנם הכלבו כא' לכן לכתחילה יקלוף המקום ויברך ויטול שזה מתי גם לכלבו שהרי חסר כשר בשאר הימים. אבל אם כבר נטל כך בלי שקילף המקום יטול שוב בלא ברכה מ"ב תרמ"ט סקל"ז ושעה"צ ל"ד

¹⁷¹ ועי' תירוץ דומה על עצי סוכה שהמותר על ההכשר לא הוקצה. סי' י"ג.

¹⁷² אם כי ק"ל הרי גם בזה יש אתרוגים שאכלם או סתם חיסרם וגם – כן כשרים ומנין ידעו שבגלל יבשותו חתכו?

וזה לא נפסל משום בל – תוסיף. הלכה פה כר"מ שלולב לא בעי אגד (ושאפשר לשים כמובן אגדים רבים לנוי).

כמה דינים בעניין חציצה

א. רבה אסר לאחוז הלולב במקום האגד שעושים לנוי כי חשש שכיוון שפוסקים שלולב אין צריך אגד שלא כר"י הרי זה חציצה ולא מתקיימת לקיחה. ע"ז אמר רבא וכן הלכה כל לנאותו אינו חוצץ.

ב. רבה אסר ליטול לולב במטלית (סודרא) משום חציצה ורבא התיר וכן הלכה משום: לקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה [באשר"י]:

עמוד b 77

כל הבעיה היא כשלוקח הלולב ועוטפו בסודר, אבל כשעוטף ידו כגון בבתי – ידים לכו"ע לא הווי חציצה].

ג. רבה הורה שלאחר שאגד ההדס וערבה יחד לא יתחוב בהם את הלולב משום שזה משיר עליהם והוי חציצה ע"ז קאמר רבא שמותר והלכה כמותו משום הנ"ל שמין במינו אינו חוצץ [= לא לציץ = לדחוף איניש לולבא בהושענא דנתרי טרפי וכו']

ד. רבה הורה לא לחתוך הלולב למטה כדי שלא ישארו ענפים חתוכים בתוך האגד ויהו חציצה ורבא הורה וכן הלכה שמותר כיוון שמין במינו אינו חוצץ [= לא ליגוז איניש לולבא וכו'] [לולב; אגד; לחתו פה חלקו אם מותר]

סי' כ"ה

בעניין הרחה באתרוג והדס בסוכות = דינים השייכים

א. הדס תלוש אסור להריח בו כי הוקצה למצוותו [אבל הדס שתלה בסוכה לנוי וכן אתרוג מותר להריח בו וכן כשסיכך בהם = ריטב"א וכן רמ"א סוף סי' תרל"ח] כיוון שעיקרו להרחה הרי הוקצה להרחה

ב. אתרוג תלוש מותר להריח בו ככיון שעיקרו לאכילה הרי הוקצה לאכילה ולא להרחה

ג. הדס מחובר מותר להריח בו ביו"ט של סוכות כי כיוון שעיקרו להרחה יריח בו ולא יבוא לגזוז.

ד. אתרוג מחובר אסור להריח בו ביו"ט כיוון שעיקרו לאכילה חוששים שיקצצנו¹⁷³.

עמוד 78

סדר נטילת לולב וטעמו

א. רבה: לולב (גי מינים) בימין ואתרוג בשמאל שגי מצוות יהיו בימינו. ואם הוא איטר יקח בימין ידיה = שמאל שלו את הלולב

ב. ומברכים דווקא על נטילת לולב כי הוא המין הגבוה מכל השאר (ועי' באשר"י שהביא מהמדרש כל מין לאיזה איבר בגוף נמשל)

סי' כ"ו

דין הנענועים בהודו תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעא נא, וטעם מדוע שם

א. במשנה:

¹⁷³ ואשר"י הביא ר"ח שפ"ה הפוך: אתרוג מותר כיוון שאם תולשו אסור לאכול לכן נזהר לא לתלוש, אבל הדס אע"פ שיתלוש מותר להריח בו ולא הבנתי מדוע. אמנם לולא דבריו של אשר"י מלשון הר"ח היה אולי אפשר להבין פשוט. אתרוג עיקרו לאכילה לכן כיוון שאסרו לאכול מחובר מותר לו להריח כי לא יבוא לתלוש שאינו צריך לו ולא יהיה שם הרבה (כי אין לו הרבה ריח שיישאר זמן) שעלול לשכוח ולטעות. אבל הדס עיקרו להרחה לכן מתוך שיהיה שם הרבה להריח שמותר לו יבוא בטעות לתלוש ולכן אסרו וצ"ע.

ב"ה: אומרים מנענע ב"הודו לה" תחילה וסוף וכן ב"אנא ה' הושיעא נא"

ב"ש: אומרים אף ב"אנא ה' הצליחה נא"

ר"ע: מעיד שראה את ר"ג ור"י שהיו מנענעים רק ב"אנא ה' הושיעא בלבד".

לגבי הודו לה' תחילה וסוף רש"י: הודו שבתחילת הפרק ושבסוף ויש שפרשן: על התחלת הפסוק וסופו [כלומר הודו לה' בזה שמתחיל ומסיים בסוף הפסוק] ולא פירושו לרא"ש שינענעו בפסוק אחד פעמיים. הטעם מדוע מנענעים ב"אנא ה' הושיעא נא" אע"פ שזה לא סוף הפרק ולא התחלתו הוא ע"פ הפסוק "אז ירננו עצי היער" (= נענוע), שלאחריו כתוב: "הודו לה' כי טוב" (= וזה נענוע ראשון¹⁷⁴) ואח"כ כתוב "ואמרו הושיענו אלקי ישענו" (= וזה נענוע באנא ה' הושיעא נא). וכן יש טעם במדרש שישראל והאומות יצאו מהדין ומי שיוצא זכאי ירננו עצי היער = ירננו בעצי היער כשבאים לשפט

עמוד b 78

הארץ ובמה? מרננים בהודו ובהושעא נא

ג. וכיוון שעכשיו נהגו שהש"ץ אומר יאמר נא ישראל והקהל עונים הודו וכן כנ"ל הרי הציבור מנענעים על כל הודו.

ד. בדין נענוי הש"ץ כתב באשר"י 2 דעות: א. שינענע רק ביאמר נא ישראל ולא ביאמרו נא בית אהרן וכו' ב. שינענע בכל אגב הציבור

בדין הנענוע בשת הנטילה ומה עיקר

ראב"י"ה כתב שאלו הנענועים שכתבנו קודם הם נענועים בעלמא ועיקר הדין הוא לנענע בשעת הברכה. אמנם אע"פ שלא מצינו מפורש שיש דין לנענע בזמן הברכה אבל:

א. הגמ' דף מ"ב. אומרת קטן היודע לנענע חייב בלולב משמע שהנענוע קשור לנטילה.

ב. בברכות דף ל. השכים לצאת לדרך מביאים לו שופר לתקוע ולולב לנענע אלמא בשעת נטילה בע"י נענוע

ג. ראב"י"ה הוכיח מהירושלמי: [בק"י כתב ע"ז לא ידעתי מקומו] "למה מנענע כדי לנענע כוחו של קטגור רב אחא בר יעקב ממטי ליה ומנענע כד מברך עליה ואומר גירא בעינא דשטנא ולא אורח ארעא דלמא מיגרי ביה". ומפרש שנענוע כדי לנענע כח השטן זה בהודו וכו' וזה עושים בנענוע בעלמא אבל רב אחא ב"י היה ממטי ליה ומנענע שזה הרבה יותר וזה דווקא בשעת הנטילה. ומוכח שעיקר הנענוע בנטילה והברה [וכן מביא מ"ה ט"ז: שחוזרים ותוקעים גם בישיבה וגם בעמידה משום לערבב השטן ומשמע שם כנ"ל שיש תקיעות שהן עיקרן מהדין (= דישיבה) ויש לערבב

עמוד 79

השטן] וע"י סיכום בהגמ"י לולב פ"ז אות ס' וציין שלדעת האומרים אין נענוע בנטילה ראיתם מזה שהמשנה שואלת היכן מנענעים ולא אומרת זאת.

בעניין סדר הנענועים

א. בגמ' מופיע שכמו בשתי הלחם 21 כבשי עצרת מוליך ומביא למי ש4 רוחות עולם שלו מעלה ומוריד למי ששמים וארץ שלו. בא"י שנו מטעם אחר: מוליך ומביא כדי לעצו רוחות רעות מעלה – ומוריד לעצור טללים רעים. אמר רבא וכן בלולב. וכתב הרא"ש שכך המנהג. א"כ 6 צדדים יש¹⁷⁵.

¹⁷⁴ כך מובן מפשטות דברי הרא"ש
¹⁷⁵ 4 רוחות ולמעלה ולמטה

אמנם יש שכתבו ע"פ הירושלמי שצריך לנענע ג"פ בהולכה והבאה. שכן בירושלמי פ"ג בסוכה ה"א בסוף: "תנא צריך לנענע ג"פ על כל דבר ודבר. ר' זירא בעי הכין חד והכין חד או דלמא הכין והכין חד". כלומר: האם ההולכה והבאה הם 2 נענועים או ששניהם אחד וצריך לעשות שניהם ג"פ. ומזה נפ"מ נוספת שכתוב שיש לנענע על כל דבר ודבר, ואם ההולכה והבאה הם אחד יש לנענע בסוף שניהם¹⁷⁶, ואם לאו יש לנענע בסוף כל אחד¹⁷⁷.

לעניין הלכה:

התוס' כתבו להחמיר כיוון שאע"פ שזה מדרבנן (= הנענוע) יש פה חביבות מצווה¹⁷⁸ וכן כתב ב"ח ולפי"ז להלכה צריך א"כ שלושים

עמוד b 79

ויש נענועים [ג' על כל הולכה וג' על כל הבאה ועושים זאת 4 רוחות שמים ולמעלה ולמטה = 6 פעמים וא"כ החשבון 6 פעמים לכל רוח X (ג' נענועים להולכה + ג' נענועים להבאה) = 36 נענועים]. אבל בעל – העיטור פסק לנהוג לקולא כיוון שמדרבנן זה.

ב. וכן כתב המנהג אצלם היה שמוליך ומביא רק ל2 רוחות. ומעלה ומוריד. והטעם למנהגם משום שמי שמוליך לצפון ודרום נוסף למזרח ומערב זאת דעת ה'יצונית שהמושל 3 רוחות מושל ב4. אמנם הרא"ש דוחה דעה זאת וכותב שמי שהנהיג זאת חשב שמוליך ומביא ל2 רוחות עושה שתי וערב, אבל אין זה נכון כלל אלא דווקא מי שמוליך ומביא ל2 רוחות ולמעלה ולמטה זה נראה שתי וערב כי יש לו ד' קצוות אבל מוליך ומביא כמו שאמרנו שיש לו שישה קצוות. הם חשבו [מז'; מע', צפ', דר'] והרא"ש תקף אותם שלשיטתם נוצר צלב תלת – מימדי = [מטה]

סי' כ"ז

בעניין אם צריך להפסיק סעודתו כשזכר בה שלא נטל לולבו, ומתי

א. ביו"ט ראשון מפסיק סעודתו ליטול לולב אפילו באמצע ואפילו יש לו עוד שהות ביום ליטול כי זה דאורייתא (כמו ק"ש שמפסיקים)

ב. ביו"ט שני והלאה לא מפסיק סעודתו אם יש לו עוד שהות כי זה דרבנן [כמו תפילה, ואפילו שהתחיל סעודתו באיסור שהיה צריך ליטול הלולב כשעלה השחר כמו שאם התחיל סעודתו באיסור ולא התפלל לא מפסיק כן דעת הרא"ש בברכות סי' י"ח = ק"נ אות א']. ודינים אלו לא כתב הרי"ף והרא"ש תמה.

עמוד 80

סי' כ"ח

כמה דינים שלמדים ממנהג קריאת ההלל

דינים אלו אמר רבא שלמדים ממנהג ההלל:

א. נהגו שהחזן כשאומר הללויה הציבור עונה אחריו הללויה = מכאן שמצווה לענות הללויה

ב. נהגו שהחזן אומר הללו עבדי – ה' והקהל עונה הללויה = מכאן למדו שמי שגדול מקרא אותו להוציאו ידי חובה עונה אחריו הללויה¹⁷⁹

¹⁷⁶ ק"ק לענ"ד לדעה זו מה פירוש "על כל דבר", ואולי פ"י על 2 ראשונים מנענע, ושוב מוליך אחד בסופו

¹⁷⁷ בעניין מהו נענוע זה חלקו אחרונים: הב"י פ"י שזה נענוע נוסף על הבאה והולכה שעושה בסוף, אבל הק"נ אות ב' וכן ברמזים פ"י שהכוונה שאת ההולכה והבאה שעושה עושה תוך כדי ג' נענועים חזקים בהולכה וג' בהבאה (ז"א על כל הולכה והבאה נענוע אחד בחזק = כך הבנתי וצ"ע) וע"י בגמ' שטיינזליץ שמסכם להלכה כל השיטות וע"י ק"נ אות ד' שהביא ראיה מפשטות לשון הרא"ש שאזלא לשיטתו נגד הב"י

¹⁷⁸ וכן ברמב"ם פ"ז לולב ה"י וע"י הגמ"י

¹⁷⁹ וכן מפורש במשנתנו בדף ל"ח.

ג. נהגו שהחזן אומר הודו לה' כי טוב והקהל עונה הודו לה' = ומכאן שמצווה לענות ראשי –

פרקים

ד. החזן אומר אנא ה' הושיעא נא והקהל חוזר אחריו אנא ה' הושיעא נא כדי לרמוז שאם קטן מקריא את הגדול להוציאו צריך שיחזור אחריו¹⁸⁰

ה. החזן אומר אנא ה' הצליחה נא והציבור עונה אנא ה' הצליחה נא מכאן = במקום שנהגו לכפול מותר לכפול

ו. החזן אומר ברוך הבא והקהל עונה בשם ה' מכאן למדנו ששומע כעונה. וכן הוסיפו בגמ' בשם רבי חייא בר אבא שמע ולא ענה = יצא. ולומדים זאת מפס' במלכים ב' פכ"ב: "את הדברים האל אשר קרא המלך יאשיהו". וקודם נאמר ששפן קראן לפני המלך: "ויקרא שפן את הדברים האל לפני המלך" אלא מכאן ששומע כעונה

עמוד 80 b

בעניין מנהגי קריאת הפסוקים בהלל כפולים

רבי היה כופל הפסוקים מאנא ה' הושיעה נא ולמטה. רבי אלעזר בן פרטא היה מוסיף לכפל מאודך ולמטה, כי עד אודך כל המזמור כפול ומאודך ולמטה הגמ' בפסחים קי"ט. אומרת שלא אמרו דוד אלא ישי ובניו ושמואל [וע"כ כפלו כמו שבסוף פרק כופלים הפסוקים לומר שזה סוף העניין הקודם כמו בסוף זמירות "כל הנשמה תהלל י-ה" = מרדכי בק"נ אות כ']

בעניין ברכת קריאת הלל לפני ואחרי

המשנה אומרת שמקום שנהגו לברך והכוונה לברך לאחריו יברכו ומקום שלא נהגו לא יברכו. אמנם בגמ' אמר אבבי שלפניו לכו"ע מצווה לברך כיוון שהכלל כל המצוות מברך עליו עובר לעשייתם [ובגמ' מביאים פסוקים להסביר שעובר זה לישנא דאקדומי שאחר – כך באה המצווה]

סי' כ"ט

דין הלולב כל 7 מתקנת ריב"ז דיבנה וטעמו

ריב"ז תקנו כל 7 אע"פ שמדאורייתא נוהג רק יום ראשון בגבולין [ובביהמ"ק כל 7 מדאורייתא] כדי לעשות זכר למקדש. וטעמו מהפסוק ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה.

סי' ל'

בעניין איסור שאול וגזול מקורו ודין מתנה ע"מ להחזיר ונותן סתם

א. ולקחתם למדים שתהיה לקוחה ביד כל אחד. ומ"לכס" למדים ששאול וגזול לא כשרים¹⁸¹. וכל זה ביו"ט ראשון שהוא מהתורה.

עמוד 81

ב. בדין מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה

I) לכן ביו"ט ראשון יכול לצאת בלולב חברו ע"י שיתנו במתנה ע"מ שיחזירו לו. והגמ' מביאה המעשה ברי"ג ורי"ב ורי"ג ורי"ב ורי"ג שהיו באים בספינה ומזה שרי"ע החזירו בסוף לרי"ג וזה מצוין בברייתא משמע שאם לא היה מחזירו לא היו יוצאים. ז"א שאם לקח אדם מהשני לולב במתנה ע"מ להחזירו ולא החזיר לא יצא. ואף אם לא יחזירהו הוא לו אבל האתרוג יחזור אליו – יצא כמו שרואים במעשה שם.

¹⁸⁰ מדוע למדו כן יכלו להחליף גם לכאורה הלימודים מג' נד' וכן גם ה' כנ"ל? תשובה: ע"י רש"י ד"ה "הוא אומר אנא ה' הצליחה" שבאמת כן שייכלו להחליף כתב כן בקשר לא' ב' וגם כאן.
¹⁸¹ וע"י רש"י בב"ב קל"ז: בעניין לימוד זה בהשוואה לציצית שג"כ כתוב ולקחתם וכו'.

עמוד b 82

סי' ל"א בעניין אתרוג אחד לקהל כולו מה יעשו

בדין VI בסימן הקודם הבאנו המקרה מבי"ב דף קל"ז: שממנו מוכח שכדי לצאת ידי חובת לולב ביום א' צריך שיהיה פלו שלו. לכן 2 שותפים צריכים להקנות אחד לשני בשעת הנטילה את חלקו. ובמקום שאין אתרוגים אלא אחד כתב רב שרירא שיקנה אחד מן הציבור שיתנדב מממונו או שיקנו לו הציבור והוא יתנו במתנה לאחד הזקנים והוא לחברו.. ולכל העם כנ"ל. אבל באשכנז נהגו שבמקום שאין אתרוגים קונים כל הקהל בשותפות ורשב"ם הסביר שגם בזה כיוון שקנוהו כל הקהל לצאת בו כאילו התנו בפירוש שהקהל מקנים כולם את חלקים לזה שיטלו.

סי' ל"ב

בעניין אם מותר להתפלל ולולב בידו ודין מי ששכח והוציא לולבו בשבת לרה"ר, ומדוע צריך

ליטלו באופן ישר ועומד

א. אביו של מר בר אמימר היה מתפלל [נראה פשוט שהכוונה לי"ח] ולולבו בידו. ומה שאמרו בברכות שלא יאחוז אדם תפילין בידו ויתפלל אין זה מצווה לאחוז בתפילין ולכן טריד בה (= בהחזקה, שלא יפלו), אבל כאן יש מצווה בהחזקת הלולב כל היום לכן לא טריד בו. ומנהג אנשים ירושלים היה ללכת בלולבים כל היום, יוצא מביתו ולולבו בידו נכנס לבית כנסת, קורא ק"ש ומתפלל = ולולבו בידו, כשקורא בתורה או נושא כפיו מניחו ע"ג הקרקע, כשהולך לנחם אבלים או לבקר חולים לולבו בידו, ואם הולך לבית – המדרש משגר הלולב לביתו ביד בנו או עבדו ב. שכח בשבת והוציא לולבו מרה"ר פטור לדעת רבי יוסי משום

עמוד 83

שהוציאו ברשות (= דהיינו שאע"פ שעבר עבירה הרי קיים מצווה בזה שנטל לולבו ומדאורייתא פטור¹⁹²).

סי' ל"ג

מתי יברך על הלולב, זיון באפשרויות והגדרת כמה זמן עשיית – מצוות לולב נמשכת

הבעיה: אם נאמר שיברך אחר שנטל הלולב בידו אי"כ מדאגביה נפק ביה [עי' הערה * למטה]. ואם נפק ביה יצא שמברך אחר הנטילה וצריך שיהא מברך עובר לעשייתו? וכן אי"א לומר שיברך כשהלולב בכלי שכן בתפילין רואים במנחות ל"ה: שמברך עליהם משעת הנחה עד קשירה ומשמע משם שכל זמן שאין המצווה בידו לא מסתבר שיברך. לכן מציע הרא"ש כמה אפשרויות: א. שכיוון שמצוות לקיחה פה היא לכל 4 המינים שהם סט אחד [ומה שכתב הרא"ש בסי' י"ג שיכול ליטול אחד אחד וחלק על ר"י עיי"ש בהערה שהבאנו מהק"נ פה אות צ'] יברך לאחר שנטל הלולב וקודם שנטל האתרוג. וזה עובר לעשייתו, כיון שמעכבים זה את זה. ב. אע"פ שבר"ה כ"ח: אומרים שמצוות אינן צריכות כוונה זה נאמר

עמוד b 83

על מי שסתם לא כיוון אבל מי שכיוון לא – לצאת ודאי תועיל מחשבתו. לכן פה יכול ליטול ולכוון שלא יצא בנטילה עד אחר הברכה [וע"ז קשה שהגמ' בסי' הקודם יכלה לתרץ על השאלה "מדאגבהי נפק ביה" שפיון לא לצאת במקום לומר שיצא בכלי או הפוך? וי"ל שמדובר שם בחשש

¹⁹² והגמ' שואלת הרי ברגע שהגפיהו כבר יצא וא"כ איך תימא שיצא בו לרה"ר כדי לצאת ידי חובה? אלא או שהוציאו הפוך או שהוציאו בכלי ויצא בו ברה"ר [= ולפ"ז יש להסיק הפוך שעיקר הדין של נטילה מתקיים בהגבתו ועי' מה שכתבנו בסי' ל"א ובסי' ל"ג בסוף והסבר לעניין זה בסעיף הבא ל"ג

לאדם שאינו יודע ואפשר לעשות זאת¹⁹³, וכן מוכח מזה שחוששים שילך אצל בקי ללמוד, אבל שאין יוצאים במצוות אלא בדרך גדילתן זה ידוע יותר, לכן מניחים שכן ידע].
ג. מצוות לולב נמשכת עד זמן הנענוע. ויש להסביר דברי הרא"ש כאן כך: אע"פ שיצא ידי חובה בדאגבהיה (= נפק ביה) בכל אופן יצא ידי חובת עיקר המצווה אבל יש לה עוד סעיף שנקרא חלק מהמצווה ואע"פ שהוא לא מעכב אבל שם מעשה – המצווה עדיין עליו¹⁹⁴. ומביא הרא"ש שגם בנטילת - ידיים

עמוד 84

מברכים אחר הנטילה וזה משום שלא נאמרה מצוותה עד ניגוב – הידיים לכן גם פה יברח אחר נטילת 4 המינים כיוון שעד שלא נענע לא הסתיימה המצווה ואע"פ שידי עיקר המצווה יצא ידי – חובה אבל הוא עדיין בתוך המצווה עד שינענע ולא מקרי שמברך אחר העשייה. וכדי להוכיח הנחה זו שמצוות לולב נמשכת אח"כ, מביא הרא"ש:

(II) גמ' בפסחים ז': שמהדיון שם משמע שבלולב נוסח הברכה צריך להיות: "אקב"ו שיצאנו (?) במצוות לולב" כיוון שמצא גביה נפק ביה ומברך על העבר שיצא, וע"ז מקשה הרא"ש איך חשבנו כך הרי אם יצא כבר איך מברך על העבר ומסיק שמצוות – לולב אכן נמשכת עד הנענוע כנ"ל.

(III) מגמ' אצלנו מ"א: שאנשי ירושלים היו הולכים בלולבים לכל מקום [הבאנו בסיכום סי' ל"ב ח"א] מוכח שהיה בזה מצווה וי"ל כנ"ל שמעשה הנענוע נמשך לדידם כל הזמן וע"כ היה בזה המשך למצוות נטילת – לולב¹⁹⁵.

עמוד 84 b

בענין דין אישה אם יכולה לטלטל הלולב, ודין ברכה לאישה במצוות שהזמן גרמן (אשר"י)

סי' ל"ד

חיובי קטן (ממתי ובמה במצוות)

- א. קטן שיודע לנענע [= פי' באשר"י שיכול להוליך ולהביא ולהעלות ולהוריד כראוי את הלולב] חייב בלולב
- ב. היודע להתעטף [= פי' אשר"י שיודע להשליך 2 הכנפות לפניו ואוחז כראוי בציצית בשעת ק"ש] חייב בציצית
- ג. היודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין
- ד. היודע לדבר אביו מלמדו תורה [הפסוק תורה ציווה לנו] וק"ש [= פסוק ראשון]
- ה. היודע לשמור ידיו בטהרה מותר לאכול טהרות מידי.
- ו. היודע לשמור גופו [שזה דרגה יותר נמוכה¹⁹⁶] אוכלין על גופו טהרות ז"א אם נגע גופו בטהרות מותר לאכלן.

¹⁹³ שאינו בקיא בדיני כוונת המצווה

¹⁹⁴ ויש להעיר כאן שכן מוצאים לענ"ד בפסחים שבפ"ט מ"ט מוכח שאם נזרק דמו יצא ידי חובה ואין עושה פסח שני אע"פ שלא אכל כיוון שנתקיים עיקרו, אמנם בפ"ז מ"ד מובא שאע"פ שנעשה בטומאה כגון שנשמאו רוב הקהל שלא כשאר קרבנות הפסח גם נאכל בטומאה כיוון שדינו [= שם כתוב "עיקרו" אבל הכוונה שהאכילה מעיקר הדין ולא לומר שעיקרו ממש כי אם כן זה סותר פ"ט מ"ט שיוצא אף בזריקת – דם ללא אכילה] ג"כ לאכלו. א"כ העיקר זריקת – דמו אבל המצווה ממשיכה אח"כ באכילתו.

¹⁹⁵ אמנם מה שחושב הרא"ש להביא דוגמא נוספת מטלית שמפרק הרואה בברכות ירושלמי רואים מלשון הברייתא שמתעטף ומברך ומשמע שמברך אחר העשייה י"ל שאין זה הוכחה כדמסיק הרא"ש משום ששם מצוות העיטוף נמשכת כל רגע ורגע ובנטילת לולב ידי חובת המצווה יצא כבר בשעת הנטילה.

עמוד 85

- ז. היודע לישראל [פיי רש"י שאם שואלים אותו נגעת בטומאה זו יודע להשיב הן או לאו או איני יודע] נאמן ואוכלים על פיו וכן אם אומר איני יודע נאמן וכאן הכלל אם ברה"ר היה הדבר ספיקו טהור אם ברה"ר היה הדבר ספקו טהור (כלל בדיני טומאה שנלמד מסוטה)
- ח. היודע לפרוש כפיו [פיי שנושא כפיו עם הגדולים כי לו לבדו אין נותנים לשאת לבד כפיו כן מבואר בפ"ד דמגילה = ק"נ אות ק'] חולקים לו תרומה בבית הגרנות [פיי: קטן אין חולקים לו תרומה בבית הגרנות אבל אם יודע לשמור התרומה בטהרה שולחים לו לביתו ובבית – הגרנות לא חולקים כי כיוון שאין הכול יודעים שהוא יודע לשמור בטהרה עלולים לטעות בזה ולכן שולחים לו לביתו אם יודעים בו שישמור אלו שמכירים טוב את הקטן הזה, אבל משהתפרסם שהביא 2 שערות כיוון שהתחיל לפרוס כפיו ואין פורסים כפים אלא"כ הביא 2 שערות חולקים לו בבית הגרנות¹⁹⁷]
- ט. היודע לשחוט אוכלים משחיטתו אם גדול עומד על גביו ובדק שלא שהה ולא דרס = רש"י]
- י. קטן שהתחיל לאכול דגן מרחיקים מצואתו אם אוכל כזית דגן בכדי אכילת – פרס וגדול כיוון שכבר אכל מרחיקים מצואתו אפ"י שחולה למשל

עמוד 85 b

- ולא יכול לאכול כזית בכדי אכילת – פרס כיוון שהפסוק אומר יוסיף דעת יוסיף מכאוב =] סרחון]
- יא. קטן שיכול לאכול כזית צלי¹⁹⁸ שוחטים עליו הפסח שכן כתוב "לפי אכלו". ור"י אומר אם יכול לבדו לברור אוכל טוב (= אגוז) מתוך תערובת עם חול.

עמוד 86

פרק רביעי

סי א'

בעניין גזירה משום דרבה, אתרוג שהובא מחוץ לתחום (אשר"י)

- א. הרא"ש מעתיק הגמ' והמשנה דף מ"ב: ומ"ג. בעניין דרשת ר"א וחכמים
- ב. ישראל שהביא לו גוי ביו"ט ראשון אתרוג מחוץ לתחום כיוון שחזי לישראל אחר שלא הובא לו וכיוון שיכול אחר לטלטלו יכול גם הוא לטלטלו ואין גוזרים שמא יאמרו לנכרי שיביא לולב לצאת בו כיוון שמילתא דלא שכיחא היא שיעשה אדם מצווה הבאה בעבירה ואין לגזור ע"ז, לכן יכול לצאת בו אך זה שהובא לו (= אשר"י)

בעניין חיבוט הערבה יסוד או מנהג, דין הברכה, אם הערבה שבלולב מספיקה, שיעור

הערבה, מהי החביטה ועניין ההקפות (= אשר"י) ודין הערבות בחג ואחר החג (אשר"י)

- א. אם הערבה יסוד נביאים כרבי יוחנן מברכים עליה, ואם מנהג נביאים כריב"ל אין מברכים¹⁹⁹. בגמ' מובא שר"א בר צדוק נהג כריב"ל וכן רב. אמנם רב שמואל בר חפני פסק כר"י כיון שסבר שהלכה כמותו מריב"ל. אבל הר"ן פסק כריב"ל שלא לברך כיוון

¹⁹⁶ שיש ששומר גופו אבל ידיו לא (רש"י)

¹⁹⁷ באשר"י הביא מירושלמי שקטן שהגיע לגיל 13 ויום חייב בכל המצוות האמורות בתורה אבל לא עובר לפני התיבה ואינו עומד על הדוכן [האם כוונתו לנשיאת כפיים, א"כ זה סותר הבבלי כאן? ואם לא, למה כוונתו?] עד שיתמלא זקנו, רבי אומר עד שיהיה בן 20.

¹⁹⁸ תוס' מעירים שהכוונה שלא – מבושל, כי יש ילד שיכול לאכול מבושל ולא צלי]

¹⁹⁹ בעניין אם מברכים על מנהג עי' תוס' כאן בדף מ"ז: ובמקורות במח' הכללים מנהג אין מברכים עליו

שראב"צ ורב נהגי כמותו. ור"י ג"כ כתב כר"ף ולדעתו אף יש לפסוק כריב"ל נגד רבי יוחנן. ובתשובת הגאונים שיש לפסוק כריב"ל בכל מקום במחלוקותיו. והעם נהגו כר"ף וסיעתו.

ב. לרב אמי אין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב ע"י שיגביה שוב את הלולב ובתוכו הערבה אבל יפרידנה יוצא לכו"ע. ולרב חסדא בשם רב יצחק יוצא אף כך בערבה שבלולב. הרמב"ם פסק לקולא כר' אמי וראב"ה פסק כרב חסדא כיוון שהביא בשם ר' יצחק וביחד הם רוב כנגד ר' אמי וכן מסתבר לרא"ש.

עמוד 86 b

ג. לגבי שיעור הערבה רב נחמן מצריך 3 בדי (= ענפי) עלים לחים, ורב ששת מצריך עלה אחד בבד אחד [דהיינו ענף אחד שיש בו לפחות עלה אחד וגדלו מדינא די בכל – דהו ואמנם נהגו עכשיו להביא בדים יפים להידור מצווה = רש"י דף מ"ד: ד"ה עלה אחד²⁰⁰], ובתשובות הגאונים כתבו שהלכה כרב נחמן בדיני וכתב ששת באיסורי ולכן פה הלכה כרב נחמן²⁰¹. בק"נ מעיר שהרא"ש לשיטתו בסי' י' שפי' שבד פי' קן של ג' עלים שיוצאים מנקודה אחת יפרש גם פה כך ולפי"ז לרב נחמן צריך שיהיו 3 קנים של עלים לחים לפחות ולרב ששת צריך עלה אחד לח (= קן אחד) בלבד²⁰² לרב נחמן כשר רק ב', ולרב ששת גם א'. אמנם למי שמפרש שם בד = ענף אמר פה שלרב נחמן צריך ג' ענפים שיהיו בהם עלים לחים (כמה?) ולרב ששת די בענף אחד שבו עלה אחד. ז"א לרב נחמן בעי רק ב' ולרב ששת די בא'²⁰³.

א ב
א ב

עמוד 87

ד. לגבי מהי חביטה (= חיבוט ערבות) הרמב"ם פי' שחובטים אותה על גבי קרקע או כלי ב' או ג' פעמים וכן כתב רי"ף גיאת, אבל רש"י פי' חביטה לשון נענוע [ומה שפי' רש"י בדף ט': בסוכה בשחבטן = השפילן מתקשה בק"נ להסביר שמדובר בהשפלה שהיא נענוע. וכן בדף כ"ב. ומפרש שמקור רש"י מהתורה שנא' כי תחבוט זיתך והכוונה שלאחר גמר פרי האילן מנענעים אותו כדי להשיב פירותיו לכן פה חביטה לשון נענוע. אמנם לא הבנתי נענוע הרי פירוש המילה הוא לנענע וצ"ע].

ה. באשר"י מוכיח: שמנהג ההקפות כל 7 לא – קשור לזכר לערבה שבמקדש שבגמ' מג. מוכח שלערבה לא עבדין זכר כל 7 אלא כיום שביעי (משום שחשובה פחות בגבולין, עיי"ש) ע"כ מנהג ההקפות כל 7 הוא משום האתרוג והלולב שלהם עושים זכר כל 7, ולכן מסיק שכשאין לולב או אתרוג אין מקיפין ולכן בשבת לא מקיפין. וכן כתב רש"י בתשובה.

ו. רא"ם כתב שאסור להניח מהערבה אחר נטילתה בתוך החג אם לא התנה עליה מראש שכן הוקצתה למצווה לכל החג. ואם התנה מותר.

²⁰⁰ ויש לעיין אם לא משמע קצת מרש"י שם שפסק כרב ששת שכן הביא דבריו להלכה על דברי רב ששת ולא על רב נחמן

²⁰¹ ע"י להלכה קיצוץ"ע קל"ח, ב' שהלכה כרב ששת רק הידור מצווה שיהיו עלים הרבה והמנהג 5

²⁰² בקן אחד, ז"א לרב ששת בעי שיהיה עלה אחד שיהיה לה בתוך קן אחד שיכולים. להיות השאר אף יבשים.

²⁰³ כל זה לא פדוק וצ"ע אם הבנתי בדברים נכונה.

ז. והיה מי שנהג לתקן מן הערבבות (של הלולב ושל החיבוט) קולמוסים לבער בהם חמץ לפסח הואיל ואתעביד בה חדא מצווה תעשה

עמוד 87 b

בה עוד.

סי' ב'

בעניין ברכת שהחיינו על הלולב

בברייתא בגמ' נאמר שהמכין לולב לעצמו מברך שהחיינו (כשגומר) וכשנוטלו לצאת בו מברך על נטילת – לולב. וכן מברך בכל יום אע"פ שברך ביו"ט ראשון. ועכשיו לא נהגו לברך שהחיינו בשעת עשיית הלולב אלא בשעת נטילתו בראשונה מברכים עליו 2 ברכות (כמו לגבי סוכה שאין מברכים בשעת עשייתה כמו פעם אלא כמו רב כהנא שמסדר ברכה זו על כוס הקידוש).

בעניין ברכת – זמן (שהחיינו) ביום – טוב שני שעושים בחו"ל על הלולב

בה"ג: כתב שכשמברכים זמן ביו"ט שני על כוס הקידוש פוטרם הלולב. ורשב"ש תמה עליו שכן בלולב מיפסקי לילות מימים וא"כ הלילה אינו זמן לולב, ובליילה כשמברך על הכוח הרי לא פוטר הלולב שזמנו ביום? ור"י פסק שאין אומרים ביו"ט שני זמן. וכן נהגו גדולי גרמיישא וטעמם

א. משום שאם אמר ביו"ט ראשון זמן ואפילו אם היה יום הראשון חול, ויו"ט שני הוא החג. ואז יוצא שאמר שהחיינו בחול לפני החג הרי בגמ' אמרנו שהעושה לולב מברך שהחיינו בחול לפני החג, וא"כ גם כאן יצא.

עמוד 88

וזמן קידוש אומר בשני הלילות משום שזמן זה נאמר על היום – טוב ולא על סוכה²⁰⁴ ולולב וכמו כל יו"ט אומר פעמיים.

ב. שלא יתכן לומר פעמיים זמן על לולב ואז יצא שיהיו לנו רק 6 ימים לנטילת לולב כי מספיק ביום השמיני לא מברכים א"כ יהיו הימים שמברכים עליו (אם נתחיל לספור משהחיינו השני כאילו זו ההתחלה) 2, 3, 4, 5, 6, 7 = ביחד 6 ימים וזה לא ייתכן כי מהתורה אנו מצויים על 7 ימים אבל לשיטת ר"י שסופרים מהיום הראשון (שרק אז אומרים שהחיינו)²⁰⁵ יהיו 7 ימים [ונטילה מספק בשמיני שמא היה היום השני ראשון] רא"ש: טעמו השני של ר"י אינו נראה לו כי הברכה אינה קובעת פלום ואינה עושה את יו"ט ראשון ודאי ויו"ט שני ספק בגלל זה שלא אומרים אז שהחיינו. ואמנם מצדיק הרא"ש את שיטת ר"י אבל מטעם אחר:

משום שאנו שבקיאים בקביעות – החודש אין לנו ספק שהיום הראשון הוא היום הנכון אלא מה שעושים יו"ט שני הרי נראה שגם לנו זה ספק ואין זה נכון. וכן פסק רש"י בתשובה. ולטעמו זה גם מדובר פה דווקא על שהחיינו של לולב וסוכה אבל על שהחיינו של החג עצמו = נאמר אותו גם לדעתו כמו כל יו"ט²⁰⁶

²⁰⁴ אנו מצרפים בפה לולב וסוכה וכן בלשון הרא"ש, אבל באמת עם ברכת – הסוכה אין בעיה כי כשמברך בלילה על הכוס שהחיינו על החג פוטר גם הסוכה אבל הלולב לא כי מיפסקי לילות מימים. ועוד בעניין זה סיכום ראשונים בהרחבה ע"י בירור הלכה עמ' קט עמודה ב' סי' ו' ברכת זמן ביו"ט שני בחו"ל.

²⁰⁵ סברה לשיטת הר' ורא"ש ע"י הערה מכוכבת בעמ' הבא

²⁰⁶ אלא שבלולב וסוכה כמו שכתב ר"י קודם אם נאמר גם ביו"ט שני יצא לנו 6 ימים ונראה בזה שמסופק לנו אם ראשון או שני ההתחלה וזה אינו נכון.

עמוד 88 b

אבל ר' שמואל מאייברא כתב שנהגו אצלם לברך זמן גם על נטילת לולב יום שני והסיבה: לדעתם קבעו חז"ל 2 זמנים לברכת שהחיינו. I לפני החג בשעת עשיית לולב II בתוך החג בשעת נטילתו. ואמרו שמי שלא ברך בראשון יברך בשני. אבל אלו 2 ברכות שונות ולכן כשלא מברכים היום על I אלא רק על II הרי חלים על זה דינים של ברכה בתוך החג = ולכן חייב לברך בתוך החג וכיוון שיש לנו ספק אם החג הוא היו"ט א' או ב' ²⁰⁷ ע"כ לדעתם יש לברך פעמיים שמא ביו"ט א' לא היה עדיין חג אלא חול ויצא שלא ברך בחול (= בשעת עשייתו) שאין אנו מברכים אז ולא ברך בחג ג"כ ^{208 209}. אמנם הרא"ש דוחה אותו ואומר: שאפילו אם נניח כך, לשיטתם, הרי יצא שברך בחול כשנטלו לשם מצווה ועשהו בזה לכלי – מצווה א"כ זה ודאי רגע חשוב אף יותר מעשייתו א"כ גם אז יכול לברך עליו אף לשיטתם. ²¹⁰

עמוד 89

סי' ג'

בעניין מהי עיקר הסוכה שעליה מברכים "לישב" ²¹¹

הרמב"ם פוסק שברכות לילה ראשון סידרו כן: א. מקדש על הכוס מעומד ב. מברך "לישב בסוכה" ג. ויושב ד. ואח"כ מברך זמן = שהחיינו (פ"ו הי"ב). אמנם הרא"ש מקשה עליו: אם אמרת שיש לקדש מעומד ולברך כדי שיהיה עובר לעשייתן (לפני שיושב) א"כ שיברך על הסוכה לפני שנכנס אליה כי הכניסה היא המצווה ולא הישיבה ²¹²? אבל הרמב"ם סבר שאין קבע אלא בישיבה ²¹³, לכן צריך לברך לפני הישיבה שאז עובר לעשייתן [= ק"נ אות מ' בשם הט"ז] לכן מברך אחר הקידוש מעומד. אבל הרא"ש סובר שעיקר המצווה בסוכה הוא אכילה וטיול יכול לברך אף לאחר שישב כיוון שאע"פ שהתחיל המצווה יכול לברך תוך כדי עשייה ונקרא ג"כ עובר לעשייתן כמו לגבי ציצית שמתעטף ומברך כיוון שכל רגע שנשאר בה נקרא מצווה אף פה כל רגע נקרא מצווה שנמצא בסוכה בין אם אוכל או מטייל (ולפ"ז מסביר הכתוב ב"סוכות תשבו" ישיבה זו

עמוד 89 b

עיפוב = להתעכב בסוכה [וכן גם מוכח מהדרשה תשבו כעין תדורו = כנלע"ד] וכשיטת הרא"ש כתב מר רב צמת גאון.

²⁰⁷ ולכאורה קשה שברא"ש כתב שאנו בקיאים בחדשים ואין לנו ספק אלא מנהגא הוא וצ"ע.

²⁰⁸ ובאמצע א"א לברך אלא או זמן I או זמן II

²⁰⁹ כך הבנתי בדבריו וצריך בדיקה. וכן נראה שהבינו בבירור הלכה ע"י עמ' ק"ח עמודה ב' סי' ב' ברכת שהחיינו על הלולב ביו"ט שני.

²¹⁰ אמנם לשיטת ר"י ורא"ש י"ל שלדעתם לא קבעו חז"ל 2 זמנים נפרדים כנ"ל אלא זמן אחד ואמרו שאפשר לברך לפני החג בעשייה ואם לא אז בתוך החג אבל זו אותה ברכה כמו מי שמברך לפני העשייה ועושה אע"פ שיכול להתחיל העשייה ולברך באמצע ועמש"כ בנטילת לולב בס"ל ל"ג עיי"ש, וכמו בעטיפת ציצית ונטילת ידיים עיי"ש. לכן אע"פ שהיום מברכים בנטילה בתוך החג אין איסור לברך לפני החג ואם קרה שברך ביו"ט ראשון בלבד וזה חול למעשה לא קרה דבר ויצא ידי חובה. כי לא אמרו חז"ל כמו שחשבו בני אייברא: או זמן זה או זמן זה. ואם לא זמן I אז רק זמן II.

²¹¹ עניין נוסף שמוכח בראשונים לגבי ברכת שהחיינו על סוכה שבגמ' מובא שעושה סוכה ומברך שהחיינו ונכנס בה מברך שוב והשאלה אם מה שמסדרים עכשיו על כוס הקידוש שהחיינו בפשטות שדוחים ברכה אחת ופוסקים כרב אשי שמביא את רב כהנא שחולק. או שגם רב אשי מודה לעניין שנשאר 2 ברכות כדעת הרמב"ם לסייעתו עכ"ז עיין בפירוט בירור הלכה עמ' ק"ט "ברכת הזמן בגין הסוכה ובגין הרגל".

²¹² שהרי אין להניח שאם יאכל בסוכה מעומד לא יברך על הסוכה

²¹³ והרמב"ם דייק בכתוב: נכנס לישב בה מברך.

רבנו מאיר היה מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא²¹⁴ אף ביום חול משום שכשנכנס בה מיד מקיים המצווה ומיד היה מברך (אחר שישב) אבל מנהג העם לא לברך על הסוכה אלא על אכילה דווקא ולא על טיול או שהיה בסוכה וע"כ לא נהגו כמנהג רבנו מאיר (שלדעתי עצם הכניסה כגר מחייבה ברכה) ולכן נהגו שקודם מברך המוציא שיתחיל הסעודה ואח"כ מברך על הסוכה [ומה שקשה על מנהג – העם ששינה חמורה מסעודה שכן שינת עראי אסורה חוץ לסוכה ואכילת – עראי מותרת י"ל שבאמת שינה חמורה יותר ומה שנהגו לא לברך עליה לישב בסוכה משום שמא לא יוכל לישן ואז הוי ברכה לבטלה (ועי' הלאה שיטת ר"ת)]

אבל רבנו תם חריף עוד יותר: שעיקר ישיבת הסוכה הוא רק האכילה בה אבל כל שאר טיול ושינה שעושים בה טפלים לברכה שעושים כשאוכלים שפוטרת אותם. ובה נותן סמך למנהג – העם אבל רב האי גאון פסק שכן המנהג לברך כל פעם שנכנס לסוכה ואפילו לסוכת חברו לבקרו. וכן מסיק הרי"ף שכל שעה שנכנס מברך כמו בתפילין וכן הלכה. על הביטוי האחרון וכן הלכה חלקו בהבנה. הבי"י²¹⁵ הבין שהרא"ש פוסק כרי"ף. אמנם הק"נ אות נ' סובר שזאת העתקה מלשון הרי"ף אבל דעת הרא"ש עצמו היא כמנהג העם שכתבנו למעלה, וסמך לו מכללי צרכי הפוסקים כ"ה סמ"ו.

עמוד 90

ששם אומר שאם מביא דעה חולקת בסוף אין זה אומר שפוסק כמותם אלא"כ 2 הדעות סברות של פוסקים אחרים או של הפוסק עצמו ואז מוכח שכוונתו לפסוק כאחרונה, אבל אם הפוסק הביע דעתו קודם ואח"כ הביא דברי זולתו אין אומרים שלשון שני עיקר. לכן לפי הק"נ לדעת הרא"ש [= שהביע דעתו כמנהג העם] אין פוסקים כרי"ף. אלא כר"ת ומנהג העם.

בעניין אם עושה סוכה לאחר אם מברך על עשייתה. ואם הייתה סוכה עשויה כבר מה עושה פדי לברך. ומדוע כשברך על העשייה כבר לא מברך שהחיינו על החג שנכנס

- א. אצלנו נאמר שהעושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו. משמע דווקא לעצמו אבל עושה סוכה לאחר לא מברך. אמנם בירושלמי פ' הרואה למדנו ש"העושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה, עשאה לאחר מברך על עשיית סוכה". אבל אין אנו פוסקים כירושלמי והכלל מובא במנחות מב. אמר רב חסדא כל מצווה שכשרה ע"י נכרי אין ישראל מברך על עשייתה [= שהרי זוכת גנב"ך כשרה] ויש מ"ד שני: כל מצוות שאין עשייתם גמר מצוה²¹⁶.
- ב. שהייתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך מיד ואם לאו כשיכנס לתוכה – יברך שתיים
- ג. משמע מכאן כשחידש בה דבר ומברך שהחיינו בעשייתה אז אינו מברך שתיים כשנכנס, אלא רק מברך לישב בסוכה ולא מברך

עמוד b 90

שהחיינו וזה קשה שכן מדוע שלא יברך כמו כל ימים טובים שהחיינו?
תשובת הרא"ש: (עפ"מ שנראה לענ"ד וצריך בדיקה אם אכן אפשר להבין כך בדבריו) יש פה 2 ברכות שהחיינו: 1. מחמת הסוכה 2. מחמת היו"ט [את המושג מועד מבין הרא"ש פה בחול – המועד, וכדי לציין את החג הראשון הוא נוקט יום – טוב].

²¹⁴ ואם אין בזה הפסק ע"י בירור הלכה עמ' ק"ו עמודה ב' ברכת הסוכה לפני המוציא או אחריה.

²¹⁵ סי' תרל"ט

²¹⁶ אין מברכים עליהם

ברכה 1 מחמת הסוכה יכול כפי שאמרנו לברך עוד בזמן עשייתה לפני החג ואז כשמברך פוטר את כל החידושים שיבואו מכאן והלאה כולל היו"ט שיבוא בהמשך ועל – כן כשמברך על עשייתה לא מברך על היו"ט כי זה נפטר בברכה קודם²¹⁷. אבל כשלא ברך על עשייתה ומשום איזה אונס לא אכל בסוכה ביו"ט ראשון ואז ברך שהחיינו על יו"ט²¹⁸ אין זה פוטר את הסוכה כיוון שהחידוש של יו"ט¹²⁰ תדיר הרבה מסוכה וברכה ועל חידושו אינה פוטרת החידוש שבסוכה [וכך כתב להלכה בראב"ד ומובא פה בר"ן]

עמוד 91

ולפי"ז ודאי מוכח שאם ברך על זמן הלולב ביו"ט ראשון שלא מברך ביו"ט שני כיוון שהברכה על הכול (ואפילו שזה בחול זה תופס על כל החידושים בחג).

ד. בגמ': אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דמסדר להו על פסא דקדושא (= דהיינו מסדר את ברכת שהחיינו כשנכנס ביו"ט הראשון על כוס הקידוש כפי שהסברנו גם בעניין זה וגם בקודם)

סי' ד'

היו לפניו הרבה = מה דין – הברכות, וסדר הקידוש בליל א' וב' דסוכות אם מקדים זמן לסוכה

או להיפך

א. לדעת ת"ק בברייתא אם מזדמנות לפני האדם הרבה מצוות יחד מברך על כוס אקביו על המצוות. ולדעת רבי יהודה מברך על כל אחת ואחת משום שבתוך "ברוך ה' יום יום" שמלמדנו לברך אף יותר ברכות והעיקר שתן לו ברכותיו על כל דבר ודבר (דף מו.). והלכה כרבי יהודה.
ב. בפרק חמישי דף נו. רבי יהודה²¹⁹ אומר שהקידוש מברך קודם כל על הסוכה (לישב בסוכה) ואח"כ מברך על זמן (שהחיינו)²²⁰ ואילו רבה בר – בר חנה אומר זמן ואח"כ סוכה. ומחלוקתם בזה שהראשון סובר שמברך קודם על החידוש היותר גדול וזה סוכה כי זמן מברך על כל רגל (רש"י), והשני סובר שמברך על התדיר קודם לשאינו תדיר. להלכה כראשון כרבי יהודה¹²¹.

עמוד 91 b

ג) יש מי שסבר שכיוון שאמרנו קודם בסי' ג' שזמן – סוכה אפשר לפטור גם כדרכה בחול לפני החג אי"כ בחו"ל לפני החג אי"כ בחו"ל שנוהגים 2 ימים טובים, הרי ביו"ט שני ברכת הזמן לא מתייחסת עוד לסוכה בודאי כי ברכו עליה ביו"ט ראשון ואף אם נניח שהיה זה חול יצא ולכן ביו"ט שני כשמברך זמן ואח"כ לישב בסוכה [כיוון שמה שאמרנו שסוכה קודמת לזמן בדין ב' זה משום שביו"ט ראשון ברכת שהחיינו = זמן היא על הסוכה ג"כ. אבל ביו"ט שני – כפי שסוברים אלו – לא]. ולפי סברת בני אייבא = רב שמואל שהזכרנו בסי' ב' שחלקו בין שעת העשייה של הסוכה לבין אחר – עשייה אי"כ הזמן ביו"ט שני גם – כן הולך על הסוכה (= כי לדעתם אם יו"ט שני הוא היו"ט האמיתי לברך ביו"ט ראשון זמן על הסוכה לא הועיל כי אין זה לא על שעת העשייה ולא בחג וצריך לדעתם לברך מדינא על הסוכה זמן גם ביו"ט שני עיי"ש).

²¹⁷ טענת הרא"ש עפ"מ שהבנתי היא שהברכה של שהחיינו היא לא על היו"ט הראשון אלא על כל המועד כולו ולכן אף אם לא ברך ביו"ט הראשון מברך ליומא אחרת. אמנם ללא ע"ה שהסברנו קשה: א"כ שיברך על יו"ט ברכה אחרת של שהחיינו, אם זאת הברכה מתייחסת לישבת הסוכה ולא לחג שבתוך המועד. ושיברך על היו"ט (לפי מה שהסברנו הכוונה למועד ולא ליו"ט) כמו כל יו"ט (לפי מה שהסברנו הכוונה למועד ולא ליו"ט) אחר ברכה נפרדת של זמן? אלא לפ"ז שכתבנו יובן. אח"כ ראיתי שרש"י אומר זאת ג"כ מפורש בדף נ"ו. ד"ה אי לאו סוכה ... "אומרים זמן בשביל המועד"
²¹⁸ לפי מה שהסברנו הכוונה למועד ולא ליו"ט

²¹⁹ כך הגרסא ברא"ש אבל בגמרא בגרסא: רב

²²⁰ עיין הערה מוככת בעמוד הקודם שהברכה מתייחסת למועד ולא ליו"ט.

ראבי"ה רצה להוכיח שתמיד יש לומר זמן בסוף (אף ביו"ט שני) מזה שביו"ט שחל אחר השבת מברך יקנה"ז אע"פ שהזמן שם לא מתייחס להבדלה (והיה לכאורה מקומה – לפי הנראה מדבריו – אחרי הקידוש). אבל הרא"ש:

א. דוחה אותו ואומר ששם בהבדלה יש סיבה כיוון שהבדלה טעונה פוס לכן אין להפסיק בזמן – סוכה בין בפה"ג להבדלה²²¹.

ב. אצלנו אין סיבה שיפסיק בברכת סוכה בין קידוש לזמן, ויש לומר תחילה זמן (על המועד ולא על הסוכה) ואח"כ לישב בסוכה, וראוי

עמוד 92

לסמוך הזמן לקידוש, כמו שכתבנו בשם יש מי שסבר, והטעם שלהם נכון הגם שאף ביו"ט הראשון סובר רבב"א כלומר קידוש – זמן – סוכה ז"א להקדים הזמן לסוכה. מטעמו, ואף שנדחה הרי בודאי ביו"ט שני שלכו"ע אין הברכה של הזמן עוד על הסוכה²²² (חוץ משיטת בני אייברא) הרי לכו"ע יש לסדר קידוש – זמן – סוכה.

בעניין פירוש מיד התינוקות שומטים את לולביהם ואוכלים אתרוגיהם, ואם אפשר ללמוד מכאן

שמותר בשעת שמחה לחטוף ולפגוע אחד בשני

בדף מ"ה. במשנה (במשניות פ"ד מ"ז) מיד התינוקות שומטים לולביהם ואוכלים אתרוגיהם. רש"י בדף מ"ו: פי' העניין בלשון יד: הגדולים שומטים מיד התינוקות את לולביהם ואוכלים אתרוגיהם ושם הסביר שישנו פי' נוסף שמסביר מיד = תכף התינוקות עצמם שומטים לולביהם ואוכלים (= התינוקות עצמם) את אתרוגיהם. אמנם הרא"ש (וכן התוס') מצדדים כפירוש השני. לרש"י דין זה הוא מקור ללמוד ממנו שאם בשעת שמחה חוטף אחד מהשני חפץ אין בדבר לא משום גזל ולא איסור משום דרכי – שלום כי זה המנהג²²³ וכן מי שר.

סיוע לשיטת רש"י מביא הוא בעצמו²²⁴ ממעשה שמובא בויקרא רבה פ' בחוקותי פרשה ל"ז. ששם מסופר על חסיד שלקח אתרוגים לחו"ל ומכרם בכסף רב

עמוד b 92

ובנושא הסיפור נאמר ש"הלך ושמת האתרוגין מיד התינוקות". אמנם לשיטת הרא"ש ותוס' כנראה יש סמך מגרסה אחרת שיש שם במדרש והביאה הק"נ אות ר' ששם מסופר שהחסיד אסף את האתרוגים ששמטו התינוקות וכו'. עיי"ש. נוסף לזה יש סיוע לפשט שלהם מהמשך הגמ' ששם שואלים: למ"ד אתרוג בשביעי מותר, שמכאן לכאורה משמע שדווקא לתינוקות מותר אבל לגדולים אסיר? ולפי שיטת רש"י הרי גם לגדולים מותר? אמנם רש"י שם נדחק לפרש שהשאלה על לולבים של תינוקות: שמכאן משמע שדווקא לולבי התינוקות מותר היה לשמוט אבל לולבי הגדולים לא. ומדוע לא? אבל זה נראה דחוק לרא"ש, כי

א. שהלשון צריכה להיות: "של תינוקות אין, של גדולים לא"

ב. למה כתוב ששמטו את לולביהם ואכלו את אתרוגיהם שישמטו האתרוגים ויאכלום. לשם

מה שמטו הלולבים? אבל לפירושו שמטו הקטנים את לולביהם מתוך שמחה וגם אכלו

את האתרוגים²²⁵

²²¹ ואין זאת הוכחה משם.

²²² וממילא טעמו של רב (יהודה) שאמרנו שיש להקדים הסוכה לזמן משום חשיבות הדבר בטלה ויש להקדים הזמן ולא להפסיק בברכת הסוכה בין הקידוש לבינה

²²³ משום שנהגו כך. ונראה שהכוונה שאין אחד מקפיד על חברו בזה כי כולם נוהגים כך ויש לעיין.

²²⁴ בדף מ"ו: ד"ה מיד התינוקות

עמוד 93

בעניין מתי מותר האתרוג והסוכה בשימוש אחר – החג, ומתי אומרים מיגו דאתקצאי לביהש"מ

בגמ' מחלוקת בדף מ"ו: לרבי יוחנן אתרוג בשביעי אסור בשמיני מותר וסוכה אפילו בשמיני אסורה. וריש – לקיש אמר אתרוג אפילו בשביעי מותר. וע"ז מסבירה הגמ' שלרבי יוחנן שהמצווה מוקצית ליומא ולכל אותו יום שהיא שייכת היא אסורה בשימוש. ולר"ל אתקצאי למצווה בלבד וכשנגמר שימוש המצווה הרי היא מותרת. והגמ' מסבירה (אביי) שלר"י ההבדל בין סוכה לאתרוג, שאתרוג נגמר שימוש ביום השביעי בבוקר ואין לו עוד צורך בו לכן בסוף היום השביעי יצא לחולין. אבל סוכה כיוון שביהש"מ של שביעי עוד יכול להשתמש בה אם ירצה לאכול הרי היא מוקצית ביהש"מ של שביעי והתקצתה גם לשמיני. ע"ז שואל הר"ש הרי גם אתרוג מוקצה ביהש"מ של שביעי כיוון שאז לא יצא לחולין עוד? לכן מעלה כאן הר"ש יסוד שלא כשיטת רש"י ופשטות הנראית בסוגיה.

עמוד b 93

לדעתו אין דבר נאסר לעולם ליום הבא משום שאסור בשימוש מפיך של ביהש"מ של היום [לא שייך למימר מיגו דאתקצאי לביהש"מ כיוון שלא נאסר ביהש"מ אלא מחמת ספק יומא שעבר] וא"כ מובן מדוע לא נאסר אתרוג לר"י גם בשמיני אע"פ שביהש"מ של שביעי אסור בשימוש. אבל מדוע לדעתו נאסרת הסוכה בשמיני משום כך? ע"ז עונה הר"ש בסמ"ח הבא: "...ולא דמי לסוכה דאמרינן משום דאי מתרמי ליה סעודתא בין השמשות, דאע"ג דלא מיחייב למיכל בה (= כמו שאתרוג לא צריך לו) אלא משום ספק יום שעבר דלמא יום הוא מ"מ מיחייב למיכל בה מאיזה טעם שיהיה וצריך לעשות מעשה ביהש"מ לאכול בה" עכ"ד. והק"נ כתב שם אות ב' מסביר שכוונת הר"ש שסוכה כיוון שיכול שיהיה עושה מעשה בפועל ביהש"מ ה"ז כמו דחייה בידיים, וזה אפילו לר"ש שלא סבר מוקצה אית ליה מוקצה דדחייה בידיים²²⁶

עמוד 94

סי' ה'

המשך לסי' ד': הוכחות לשיטת הר"ש, שבת שאחר יו"ט טחאיו דין נוייה, אתרוג ביום א'

אחר החג והלכה בשביעי ובחול בשמיני

1. וסיועים שונים מביא הר"ש להוכחת טענתו שבסמ"ח הקודם:
 - א. בסוכה אמרינן "הפריש 7 אתרוגים 7 ימים כל אחד יוצא בו ואוכלו למחר", ואע"ג שכל אתרוג שיוצא בו לכאורה צריך להיפסל למחר משום שאסור בספק ביהש"מ, אלא כמו שאמרנו.
 - ב. בביצה ד'. לגבי שבת ויו"ט אומרים (רב) נולדה בזה – אסורה בזה. והטעם מפורש שם משום הכנה (שאסור להכין מזה לזה) והרי לפ"ז יכלו לומר הטעם שאסורה הביצה משום שביהש"מ אתקצאי מספק? [ומדובר שם לפי רבי יהודה שאית ליה מוקצה ולא לפי ר"ש]

²²⁵ אע"פ שלרש"י גם אפשר לומר ששמשו הגדולים את לולבי הקטנים מתוך שמחה ואכלו אתרוגיהם, כנ"ל. והרא"ש מבין

ששמשו הלולב לאיזה צורך כמו שאתרוג אוכלים לכן שאל לשם מה צריכים הגדולים את לולבי הקטנים?
²²⁶ ומקשה הק"נ: הרי סוכה דאורייתא ולולב דרבנן ויכולנו לומר לפ"ז שלר"י סוכה נאסרת ביהש"מ כי זה ספק יומא דאורייתא לחומרא ולולב ספק דרבנן לקולא? ע"ז עונה שמכאן באמת מוכח שלרא"ש אפילו במילי דאורייתא לא אומרים מיגו דתקצאי מחמת ספק יום שעבר, ומניין לו זאת? ע"ז עונה שראה בגמ' שמסבירים שסוכה אסורה דלמא אתרמי ליה סעודתא, ולפ"ז יכולנו לומר שסוכה אסורה כי ספק דאורייתא לחומרא ולכן אתקצאי ביהש"מ ולשם מה עניין הסעודה, אלא קמ"ל שצריך הסברא שדחייה בידיים [שם, אות א']

ג. וכן שם בשני ימים טובים של גלוית אמרי' נולדה בזה מותרת בזה [משום שאלו 2 ימים נפרדים ואם א' חול כשרה בב' ואם ב' חול ממה נפשך מותרת] ולא אמרי' אתקצאי מספק בביהש"מ.

ד. בעירובין ל"ו. אמרי' שלגין של טבול – יום שמילא אותו מחבית של מעשר – טבל ואמר שלערב כשיטהר תתעשר הלגין הזאת

עמוד b 94

על כל החבית = עשה טוב ודבריו קיימים, אבל אם אמר שלערב תהיה הלגין הזאת עירוב לשבת אין דבריו קיימים ואין זה עירוב והגמי' מונה 2 סיבות: I) משום שסוף היום קונה עירוב ובסוף היום (שישי) לא היה זה עירוב אלא משתחשך II) או משום שבעינין בעירוב סעודה הראויה מבעודי יום. אבל ללא 2 סיבות אלו היינו אומרים לפ"ז שעיורבו עירוב. וא"כ, מדוע, הרי בין השמשות אתקצאי לשבת מחמת ספק יום שעבר [= שמא זה עדיין יום שישי ולא ראוי אז לשימוש, וא"כ לא יהיה ראוי לשימוש אלא מוקצה בשבת כמו מצבו ביהש"מ] אלא ודאי מוכח שלא אמרי' מיגו דאתקצאי ביהש"מ מחמת ספק יום שעבר.

2. כאן מביא הרא"ש הסבר מדוע בכל זאת אומרים בגמ' (רבי יוחנן) שסוכה מוקצת לשמיני משום ספק יום שעבר וכבר הסברנו זאת בעמוד 93: עיי"ש באריכות ומה שהביא הק"נ אות ב' ואות א'. 3. ומה שאסר וי אתרוג גם בשמיני, ורש"י פי' שהסיבה משום ספק יומא של שביעי ביהש"מ אתקצאי. לזה לא מסכים כמובן הרא"ש שלדעתו אין אומרים מיגו דאתקצאי ביהש"מ משום ספק יומא שעבר (חוץ מסוכה שדחייה בדיינים כנ"ל עיי"ש). והסיבה שלוי אומר כן לדעתו משום שגזר אתרוג אטו סוכה.

4. ולכאורה קשה לשיטת הרא"ש שהלאה בגמ' אומרים שלבני חו"ל שיש 2 ימים טובים אתרוג בשביעי אסור והסיבה הנראית לומר היא משום שאתקצאי ביהש"מ משום ספק יומא

עמוד 95

שעבר? [= אמנם התוס' מתרצים שהסיבה משום שגזרין בשביעי על אתרוג משום סוכה שאסורה בשביעי ובשמיני, אבל זה קשה רא"ש שא"כ ייאסר אתרוג גם בשמיני משום ספק תשיעי כמו סוכה כנ"ל? = ק"נ אות ג']. לכן מסכים הרא"ש שהסיבה אכן ששם גזרין מיגו דאתקצאי משום ספק יומא שעבר אבל שם זה יוצא – דופן, והסיבה שאם יבוא אליהו ויאמר שעירפנו את תחילת החודש יתברר למפרע ששמיני לחג הוא השביעי ושביעי כבר אמרנו שאסור אתרוג לשיטת רבי יוחנן עד סוף היום משום שכל דבר מוקצה למצוותו.

5. יש שנהגו במוצאי יו"ט שנופלת בו שבת לאסור להסתפק מנוי הסוכה בשבת זו עד מוצ"ש ולשיטת הרא"ש נראה לו להתיר משום שמשום אתקצאי ביהש"מ לא אוסרים כנ"ל. ואם טעם האוסרים משום ששבת ויו"ט לדעתם קדושה אחת הן ע"ז אמר רב בביצה ד'. שהלכה כזקנים ואליבא דר"א שאלו 2 קדושות נפרדות. ואם טעמם לאסור משום שיש פה הכנה מיו"ט לשבת, אין זה נכון שאין פה הכנה כלל.

6. הרב פרץ ז"ל בשם גדולי אייברא אסר אתרוג כשהיום שלאחר החג (= שמיני עצרת, ז"א היום התשיעי) ביום יום א' משום

עמוד b 95

שלדעתם מכין משבת לחול, ואע"פ שבגמ' אמרי' תשיעי ספק שמיני מותר פה רצה לאסור משום שחשב שיש פעולת הכנה – כשמעבירים האתרוג ממצב איסור להיתר שימוש חול (וזה נעשה

ביהש"מ – כנלענ"ד כוונתו) ואסר. אבל לדברי הרא"ש שכתבנו בסוף דין 5 שאין בזה שום הכנה מותר וכן עמא דבר.

7. להלכה פוסקים כאביי בבעיות שמתעוררות בחול:

(I) אתרוג שביעי ספק שמיני אסור²²⁷

(II) שמיני ספק תשיעי מותר

בעניין הפריש 7 אתרוגים ל7 ימים, ישיבת הסוכה בשמיני בחו"ל – דיניה, זמן ושאר דיני עצרת

פז"ר קש"ב

(א) גמרא: הפריש 7 אתרוגים ל7 ימים, רב אמר כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו לאלתר, ורב אסי אמר כל אחד ואחד יוצא בו ואוכלו למחר [וגם זו כמו מח' ר"י ור"ל שהבאנו בעמ' 93 יסודה במח' אם מצווה אתקצאי ליומא או למצוותה בלבד]. ופוסק הרא"ש כרב אסי שאזיל בשיטת רבי יוחנן שכבר אמרנו שנפסקה הלכה כמותו שאתקצאי ליומא.

עמוד 96

(ב) דין היום השמיני בחו"ל: יושבים בסוכה אבל לא מברכים על ישיבת הסוכה. ואין מברכים משום שזה ספק ואם יברך יסתור עצמו שהרי מברך על שמיני – עצרת ג"כ וזה תרתי דסתרי. אבל משום ספק יושבים בסוכה ואין זה מוכיח דווקא שלגביו זה עדיין סוכות (שא"כ זו סתירה כנ"ל) כיוון שלעיתים סוכתו עריבה עליו ואוכל בה גם הלאה²²⁸, לעומת זאת אתרוג לא נוטלים כי זו באמת סתירה אם נוטל בשמיני – עצרת²²⁹. וכן בסוכה אם זה יום צינה או רוחות שמדינה דסוכה היה יושב בה אבל מוכח לבריות שסתם לא היה יושב שם אלא מספק אסור לו לישב בסוכה (כן כתב בק"נ אות ז')

(ג) 1) אומרים זמן בשמיני – עצרת (ואין אומרים בשמיני של פסח) כי זה חג בפני עצמו

2) סימני השינויים של שמיני עצרת: פז"ר קש"ב, כלומר ר"ת: פייס בפני עצמו, זמן בפני עצמו, רגל בפני עצמו (נחשב לרגל מיוחד), קרבן בפ"ע, שיר בפ"ע (בביהמ"ק), ברכה בפ"ע.

עמוד b 96

ברכה בפ"ע = פי' בתפילה ובברכת – המזון אומרים את יום שמיני חג העצרת הזה רגל בפ"ע = יש דין בטבילות שרגל ולא משנה כמה זמן הוא נחשב ל7 ימים לכן: יום א' פני החג (נחשב לאבל כל השבוע) + חג סוכות + שמיני עצרת ביחד עולים לו 21 יום. ונשאר לו 9 לגמור השלושים (ומקור העניין במו"ק כ"ד).

סי' ו'

בעניין שאין להקנות לולב בסוכות לקטן שקונה ולא מקנה בחזרה

(ובאשר"י: בכתובות כ'. אומרים ששיטה א' קונה ולא ומקנה וי"ל משום שהוא גרוע מקטן לא קונה ולא מקנה). באשר"י: בשם רבנו אליעזר בר נתן שאם תופס הלולב עם התינוק יחד ולא יצא מידו שפיר. ובקאי – הדעת מחזירים למקומו האתרוג והלולב שהתינוק יקח לבדו.

דין פבוד שמיני עצרת ומנהגיו

²²⁷ דהיינו כרבי יוחנן בדף מ"ו: (שסיכמנו בעמוד 93)

²²⁸ ואם תשאל מדוע ביו"ט שני מברכים על ספירת – העומר הרי מוכח לפי הספירה שזה לא יו"ט ואין חוששים לזילותא דיו"ט עי' בר"ן 2 תירוצים והובא במ"א בשם כ"מ בס' תפ"ט

²²⁹ ובאשר"י: אין כאן גם משום בל תוסיף כי כיוון שלא מברך מוכח שאין זה מימי הסוכות. אבל לישן בסוכה אסור ודאי ואמנם מלקות אין לוקים ע"ז.

במשנה דף מ"ח. חייב אדם בכבוד יו"ט אחרון (שמיני – עצרת) כשאר ימות החג²³⁰.

עמוד 97

בעניין פירוק הסוכה ממתי עד מתי ישב בה

במשנה בדף מ"ח. גמר לאכול ביום השביעי לא יתיר סוכתו אלא מוריד את כליו לביתו מן הסוכה מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יו"ט האחרון. ובגמ' שואלים: אם אין לו מקום (דירה קבועה) להוריד כליו לשם מה יעשה? [ומובן שחייב להוריד הכלים ואין זו רק רשות וטעם הדבר עפ"י הוא כדי להראות שכאן סיום מצוות סוכה שלא יראה כבל – תוסיף שעושה 8 ימים] וע"ז ענו:

ר"ח בר אשי: פוחת מסוכתו 4 טפחים (= פוסל הסכך)

ריב"ל: מדליק בה את הנר²³¹ = בקטנה, אבל בגדולה משאיר בה את כלי המאכל הלא – רחוצים להראות מאיסותם ובוזה הסוכה נפסלת.

ומסבירה הגמ' שנראה בפשוטו²³² שאין ביניהם מח' אלא רחב"א דיבר על בני אי"י שלא יושבים בסוכה בשמיני כלל לכן אמר לפסלה ממש. וריב"ל דיבר לבני בבל שיושבים כבני חו"ל בשמיני לכן הציע לפסלה רק מדרבנן. אמנם הרא"ש דוחה פי' זה (שנראה כאילו רש"י נוקט אותו)

עמוד 97 b

2 מ סיבות:

(I) לפ"ז בסוכה קטנה צריך בחו"ל בשמיני להדליק נר ולא ראינו מי שנוהג כן?²³³

(II) לפ"ז יוצא שבשביעי מעלה כליו אף בחו"ל לביתו ובוזה סגי להראות שאין פה סוכה בשמיני ואין בל – תוסיף²³⁴. אע"פ שמוריד שוב אותם כלים לסעודה בערב? ומה הועילה הורדת הכלים²³⁵? לכן מפרש הרא"ש את כל העניי שדברו רחב"א וריב"ל בגמ' ומה ששאו שם אין לו מקום להוריד כליו מהו לא על סוף שביעי

עמוד 98

ספק שמיני [כפי שובן מפשטות הגמ' שמתייחסת למשנה שמדברת על "סוכה שבעה כיצד? גמר מלאכול" וכו'] אלא על בני חו"ל ביום השמיני לשיבתם [= שבגמ' מסתפקים אם כיוון שיושבים שמיני אתקצאי לגביהם הסוכה ביהש"מ לתשיעי וכבר כתבנו בעמ' 95: שהלכה כאביי שתשיעי ספק שמיני לא אתקצאי הסוכה] וריב"ל בא לומר: לבני בבל כשאין לו מקום להוריד כליו בשמיני²³⁶ וצריך לשבת בה בתשיעי חייב לעשות היכר שלא ירא'ה כבל – תוסיף וידליק בה נר כי אינו יכול לפחות בה בשמיני שזה חג = שמיני – עצרת = ואסור לפחות בה ביו"ט. ורב חייא ב"א דיבר לבני אי"י שכבר בשביעי יכול לפחות בה ולכן יכול לשבת בה מכאן ונהלאה ללא חשש שירא'ה כבל – תוסיף. וכן כתב גם הר"ף. ובק"נ אות כ' כתב שאפשר לפרש כן גם בדברי רש"י: "ולא

²³⁰ ובאשר"י: עושה שמחת תורה בספק תשיעי וחתני תורה עושים סעודה גמורה לקהל במאכלים טובים. ומביא שם מקור למנהג ממדרש שיה"ש עיי"ש

²³¹ פי' בסוכה קטנה מדובר שגר פוסל בה משום שהוא עלול לשרוף הסוכה אבל בגדולה

²³² ואע"פ שנראה לרא"ש שזוהי שיטת רש"י עיי' ק"נ אות כ' ואף אם זו אכן שיטתו יש לה הצדקה עיי' ק"נ אות י'. ובארנו זאת בעמוד הבא בהערה בכוכבית.

²³³ בק"נ אות ט': לא ראינו זו לא ראי'ה ובמיוחד שזה בסוכה קטנה שלא שכיחא ולכן מסביר: שלא ראינו מי שמוריד כליו בשביעי ממנחה ולמעלה לביתו. ומה שמעלים המיטות – ל"אותם שרידים" שישנים בסוכה – הרי אין זה כלים? אבל מביא שבב"ח כתב שהתפשט כן המנהג להורית כלים מן המנחה ולמעלה לבית.

²³⁴ כיוון שמה שהציעו רחב"א וריב"ל מדובר רק אם אין לו מקום להוריד כליו אבל כשיש לו ומוריד – סגי בכך.

²³⁵ הק"נ אות י' מסביר שאיכא אכן היכרא בכך כמו ביטולי תקרה בדף ט"ו שמפקפק (או נוטל אחת) זה מוכיח שיודע. וכן פה. ונראה לפ"ז (אם זו שיטת רש"י) שרש"י מצריך שרק הוא ידע שאין בל – תוסיף, ולרא"ש צריך שלא ירא'ה לבריות. וצ"ע.

²³⁶ כי השמיני בחו"ל לפ"ז יושב אכן בסוכה שלמה ולא פוגם בה ואין זה בל – תוסיף כמו בהבנה הקודמת = רק אח"כ הבעיה. וההסבר הוא משום שאם חכמים קבעו שבת מספק בשמיני בסוכה כבר אין זה בל תוסיף = כ"נ להסביר

יפחיתנה ויפסילנה לפי שצריך בה למחר, ולמחר אינו יכול לפחות בה" ואפשר להסביר שמדובר בשביעי שלא יפחות אותה

עמוד b 98

בחז"ל כי צריך את הסוכה לשבת בה מחר. ולמחר = יו"ט = לא יוכל לפחות אותה בגלל יו"ט, לכן עליו להוריד את הנר בשמיני מהמנחה ולמעלה כדי שיוכל בתשיעי [אם אין לו מקום להוריד כליו נראה אחרת בתשיעי כמוסיף ועובר על בל – תוסיף] לשבת בה.
הדרך עלך לולב וערבה וסליקא מסכת סוכה עם פי' הרא"ש